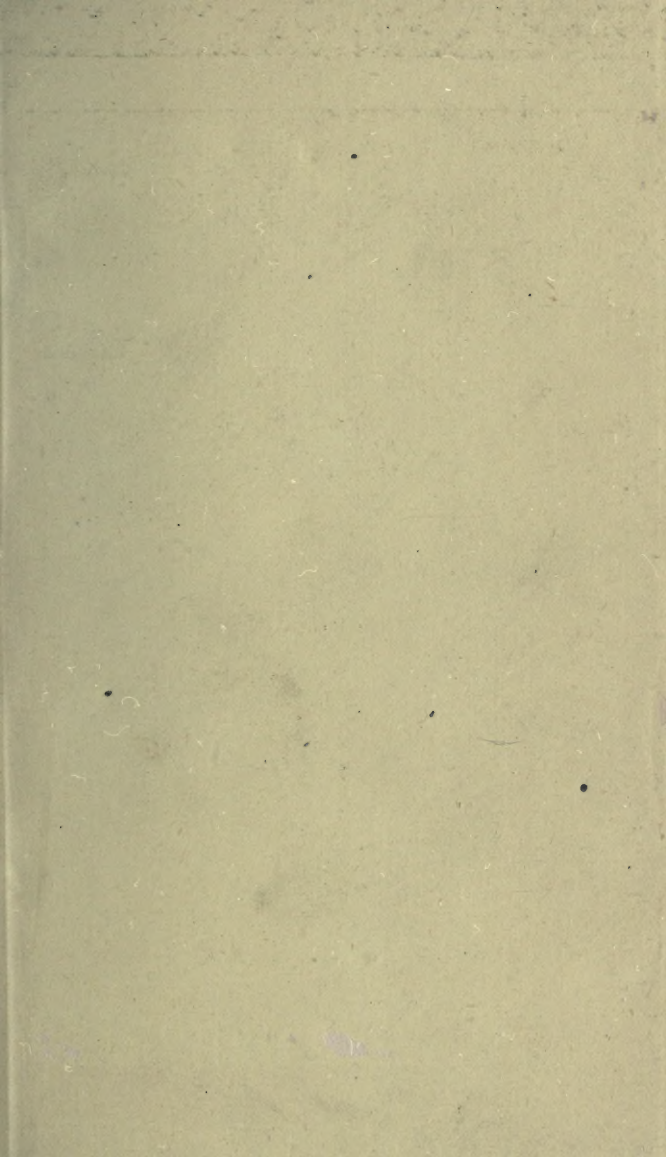

Toronto University Library
Presented by

Messrs Joseph Baer & Co

through the Committee formed in
The Old Country

to aid in replacing the loss caused by
The disastrous Fire of February the 14th 1890

925518

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

OF THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
THE UNIVERSITY OF CHICAGO
THE UNIVERSITY OF CHICAGO
THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
THE UNIVERSITY OF CHICAGO

LGI
P565R

PHILONIS^{us} JUDAEI

OPERA OMNIA.

TEXTUS EDITUS

AD FIDEM OPTIMARUM EDITIONUM.

[cura C.E. Richter]

VOL. VIII.

CONTINENS LIBB. DE PROVIDENTIA DUOS, LIB. DE ANIMALIBUS, EORUMQUE LIBRORUM INDICES AB AUCHERO CONFECTOS: TUM INDICES OMNIUM PHILONIANORUM OPERUM QUUM RERUM TUM LOCORUM.

LIPSIÆ

SUMTIBUS E. B. SCHWICKERTI.

1830.

BIBLIOTHECA SACRA
PATrum ECCLESIAE
GRAECORUM.

PARS II.

PHILONIS JUDAEI
OPERUM OMNIUM

TOM. VIII.

LIPSIÆ

SUMTIBUS E. B. SCHWICKERTII.

1830.

14549
—
3/8/91

2

PHILONIS IUDAEI

DE PROVIDENTIA

**LIBRI TRES EX ARMENIA LINGUA
AB AUCHERO CONVERSI.**

PHILOSOPHIA

DE PROVIDENTIA

LIBRI PRIMI ET ARITHMETICAE LINGUA

AB AUGUSTINO CONVERSIS.

ARGUMENTUM

P. A.

VII

PRAEFIXUM LIBRIS PHILONIS DE PROVIDENTIA

IN CODICE ARMENIO.*)

§. 1. „**M**agnae sapientiae vir Philo Israëlitae fuit, sed non constat, ex qua duodecim tribuum; si quidem dispersae non semel fuerant a captivantibus. Nam etsi Cyri, Darii et Artaxerxis tempore revertissent sub Zorobabel, Esdra et Nehemia, regnante tamen Antiocho Maccabaeorum aetate, iterum dispersae sunt partim in Libyam atque Alexandriam Aegypti, partim in alias regiones, utcumque tulit sors. Hinc confusae sunt atque permixtae genealogiae, domus quoque possessionesque acquisitae in regionibus, in quas captivae ductae fuerant. Quod ex ipso Actorum libro constat, ubi legimus Hebraeos bene multos ascendisse Hierosolymas festis diebus imminetibus ex Parthia, Media, Elamitide, Mesopotamia, Phrygia, Pamphylia aliisque proximis locis et remotis; eos vero qui cum Stephano contendebant seque legis aemulatores venditabant, ex Alexandria magna ex parte fuisse. Ex

*) De his libris conferantur quae diximus in praefatione vol. VI. p. 247 seq. Codices tres habuit Aucherus quorum primum, quem esse dictum Cod. A. retulimus, his in libris fere ubique sequutus est, nisi forte apertis vitiis erat inquinatus. *Ed. Lips.*

4 ARG. PRAEF. LIB. PHIL. DE PROVID. §. 1.

horum numero etiam hic Philo fuisse creditur *): ete- P. A. nim per ea tempora praefectus erat civitatis Alexandriae et legatus Romam missus ad Caium Caesarem, revertit inde cum ignominia; quod tempore praedicationis Petri Romae contigisse testatur Eusebius Pamphili **).

(Primum inter eiusdem commentaria locum habent). *Quaestiones et Solutiones in Genesin.* Genesim dicit universalium rerum factam a deo increato creationem, quam narrat Moyses ille theologus ex ordine illis verbis, *In principio fecit deus caelum et terram*: quibus breviter innuit intelligibilium ac sensibilium creaturarum originem. Ne autem confusae censerentur creaturae, ordinem quemdam historicus sequitur, et diem primum et secundum et ceteros usque ad septimum recenset; quamquam voluntas et virtus dei universis simul condendis omnino par erat. Quod magnus iste sophus animadvertens, testimonium perhibet historici verbis, quod deus non tempore indiget, sed omnia ante tempus et incircumscripae scientiae eius ineraant incorporaliter: et quando voluit, intellectualium genus formavit et sensibilia omnia visibili qualitate donavit, quae essent invisibilium indicia.

Huc pertinet quod refert fecisse deum germina et gramina, antequam plueret super terram, et antequam pullulasset germen, germina fecisse; et quae P. A. alia de paradiso et fluminibus ceterisque rebus ad litteram dicit: tum quae de deceptione serpentis et assensu mulieris virique consensione. Deinde ex ordine exponit iustam poenam, proscriptionem nempe de paradiso: necnon oblationem hostiarum Abel a deo probatam reiectumque Cain a facie dei: eventus

*) Haec undenam hauserit Armenius interpres, ignoro: quem ad modum quae paullo post subiecit de Alexandrina eiusdem Philonis praefectura. *Auch.* **) Euseb. Hist. Eccl. II. 5. et Chron. P. II. anno Caii Imp. 3. *Auch.*

denique omnes qui contingere unicuique, bono scilicet ac malo. Tum de arca Noë et vita Enos atque de punitione per ea tempora hominibus illata: demum de propagatione in benedictione trium filiorum Noë usque ad Abraham natum primogenitum.

§. 2. Tum alterum volumen illud considerandum, ubi habetur apparitio dei Abrahae facta iuxta quercum Mambrae et promissionis verba et eventu firmata promissio et fidei eius laus et servata inter Chananaeos quasi in terra aliena integritas et per divinam benedictionem multiplicatio; et quae filiis eius posterisque evenere usque ad Moysem: et quaestio de decem gentibus, *) quomodo illas Judaei in potestatem redacturi essent. Haec hisque similia, sententiis praeclaris expolita atque in ordinem digesta in isto (volumine) continentur.

§. 3. Quae vero continentur in quaestionibus et responsionibus in Exodum, iuxta exemplum primae creationis mystice tractata sunt, initio vernalis temporis**), cum scilicet nationi propheticae ab ipsis iustis propagatae praeceptum fuit, ut mensium primum Ni- P. A. san veluti ceterorum mensium principium agnoscerent; x quando quidem primus est et nomine et re et ordine et virtute atque natura. Et revera aequum erat salutis initium dilectae deo atque propheticae nationi eo ipso tempore contingere, quo etiam rerum creatio (contigit) ex benefica dei virtute. Qui enim valido verbo et voluntate hac ipsa anni tempestate condidit universa, is profecto eodem anni tempore iustorum filios protectione sua atque virtute ex dira servitute se affli-

*) Quae nimirum nomine dumtaxat commemorantur. Genes. XV. 19. *Auch.* **) Ubi supponitur ex sententia Philonis mundum creatum fuisse verna tempestate. *Auch.*

gentium in libertatem restituit; duplicemque virtutem ostendit, quum et his vitam tribuit atque laetitiam et illis aerumnosam mortem et luctum sine solatio: deditque his quidem sacrificia gratiarum actionis persolvere, illis vero horrore et stupore subitaneae mortis repente obsideri.

§. 4. Post haec et legum ordinem disponit et ascensum Moysis seniorumque in montem cum Hore et Aharone, nonnullis divinae revelationis lumen intuentibus, ceteris autem deorsum pro dignitatis suae gradu remanentibus. Addit tabulas lapideas receptas et reliqua usque ad oraculum legis decem verba complectens: cuius primum virtutem ipso numero praeceptorum comprehensam artificiose exponit, atque in quo perfectio huiusmodi sita sit, interpretatur. De amictu quoque sacerdotis mystice agit; ubi etiam Christum dei commemorat, et supremam eius cum patre potestatem proficitur. *)

P.

§. 5. Quando quidem vero instructus imbutusque erat Philo omni fere Graecorum sapientia et sub divina lege innutritus, fatiles Ethnicorum opiniones aggreditur, qui motibus periodisque prosperos, atque adversos mutationum inferiorum casus tribuebant; et consequenter fortunae, fato et necessitati immutabili omnia censebant subiecta esse: ita ut *providentia* conditoris perpetuique rerum nostrarum arbitri prorsus tolleretur.

*) Hactenus interpres optime describit ordinem librorum Philonis, iuxta dispositionem melioris codicis nostri; ubi post *quaestiones de Genesi* et *Exodo* agitur de *Sacerdotibus*, de *Altari*, ac de *Decalogo*: deinde post nonnulla de *Sampson*e, *Iona* tribusque *Angelis*, collocatur sermo de *Providentia* cum sequentibus. *Auch.*

Itaque adversus illos imprimis divinam *providentiam* curamque demonstrat, tamquam peritus divinae legis, quam et dominicam scripturam appellat. Haec autem cum Alexandro doctrinae studioso et indagatore et Lysimacho cognato suo, quem etiam fratrem suum appellat, philosophatur; atque utrique persuadet, providentiae omnia, quae sunt, esse subiecta “*”).

*) Quum duo sequentes sermones Alexandro inscripti sint, tertius vero tum ad ipsum, tum ad Lysimachum respiciat, iure interpret noster tertium quoque illum sermonem de animalibus agentem pertinere ad tractatum de *providentia* arbitratur: quamobrem etiam nos in unum tomum reducentes putavimus tres istos sermones. *Auch.*

PHILONIS IUDAEI
DE PROVIDENTIA
AD ALEXANDRUM
SERMO PRIMUS.*)

P. A
1

§. 1. **Q**uum ea, quae de providentia dici possunt, exquisite indagare mihi proposuerim atque singularum rerum, quae in orbe contingunt, rationem expendere; dicendi modum, qui sapientum aures deceat, exposcendum esse putavi**), eoque adhibito, hac de re disquisitionem suscipere: quamquam ea, de quibus inquirendum nobis est, difficiliora omnino visa sunt, quam ut facile comprehendi atque inspicere possint. 2 Neque enim per rixosam disputationem, dicebam intra me, loqui decet, sed per evidentiam a contemplatione rerum visibilium petitam, perficere demonstrationem contendam. Attamen quomodo tandem propositum assequemur, si huiusmodi quaestionem pertractandam aggressi, iis tantum rebus insistere voluerimus, quae in oculos incurrunt? Posthabita nunc igitur harum rerum

*) Optime designaverat *Euseb. Hist. Eccl. L. II. c. 18.* in dinumeratione elucubrationum Philonis nostri, plurali numero τὰ περὶ Προνοίας. Illa (scripta) de Providentia; sicut etiam nos re ipsa post praesentem sermonem primum, edituri sumus alterum. *Auch.* **) Vel ita: convenientes sapientibus aures novi petendas esse atque consulendas hac de re. *Auch.*

inspectione, argumentis a ratione petitis rem in primis persuadere conemur. Argumenta ergo huiusmodi sunt.

§. 2. Providentia irrationalisne est, an rationalis? Rationalis utique.

Qui vero accusatione providentiam afficit, rationaliterne id agit, an irrationaliter? Rationaliter dixerim.

Estne ipse quoque providentiae expers, *) qui eam inculpat? Ita sane.

Quomodo ergo is, qui providentia destitutus est, providentiam accusare poterit, quum ipse careat providentia? Fieri enim nequit, ut legitimas accusationes proferat, quum prius eruditus atque intelligentia boni instructus ipse non sit. Verum est.

Quod si quis satis bonum accusatorem se prodit boni, utpote qui sapiens sit, hunc nulla tenus dicemus expertem esse providentiae, quum qui illam carpit, sapienter quaerat providentiam. Ita est.

§. 3. Sciendo vero providentiam noscitne improvidentiam? Utique.

Providentia estne opposita improvidentiae? P. A. Quidni? 3

Si ergo ita res se habet, providentia ipsa detrectet improvidentiam. **) Necesse est.

At non providentiam improvidentia. Non sane.

Qui ergo inculpat improvidentiam, ob rerum curam ***) incusat. Verum est.

Si igitur quoad rerum curam inculpat, datur providentia. Ita est. †)

*) Id est *Improvidus*. *Auch.* **) Id est: Providentia ubi est, ibi improvidentia non erit. *Auch.* ***) Vel: ex cura aut diligentia. *Auch.* †) Sensus erit: Ipse prorsus accusator providentiae, (eo quod aliqua eius opera nolit probare), fateatur necesse est, quod providentia, eaque optima, omnino sit necessaria. Quo concesso facile diluuntur ridiculae accusationes humanae de divina providentia. *Auch.*

At bona estne providentia? Bona sane.

Improvidentia tamen non est bona. Non ergo improvidentiam dari dicit is, qui incusat providentiam. Ita.

Novit ergo providentiam. Omnino.

Quod autem noscit, habetne in animo? Utique.

Quod vero habet aut didicit aut invenit aut ex natura iam habet. Ita est.

Accusatne improvidentiam? Etiam.

§. 4. Porro ipse parsne est universi? Qui non?

Pars, inquam, cum universo coniuncta? Necessario.

Atqui is qui universi est pars novitque universi providentiam, necesse est ut ab universo quid habeat providentiae. Si ergo ab universo quid habet providentiae, eo quod pars est universi, quomodo ergo non aderit providentia?

§. 5. Ceterum qui doctrinae studio operam dat, P. A laboris timore ab expendenda re, quam inquit, nunquam absterneat. Quamvis enim difficilis captu quaestio sit, tamen cum huius mundi summae pulchritudinis cognoscendae causa contemplationi immorabitur, animadvertet eum ita esse constitutum, ut per partes, quibus exstruitur, se ipsum declaret ac de se loquatur. Hinc qui optimae fidei esse existimantur, illos iuvat non demonstratio ex voluminibus desumpta, sed comprehensio quae per sensibilia comparatur. Quorum nos debemus praeiudicia curare non verbis tantum contentiosis, verum etiam per manifestationem visus, ignorantiam ad captum veritatis fide dignae conducere.

§. 6. Nam saepe fit, ut qui perfunctorie vagatur in observatione, putet ab aeternis annis atque initio carentibus esse ac constituisse hunc mundum; ita ut nullum creationis principium illi fuerit, sed perpetuam existentiam habuerit et nulla tenus dissolvi pos-

sit. Quum tamen evidentiores observationes, quas subiiciemus, adductae fuerint, iam nec alterum illud longa ambage circumductum universale argumentum sophisticum efferri poterit, quo nituntur ostendere non incepisse deum aliquando creationem huius mundi, sed semper pulcherrimae huic universitati creandae vacasse. Dedecet enim, dicunt, divinitatem umquam sine operatione esse; quoniam otii atque inertiae est istud: sed absque initio, aiunt, condidit deus universa, haud intelligentes talis hypotheseos absurditatem; quippe qui volentes minimam accusationem a deo amovere, maximam in ipsum accusationem intentent.

§. 7. Superest igitur ut dicant, materiam ornatu ac forma et figura carentem, qualitate ac forma ab eo donatam fuisse, et quae non erant in ea, figuras P. A. deinde sumpsisse: non enim umquam deus illam creare iuxta eos coepit. Quod si sapiens illa creatio per deum facta, speciosam mundi formam condidit ex ipsa materia atque inde materia pulcram valde speciem sortita est, num hoc unum aiunt deum fecisse, quum mundum creare coepit, et quae antea sine ordine ac lege atque errabunde moveri solita erat materia, tunc speciosum ordinem cum ornamento adeptam est? num materia ipsa fuit deo principii loco (quum mundum conderet)? at creator iugiter istam intelligendo adornavit. Deus enim non prius intelligere coepit, quam agere; nec unquam (tempus) fuit, quando non ageret, speciebus (vel ideis) ipsis ab origine cum illo existentibus. Nam voluntas dei posterior non est, sed cum ipso est semper voluntas eius; naturales enim motus nunquam deficient. Itaque semper intelligendo facit et sensibilibus principium existendi praebet: ita ut haec semper coniunctim inveniuntur et deum agere divino consilio et sensibilia accipere principium existendi. Neque enim fieri potest, ut cuiquam bene fiat per beneficium et interim beneficium a bene-

factore non sit; ita ut qui dedit, benefactor, et qui accepit beneficium, uterque boni particeps sit.

§. 8. Quod si quis concedere haec nolit, atque fateri simul ista (fuisse): quomodo ergo antiquitus materia se habuit, quae nunquam sine ornatu suo in mundo reperta est? Si vero aliquod tempus fuit, quando ipsa ornamentis expers sit inventa, iam mundi principium tunc fuit, quum ornatus ei accessit. Quoniam si materiam intelligimus substantiam ornatu carentem omnique ordine destitutam, qui fieri potest ut non acciperet principium ornatus materia ipsa, quae nunc habetur in mundo?

P. A.

§. 9. Porro mundi partes, ut essent, accepisse⁶ initium fatemur. Atqui partes si initium, ut essent, habuerunt, omnino necesse est totum quoque, ut esset, initium habuisse. Etenim si pars corruptioni obnoxia est, corruptioni obnoxium etiam totum sit oportet: sicut etiam partes mundi et partium partes, animalia terrestria, natantia et aërea, arbores fructiferae et qui dominium habet super ista omnia homo.

§. 10. Quid vero est, quod extra mundum initium, ut esset, atque exstaret, uspiam acceperit? Quid, quod non genitum fuerit cum mundo universo, qui ex contingentibus inceptisque partibus est compositus? Nonne apud omnes in confesso est, quod pars mundi est talis homo, quo homine humanitas exstitit? nusquam enim humanitas erit, nisi prius homo aliquis: atqui homo ille initium habet generationis (sive creationis suae), et est pars humanitatis; neque enim datur humanitas sine aliquo homine et sublato ipso homine quodam, simul tollitur etiam humanitas. Si ergo homo quidam humanae generationis initium sumpsit, omnino necesse est et humanitatem subiacere creationi: sin autem unus ille accepit initium, ut esset, fatebitur omnis homo se subesse creationi.

§. 11. Si igitur res ita se habet, nulla superest ratio, cur humanitas dicatur esse sine origine; quando quidem partes eius creationi sunt subiectae, quum initium sumpserint a deo principii experte. Omnes enim ut essemus, produci debuimus: neque enim P. A. in infinitum protrahenda series eorum, quae productio-7 ne egent, ut sint; nam tandem in ingenitum (sive increatum) ens incurramus necesse est.

§. 12. Itaque oportebat, semper aliquid esse, per quod, ea quae non erant, esse tandem inciperent. Nequit enim quidquam ἀπὸ τοῦ non esse εἰς τὸ esse venire, nisi prius caussa aliqua intelligatur per quam sit: ex quo efficitur, ut quaecumque nunc facta sunt, semper habuerint factorem (sive creatorem). Prima autem ipsa caussa efficiens a nullo quoquam facta est: alioquin, non esset ipsa prima caussa efficiens rerum factorum, sed ipsa quoque a productis producta: ubi vero causam inveniamus effectricem, si omnia sub creatione sint, nec ulla assit caussa rerum factorum?

§. 13. Theoriam a nobis expositam alio modo expendamus. Corruptio particularum alicuius partis et iterum corruptio minimae partis huius particulae, si ex ipsa natura atque essentia corporis oriatur, praesignat corruptionem quoque futuram corporis totius. Quid enim est corruptio in aliquam corporis partem primum obrepens, nisi differentia quaedam parti vel particulae inducta, qua fit ut differant ab iis corporibus, ex quibus sunt sublatae? Si quidem quod unus eiusdemque erat naturae, dissolutionem subiit corruptionis, exspectantibus aliis quoque corporibus parem sortiri dissolutionem ac corruptionem; ita ut universa corpora mors in unum finem concludat.

§. 14. Qui ergo naturali usus ratione, videt conditionem animantium animaliumque ratione praedictorum et universim omnium rerum quae in mundo sunt ac fuere, quod nempe in fluxu sint, nonne uni-

versum quoque mundum ad normam partium suarum habiturum esse corruptionem fatebitur? Coniicit P. enim ex partibus quae iam periere, etiam ipsorum, quae adhuc exstant, elementorum futuram esse eiusmodi dissolutionem. Itaque hoc modo universorum naturam contemplantēs adversamque sententiam oppugnantes, oportet sapienter ac cum delectu ea quaerere, quae ad veri notitiam nosmet perducant; atque seposito praeiudicio, certissimam investigationem adire.

§. 15. Terrae igitur et aëris natura examinata atque perpensa, nullam in istis invenies differentiam a ceteris mundi partibus, nisi quod unius eiusdemque naturae est totum in genere (*ut tota terra totusque aër*); et tamen utriusque terminus generatio est ac corruptio. Quum enim ista subiecta sint mutationi, variationi et conversionibus, finem etiam habent et permutationem naturae suae ab igne; ita ut consumpta longo opere ac deficiente tota naturali fertilitate, germinationem non ulterius terra prae se ferat; quae sane semper ita habere voluisset, sed non potuit, ab igne impedita, ne germina producat, vel corruptione aquarum coenosa reddita, et aliter etiam aliis variationibus permutata. Quomodo illam igitur immortalem dicere praesumant, qui sapientiae vestigiis institerunt?

§. 16. Porro theoriam a me prolatam nec a Graecorum disciplina reiici animadverto: quippe qui dixerint sensibilia mundi corpora sub fluxu ac corruptione esse, utpote loco, motui tribusque, quas ex P. habet, dimensionibus obnoxia. Ubi qui ceteris sapientiores fuere atque magnam sapientiae laudem obtinere, negant corpora sensibilia perpetuo uno modo se habere, naturali necessitate vetante; sed id soli deo iuretribuendum esse, nempe ut perpetuo se habeat eodem modo.

§. 17. Ne ergo quis ab aliis sophistis illusos aliter sentiat, per factam a nobis, interrogationis ope,

inquisitionem, indubia etiam theoria, certa evidenti-
que demonstratione patuit, quamvis artificiosis verbis
ab illis undique impediatur. Neque multum laboris
superest, si constanter tu ipse personam iudicis assu-
mas. Quum enim, ut ostendi, partes mundi per de-
structionem corrumpi videam, cur non maiores quoque
et vel ipsa elementa, caelum, inquam, et terram,
destruenda fore concedam, quum iam de partium cor-
ruptione omnes consentiant?

§. 18. Ac primum, non iam peculiarem mihi
sententiam commentus, sed certo consilio haec pertra-
ctare aggressus, agam luculentissime de terra atque
aëre, non minus ipsam aeris naturalem affectionem
considerans, quam animadvertens ipsum nunc varias
passiones experiri, et rursum in sanitatem redire: un-
de etiam medicorum iudicio per commutationes eius
oriri morbos statuitur; quoniam languescere per hunc
dixere corpora in mundo existentia naturali eius par-
ticipatione. Qui ergo obnoxius est morbo, tempestati
ac corruptioni, quidni ipsa quoque vita non demum
privetur? P. A.

§. 19. Si quis autem aërem putat immortalem 10
esse, ita ut perpetuum istum permansurum dicat, quo-
modo, quaeso, in corpore immortalis mortales mori
soleant? qui nempe vitali aëre perpetuo saturari illum-
que sugere consuevere? Nam si alias translata cor-
pora morerentur, ubi non haberent immortalem iuxta
se aërem, primum esset dicere hanc esse causam mo-
riendi: si quidem delirum insanumque mihi videtur
putare vitam immortalem in mortali inveniri posse.
Quum tamen omnia eiusdem sint naturae, iam facile
creata corpora debitam sibi variationem corruptionis
assumunt, quando ille qui ea creavit, velit dissolu-
tionem ipsis afferre.

§. 20. Porro de mundi dissolutione deque con-
ditione creaturarum vel ipse, apud Graecos sapiens

Plato ita dicit in Timaeo *): „Tempus nonne cum caelo factum est? Itaque simul nata, simul etiam dissolvantur, si umquam et ipsorum dissolutio aliqua advenerit.“

§. 21. Atque ille paullo ante**) suam de creatione (mundi) sententiam indicavit, inquiring: „Quaerendum igitur primum de eo est, quod in omnibus primum (vitae) considerare oportet: utrum nimirum (mundus) semper fuerit, principium creationis habens nullum, an factus sit a principio quodam incipiens? Factus fuit: quoniam visibilis est atque tangibilis et habens corpus; omnia autem huiusmodi sensibilia (sunt): sensibilia vero, quae per sensus percipiuntur, facta et producta fuisse apparset.“ (Et deinde***): 1 „Atque sensibilis mundi creationem, (sensibile) argumentum ad mundum intellectualem esse dixerunt.“ Itaque dicit†): „Quum haec ita sint, omnino necesse est mundum istum imaginem alicuius esse.“ Simul et creatoris istum indicium vocans et ostendens sensibilem istum mundum factum fuisse: ita ut fuerit deus semper intelligibilium factor, quique sensibilibus principium dederit ut essent. Mundus est autem secundum Platonem harmonia quaedam caeli et terrae et earum naturarum quae in ea sunt, constans ex igne, terra, aqua, et aëre, necnon ex diis, daemonibus, hominibus, animalibus, plantis atque materia.

§. 22. Haec Plato a deo facta fuisse novit; et materiam per se ornatu carentem, in mundo cum ornatu ipso prodiisse; hae enim erant primae caussae, unde etiam mundus fuit. Quoniam etiam Iudaeorum legis lator Moyses aquam, tenebras et chaos dixit

*) Platon. Tim. p. 38. H. Steph. *Χρόνος δ' οὐκ* (Armenius legebat *οὐκ* vel *οὐχ*) etc. Auch. **) Ibid. p. 28. ubi pro *δεῖν* Armenius Auchero videtur legisse *τοῦ ζῆν*. ***) Ibid. in epilogo p. 92. †) Ibid. p. 29.

ante mundum fuisse. Plato autem materiam (causam mundi ait exstitisse), Thales Milesius aquam; Anaximander (item) Milesius infinitum; Anaximenes aërem; Anaxagoras Clazomenius homoeomeriam (partes similes); Pythagoras (et) Mnes regis filius numeros, commensurationes et harmoniam; Heraclides et Hippasus*) Metapontius ignem; Empedocles Agrigentinus ignem, aquam, aërem, terram et duo principia amorem et odium. Aristoteles Nicomachi filius formam, materiam, pri- P. A. vationem, elementa quatuor et quintum aetherein. Em- 12 pedocles mundum unum, nec tamen universum illum, sed minorem istius universi partem, reliquum vero vacuum esse materia**). Zeno Menae filius aërem, deum, materiam, et elementa quatuor. Ceterum superius dicebat: „Cuius pars sub corruptione iacet, necesse id est totum quoque obnoxium esse corruptioni. Nec enim sine toto partes constare possunt, neque totum sine partibus; nam mundus universus unum corpus est e multis partibus a deo compositum.“ Nec tamen ut alii quidam sapientum, animal esse mundus censendus est, sed artificiosa quadam harmonia compactus.

§. 23. Verum enim vero creationis eius pulcras asseruere causas: nempe deum, *A quo*; materiam, *Ex quo*; instrumentum, *Per quod*. Instrumentum autem dei est verbum. *Ad quid* denique? ut sit argumentum (i. e. ut se deus manifestaret). Creaturarum ergo causa est deus, ut creator: corruptionis autem (idem deus), ut iudex.

§. 24. Quod vero habeat creator naturam providam creandisque rebus aptam vi sapientiae suae, id sollicite disquirere nequaquam necesse est. Nam creaturae ipsae effectrices et mundi partes sapientiores atque particulae satis nobis insinuant. Ubi tamen intueri

*) Vide Diog. Laert. Lib. VIII. *Auch.* **) Vel, vacuum esse materiam, *Auch.*

rursus velimus, qua ratione una quaeque creaturarum perfectarum, a sapienti providentia atque efficaci intelligentia procedat, quatenus est ex mundi partibus quae non aut sapientia aut providentia praedita sit! P.

§. 25. Eum igitur, qui universis maxime curam impendit, providum dicamus. Providet enim et homo filiis et armentarius pecoribus et agaso equis et gregi pastor, naucerus navi et infirmis medicus: ipsa quoque apis sapiens et formica provida est. Haec autem partes sunt et particulae partium universorum; partes tamen sapientes et provide curam habentes. Cuius igitur pars sapiens est ac provida, nonne etiam totum sapiens erit? Atqui haec omnia, quae recensuimus, habent principium creationis: quod vero habet principium, incepit: et quod incepit, a quodam, initio sumpto incepit; ab alio ergo principium duxit ille, qui incipiendo factus fuit sapiens ac providus.

§. 26. Ceterum quomodo erit quis providus sine providentia aut sapiens sine sapientia? Si ergo providus et sapiens nemo erit sine providentia vel sapientia, utique fuit ens aliquod providum atque sapiens, a quo initium haec sortita sunt. Si quidem oportet, ut creator provide curam habeat rerum ab ipso creatarum; nihil est enim, quod ab ipso non curetur. Quomodo ergo rationalem dei providentiam non appellabimus, maxime quoniam ea ipsa, quae ab eo facta sunt, providentiam prae se ferant (vel receperint)?

§. 27. Proh sane brutam invidiam! ipsi qui se providos esse volunt, hi deo adimunt providentiam. Unius domus aut civitatis felicitatem omni cum abundantia videntes providentiae id opus dicimus et diligentiae, quae praeparata comperitur vel ipsis hominibus vilissimis indignisque; ita ut non indigeant etiam necessariis, nec illi quidem qui poenis et supplicii damnati sunt. Mundo tamen universo nec procuratio

nem ullam neque curam adesse dicunt nec ullam P. A. ipsi legem ab ullo cum pulchra providentia (vel prae-14 scientia) constitutam.

§. 28. Et quomodo non insanum istud delirium habendum erit, ut quum intellectus noster, qui princeps est in nobis, curam habeat tum corporis sui tum pecudum tum subditorum tum filiorum; ille ex adverso, qui universorum princeps est ac rector ac velut munerarius certaminis, nullam mundi habeat curam? Nonne id potius maiore ratione statuendum est?

§. 29. In viventis natura profecto datur cogitatio prudens, omnia exornans sapientesque motus efficiens. Quare iis qui corpora intuentur*), manifeste patet in iis, quae sensibilibus operantur, motum dari spiritus praemoventis et praevidentis invisibile consilium animae, ut opus instrumentorum operi ipsi inservientium perfectius reddatur.***) Non alio modo profecto accipiendi sunt et motus illi in orbem terrarum diffusi a providentia; ita ut vel nescientes providentiae voluntatem, videamus iam evidenter eam peractam fuisse.****) Etenim fieri nequit, ut haec omnia putentur a nullo aut animo aut voluntate profecta esse, quum et ipsae partes minutissimae, consilio et instinctu providentiae cuncta exsequantur.

§. 30. Quod si partes mundi et partium particularum cum indicio, non vero inconsulto aut temere iudicium ferunt in indignos, quomodo non omnino oporteat certum consilium providum optimamque sapientiam divinae ipsi providentiae ante omnia tribuere, P. A. ob principatum illum, quo omnem publici iudicii con-15

*) Aut; ex ipsis corporibus sub visum cadentibus. Auch.

) Vel: ad opus perfectius agendum ab instrumentis ministrabilibus. Auch. *) Ad verbum: iuxta providentiae incongnitam voluntatem iam evidenter (totum) peractum. Auch.

stantiam virtutemque continet? Nescio veritatis desiderio iudicium ardere.*)

§. 31. Porro certissimum argumentum intelligibilium (sunt) sensibilia. Non enim licet asserere, partes universi sapientes esse ac providas; patrem autem ac principem totius mundi nullam prae se ferre providentiam. Ecquis consilia prudentis providentiae dedit ei, qui virtutem desiderat? Si non est providentia, cur non etiam nos sine diligenti cura, inconsulto et sine praevia notione operamur omnia?

§. 32. Etenim si providentia tollenda sit, cessabit musice, philosophia, geometria, nautica et omnis sapiens intelligentiae adinventio ac natura totaliter insensata atque immobilis evadat. Neque enim decet insipienti cogitatione partes universi prudentes esse ac providas existimare; eam vero, quae ab initio inest universis, providentiam inter entia creata otiosam atque incuriosam esse, quum ex una universali harmonia ac compositione sint omnia. Quae enim a se invicem pendent, non sine utriusque motu actum sortiuntur. Itaque partes sapientes per acta perfecta, quae oriuntur ex ipsarum symphonia, argumentum praebent et declarationem universae providentiae invisibiliter omnia moventis. P.

§. 33. Nonne sapientiam ostendet fructuum productio, stellarum mira dispositio, solis ac lunae invariabilis cursus, maris situs secundum legem, montium celsitudo haud modum excedens; denique omnium sensibilibum legi providentiae obtemperantium concordia? nonne haec manifeste demonstrant immutabilem

*) Verba id sonant, sensus autem erit: *Non video in iudicio humano desiderium veritatis; (supple), si quis nolit his cedere: Vel: Non puto quod studioso veritatis iudicium immineat: Aut: An nescis veritatis studiosum esse iudicium? Auch.*

prorsus seriem ordinis ex lege providentiae atque instar animae universitatem rerum moventis?

§. 34. Providentia enim est, quae obediētes regit, super autem inobediētes constituit iudices distributos et exterminat hominum contumaciam, ut virtus per obediētiā decoretur a deo. De medio enim tollitur providentia, posita aequali distributione donorum mundi, ut iis et impii fruantur: et pulcherrimus flos quasi per corruptionem aufertur iusto iudici *) tum, quum caelum et terra transierint. Etenim laetitiae deiciarumque iucundus in mundo locus auferetur, quum iudex in retributione iusta mensura rependet iniquis hominibus secundum improbitatem eorum. Si quidem qui per distributivam iustitiam iudicis officium exercet deus non permittit, ut ea, quae dignis tribui debent, ea impii amplius possideant per omnia tempora.

§. 35. Erit ergo causa creationis mundi ipsius dei creatoris creatrix natura; corruptio vero mundi ac consumptio referatur oportet ad iudiciale ius eiusdem dei cuncta creantis, quatenus aequa lance iudicabit omnia. Quoniam stolidi malitia quasi veneno naturales insipientium mores corrumpens, trahit iudicem ad vindictam, illum provocans, ut iusto iudicio decorem suum mundo auferat, atque eo ipsum pertrahat, P. A. ut antiquam illam sibiue propriam deformitatem, si- 17 bi iam iterum induendam esse certo sciat: quando quidem decorum illi videtur, si corruptam illam atque infandam scelestorum hominum vitam alat atque cupiditates.

§. 36. Non enim oculus tribunalis (iudicis) incendium animae combustae lascivis immundisque facinoribus negligit: sed potius, more patris filios instituentis, modo timore, modo donis ingentibus, novit

*) Vel potius: *a iusto iudice. sc. per iustum iudicem.* Verum tunc aliqua deesse in praemissis dicendum erit. Auch.

impedire ea opera, quae iniqua sunt atque exorbitantia. At qui dissoluti omnino sunt molitiae caducarumque rerum specie decepti, quum nequeant ipsarum damna ferre, hinc in vitam impiam adhuc violentius adducuntur. Sed quoniam isti penitus a divinae providentiae curis super humanae animae originem sese abduxerunt, iram eam, quae universis elementis imminet, et ipsi subibunt: et quoniam perfectissimum hoc opus providentiae subtrahere conati sunt, cessante pulcherrimo hoc summi creatoris opificio, eadem etiam ipsi calamitate obvolvuntur. Etenim qui inobedientes exstiterunt, his condignum iudicium retribuet, ac computationem, ut ita dicam, iucundae laetitiae illis deus adimet: tum ipsum instrumentum operationis, venustam (scilicet) mundi speciem excipiet dissolutio corruptionis; quoniam morum dignitas ab hominibus perit per inconstantiam consilii, praecordiis a malitiam captivatis.

§. 37. Superest autem inanis quaedam sententia a quibusdam excogitata, nempe improvidentiam evidenter constare. Non tacebo, sed dicam ac rebus certo consilio perpensis ostendam facili declaratione, quam sint insana quorundam argumenta. Ne tamen per P. ignorantiam forte aberremus a veritatis regula, liceat haec praemittere. Ac primum mala mundo inesse dicuntur. Huiusmodi sunt improvisi aquarum illapsus ex imbrium copia super materiam anima carentem qui nunc excedunt modum, nunc deficient: grandinis super germen et terram virentem decidentis impetus, quae corruptio est exitiosa. Consumi videntur omnes (vel omnia), impii ac iusti aequali calamitatis poenam sustinentes et aequaliter mortem subeunte saeviente pugna, peste et fame. Probi viri paupertate pressi, impiis ditescantibus et vitam feliciter traducen-
tibus.

§. 38. Quibus ultro dicendum: Eruditionem melius est velle, quam contentionem; animas enim ignorantiae vitio laborantes consilium veritatis solum sanare potest. Primam igitur quaestionem disquirentes, sic procedamus. Providentia suam visitationem prius exerens supra materiam animam carentem, admonet homines, eos excitans ad arripiendam comprehensionem veritatis. In ligna ac saxa fulmina mittit, haud materiam dolore volens afficere: sed prudentem providentiae disciplinam ostendere hominibus, atque in ipsa materia animo carente invisibilem hominibus providentiam tanquam per operationem visibilem demonstrans, ex ipsis factis probat essentiam suam atque existentiam.

§. 39. Ecce etiam illi, qui non sunt imperitiiagri culturae, quum frumentum in terram immittunt, si viderint atram tempestatem in aëre independentem, P. A. aggrediuntur aërem flagellis verberare; nec eius causa id agunt, qui dolore minime afficitur, sed industrius studio nocivas semini res (aves) in aëre discurrentes repellere volunt. Neque tamen eos insipientes dicimus, ut qui aërem ad servanda semina torserint. Porro id et sapientem dei providentiam per fulmina, quae super inanimantia mittit, provide facere dicimus. Quoniam timorem et flagellum super res creatas per sapientem providentiam immittit, ut ad certam indagationem istius modi fastorum homines redeant. Qui enim timuit apparitionem fulminum, is profecto nequit non indagare, utrum id repeti ab re inanima atque improvida debeat quod fit per materiam inanimam, atque utrum sine providentia aliqua, quae hominibus praesit, caelestium minarum furor in mundum irruat. At iste quomodo deinceps non videbit prudenti consilio adorabile (numen)?

§. 40. Etenim si nec providentia est nec universalis motor, nihil omnino in mundo moveri poterit.

Quis enim dicere potest, totius mundi compositio inanimata quum sit, animatos motus fieri posse in natura perfectae creaturae? Quod si non constat, argumenti loco sit civis huius mundi homo ipse, qui tamquam parvus mundus*) in magno mundo factus est, quum sine anima nequeat corpus actiones suas perficere, nisi prius consilio eius optimo velut amici cuiusdam utatur: quando quidem postquam praevaluerunt in animo deliberationes invisibiles, visibiliter sequitur sensibilibum P. (vel sensibile) membrorum officium. Animae enim deliberationes practicae, sensibilibum vero operationum opera peracta manifesto argumento sunt.

§. 41. Si ergo sagitta ex arcu in hostes emissa aut hasta vibrata inimicum occiderit, an conveniens erit dici, quod illa etiam vim habeat rationis sine anima haec operandi per membra? Si autem id fieri nequit, ut revera impossibile est, reliquum est dicere, quod est ista cura attentionis animi per manum haec evidenter operantis. Quod si animalium brutorum et animalium rationalium actionis vim esse novimus factum**), dicamus in omnibus mundi partibus animam quandam ac voluntatem (id est providentiam) operari, nec sine anima motum haberi.

§. 42. Nam etsi cogitationes nostrae per considerationem falsum hoc esse suadere videantur, nos tamen ex nobis ipsis sumentes exemplum, secundum iudicium iam dictorum, examinemus studio eruditionis. Quum enim appetitiones animi nostri prius intra nos per consilium prudentiae efformare consueverimus, postea vero exsequi nostram voluntatem; profecto si antequam principalis dux anima suum arbitrium mani-

*) Est Graeca vox *μικρόκοσμος*, quam Armenius quoque expressit. Auch. **) Aut sic vertere liceat: *vivum brutorum et rationalis animae impetum esse novimus factum.* Auch.

festè declaret, quis agat, tunc quae ex illo opere oriuntur, absurda erunt; et quae antea praevisa non erant, ea sub finem unus quisque per se testatur falso se credidisse nec rem animae iam notam fuisse. Quoniam si anima ante rem factam consilium inisset, nihil imprudenter egisset. Pari modo esse aliquem, qui plenitudinem rationalium mundi partium moveat, patet per se: quem ad modum ubi artificiose, artis ali- P. A. cuius opificia per homines industrios, elaborata cer- 21 nuntur, statim haec ipsa videntibus et si procul artifex sit, esse tamen aliquem aperte patet. Opus si quidem ipsum evidenter demonstrat factorem, quamvis is minime assit. Ecce ex materia aerea elegans artis peritus artificiosam machinam sollerti ingenio perficiens, instrumentum tempora discriminans dabat civitati, ut temporum quantitatem per mensuras divisionis distributam praestaret iis, qui vellent assequi plenam notitiam eius rei. Si quidem circuli artificiosus gyros duodecim horarum diem suggerebat per regulatas distantias*).

§. 43. Praeterea illud quoque maxime mirari oportet, quod ars ingeniosa materiam exanimem variis figuris efformans, vocem figuris ipsis indit diversorum animantium, ita ut automa vocem emittat animalium viventium. At qui opus illud artificiosum vident, non ipsam machinam fabricatam mirati abscedunt, quum haud nesciant illam esse materiam exanimem, haud per se habentem actus illos, sed ipsum musicum opificem laudantes et si opus eius praeclarum pertractant, illum tamen intueri concupiscunt.

§. 44. Non ergo decipimur, quum providentiae opus esse dicimus fulminum iactus; ab ea nempe providentia perfectos, cui mundi partes sapienter obse-

*) Mira descriptio horologii, quam tamen machinam nonnisi Saec. XIV. vel XV. inventam nonnulli arbitrabantur.

quentur, quem ad modum materia nutui artificis: diximus enim vel ipsum instrumentum temporis indicem ex arte sapientis factoris obsequenter homini motus perficere.

§. 45. Quod si homo, rationale animal, idem-que pars mundi et partis pars, potest per se atque ex virtute sibi indita semperque officiosa, opera utilia prudenti animo facere; cur providentia, illa universi mundi anima, a qua rationales etiam partes acceperunt esse et exsistere, nequeat facere quicquid vult, quin ullis instrumentis utatur, sed intima prorsus virtute sua?

§. 46. Nonne nimia fiducia, immo extrema audacia est denegare sagaci providentiae sapientem deliberationem operandi ad instructionem, quoties corrigere vult totum hominum genus; intendens ornatos in eomores efficere ac per pavorem ac donum disciplinam-que ad ordinem decentem invitans? instar nimirum bonae nutricis puero diligentissimam curam adhibentis nihilque amplius agentis, nisi quod ipsi decorem ferat; nempe ut puer etsi similis sit matri suae, ea quoque auferantur, quae pudori illi esse possunt. Quod si contumax ille reperiatur respuens curas sibi adhibitae, non ideo desistet nutrix, nunc aures puero vellicans, nunc plectens, alias minis quoque perterrefaciens, ut quamvis invitatus recipiat honestum corporis habitum. Oportet enim quae in filio velut ossa supervacanea pudorem afferunt, tolli a parentibus; etsi dolore affici et ipsi videantur: imo licet quandoque doleat ipsa quoque nutrix atque tristetur.

§. 47. Itaque providentia immittit grandines, fulmina, locustas, ut variis flagellis ad virtutem filios adducat, etsi isti insipientia ducti contumaces sint: neque enim decet providentiam, relinquere homines velut providentia destitutos. Nam si providentia non esset, P. nullo dolore afficeretur animus, neque morbo ullo

vexaretur, eo quod nemo esset, qui flagellaret. At si non corripiatur, non acquirit sanitatem mentis; de-erit enim ei admonitor. Qui ergo non cognoscit providentiam, cognoscet ex morbis: quum alioquin mortua natura pufanda sit, quae non sentit dolorem.

§. 48. At improvidentia nulli rei apta esse pot-est, nam quasi mortuum corpus iners est neque etsi sit quicquam praestat, sed perinde est ac si non esset. At providentiae proprium est utrumque praestare; si quidem florescit ut viva, afferendo quod habet: dat sicut deliberans et affligit tollendo. Nam virtutis βρα-βειον honestat, prae se ferens liberalitatem sine invidia; ita ut congaudeat illi, qui accipit; et ei, a quo aufertur, condoleat.

§. 49. Quod si quis non hanc esse dixerit eius naturam, ut haec semper in se habeat, et inde det, unde habet, interrogabo ego eum hoc modo: si qui accipit, quum ipse pars aliqua sit mundi partisque pars, providus esse videtur, quomodo ille non erit providus, qui creata haec dona hominibus affert; quando vel ipse qui ab illo haec accipit, providus esse cognoscitur?

§. 50. Dicat mihi Epicurus: quotquot ipse scri-ptiones edidit, utrum ex providentia sapientiaque scri-pserit, an sine sapientia? Si enim sine providentia sapientiaque scripsit, anne sibi gloriae tribuet, quae scripsit huiusmodi esse, ut sapientia et disciplina de-stituta esse videantur? Quod si sapienter scripsit at-que prudenter, quomodo sapiens erit, quod non est ex sapientia aut providum, quod non est ex provi-dentia? Si quidem non (est) sapientia sine providen-tia neque providentia sine sapientia.

P. A.

§. 51. Quod si haec ita se habent, fatebitur 24 certe providentiam, qui ex providentia est, et docebit providentiam, quatenus providentiae pars est: quoniam partes sine toto non consistunt nec totum sine partibus. Quis enim dixerit totum sine partibus; quibus subla-

tis non est totum? Quae ergo inutilitas atque improvidentia erit, ubi quisquam ipse ante omne opus comperiatur sapiens ac providus? Si enim scientia est, etiam provida est; atqui datur sapientia ac scientia, a qua edoctus fuit: est enim sapientia sapientes edocere; non autem insipiens est scientia. Quod si non est insipiens, sapiens erit; si autem sapiens, provida utique erit: quia pervigil sollertia provide omnia agit. Ideoque iterum dicam: Cuius pars provida est, necesse est ut totum quoque providum sit. Qui vero velit ab universa natura tollere providentiam, prius oportet ut partium eius providentiam irritam reddat: quia indocta erit omnis anima, si non datur providentia; nec formicam quis providam censebit nec apem ingeniosam, neque hirundinem industria praeditam: non enim praescientia ex natura id novit.

§. 52. Si vero liceat audacius adhuc ac fidenter aliquid dicere, cessabit iudex de iniuriis quaerere neque curam geret quisquam civitatis, qui non norit providentiam: quum non detur providentia, a qua haec edoceatur. Quomodo ergo, quando princeps sapienter regens civitatem providentiam exercet, istius laudant principatum tamquam omnia prudenter operantis; formicam etiam, ut amplius quid dicam, apem, gruem ceterosque in aëre volantes providos esse ac sollertes probant? Iudicem etiam urbis, qui iudicio mortis aliquem damnat, quando opus suum id exigit, haud vituperant; providentiam vero videntes fulmina desuper mittentem grandinesque super ligna, saxa et impios, improvidentiam appellant?

§. 53. An nec animalibus neque mortali hominum generi participationem providentiae volunt tribuere? Mellificium ab ape*), apto ordine dixerunt perfici:

*) Ad verbum, si mendo careat, ita exponitur: *Mellificium ante apem vel ape antea*: quo scripto fortassis interrogacionis nota locum habebit. *Auch.*

dispensatoris more formicam noverunt semina inter foramina colligere: et tamen in providentia otium quoddam omnino comminiscuntur, non videntes omnium omnino, quae sunt in terra, eam esse vivendi causam.

§. 54. Et quid imperite agit providentia, in impios paucos numero fulmine animadvertens, ut mali timore acti providentiam ediscant; quippe qui ex natura sint rationali: ne servorum more, imo et brutorum, prae inscitia acriter castigati, universim morti tradantur, quum nolint cessare a malitia? Nihil enim est, quod providentia despiciat: et profecto benignitatis est argumentum id quoque, quod super saxa lignaque identidem cadant fulmina; monitionis enim causa ita disponit providentia, nolens penitus delere genus humanum: ac terrorem praebet, suam longanimitatem manifestans elatis animo, atque ut vigi-
lantem deliberationem arripiant, evidenter ostendens in visibilibus elementis potentiam suam. P. A. 26

§. 55. Noli autem dubitare, amator veritatis, de doctrina nuper exposita; quum etiam ex lapide ignis non prodeat, si lapidi aliquis homo non accedat nec assit qui eum eliciat. Si quidem debet materia exanimis obsequium praestare animali rationali, huius voluntati obsequens. Quando enim ex materia lapidis ignem accendere quis vult, ex ipso naturali motu illi insito, qui ratione praeditus est*), ignis in opera utilia e lapide elicitur. Itaque continent quidem elementa naturalem sibi ignem; at providentia motum praestans, ex subiectis corporibus, ut anima ex corporibus sensibilibus, visibilem effectum producit. Eodem modo per totum mundum dilatabit providentia invisibilem elementorum ignem ad impios iudicio ob-

*) Vel: ratione cernendus est. *Auch.*

noxios; quin iustus circumdari fulmine debeat *): nam cum electione omnia indicat providentia.

§. 56. Corruptio autem fructuum ex grandine, imbribus ceterisque calamitatibus obveniens, haud dolore afficit iustum; quum enim nihil habeat, quo privetur, non ipsi iniuria infertur. Etenim non offendit iustum ullo modo, praesertim eum, qui tranquillitate omnino decoratus est: is enim prout assuefactus est, moderate rem accipit**), animo passione omni carente minimeque perturbato. Quod si mutationem animi patiatur iustus vel possessionibus sublatis, vel iniusta morte superveniente, iam non est iustus; quum donorum et mercedis gratia divinitatem colat: omniumque superbissimus revera sit huiusmodi iustus, qui nullo modo dolores exspectet, sed gloriam et laudes, ita ut tota eius vita superbiam redoleat.

§. 57. Ecquis providentia ipsa sapientior est, ut vituperet quae ab ea fiunt? Quis sapientum incusabit medicum, qui remediis adhibitis praevenire morbum conetur? Atqui eodem modo etiam providens universo mundo natura sapientissima est, quamvis immissa pluvia cum iustorum etiam detrimento germinum fecunditatem impedit: satis sibi conscia id se impedire, quod ipsa fructuum abundantia singulis detrimento futura esset.

§. 58. Quomodo vero providentiam effectricem esse negabimus, quum causam iniquitatis effectricem auferat; quum hoc modo efficiat, ut impiorum minora sint delicta? Etenim oportebat providentiam, quippe quae prudens sit, his qui vitae innocentiam secuti essent, medicinam praestare, quae illos ab animi morbis tutos redderet: quoniam arx magna patet iustis,

*) Non negare se monstrat Philo iustos etiam similia pati, sed instat diverso animo perpeti; ut patebit ex infra dicendis. *Auch.* **) Aut: pro exercitio vel probatione accipit. *Auch.*

si providentia haud leves exercitationis causas*) ipsis relinquat: audacia enim consilia vix laudabilia sunt, imo nociva, etsi a iusto profecta. Haud ergo peccat providentia, quando praedicta aufert a iustis; solet P. A. enim in aequitate eos servare, haec auferendo. 28

§ 59. Ceterum in praesentem quaestionem cadit illud etiam, de quo disputant eruditionis gratia nonnulli dicentes. Quomodo mortis pavorem immittit providentia etiam iustis praelio imminente? Nec non aberrante navi in vastitate maris, iusti atque iniusti eodem tempore et loco aequae a morte obruuntur? His et alia similia insuper obiciunt.

§. 60. Verum interrogandi sunt, quodnam tribunal sit, quod discernat inter iustos et iniustos? Non est enim facile homini id statuere, quum non apparent singulorum mores; non enim licet insipienter de his iudicare: neque ullo modo quis potest metiri atque intueri uniuscuiusque vitam, quomodo acta sit. Quoniam sunt quaedam occulta aliisque non visibilia facinora ab ipsis perpetrata; quamquam ipsi iusti apparuerint: quum tamen solam providentiam nihil lateat. Si ergo incognita est hominibus vita singulorum, non erit dicendum iustos cum impiis perditos fuisse; quando quidem sapienti iudicio omnia operatur providentia. Ac nos quidem ignoramus, quis impius sit, quis iustus: providentia tamen tenet arcem scientiae, haud nescia quae sit certissima singulorum vita. His ita se habentibus nullatenus vituperare quis praesumat providentiam, ac si sine iudicio comprehendente unumquemque ad finem adduxerit; quasi vero singulos sine delectu rapiat ignoranter.

§. 61. Attamen si etiam iusti cum impiis pe- P. A. rirent, atque hoc quis tueri vellet, licet non habeat 29 prae manibus demonstrationem firmam: nihilo minus

*) Vox Armenia significat ἀσχολία Graecorum vel vacationem Latinorum. Auch.

humaniter nos audiat, multa nec ea tamen verbis comptis neque falso ornatu ficta scribentes, sed vera atque indubia argumenta, ex quibus veritatem quaesitam hoc lemmate deducere poterit.

§ 62. Providentia quum punit iustum, non iure indicali agit, auferendo dona ei data: non enim mutat iusti mores, vitiis involuntariis subdens hominem virtute praeditum. Si ergo semper similiter se habet vir generosus; ita ut, etsi in praelium advenerit, in tranquillitate sit semper; et nihil eum tristitia afficiat, estne igitur locus dicendi improvidenter factum fuisse, ut pugna superveniat, etsi occidatur iustus cum iniusto? Nam qui virtutis ardebat desiderio, vix malum censebat se cum iniusto mori, eo quod anima eius semper remanet in integritate. Si ergo hominem virtute ornatum nullo pacto offendit providentia, non utique iniuriam facit iusto, etsi cum iniustis moriatur. Quoniam nullum is vitium praetulit in mente principaliter dominante: qui vero permanet in consilio vitiis carente, quomodo vitium in se ferat? Quomodo iste providentiam accusabit, quum ipse nihil in mente passus fuerit*)? Quando quidem quae contra voluntatem accidunt, eas quidem licet passiones dicere; in iis vero, de quibus gaudet quis sumpte voluntate, etsi cum malis ceteris passim connumeretur, nullo modo id, quod patitur, passionem putabit, quamquam nimis dolorosum sit.

§. 63. Si quidem et haec quoque magna est gratia iusto, nullo modo mortem timere: ideoque P. A. constantem hunc dixerim, eo quod iustitiam (suam) 30 neque mors deturbare potest; quia providentia non ipsum derelinquit. Impii etiam extra praelium mors improvidentia dicenda est: qui vero secundum iusti-

*) Vel: consulto passus: aut: nihil (mali) passus eius consilio. Auch.

tiam virtutem colit et eiusdem veritatis colorem sibi assumit, non exigit a providentia, ne cum impiis moriatur, pro nihilo id reputans; sed potius deliberatione vitiis carente illi semper est paratus, tranquillitatem semper suo animo comparando. Hanc optans accipere magnam gratiam, novit immortale consilium, providentiam per integritatem assequi.

§. 64. Patiatur morbum et moriatur, qui providentiam non novit; dolore afficietur et ita morietur; sine consolatione illa, quam praestat providentia. Iustus autem fortiter, imo hilariter morte suscepta, providentiae fidens integritatem animae prae se feret. Non enim licet felicitatem constituere in copia fructuum omniumque reliquarum rerum et corporis sanitate visibilique gloria, quum non simul assit virtus.

§. 65. Croesum Pactolus aureas undas ferens nihil iuvat. Xerxis turba illa ingens iam nusquam est. Alexander Macedo nonne mortuus est? Nonne a muliere turpiter bellicosa Cyri consilia impedita fuerunt? Ubinam sunt tot et tanta epularum et diversi generis coquorum ministeria inutilia? Ubi sunt corporum vires? Narret Ajax, si adest; dicat Achilles. Daturne alicubi pulcritudo corporis? Dicat Helena, narret Paris, Amazones referant. Quod si haec P. A. animae providentiam constituere nequeunt, quae ge-31 mens suspiransque ab his recedit, quomodo nunc dicamus dona fructuum possessionumque impiis felicitatem afferre? Ditescat impius, ut amplius doleat his sublati, ut etiam nauta opibus navalibus deperditis: quum tamen iusti animus maneat integer, quamvis haec abierint.

§. 66. Noscant igitur, iterum dico, noscant adversarii amatores accusationis, quod iustus nullam omnino in se patitur passionem, etsi nimium multae sint corporis afflictiones, donec animus permanet in integritate vitiis carente, etsi inopia et fames et infirmitas

superveniat; quoniam providentia ea praestat iusto, quae integris eius moribus respondeant, alio modo adimplens voluntatem; etsi malis circumdetur. Providentiae si quidem proprium est curam gerere singulorum; quum sit inornatorum animorum ornamentum providentia ad virtutem invitans.

§. 67. Porro si rationale illud animal, hominem inquam, eo quod pars sit et partis pars totius mundi, diximus providentiam habere ad curanda tam bruta animalia, quam rationalia; cur non maiore iure virtutem suam universalem exerceat providentia insita universo mundo, cunctorum habens curam; quamvis effectus impediatur quandoque apud nonnullos ratione praeditos. Si autem providentia non corripiat, non puniat, non bona faciat, non leges ferat, qualis illa P. A. erit providentia, omnibus hisce inutilibus atque otio-32 sis manentibus?

§. 68. Atqui tunc patri erit similis, qui filium non instruat et improvidus sit; aut magistro, qui (haud) fideliter doctrinam praebeat proximis*). Sed tu quidem, ut convenit, quamvis moleste alii ferant, scis quae singulis debeas iuxta retributionem. Nec ullo modo dicere potes, quod aliquid mali factum sit a te, officium utile singulis debitum adhibente. Unde quaeso haec habens facis? Quando quidem naturae mundi haec ipsa desunt, eo quod exanimem ipsum dixisti et providentiae expertem. Et quomodo providus fuisti sine providentia? maxime quod pars es totius mundi; partes autem a toto accipiunt disciplinam. Itaque si, quasi in utero, in mundi uatura originem

*) Vel ita accipe: *Pater filium minime struens similis erit nec etiam magistro etc.* Aut sic, *Neque magistro cedat, ut proximos edoceat, sicut convenit.* Obscuritatem auget sequens allocutio alterius personae, sive adversarii, sine connexionione cum praecedentibus. Suspicio igitur aliqua deesse. *Auch.*

sumpsisti, omnino necesse est, ut ab ipso habueris et illam, quae in te est, providam naturam. Quoniam si infans, qui in utero vitaliter producit, ab ipso nutrimentum accipit, sinè quo nequit habere vitam, quomodo, si hoc idem ab illo, qui se omnibus obligavit, non praestatur, tu dicis habere te naturam providam, quum tamen in compagine totius mundi motus providentiae diffusus non sit?

§. 69. Quod si commentitia astruens verba atque artificiosa, adversus providentiam vis armari, ut tollas de mundo sapientissimam providentiam; et ideo quaeris, quomodo iustus infirmatur patiturque afflictiones? (Ad haec dico). Quomodo iustus erit, nisi paupertatem iniuste sibi illatam, velut contentiam P. A. laetabundus suscipiat? Quando quidem ornatum vir- 33 tute nihil omnino est quod turbet aut deflectat. Providentiam is non accusat; verum accusatoribus valedicens vel in ipsis morbis providentiam profitetur.

§. 70. Terra perpetuo ac patienter easdem producere plantas non cessat*). Caelum ordinem suum immutabilem servat. Sol et luna ceteraeque stellae a decenti cursu non cessant. Mare regulam mandati non excedit. Aquatilia, volatilia et terrestria debitis officiis non desunt. Solus libertate praeditus mundi civis, homo, cui etiam principatus quidam imperialis concessus fuit, talis inquam providentiam dimisit legemque iustitiae neglexit. Nonne iniquum videtur reiecta providentia semet ipsum sui provisorem esse dicere; ac molientem omnia ingeniose tamquam vir prudens? Et quomodo non sit iste iniquus, pertinaciter universalem providentiam reiciens, qui se doctissimum iactat, ceterosque homines prudentiae compotes sibi vult esse subiectos?

*) Vel ita: Terra ad productionem plantarum non sine passione visiorum fidelis perstat. Auch.

§. 71. Cui dicemus utique: O sapiens, unde habes virtutis et prudentiae facultatem, quum quae te genuit natura insipiens est et universalis providentia nulla est? Sed vae huiusmodi hominibus tam audaci praesumptione occupatis! qui tam amenter se ingratos providentiae praebent; quippe qui sibi ipsis immerito sapientes videantur. Ego tamen nunquam negabo esse providentiam permanentem inter fines comprehensionis suae; eamque exsistere, etiam cunctis P. A. elementis fatentibus. Nonne etiam ratio asserit opus artificiosum esse non posse, nisi ab ingenio quodam, quod opus ipsum moliatur, suscipiat perfectionem suam?

§. 72. Ecce enim statuam videntes statuarium intelligimus; et imaginem venuste pictam cernentes, pictorem ipsum admiramur; atque navem ingeniose fabricatam intuentes, architectum navis laudibus celebramus. Si ergo artificiosum opus videntes, artificem ipsum sollertem agnoscimus, quomodo non magis universorum sapientem providentiam per comprehensionem perceptionis concipiat oculus animi propter constantes mundi partes sapienter ordinatas.

§. 73. Malus autem homo stulte nimis sibi persuadet non esse providentiam. In perditione fructuum aquarum copiam ex pluviis grandinibusque cadentem culpat negatque providentiam mundi dispensatricem, eo quod ipse fructuum diminutionem passus fuerit: quoniam damnum sibi illatum novit et cor eius vulneratum est: quae vero facinora ab ipso (corde vel homine) patrata fuerint, non videt, ut prius se ipsum damnet iniqua operantem. Discat tamen per ea, quae ipse a providentia passus est, dolere ex corde super iis, quos ipse iniuste iniuria affecit. Verum enim vero iniquum istum oportet reputare; quoniam suis factis paria non vult pati a providentia et tamen quas ipse non est passus iniurias, inique aliis infert.

§. 74. Maior autem eius impietas ea est, P. A.
quod his non obstantibus, scimus illum procurare alio-35
rum miseriam, quam pro nihilo ducendam ultro fate-
tur. Idque pro honore sibi ducit nihil recto iudicio
agens, sed tantum cupidini obsequens effrenique ani-
mi motui ac iumentorum instar quae obvia quaeque de-
pascuntur: nec enim altius attollit cogitationes suas,
ut providentiam per indagationem inspiciat: sed quae
sunt super terram solum et omnino intuetur.

§. 75. Quum navem per mare currentem ad-
portum appulisse quis viderit, is nauclerum laudat;
quoniam nullatenus nescius est a sapiente navarcho
eam gubernatam fuisse; ita ut navarchi solius perfe-
ctionem miretur, non operis. Etenim quod est inani-
matum, non recipit gloriam de factis rebus, sed qui
per ingenium industrium prae se tulerit artem, mere-
tur laudem navi debitam, eo quod utili artificio mo-
deratus clavum fuerit ad procedendum. Si ergo qui
classem cernit, statim agnoscit esse aliquem navarchum
principalem nec ignorat esse et ministros eius, cur
quaeso providentiam ante omnes mundi partes non fa-
teatur, si cuncta elementa ab ipsa gubernantur?

§. 76. Si quidem nihil quod sit providentia sa-
pientius possum proferre, a qua cuncta corpora effor-
mata necessariam distributionem susceperere eiusque po-
testati subiecta ab ea semper reguntur. Si quis vero
nolit (obsequi), providentia suos fines non transgredi-
tur. Insuper exempla naturae primo intuitu provi-
dentiam esse demonstrant; etenim rerum species et
formae satis sunt, ut notum faciant artificem, etsi voce
destituta corpora ordinata silere videantur; quando qui-
dem amant formata ab aliquo proprium auctorem con-
fiteri.

P. A.

§. 77. At est homo solus inter homines; qui 36
fateri nolit, dari universorum providentiam effectricem,
ex illa audacior evadens quae ipsi inest libertas arbi-

trio praedita: hinc enim ex sana mente in delirium venit, miratus improvidentiam potius quam providentiam. Quoniam reliquit ille frenum suis dentibus a providentia impositum, non sustinens accipere ab ea sanam sapientiae vitam, sed omnia per eam (vel in se ipso) facta ad genethliaca commenta, fatum fortunamque reducit; totamque ipsam mundi naturam ab stellis dispensari dicitur.

§. 78. Enim vero hoc nec clarum nec luminosum mihi videtur argumentum, sed iniuria ingens ab animali homine excogitata et adinventio artificiosa, quae fallaci illudat deceptione; ita ut se ipsum libero arbitrio privare quis velit et adversus obiurgationes iniquitatum ab ipso patratarum praetextum sibi comparare. Lapis utique repertus durus, eam quae in pravitate prae se ferebat voluntatem, haud sui consilii proprii opus dicitans, sed astrorum in caelo circumactorum, quae qualitates motuum necessario in animis singulis perficiant.

§. 79. At qui veritatem amat*), et praesentis quaestionis solutionem optat certa constantique voluntate, is lucido ac fideli animo cernit evidenter satisfactum fuisse huic interrogationi. Nam si alio atque alio modo consilia transmutentur, oberrant a rectitudine. Verum illud ante omnia quaerere oportet, anne errans delinquat ille, qui libertatem hominis abscidens, omnia ascribit genethliologiae? Id modo multiplici P. interrogatione indagabimus. An scilicet rectores civitatum oporteat sententia mortis animadvertere in malos; quippe qui non libero arbitrio mala fecerint, sed stellis mutatis in mala ruentes, vitam propriam ipsi per se recte ducere nequiverint, ex tyrannica astrorum potentia per vim ducti?

*) Vel negativum cum interrogatione: *Alioquin nonne studiosus veritatis etc. Auch.*

§. 80. Nam quae illa est iustitia, eos qui inviti peccarunt, poenis tradere; quum ea facinora non voluntarie peregerint, haud habentes ipsi potestatem supra mores proprios? Quae lex potest detinere animum, ne in operibus imitetur pravam electionem voluntatis, si nulla sit in ipso libertas? Quomodo potest ob stare fato, a quo vel invitatus abducitur? Quicumque libertate donati sunt*), illis quod libuerit lex imperet; habent enim mores eorum voluntatem libere agentem, a nemine impediti. At cui animus omnino destitutus sit libertate, huic licebit dicere iudici etsi iusto: Dissolve, libera me a vinculo natalitiorum et postea da mihi legem, quae tibi placet: quando vero non mandetur a me executioni, inducito super me vexationes tormentorum, varia vincula; et morte ipsa deperdito, nisi faciam iudicis mei placitum.

§. 81. Sin autem obstant natalitia sidera voluntati uniuscuiusque, quis reprehendat hominem a caelestibus astris in malum per vim tractum? Non sane deus ipse, si legem ferat; potest enim subditus iste dicere deo quoque: Solve animum meum a natalitiis et habebis legis observatorem. Quis parricida P. A. ac matricida iure subiiciatur sententiae iudicii, qui ab 38 astris coactus tractus fuerit ad internecionem parentum? Aut quis talem mulierem adulteram accusare velit, per vim sane astrorum impulsam ad iniquas coitiones? Quam plurima alia in terra a quibusdam indigne facta qui viderit, quomodo is poterit inculpare**) eos, qui brutorum more a natalitiis necessarie abducuntur? Eos enim excusant natalitia astrorum universis hominibus inevitabilia.

*) Aut: cuicumque insit (vel praesit) libertatis lex.
Auch. **) Si verbum Armenium accipiatur, ut passivum, erit vertendum: *inculpari is poterit, qui etc.* In sequentibus puto Graece scriptum fuisse: ἀκαταγνώστους ποιεῖν.
Auch.

§. 82. Quod si a natalitiis omnia disponuntur, cessabunt tacebuntque lex, ius^{*)}), iustitia, iudicum sententiae; haud enim libera est voluntas hominum ad agendum, quod est sibi propositum. Itaque sublato libero arbitrio ac natalitiis cuncta operantibus deinceps nec gloria debetur virtuti neque malitiae vituperatio; non generositas nec integritas animi aliquid esse dicetur, quum animus omnia agat invitus. Deinde aut inanes videbuntur carceres iudicum; aut dicendum erit, quod tribunalia iniusta sunt. Cur enim, quaeso, sententia mortis dicatur in eum, qui non ex se delinquit? Et quomodo non perperam mali vinculis ac carceribus coerceantur, quum a fato, pessimo principe, subiecti fuerint vinculis necessitatis?

§. 83. Quod si malefactorum malitiam destruere iudices per timorem possunt, non ergo natalitia singulis imperant. Nam scelesti veriti tormenta, modestam ac pacatam eligunt sibi vitam, trepidantes ex metu P. A. mortis aut in deserta loca demigrantes oberrant, si quidem malum facere iuxta impetum motus proprii adhuc volunt: atque utut est, vexationem tormentorum timentes, mala abhorrent. Datur enim in eis liberum arbitrium eo declinandi, quo unusquisque velit. Quoniam libertatis natura ad omnia, quae sibi placent agenda, expedita est.

§. 84. Nonne etiam Iudaei legem circumcisionis libero arbitrio elegerunt, quam nusquam dimisere, sed potius per successionem posteris suis praebuere: ita ut nec natalitia neque constellationes potuerint eam tollere? Lex enim mentis imperat eis, non genethliologia. Eodem modo cessant ab operibus die septima, quam Sabbatum ipsi appellant. Nec non ab illis car-

^{*)} Armenia voce *dignitus* significatur estque idem quod *ἀξίωμα*, quod varias habet significationes: hic vero est aut auctoritas aut enunciatio iuridica. Auch.

nibus; quas lex non permisit, abstinere. Nequit autem dici, quod unum atque idem omnibus contigerit natalitium, quo adigantur per vim id servare quod Moysi deus in mandatis dedit. Si ergo diversis temporibus, horis ac diebus Iudaei prae se ferunt ex utero natalitium et nihilo minus una est illis ratio vitae atque ordo legisque disciplina, quomodo universos homines dicamus genethliologiae esse subiectos?

§. 85. Quum Scytharum gentes praeter mores Iudaeorum propria sibi lege disciplinaque utantur turpemque commixtionem cum matre adoptaverint; idque filiis suis ac posteris Scythae tradiderint, ita ut processu temporis consuetudo illa vim legis obtinuerit; ubi est iam circulus zodiaci, ubi astrorum cursus? Quum enim non simile omnium sit natalitium, unam tamen vitae rationem omnes sibi adscivere.

§. 86. Quae autem genethliologia dedit Aë- P. A. gyptiis huiusmodi disciplinam; ut sordidis cultibus sese dedicarent? Aegyptusne sola habet tales stellas, ut apud solos Aegyptios sit talis consuetudo? Quod si variis diebus horisque contigit horum omnium nativitas, quare non etiam variis moribus utantur? quorum enim dies atque hora diversae sunt, sint vita quoque atque opera (diversa) itidem necesse est. Sicut etiam qui uno eodemque tempore nati sunt, aequam sortiri debebant sapientiam.

§. 87. Si civitas universa debellata fuit ac capta, praelio superveniente, debeone dicere nativitatem quoque eandem esse civium cunctorum? Si pestis grassata est nec iam unum aut plures tantum occidit; cur innumeram multitudinem eodem contigit tempore corrumpi? Ubi est natalitiorum nomen immutabile? Et quis invenire potest certum tempus generationis hominum, quum incertum sit tempus seminati seminis? Nequit, enim dici stabilitum aliquod esse tem-

pus, unde dignoscatur generatio puerorum; utpote ii, qui astrologi nuncupantur, inde horam desumpsisse comperiantur. Sed qui ob hoc constituti sunt astrologi, argumentum sustinere aggrediuntur: volunt enim promittere invenire se posse ex secundo natali primam seminis seminationem. Attamen fieri non potest, ut per manifestam nativitatem inveniatur incerta altera: quis enim potest ingerere se rei invisibili; praesertim quum nequeat inveniri ubinam uniuscuiusque stellam exsistere accidat, semine seminato? Si quidem dixerunt qui satis periti istarum rerum erant, velocissimam esse ac nimis festinantem natalium circulationem: ita ut fugiat eruditissimos quoque certus cursus.

§. 88. Ne ergo cuiusque liberum arbitrium P. sub servitutem natalium cadat, animadvertendum est, oportere virtuosos verbis quemque excitari: id exercitationis optimum genus censendo, ut unus quisque per laborem animi accipiat inventionem quaesiti; stellarum autem motum nemo dominari in homines putet. Quem ergo circulum zodiaci vocant, illum ab ipsa providentia conditum superius diximus. Quod si astris terrificat (homines) providentia, id agunt astra propter quod facta sunt; quae vero aguntur, ab alio accipiunt ut sint caussa generationis. Et providentia universalis est omnium caussa, generatio vero ab ipsa accipit essentiam atque exsistentiam. Quae vero initium acceperit generationis, cognoscant creatorem. Quod si animalia terrestria, aquatilia et in aëre volantia cunctaque entia initium generationis acceperunt ut essent exstarentque, omnino necesse est et totum mundum generatum (sive creatum) fateri; quum partes eius ac minimae quoque particulae causam habeant generationis suae. Nam ut diximus, cuius pars originem habet generationis, totum quoque habet originem generationis; et cuius pars corruptioni obnoxia

est, omnino necesse est totum etiam subiacere corruptioni.

§. 89. Quando quidem vero humana natura a providentia declinans, ut desolata ac destructa, improbam sibi vitam ascivit, ita ut ab universali humanae animae origine abstulerit providentiam, aequissima erit totalis dissolutio elementorum aliquando futura. Haec est enim providentiae summa vindicta in creaturas rebelles, condignum iustumque iudicem impiis praeponi; ut nempe ab iis ea auferat, in quae veluti in quoddam perfectae felicitatis convivium ferebantur. Fugiant igitur elementa, abscedant, quae P. A. providentiae minas iustas nequierunt ferre; quaeque⁴² instrumenta erant varietatis mundi pulcherrimi, dissolutionem corruptionis sortiantur: quoniam dignitas morum ab hominibus evanuit inconstantiaque praevaluit in perturbatis animi praecordiis, malitia praeoccupante eiusdem mansionem.

§. 90. Quae quum ita sint, ut dictum est, quo iure mundus ulteriorem durationem habere voluerit, quum providentia longanimitatem suam iam per multa tempora demonstraverit? Invitus licet, deinceps terrore afficietur et trepidabit elementorum nobilitas, providentiae ira inspecta: et praepositi mundo custodes*), illum derelinquent prehensum a condigno iudicio. Non est iam in eo venusta species elementorum: ablatum decus est: tristi deformitate universa affecta sunt: materia formam exuere properat: una cum eo perit civis mundi homo, a malitia sane superatus, virtutem negligens, providentiam nesciens; quia honesta ac sana consilia ab ipso abierunt; quippe qui providentiam noscere nolens non viderit eius-

*) Angeli videlicet, quos Platoniorum daemoniorum loco asserit Philo huic ministerio addictos; satis enim peritus erat doctrinae sacrarum literarum. *Auch.*

dem effectum pulcherrimum, neque intellexerit sapientissimae providentiae opera perfecta.

§. 91. Unde vir probus*) (detur), o sapiens, quando non datur virtus? Et iusti quis sit factor, quum iustitia tollitur? Et si providentia sapiens nulla est, quis operum actor sapientum? Quando quidem neque perinde convenit dicere esse aliquid vile aut malum, si caussa nulla exstet, cuius viribus P. A. peragantur effectus. Quoniam vero nec sine providentia aliquid provisum sapienter esse potest nec iustum sine iustitia neque sapiens sine sapientia, quomodo erit malus homo sine malitia?

§. 92. Quae quum ita sint, non est malitia a providentia; pulcra enim optimaque est providentia: et bonus a providentia bonum habet; quoniam malitia opponitur virtuti et malitiae expultrix est virtus, ex libero arbitrio sumere potens destructionem.

*) Ad verbum: *virtuosus. Auch,*

PHILONIS IUDAEI
DE PROVIDENTIA
(AD ALEXANDRUM)

P. A.
44

SERMO SECUNDUS.

(PHILO.)

§. 1. **D**iluculum adhuc est altum, ita ut amici solos amicos ac consanguineos cognoscant, quos sibi obvios adesse cernunt. Ego tamen nunc video oculis apertis ipsos amicitiae radios quasi emicantes. Etenim alios vix cernere potens, Alexandrum meum ex longinquo certe discerno; qui venit ad nos fortassis, ut audiat, quae de providentia dicenda supersunt. Quid enim aliud oportet cogitare, quum speciem ipse prae se ferat tamquam id iam praemonentem, ad quod festinat? Itaque quod qui sibi invicem occurrunt facere solent, nempe ut sese excipiant amice, id mihi quoque agendum est. (Itaque) Alexander mi, ave magnopere! Sed utquid tantum desiderium iucundum attulisti?

P. A.
45

ALEXANDER.

§. 2. Feriunt me, o Philo, de his rebus sollicitudines non paucae, quae me somnum capere haud sinunt. Si quidem non multum abest quin dicam, totam me noctem vigilem transegisse, quae a nobis am-

bobus dicta sunt*), ruminantem. Nam et continenter ea mihi videbantur insonare auribus meis et ab aliis etiam cogitationibus distrahebar, quarum noscendarum desiderio vehementer incendebar sive proficuae mihi futurae sint sive indignae quibus pascar. De quibus curiose interrogans singillatim, paratum me praestabo ad auditum scrutationemque veritatis. Quando quidem in iis etiam quae heri confessi sumus, immanendum est, ut in concessis a nobis. Ne tamen imperfecta relinquatur quaestio, iamiam unde decet incipere, exordium ducám.

(Idem) ALEXANDER.

§. 3. Providentiamne **) esse dicis in tanta rerum perturbatione et confusione? quid enim eorum, quae secundum humanam sunt vitam, legitime ordinatum est? imo quid non est inordinatis actis reffer-tum ac corruptione? Tunc solus nescius es, quod malis et sceleratis copiose bona omnia affluunt, divi- P. A. tia, optima fama, honores, multiplex principatus; 46 item valetudo prospera, sensus perfecti, pulcritudo, robur, fruitio voluptatum semper parata, ob copiam opum pacatamque corporis constitutionem? Qui vero consilii sapientiae et omnis virtutis studiosi atque amantes sunt, universi fere pauperes sunt, egentes, inglorii, humiles ***), alimento carentes, infirmi toto corpore, sensibus hebetes: pedibus, manibus ceterisque partibus commodis, languentes, morbosus, lividi, intestinis tumentibus, hydropici, prae esurie oculis deiecti, vultu aspero tristisque. His vero positis nonne

*) Anteriorem namque sermonem a Philone in sua praesentia sermocinatum supponit Alexander. *Auch.* **) Cf. *Fragment.* vol. vi. p. 186. ed. nostrae. ***) Hucusque repetiit Eusebius verba Philonis ipsa, sed quae sunt tum a Philone adiecta, decurtavit. *Ex Auch. annot.*

summae dementiae est dicere providentiam dari? Etenim si legis lator aliquis aggrediatur legem scribere, qua malis atque ignavis honores tribuantur et probis supplicia, quid illum putas ab iis, qui audiant, passurum? Mihi lapidandus videbitur, atque poena acerbissima mulctandus, qui praesumpserit iustum bonumque repertum in natura rerum proscribere; sicut falsarius nummorum. Adde nonne velut quaedam civitas totus mundus scatet huiusmodi iniuriis? Quum ii, qui in omnes invehuntur (vel in omnibus rei sunt *), tam verbo, quam consilio et factis, praemia magna P. A. adipiscantur; qui vero illis subsunt**), opprobrium 47 et impropria (?) pudore plena ac damna perpetuo patiantur.

§. 4. Iniquum esse dixerim, putare deum praesidem aut auctorem esse huiusmodi certaminis, in quo victores privantur corona et victi coronantur celebranturque. Victores enim illi sunt, qui virtutis certamen feliciter exercuerunt, propter veritatem in iudicio damnati, moenia vitiorum malorumque viriliter diruentes; victi vero, quos aut indignatio in furorem egit aut tristitia subegit aut cupiditas remotorum decepit aut lasciviae libido perturbavit. Et quid his damnosum vel illis utile accedit? imo quid non istis utile et illis damnosum, ut dixi?

§. 5. Nonne Polycrates tyrannus super omnes maiores ac minores ferarum more furens nihilque remittens ex operibus insipientiae, non solum ex numero eorum, qui dicebant deos providere hominibus, verum etiam ex ipsorum deorum ministris non parvos, imo plures mactavit: atque vel ipsos pueros ab utero modo egressos***), velut bestias pro ludibrio

*) Vox Armenia ambigua: *victores* aut *victi* etc. ita ut etiam vertere liceat: *iniuriosi* sive *debatores* vel melius *rei sunt*. Auch. **) Vel: *persolvunt*. Auch. ***) Vel: *in utero adhuc degentes*. Auch.

habuit: et nihilo minus non tantum a dicentibus deos curam gerere hominum, sed etiam a diis ipsis donatus est opibus, gloria, honore, corporis valetudine et integritate appetitus ciborum, idemque voluptatibus plurimis usus est?

§. 6. Dionysius autem senior postquam amicorum propinquorumque plures occidit multosque in lapidinis misera deperditione corrupit, unde etiam situs latomia dictus, adhaec ducenta super mille ex delubris talenta sacrilege eripuit atque multa derisionis verba adversus templa dixit, nempe divinitatem praevalentem potentemque nihilo indigere et aureis vestibus meliores ad indumentum purpureas esse, sicut inter multiplices coronas magis gratae (frondeae) ut divinae habentur; ideoque ab imaginibus simulacrisque pium opus esse demere aurum, velut aggravatis pondere — is tamen athleta facinorum assecutus est, quae maxima habentur ex bonis humanis: ut principatum, amplas divitias, vigorem animi corporisque, liberorum multitudinem, adolescentiam florentem, senectutem fortunatam atque placidam optabilemque vitae finem. Duas enim ditiones valde porrectas optimasque, ex continente Italiam, ex insulis Siciliam obtinuit; atque maxime clarus atque insignis inter eos, qui eius aetate principes erant, factus; nec non omnes in fortitudinis ob opum copiam superans, omnem suam voluntatem exercuit, corporis etiam libidini indulgens. Rediit etiam securus ex longis peregrinationibus; et iuventute ita felici ac vitae securitate usus est, ut duas mulieres sibi duxerit, unam Syracusiam, alteram Locrensem. Ex Syracusia procreavit Hyparinum, Nauseon, Aretem, (Virtutem,) et Sophrosynam (Sobrietatem,) ex Locrensi vero Hermocritum. Dionysium, turpiter contaminans virtutum (*δυναστευῶν*) P. nomina, quibus ipse contraria operabatur. Ad haec autem nec vidit mortem prolis vel in ipsa fortunata

sorte provectae senectutis, immo filios filiorum adultos aetate videre potuit. Praetereo alia quaeque commemorare, quae Syracusiorum cantorum vires superarunt tabulasque (pictorum). Ita sane iucundo hilarique animo multis annis in laetitia peractis, corpore animoque felix ad sua redux fuit sine fastidio, optima senectute fruens ac conviviiis pro tempore.

§. 7. Attamen filius eius, fortasse quis dixerit, non modo excidit a principatu, sed etiam tota Sicilia expulsus, Corinthum fugit, nullum prae se ferens vestigium dignitatis aut felicitatis prioris, nullum opulentiae prioris insignisque claritatis: ita ut deinde ne fame periret, mercede conductus Corinthiorum iuventutem litteras doceret et cantum cantatrices vel invitatus satis factururus dirae egestati: porro quis in causa eius rei fuit? nam deum dicere nefas. Nec enim homo moderatus, iis omissis qui iniuriam faciunt, in proximos eorum odio fertur; ita ut omissis poenis in obnoxios, in innocentem cumulet vindictam. Quis unquam magistrorum graviter ferens tarditatem discipulorum, eorum cognatos pro ipsis castigandos accipiat? Nemo unquam. Si medicus urere vel secare pro patre vel matre aegrotantibus filium sanum aggredideretur, nonne aut furere aut exitiale quid moliri evidenter censeretur? Quantum ergo absurdus erit, id quod neque de hominibus dici potest, id de diis credere? Mihi certe nullatenus hoc sapienter actum creditur, sed potius qui iniuriam fecit, hunc poenas P. A. luere iudicii fas est lege prorsus sapientissime. 50

§. 8. Nobis quidem plurima obstacula pedibus obiecta impedimento sunt in itinere, imbecillitas, dubia, defectus temporis; item societas, consanguinitas, preces, deceptiones, dona, spes utilitatis ceteraque his similia: deus tamen immunis est ab his omnibus. Itaque si, ut Aeschylus dicit,

Iovem ex sceleratorum genere eximit et ab iniustis lex.

oporteret contrarium esse illum ex iniustis*); non ita tamen res se habet. Si quidem Socrates, qui mirabilis fuit sapientia et in hodiernam usque diem orbem terrarum ad celebrandum perpetuo memorabile nomen suum laude gloriae impellit, insidiis ab obsceno pravoque homine deperditus est, qui neminem ex civitate nec minorem nec maiorem interfecerat, quo peccasse crederetur, nec ullam occasionem malignis ad accusandum se praeberat.

§. 9. Etenim invisā esse solet communis curae attentio, dum in theoriis exercitiisque naturae se occupat et eos qui proficere cupiunt a pueritia coerces: quibus et monitoris et patris adhibet aequitatem, docens copiose sine invidia; et nihil, quod ad disciplinam pertinet, occultans; quem ad modum nunc Sophistarum invidia ac livore tumens gens agit: si quidem P. A. (Socrates) universos hortabatur non solum disciplinae leges ediscere, verum etiam laudabili executione studere politiae verbi vitaeque.

§. 10. Zeno autem Eleates, quia tyrannum quandam invadens ut illum occideret, dum hoc amore populi perficere tentabat, manu aberraverat, suppliciis tentatus, ut nominaret ac revelaret complices, ultro accepit tormenta gravissima amator civitatis, ut calamitates saevissimas impediret imminentes ab ignaro nimirum tyranno, qui vindictam intentatae sibi mortis exigebat. Quum igitur viribus destitutus esset, maluit linguam manducare propriam, ne forte invitus rem panderet complicemque suppliciis subiiceret atque ita decisam ante tyrannum abiecit (linguam). Sic ergo impediens omnia viriliter constansque repertus in consilio, magnam virtutis laudem adeptus est.

*) Sive in numero iniustorum. Auch.

§. 11. Quid autem Anaxarchus? Quem Nicocreon Cypriorum tyrannus velut granum frumenti aut hordei excorticandum tundi iussit (in pila). Quoniam is quoque in optima sententia persistens contempsit corporis dolorem; ita ut dixerit, Anaxarchi follem tundi, non quasi hominis partem unitam, sed tamquam exanime atque insensibile vas alicuius alterius. Non enim potuit affligi is, qui divinae partis dignus est factus excellitque omne humanum machinamentum. Habeo alios quoque complures recensere homines insipientia perfectos, quorum vita per miseriam acta fuit; verum satis ad rei confirmationem hactenus dicta sufficiunt.

P. A.

52

PHILO.

§. 12. Tu, o Alexander, eorum qui nolentes miseri facti sunt, aerumnas mihi retulisti; at ego tibi alios etiam dicam, qui volentes in paupertate, dedecore ultimisque discriminibus fuerunt. Anaxagoras quippe copiosae, ut dicitur, possessionis heres effectus, totam contempsit, unicae pulcherrimae possessionis amore, virtutis scilicet, dimittens multa animo carentia: et boum quidem armenta dimisit, ut suoapte ingenio per spatia locorum pascerentur pro lubito; ideoque licet pastoralis officii ignarus heroice nutrit.

§. 13. Democritus autem, alter opulentus et possessor multorum, eo quod ortus esset ex illustri familia, desiderio sapientiae familiarissimae deditus, caecam invisamque opulentiam, quae pravis et vilibus tribui consuevit, inhibuit; eam vero, quae haud caeca est ac constans, eo quod cum bonis solis assuescat, acquisivit. Propterea universas patriae leges dimovere visus est, et quasi malus genius reputatus; ita ut periclitatus fuerit, ne sepulcro ipso privaretur, ob legem apud Abderitas vigentem, quae insepultum proiiciendum statuebat, qui patrias leges non observasset. Id

sane subeundum erat Democrito, nisi misericordiam sortitus esset benignitate, quam erga eum habuit Hippocrates Cous; aemulatores enim sapientiae inter se erant. Porro ex suis operibus celebratis, quod appellatur magnus diacosmus (sc. ornatus, ordo: ubi Arm. interp. legit *Diocosmus*. h. e. *magnus Iovis mundus*) centum, ut nonnulli dicunt, adhuc amplius, Atticis talentis ccc. aestimatum fuit.

P. A.

§. 14. Verum fortasse risu dignus censeor, pro-53 ferens quae mihi contraria sunt, et quae melius est tacere; aut si alius dixisset, obvelare. Condigne tamen memoravi haec, ut argumento sint rerum urgentium, quod mox significabo; ea praemittendo, quibus uti solent veritatis impugnatores.

§. 15. Dicunt enim*): Non est deus sicut tyrannus, qui crudelitatem violentiamque, et quotquot dominus aliquis agrestis ac duri principatus opera exerceat: sed rex humanus et legitimus prae se ferens principatum cum iustitia; quippe qui communiter totum caelum (cod. Arm. *terram*,) et mundum in finem felicem dirigat. Et regi nullum nomen est magis familiare quam patris: quam enim relationem per consanguinitatem ad filios ferunt patres, eam rex ad civitatem, et ad mundum deus. Quam ob rem**) apud probatissimum laudatissimumque poetarum Homerum, *pater virorum et deorum* vocatus fuit Iuppiter; duas res omnino pulcherrimas naturae illi immobili quasi lege, atque indissolubili unione coaptans, principatum simul et providentiam. Nam sicut desperatos filios P. A. non deserunt parentes, sed miseria ipsa miserationem provocante curam adhibent et alunt, arbitantes infensorum atque implacabilium inimicorum proprium esse,

*) Cf. Fragmenta Tom. VI. collecta. p. 186. ed. nostrae.

**) Haec Homericus loci mentio omissa est ab Eusebio l. c. *Auch.*

miseriam quasi pedibus conculcare; amicorum vero et affinium, allevare lapsum: quo fit, ut istis saepe*), magis, quam modestis sobriis largiores fiant ac multa concedant, satis conscii, quod illis validum ac magnum subsidium vitae est temperantia; istis vero spes una parentes sunt: qua si priventur, haesitant de necessariis. Sic deus quoque, quia rationalis naturae pater est, cunctorum illorum qui rationem sortiti sunt, curam habet; et fovet illos quoque, qui reorum instar vivunt, simul etiam tempus ad correctionem eis concedit, nec a propitia sua natura recedit, quam sequuntur virtus et in homines benignitas: isque optimus illi ordo est perlustrare divinam domum (suam.)

§. 16. Unum igitur verbum hoc, in animum**) P. A. accipe, ac corde tuo reconde: tum alterum quoque ipsi 55 consonum atque conveniens. Ne adeo unquam mendaciter proferas de veritate, Alexander, ut felicem quemquam malignorum esse putes; etsi opulentior sit Croeso et Lynceo acutior visu ac longaeior Amentione***), pulcriorque Ganymede,

*Quem et assumentes rapuere dei,
ut Iovi vinum administraret,
propter suam pulcritudinem.†)*

Verum enim vero si quis suum daemonem, videlicet mentem suam, pluriis, non paucis, dominis in servitutem dederit, amor, cupiditati, voluptati, timori, maerori, liberae libidini, formidini, iniustitiae, numquam poterit felix esse: etsi multi aberrantes a veritate ita credant, quasi dono corrupti a geminis malis illis, fastu et inani aestimatione (sive vana gloria), saevis istis vitiis irritantibus seducantibusque inconstantes

*) Aut: allevare lapsum saepe convenit. Auch. **) Gr. o anima! Auch. ***) In Gr. habetur: virilior Crotoniate Milone. Auch. †) Homer Iliad. xx. v. 234. sq.

animos; de quibus rebus sollicita est ut plurimum gens hominum.

§. 17. Quod si oculos animi quasi aperiens*), P. A. velis videre mentem (seu providentiam) dei, quatenus 56 fieri potest humana cogitatione, solidiorem ac veram, quae ad veritatem est, boni recipiens notionem, ridebis ea, quae apud nos sunt, eo modo quo antea miratus es. Semper enim ob absentiam optimorum honorantur deteriora, quae illorum tenent locum: apparentibus autem illis prostrata ac depressa secundariis praemiis contenta sunt.

§. 18. Admiratione igitur obstupescens illud divinae speciei bonum honestumque, omnino intelligas, quod apud deum nihil ex illis antea dictis per se proprii boni loco dignum habitum sit. Quapropter metalla illa argenti aurique terrae sunt partes deteriores, producendis herbis servata tota parte residua. Non est enim similis cibo, sine quo non vivitur, opum possessio. Una est istorum probatio decisiva, evidens et constans, fames; quo necessarium atque utile pro veritate exploratur: facile enim thesauros universos commutabit homo pro exiguo cibo: quando vero abundantia copiosa rerum necessariarum multiplici proventu omnino redundans per civitates fluxerit, tum nos P. A. naturae bonis gestientes, non in iis solis aequum duci- 57 mus persistere, verum etiam crapulam et edacitatem, quamquam pessimam, nobis ducem facientes argenti aurique possessionibus immergimur omnino. Quorum vice**) lucrari aliquid sperantes altercamur etiam caecorum instar; nec iam amplius mente videntes ob pecuniarum amorem, quod in terra sunt fastus (vel terrae

*) Lectio confusa erat, quoniam Interp. Arm. legebat in Gr. τινὰς, quosdam, ubi Gr. communis habet melius, τελ-
 ras, tendens. Auch. **) Legit igitur Arm. ἀντὶ, pro, ubi Gr.
 fert ἄν τι, si aliquid. Auch.

sunt tumores,) quorum caussa vel in ipsa pace frequens et continuum bellum.

§. 19. Vestes vero ex ovibus sunt, ut poëtae iam dixerunt, flores: secundum autem operativam artem, textorum laus.

Quod si per gloriam quis magna de se cogitabit, quippe qui ab improbis acceptationem laetam consecutus fuerit, sciat quod etiam ipse improbus est: simile enim simili gaudet. Verum oret ut munditiam attingat, sanando aures, per quas animis graves morbi contingunt.

§. 20. Discant etiam quicumque viribus validis P. A. superbiunt, ne cervices extollant, intuentes cicurum et 58 agrestium atque indomitum animalium catervas infinitas, quibus vis et robur congenitum est. Etenim ex absurdissimorum serie est, de illis quae in belluis insunt vires, eaeque magis expeditae in vita, hominem gloriari.

§. 21. Et quare, qui optime sentit, de corporis pulcritudine exsultabit; quam breve tempus exstinguit, antequam diutius floruerit, fallacem communiter (vel fallentem oculos vulgi) deficere ac marcescere faciens? Et hoc praecipue, postquam id vidit etiam in rebus inanimatis et pratis, in pulcris operibus pictorum fictorumque, atque in ceterorum artificum vivis picturis et imaginibus (sive statuīs) atque in tincturae texturaeque varietatibus apud Graecos et Barbaros secundum varias civitates vigentibus celebratisque.

§. 22. Porro istorum, quae dixi, nullum apud deum boni alicuius loco haberi dignum fuit. Et quid miramur, si non apud deum? Si quidem neque apud amatores dei inter homines; apud quos, quae ad veritatem spectant, ea ut bona honestaque in pretio sunt. Nam eam ex natura fortunae partem nacti sunt et P. A. per exercitium naturam exornarunt; quorum genuina 59 ac propria philosophia opifex est. Qui vero adulteri-

nae disciplinae studiosi sunt, haud illi medicos imitantur, famulum animae corpus sanantes, licet ipsi dominam ipsam curare sese iactare soleant. Nam illi (medici), quando quis fortuna dotatus aegrotabit, etiamsi magnus erit rex, omnia praetereuntes, tecta, forum, cellas, picturas, imagines, argentum, aurum, tam ignobilium, quam nobilium poculorum (et vestium) contextorum copiam, cetera quoque regiae mira ornamenta, nec non famulatum numerosum atque dilectorum et affinium subiectorumque satraparum ministeria; haec inquam praetereuntes, per custodes corporis usque ad lectum pervenientes et ea ipsa quae iuxta corpus sunt, contemnentes, non quod cabile gemmis P. A. distinctum totumque aureum sit, admirantur, nec quod 60 aranearum more subtiliter textum fuerit stragulum lapillis descriptum, neque quod vestes sint diversae speciei, pulcritudine ac multitudine distinctae; adhaec seposito etiam vestimento illi inmisso, tangunt manibus et venas premunt, diligenter explorant vibrationes (sive pulsus), salutes ne sint: saepius etiam interiores tunicas relevantes alvusne tumidus sit, explorant; fervidumne pectus, an quietum; corne resiliat; postea autem suam curationem adhibent.

§. 23. Porro oporteret philosophos, qui medicum opus aggredi se dicunt, ut animae, quae regia vere est, opitularentur, despicere omnia, quae inanis gloria caecorum more confingit: et interius subeuntes, mentem ipsam attentare, an ab inaequali ira celeriter ac praepropere ac praeter naturam in ea agitentur vibrationes: attentare et linguam, sitne asperior et maledica an detorta in unam partem ac carens custode: attentare et ventrem, an insatiabili laxitate intumuerit; omnes denique omnino morbos aegritudinesque, P. A. si mixturam aliquam admisisse videantur (animae), 61 scrutari, ne priventur sanitate ipsis conveniente. Nunc autem exteriorum radiorum illuminati claritate, intel-

ligibile lumen videre non possunt atque ita oberrantes frustra insunt vitam suam, regium conclave attingere haud valentes; sed usque ad vestibulum portae aegre pervenientes, quae pro virtutis foribus sint opes, gloriam, sanitatem affiniaque istis mirati adorant. Verum tamen sicut maior excessus est dementiae, ad electionem rerum visibilium *), caecos iudices adhibere aut surdos pro tonis secundum musicen: sic etiam improbos homines ubi agitur de veritate bonorum; quoniam isti proprie dominatrice in eos mente occaecati sunt, super quam tenebras profundas insipientia offudit.

§. 24. Quid igitur miramur adhuc, si Socra-P. A. tes et alii huiusmodi iusti homines in paupertate de-62 cesserunt? Homines, qui nihil umquam utilitatis suae causa moliti sunt, verum etiam si quid oblatum fuisset ab amicis opulentis plurima possidentibus ipsaque regum dona magna, id quoque respuere aequum duxerunt: quoniam solam virtutis possessionem arbitrati sunt bonum esse et honestum; cui studium laboris impendentes, cuncta bona despiciebant. Et sane quis non contemnit quod adulterinum est atque alienum; et quod verum est et genuinum, assequi non cupit? Mortale corpus sortiti, pleni sumus humanis aerumnis et in tanta multitudine iniuriarum vivimus, quarum neque numerum comperire facile sit. Quod si contigerit, ut damnum tulerint insidiis obsessi (iusti), num accusare liceat (naturam ipsam): quum nempe oporteret iniuriosos ipsos invasionem facientes vituperare et malam dicere immanitatem istorum? Etenim si in aere fuissent pestilenti, omnino necesse erat, ut morbo laborassent: atqui conditione sane aeris pestifera

*) Armenius ad syllabas, *possessionum*: unde patet eum legisse in codice suo Graeco, *χρημάτων*: sed melius legendum fuit *χρωμάτων*, *colorum*. Auch.

adhuc deteriolem corruptionem importat malitia. Quem ad modum quando pluit, necesse est sapientem, si sub dio versabitur, imbui; aut si aer borealis frigidus spiret, frigore tremere, contrahi atque algore rigere; aestate vero superveniente aestuare; secundum enim annuas mutationes corpus simul pati naturaliter consuevit. Eodem modo, qui in huiusmodi locis habitant, ubi caedes aliaeque huiusmodi pravae gentium consuetudines vigent, in se recipere istiusmodi rerum poenas necesse est.

§. 25. Nulla tenus ergo decet eos felices putare, qui paullo ante memorati sunt (tyranni), etsi fortuna iuvare eos videatur. *Polycrates**), condigne iis quae patrauerat inique impieque ut eorum promotor et auctor, sortitus est deterioris vitae infortunium; atque iussu magni regis diu tortus et clavis confixus crudeliter consummatus est. Illa vero (phantasmata sua sive oracula) dimiserunt eum, quae non multis ante horis gloriae speciem ferebant, antesoletum ungi et lavari a Iove**). Quae enim per aenigmatica ista symbola manifestationes antea factae fuerant, per opera manifestiorem acceperunt fidem; non sub finem tantum, sed etiam ab initio; quum tamen P. A. ille ignoraret magis, quam corpus, animam sibi esse iam suspensam. Quando quidem semper metuens ac tremens multitudinem invasorum agitabatur, certe conscius, quod nemo erat amicus, qui fideliter bene illi vellet, sed omnes inimici, insidiatores mali in calamitate summae inopiae.

*) Linea una vel altera desideratur in Gr. ac vice versa deest in Arm. nomen *Polycrates* explicite: vereor, ne pro ἐπεὶ Πολυκράτει γε, habuerit in autographo suo, ἐπεὶ πολὺ κράτει γε, et consequenter reddiderit, per multum temporis tenet. Fatendum etiam sequentia in nostra lectione obscuritatem prae se ferre, quae quodam modo ex hodierno Graeco potest declarare sapiens lector. *Auch.* **) Id fortasse in somnis viderat paullo ante *Polycrates* et fausta sibi ominari arbitratus fuerat. *Auch.*

§. 26. Frequentis vero atque assiduae anxietatis testes sunt, qui Siculas res conscripserunt, dicentes, quod etiam cordi suo gratissimam coniugem suspectam habebat: cuius rei signum erat, quod transitum introitus in cellam, quo eam vellet ad se venire, iussit sterni tabulato, ne ignoraretur, quando (illa) ad se intraret, sed crepitu tabularum sonituque nuper conculcantis prius proderet adventum: ad haec non solum sine vestibus, verum etiam detectis iis partibus, quas non licebat a viris videri, in conspectum suum venire iusserat. Praeterea continuo circum excavatae erant viae pavimenti in rusticae fossae latitudinem profunditatemque concisae, ob metum, ne quis pro insidiis lateret inobservatus; qui sane aut saltibus aut longiore transitu deprehendendus foret. Quot putas mala, 65 qui haec praecavebat, exspectasse, quum haec moliebatur pro uxore quoque, cui praeter ceteros fidem habere debuerat? Porro videtur unus eorum fuisse, qui volentes per abrupta montis, caeli naturam apertius cernere, per speluncam vadunt: qui vixdum pervenerint usque ad prominentes scopulos nec ultra progredi possunt, de residua celsitudine retracti, neque descendere praesumunt ob visos hiatus ipsis phantasmatibus mente capti. Optans enim tamquam divinam rem tyrannidem eandemque acquirere molitus contentione, nec (in ea) permanere, neque subterfugere (eam) tutum esse credebat: si enim permaneret, super se invicem effluebant mala immensa interius; si autem deponere vellet, periculum imminebat vitae ab armatis, si minus corpore, animo saltem et consilio adversum se.

§. 27. Quod probat et factum ipsum, quo usum aliquando dicunt (Dionysium) erga eum, qui beatos putabat tyrannos. Nam vocans eum ad lautum opiparumque convivii apparatus, tenuissimo filo iussit 66 securim peracutam suspendi supra eum. Quum ergo

accumbens illam repente vidisset nec surgere ausus est, neque frui ullo ex praeparatis a tyranno ob timorem: quisquis enim erat*), abundantem magnamque voluptatem contempsit et elevata cervice ac vultu, interitum expectabat. Quod intelligens Dionysius: videsne ait exoptandam semperque memorandam nostram vitam? Talis certe est, ut si quis nolit sese decipere, eandem irrideat omnino. Habet enim in se copiosa dona, possessionem vero decentem nullius boni, sed potius terrores unum super alterum multos et pericula morbumque incurabilem cancro ac tabe diriorum, qui sine remedio semper ducit ad exitium. At plerique stolidorum illustri specie delusi, eundem passi sunt casum cum illis, quos lenocinio suo capiunt veluti hamo quodam tetrae meretrices; quae damnum deformitatis vestitu, auro vultusque medicamentis obtegentes, eo quod genuina familiarique pulcritudine P. A. destitutae sint, spuriam insidiis moliuntur ad captandos⁶⁷ spectatores. Pleni sunt malo hoc genio, qui nimis fortunati sunt; cuius excessus ipsi inter se iudicantes, nequeunt ferre; sed sicut illi, qui arcana quae silere vellent, tamen coacti tormentis exponunt, emittunt ex passione certas verasque voces ob congressum suppliciorum praesentis atque expectatae vitae; pecudum instar, quae ad sacrificium saginantur: nam etiam isti (vel istae) multa fovantur cura pro mactatione in epulum multis carnibus praeparatum.

§. 28. Sunt etiam, qui illico impietatis non occultas, sed potius manifestas poenas luant; quorum multitudinem singillatim recensere supervacaneum est: satis ergo erit unum factum pro argumento omnium

*) Is fuit Damocles: confer cum scriptis a Cicer. L. V. Quaest. Tuscul. c. 21. et Perseo Flacco, etc. Nescio unde hauserit Glossator Arn. illud, quod margini codicis mandavit: *Plato erat*; nisi quod iste in Sicilia affuisse dicitur ad tyrannum instruendum. *Auch.*

apponere. Dicitur igitur ab illis, qui conscripserunt magnum illud, immane ac sacrum bellum in Phocide factum, quod lex erat statuta, sacrilegum aut dari praecipitem aut demergi aut cremari. Tres illi, P. A. qui templum quod Delphis erat, spoliaverunt, Philo-68 melus, Anomarchus et Phyllus, distributa receperunt supplicia. Unum enim per durum praecipitium saxosamque petram ac disruptam iecerunt deorsum et lapidarunt. Alterum equus ipse, quo vehebatur, habenis excussis, usque ad mare deduxit; ubi impetu facto in pelagus atque in immensam abyssum ipsum sibi insidentem detraxit. Phyllum autem aut tabe (duplex enim de eo sermo est) fervente consumptum fuisse, aut in Arae templo peririsse concrematum tradunt. Haec sane contentiosus solus vir potest dicere casu contigisse eis. Quoniam si quidam variis temporibus aut aliis suppliciis castigati fuissent, conveniens erat inconstantiam quoque casus praetexere: nunc autem cunctis simul eodem tempore, neque alias, quam quae in lege statutae erant, poenas luentibus, convenit omnino fateri, quod dei iudicio prehensi sunt.

§. 29. Quod si nonnulli ex tyrannis reliquis iique supra multitudinem insurgentes inque servitu- P. A. tem redigentes non solum populos alienos, verum etiam 69 regiones proprias sine suppliciis finem habuerint, nihil est mirum. Primum enim non similiter atque homo, iudicat deus; quia manifesta nos exploramus, ille vero usque ad abyssum adytumque internum animae penetrans sine ullo strepitu, perinde atque in sole clarissime mentem perlustrat, subductis velaminibus, quibus tegebatur et nuda cernens consilia voluntatis et noscens illico quid ignobile ac vile et quid probatum electumque.

§. 30. Nullo modo igitur nostrum iudicium divino anteponamus, ita ut certum illud atque infallibile, optime cogitatum ac constans esse dicamus. Non

est enim id licitum, nec sacrum. In hoc enim multa sunt, quae in errorem trahunt et delictum, sensus fallaces, passionibus, insidiae malitiae et quod gravius est, superbia. In illo vero nihil ex iis, quae deceptionis sunt fallaciae; sed iustitia et veritas, quibus quicumque in certamine usus fuerit, laude rectitudinis ornari consuevit*).

§. 31. Deinde, o generose vir, noli inutile P. A. putare identidem tyrannidem esse; nec enim punitio 70 inutilis est, sed ipsis honoribus (ubi legit interpretes *τιμᾶς* pro *τιμωρίας*), aut utilior probis viris est, aut non ita minor: quapropter poena omnibus, quae rectae conscriptae fuerunt leges, adiecta est; qui vero scripserunt, ab universis laude celebrantur; sicut enim in populo tyrannus, sic in lege punitio. Verum enim vero quando virtutis egestas ac penuria summa supervenit civitatibus ac magna copia insipientiae pervadit (eas), tunc demum deus velut gurgitem quemdam torrentis, deflectere colluviem malitiae alias cupiens, ut purificet genus nostrum, ipse robur et potestatem praestat istis ex natura praevalentibus**): si quidem sine crudis animis non expurgatur malitia. Et quem ad modum civitates ob homicidas, proditores et sacrilegos***), carnifices alunt, non mores horum hominum approbantes, sed officii utilitatem recognoscentes; simili modo magnae huius mundanae civitatis moderator tamquam populi carnifices praeficit tyrannos iis ci- P. A. vitatibus, in quibus sentiat violentiam, impietatem, in- 71 iurias aliasque malitias multiplicatas. Ubi vero mox cessando saniores redditae sunt, tum demum et illos,

*) Vel: qui usus fuerit laudabiliter, rectitudinis praemium sortiri solet. Auch. **) Armenius habet: naturam corpulentis; legebat ergo in Gr. τοῖς τὰς φύσεις σαρκικοῖς: ubi tamen nunc habetur, τοῖς τὰς φύσεις ἀρχικοῖς, quod magis ad rem facere nemo infitiabitur. Auch. ***) Vox Armenia accurata exprimit Graecam θεοφύλης, i. e. deorum vel divinorum spoliator.. Auch.

qui in caussa fuerunt, quoniam non sano consilio, sed immundo ac crudeli animo ministri exstiterē, praeter alios velut principales quosdam aequum ducit visitare (suppliciis)*).

§. 32. Sicut enim ignis vis, postquam immissam in eum materiam consumpsit tamquam absorbendo, deinde etiam ipsa exstincta tollitur: ita etiam qui supra multitudinem violentam potentiam assecuti sunt, quum consumpserint (civitates) et vacuas ab hominibus effecerint, poenas ipsi denique luentes universorum, iure pereunt. Et quid miramur, si per tyrannos deus malitiam propagatam in civitates et regiones nationesque a se amoveat? quum passim sine aliis ministris per se id faciat, famem inducendo pestilentiamque et motum (terrae), vel alia quaeque divinitus immissa: quibus copia magna et ingens hominum P. A. quotidie perit et magna pars mundi corrumpitur, ut 72 virtuti provideatur.

§. 33. Satis igitur impraesentiarum dictum, ut nempe nec malum ac nequam quemquam fortunatum, neque ex adverso**), iustum quemquam infortunatum esse credamus: quum hinc potius constet esse providentiam. Si tamen necdum acquiescere vis, adhuc magis et diligentius dubium tuum dic fidenter; ut quis nostrum veritatem teneat, simul laborantes sciamus***).

ALEXANDER. †)

§. 34. Illud praeter rationem, o Philo, mihi

*) Aut: *super istos constituit alios ad vindictam capiendam*. Quod si constet, aliqua deesse in Gr. hodierno dixeris. *Auch.* **) Deest in Graeco hodierno pars periodi sermonis secunda eaque necessaria. *Auch.* ***) Plura hic praetermittit Eusebius, sed tum revertitur ad Philonis verba. †) Armenius genitivo casu *Alexandri* scripsit; sed in Armeniis literis mutationem Auchernus ait esse facilem.

videtur, imo puto tibi quoque et cunctis ita videri; quod quae nimirum neque vilis quis homo vellet facere, ea deus secundum providentiam suam, ut dicitur, facere non moretur; apparere videlicet, bene facere vituperantibus accusantibusque se et male facere laudantibus se et bene dicentibus. Hesiodus enim nihil omittens eorum, quae spectant ad impietatem ac blasphemiam daemonum, spiravit poemata, in quibus P. A. scribit ea, quae praesumpsit hoc pacto proferre: 73

§. 35. Caeli Saturnus filius est et illum pro beneficio generationis virilia reseculisse patri. Iovem vero adempto Saturno imperio in tartarum eum immisisse; et his similia.

§. 36. Quare vatis encomium dii admirati carmina pulcra illum docuere.

Agnos*) pascebat in Helicone monte a diis habitato.

§. 37. Homero tamen perfectiorem poetices apicem tribuere. Quam ob rem? Quoniam Vulcanum claudum retulit et pede prehensio proiectum ex divinis liminibus**). Atque Venerem ab homine vulneratam et quidem crude. Et Iovem praeter eam, quam habebat, quamvis nefas esset, sororem simul et coniungem, duas praeterea adduxisse ad insolubile cubile; ideo accidit eum tamquam ex laqueo suspendi: quippe quod per necessum, quibus quis antea cesserit, nequeat cessare; quasi vero magnum quoddam potuerit perficere, iactabunde narrat, dicens***):

An non meministi, quando pependisti ab alto de pedibus,

Et incudes duos demisi de pedibus tuis et in manus vincula misi,

Aurea vix frangibilia. Tu vero in aethere et nubibus

*) Hesiod. Theog. v. 23. **) Homer. Iliad. I, 590 sq.

***) Ibid. xv. v. 18 sq.

Pendens stabas: supplicabantur autem dii per
longum Olympum;

Solvere autem non poterant.

P. A.

74

§. 38. Quid plura singillatim recensere oportet
ab illo adversus deos obscene dicta? Plena sunt enim
poemata eius abundantibus blasphemiiis. Nonne igitur
iustius erat, non tam Thamyren Thracei cum Musis
de cantu certantem oculis mulctari, quam eos omnes,
qui de diis omnibus oblocuti sunt, puniri, non poe-
matis solum, verum etiam linguis abscissis? Nunc au-
tem venustas poetici nominis mira cum melodia operit
sententiam, dum oblectat aures: quapropter a iuven-
tute usque ad senium incessanter eam legentes falli-
mur, damnum pro utilitate ducentes. Ideo ceteris
cunctis sceleratis in oblivionem datis, attamen mirabi-
lium semperque memorabilium poetarum de diis lo-
quacitas perpetuo durat.

§. 39. Furum enim Mercurius refugium est tu-
tissimum, adulterorum Mars; omnium vero dux Iup-
piter: et omnes sunt mendaces; quando quidem vera
de diis poetarum nemo dicit; quia semper qui con-
similes perpetrant iniurias, apologiae loco eadem re-
ferunt de supremo quoque atque optimo. Non ita
tamen Xenophanes aut Parmenides aut Empedocles
sive alii, quicumque theologi a poesi capti sunt divi-
ni viri, sed potius theoriam naturae iucunde sibi ac-
commodantes et vitam omnem ad pietatem laudemque
deorum dedicantes, optimi quidem viri comperti sunt,
poetae tamen non felices: quos oportebat divinitus
spiritum sortiri gratiamque de caelo, metrum, carmen
digitumque caelestem ac divinum, ut poemata vera
relinquerent velut prototypum libri perfectum: et P. A.
pulcrum cunctis exemplar (sive indicium, argumen-
tum).

PHILO*).

§. 40. Nescis, o sapientiae amator, per ista dicta (vel per dictos poetas) interim insipientiae accusans totum genus humanum, non ita rem se habere. Si enim pervenit usque in orbem terrarum gloria Hesiodi et Homeri, in caussa fuere sententiae sub rebus comprehensae; quorum enarratores quamplures sunt cum admiratione et ab ipsis eorum temporibus ad hodiernam usque diem admirationi sunt: si tamen in nonnullis rebus deliquisse visi sunt, non ideo oportebat illos vituperare; sed potius propter plura recte peracta, quibus vitae utilitati profuerunt, laudibus celebrare. Etenim et mundum ipsum convenit laudare, nec quae vilia in terra sunt, attendere, ut scarabaeos vel formicas aut pulices et alia consimilia, sed caeli naturam contemplari, solis circuitus, lunae formas in crescendo, maris extensiones, elationes fluminum, aeris mutationes, annuas tempestatum vicissitudines, generationes animalium, plantarum proprietates, fructuum proventum aliaque quam plurima, quorum unum quodque divina factum arte mire pulcherrimum est. Omitto quod neque illud paullo ante a te memoratum, blasphemiam includit de diis, sed est indicium inclusae physiologiae; cuius non licet apud illos, quorum capita minime sunt uncta**), patefacere mysteria. P. Verum obiter tibi specimen aliquorum velut per exemplum indicabo, qua tenus nempe quis poterit, sententiam confirmare secundum legem; si quidem vetat lex mysteria iis, qui inhabiles sunt ad mysterium, exponere.

§. 41. Si quae de Vulcano fabulose referuntur, reducas in ignem; et quod de Iunone, ad aeris na-

*) Hic quoque Armenius in secundo casu dixit, *Philonis. Auch.* **) Hoc loco Aucherus recte confert Graecum Philonis fragmentum ab Ioanne Damasceno p. 533. C. servatum, quod legitur vol. vi. p. 206. ed. nostrae. *Ed. Lips.*

turam: quod autem de Mercurio, ad rationem; sicut etiam cetera, quae cuique propria sunt, ad ordinem iuxta vestigium theologiae, tunc profecto poetarum a te paullo ante accusatorum laudator eris, utpote qui vere decenterque laudibus celebrarint divinitatem. Quod si regulas allegoriae aut sententiarum non admittas, eadem patieris cum pueris, qui ob imperitiam, Apellis praetermittentes picturas genuinas, adhaerent eis, quae in nummulo expressae sunt, imaginibus: admirantes quod est ridiculum, et quod condignum est omni acceptione spernentes.

§. 42. At quare Empedocles, Parmenides, Xenophanes aemulatorque istorum chorus non sortiti sunt spiritum Musarum, quum theologiam exercuerunt? Ideo scilicet, o vir optime, quia non decebat hominem deum esse, quasi omnia integre in se condentem, sed remanere hominem participem generis humani, cui error et deliquium cognata sunt. Oportebat igitur eos ultimo loco in veri investigatione contentos esse: ad illud autem, ad quod non erant ex natura destinati, minime satagere pervenire. Et melius quidem tum sibi, tum philosophiae consulissent, si omissa poe- P. A. si, disputationes aut dialogicas conscriptiones secuti 77 fuissent; quod omnino magnus Plato effecit. Nam licet deditus poësi, ab ea deficiebat plus quam vellet, ad ea potius ad quae natura ipsum vocabat deflectens, interrogationes responsaque Socratica et adhuc vetustiore Pythagoricam sapientiam in suis dialogis descripsit; quae venustatis titulo aut sublimitate sermonis minime distant a poetica maiestate. Imo increpat etiam illos, qui quum non sint natura ad poesin apti, poetice scribant aliquid, dicens*):

§. 43. „Qui sine furore Musarum, ad poeticas fores accedit, persuasus, quasi vero ex arte sufficien-

*) Phaedr. Plat. p. 245. ed. H. Steph.

ter poetam se evasurum, imperfectus ipse (comperitur), et poesis a sobriis profecta longe inferior illa, quae a furentibus componitur.

§. 44. Similiter si quis raucisonus, horrisonus ac melodiae expers praesumat canere, duplicis inelegantiae in musica praebet specimen, tum ad instrumenta, tum maxime ad mores: quoniam tegere turpia expedit potius, quam exponere. Noli ergo mirari, si vir iustus qui nescit currere, superetur ab iniusto cursore; non enim sapientiae opus est velocitas; neque, ut a vobis putatur, poesis.

P. 4

ALEXANDER. *)

§. 45. Esto, cetera admittantur: at etiamne illud haud bene inter impossibilia reputatum sit?

PHILO.

Quidnam?

ALEXANDER.

Aut natum dicere mundum oportet, qua tenus communis omnium natura nata est: nihil enim aliud anterius suffert divisio proposita: aut si natus non est, non ergo ille iuxta providentiam peractus fuit neque aliud quicquam in eo factum, sed animalium ac plantarum genera per se efficiuntur: quoniam nata plantarum naturam prae se ferant necesse est, non vero facta**).

§. 46. Et primum, quomodo ex nihilo aliquid fiet? Deinde si aliquando providentia non habeatur***),

*) Hic casus nominativus etiam in translatione Armenia ubique offertur. *Ed. Lips.* **) Vel iunctim cum sequenti adverbio: *non primum facta. Auch.* ***) Neque enim habetur providentia, si mundus aut natura non est. Locustamen est obscurus in Arm., ita ut punctis mutatis diversae elici possint sententiae. *Auch.*

iam Iuppiter ipse non sempiternus apparebit; et quid erit quod magis atheismum redoleat? Praeterea si proprium est naturae ipsius τὸ esse factam, convenit explorare rationem quantitatis eius: cur enim nec minor nec maior facta fuerit? Quum nihil impedimento esset iis, quae si essent, decentius temperamentum naturae et dispensationis suae habuissent. Cur quatuor haec tantum elementa velut fundamenta exsistunt? Num per pauciora vel ampliora dispensator ille naturae universorum non poterat mundum creare? P. A.

PHILO.

79

§. 47. Papae! nonne indagatrix curiosa est mens humana atque ratiocinatrix? Viden', quantum elevata est? Ita ut circumspiciens contempletur supernam naturam totius caeli, quaerens quod careat qualitate et specie; et tamen species omnes omnesque qualitates percipere sufficiens. Verum, o Sophe, non retro me relinques, quamquam curris; sed velut uno eodemque animo aequaliter curram, ut βραβεῖον de exsistentia providentiae arripiam per ea, quae mihi dicenda restant de his.

§. 48. Age interim ponamus inter nos universum ingenitum ac sempiternum iuxta illud quod suggerit sermo celeberrimorum philosophantium, sicut conscribunt Parmenides, Empedocles, Zeno, Cleanthes aliique divi homines ac velut verus quidam proprieque sacer coetus. Atqui ex ingenita materia, quid miramur, si pars aliqua generetur aut corrumpatur, partim per providentiam dei, partim ob rerum ordinem? Namque et ceterorum artificum unus quisque materiem generare haud solet, sed quam sibi sumit, eam figurat formatque et artis ordinem ei imponit. Annon vides statuarium? Non enim ipsum aes creans, simulacra conficit. Istorum quidem ipse est factor; aes autem ex terra effossum pars est terrae. Quare iuxta

huiusmodi hypothesin deus materiam primam non generavit sempiternae, sed materia ad usum sumpta per eam caelum et terram atque species animalium plantarumque et omnia fecit, inspectione ac cura habita, tamquam pater proli suae et artifex operi suo officium praestans: quod nihilo minus nulla tenus impedit esse providentiam: etsi una cum materia mundus inginitus supponatur.

§. 49. Quomodo? Quia non solum creare et edere materiam proprium est providentiae, verum etiam conservare moderarique, quod est factum. Qua in re similis censeretur ephoro apud Lacedaemonios; is enim non constituit politiam: quoniam vero magnus est et potens, perlustranti oculo proprio, nulla pars eius (politiae) relinquitur sine inquisitione. Similiter igitur magnam hanc civitatem deus tamquam ephorus semper oculatim intuetur et ordinem in quo unus quisque constitutus sit, velut optimum laudabilemque admittit et conservat, curam adhibens eis. Haec ergo satis.

§. 50. De quantitate*) autem materiae specialiter factae, id profecto dicendum est. Expendit deus ad mundi facturam materiam sufficientem, nihil ut P. deesset neque redundasset (vel amplius esset): alias absurdae amentiae esset, particulares artifices quum aliquid faciant, praesertim ex iis, quae multum pretiosa sint, materiam omnino sufficientem expendere: illum vero qui numeros et mensuras atque aequalitates in illis occurrentes primus adinvenit, nihil curasse de sufficientia. Dicam autem fidenter, quod nec minoris nec amplioris materiae opus erat ad mundi fabricationem; alioquin factum ipsum non fuisset perfectum, neque cunctis partibus integrum, pulcherrimum

*) Graecum fragmentum, quod huc spectat, legitur apud Eusebium *praep. evangel.* VII, 21. p. 356. cf. vol. VI. p. 175 sq. ed. nostrae.

opus perficeretur. Sapientissimi enim est in arte propria, antequam incipiat aliquod opificium, sufficientem nosse materiam.

§. 51. Verum enim vero homo etsi ceteris praestet intelligentia ingeniosa, quum tamen nequeat omnino se eximere cognato mortalibus errore, deluditur fortasse circa quantitatem materiae: ita ut quum per artem aliquid facit, nunc quod deest, superaddat, nunc autem quod redundat, detrahat. At ille, qui fons est intelligentiae, nihil minus vel amplius apponit, mensuris nimirum sufficientiae usus, diligentia naturam ipsam superante et in opus insumptis omnibus quam laudabiliter. Qui vero velit aliter nugari, numquam P. A. finem faciet et cunctorum opera artificum accusabit; 82 perinde ac si quis opificium nactus bonum, velit notare quicquam, ut supervacaneum de iis quae in materiis discernuntur. Sophismatis enim opus est verba excogitare; sapientiae vero singula examinare, quae in natura occurrunt, honesta modestia et congrua perceptione (aut acceptatione).

ALEXANDER.

§. 52. Videris arguere me, o Philo, tamquam indigne ferentem haec et tanta: ego tamen haud soleo hominum rationem habere, ut dicit Plato, sed quae videntur mihi perspicua, dicere sine assentatione. Quare nunc etiam quoniam me valde increpitat animadversio contra providentiam, tacere omnino non possum: ecce enim pervenit usque in linguam et os, ut respirando proferam sequentia.

§. 53. Immensum vacuum, ut novissime nonnulli dicunt, datur idque excedens mentem; patet autem, quod non est factum secundum providentiam, sicut neque locus. Est enim, quem ad modum syllogistae dicunt, vacuum, locus mox a corpore occupandus. Atqui si nec locus neque superficies, ergo

neque figura mundi secundum providentiam in ve- P. A
rum globum polita est. Sequitur ergo etiam cetera 8
omnia sine praesidentia *), facta fuisse et visitatione **)
carere. Quin imo et tempus est infinitum; neque
ergo iure dicitur per providentiam dei esse. Quod si
ita se habet, ergo neque temporis sectiones, dies et
noctes mensesque atque anni et tota circumactio.

§. 54. Quando quidem vero ad incorporeorum
quoque ascendimus rationem nec ea praetermittenda
sunt, unde dialecticae quaestiones et ideae constant,
quoniam quaestiones istas de absolutis nominatis spe-
ciesque, casus et coniunctiones et quicquid consimile
sit, per providentiam fieri asserere, summa est amen-
tia; nisi prius constituatur, omnium omnino incorpo-
reorum materiam vi naturae suae vacatam esse oport-
tere: unde sequitur neque species artium neque artes
ingeniaque ex deo esse. Si ergo nec vacuum nec
tempus nec termini, nec figurae neque sectiones aut
quaecumque per voces significata soleant appellari,
queant dici divino ingenio facta fuisse, quid aliud de
residuis liceat dicere?

PHILO.

§. 55. Audi, o vir admirabilis; interroganti
enim respondere expedit: imo et illum quoque quem
nemo passim interrogat, hunc decet adhibere liberali-
ter et sine invidia doctrinam. Dicis deum locum no-
vum non condere ideoque neque corpus creasse. Disce
tamen, quod dico tibi, certius civitates aspiciendo;
istas enim singuli principes antiqui condidere. The-
seus Athenas in Attica et Laconica (regione): et P.
Alexander Macedo nominatissimam Alexandriam iuxta
Aegyptum. Attamen nec Theseus Atticam Laconi-

*) h. e. Sine mente praeside vel modum statuente. *Auch.*
**) id est: providentiae cura. *Auch.*

camque neque Alexander Aegyptum vel Libyam (formarunt), sed opus naturae praeparatum reperientes, hoc est eas regiones, certa quaedam spatia circumdederunt moenibus, ceteraque privata et publica aedificia construentes, nominatas ediderunt urbes. Similiter etiam deus, ita ut non novum quicquam elaborasset, de novo magnam istam urbem mundum creavit atque una cum eo locum etiam oriri fecit. Quoniam plenitudine corporis data, spatii, sicut etiam tu existimare aequum duxisti, nulla pars erit, quae non sit locus. Evidenter igitur de vacuo locoque haec interim satis dicta sint.

§. 56. Figura autem mundi, sicut etiam mundus ipse, amice mi, per providentiam globi in formam facta fuit. Primum quia omni figura velocius mobilis est; et deinde magis necessaria, ne forte remissus (mundus) deorsum ferretur ad immensam vacuitatem, cunctis partibus in suum medium inclinantibus: sic enim solummodo consistentiam habiturus erat, erga se invicem ad medium tendente aequali orbe (vel sphaera). Occurrunt autem in Timaeo Platonis, qui mirifice laudent figuram perfecte sphaericam cum sua utilitate atque commendent, ita ut nullo praeterea indigeat laudis additamento.

§. 57. Quod vero attinet ad tempus illud confectum sine praeposito inspectore, quod adducebas in medium, bene advertendum est, quod infinitum incorporeumque tempus deus minime creavit, sed dies mensesque annosque sole et luna usus in hac mensura atque reliquorum planetarum periodis propter anni P. A. malia generationemque fructuum; quae nequeunt sine 85 annuis tempestatibus consistere. Ad hoc dirigi cumulatim ortus et occasus solis consueverunt: quod nempe sol et totum universim caelum ac mundus, quem ad modum ecce demonstratum fuit, per providentiam regantur.

§. 58. Post haec, ut mihi videtur, de rebus dialecticis sermonem inducebas, quasi vero non sint deo digna iuxta sententiam (tuam) tum reliqua, tum dicta de speciebus; neque iis qui in studio claruere, convenient. Quid tamen, quaeso, sit unquam species, nisi universalis alicuius comprehensio? Et intellectui quid occurrat universale aliud, quod deus prius non fecerit, menti inserens fecunditatem, quae optime est apta ad admovendum sibi singula, occurrentibus signis vel antea conceptis, pro naturis inquirendis; ita ut ea, quae sine clamore sermonis firmitate facto veritatis constant, pro certo argumento possint sumi?

ALEXANDER.

§. 59. Facile quidem erat (quod scias velim,) singulis resistere dictis; ne tamen verbum verbo annectentes iisdem de rebus prolixiores in sermone videamur, ad sequentia transferamur. Exigamus nimirum antesignanorum a te rationes.

§. 60. Quam ob rem vasto in medio universorum conditam erexit terram, supra se habentem maria: et concedens terrae spatium secundum, aërem super aquas elevans, eum sursum delatum usque P. A. ad aethera extendit? Quod vero a nobis (fortasse) 80 audire vultis, praesto est responsum; necessitate videlicet quadam naturae leviora a gravioribus sursum pelli contigit. Occultis autem certam faciunt fidem haec, quae sunt manifesta. Situlam si quis aqua plenam sumens, oleum ei superfundere arenamque velit, arena inferius abit; oleum autem supra perstat, aqua vero medium obtinet spatium. Etenim aqua eo quod levior sit terrena materia, sursum acta resilit: quoniam vero gravior oleo est, sub leviori cogitur subsidere. Eodem modo etiam mundi partes affici videntur, ut dicit Empedocles. Discedentibus enim ab aethere vento et igne atque volantibus, tum caelo latissime expanso

ac desuper circumducto, ignis qui paullo inferior caelo manserat, ipse quoque in radios solis adauctus est: terra vero concurrens in unum spatium et necessario condensata apparens in medio stat. Porro circa eam undique, quoniam nimis levior erat, volvitur absque dimotione aether. Quietis autem exinde ratio datur per deum, non vero per sphaeras multas super se invicem positas, quarum circumrotationes poliverunt figuram *). Quia circa eam coarctata fuit sphaera ignis mirabilis; magnae enim et multiplicis theoriae **) vim habet: ideo nec huc nec illuc cadit ista.

§. 61. Deinde ratiocinatus de mari, ait: Concreta est extremitas orae, maxime in grandinis morem resiliente aqua limosa: quae enim in terra humiditas passim est, in demissis depressisque eius locis amat P. A. frequenti ventorum impulsu impelli, fluctu uno alterum ⁸⁷ sustinente more nexuum quorundam fortissimorum. Absurdum autem est dicere iuxta providentiam esse tantam multitudinem aquarum, quae minime bibuntur. Quando quidem maria sunt non pauca inclusa intra Herculeas columnas: magnum autem mare extenditur praeter legem naturae debitam. Itaque quae ex terra defluit humiditas, aqua est facta: similiter etiam aer vapor exhalatus ab aqua terraque, sicut in balneis solet esse, ubi aqua extenuatur per calorem, secundum necessariam elementorum ad se invicem commutationem.

PHILO.

§. 62. Adverte, ut optime verba tua colligas, Alexander, sicut qui amputant arbores agricolae accurate; quia fructus pars est plantae et qui rite utuntur eo, proficiunt. Perpende, quod dicis, a gravioribus sursum agi leviora. Quoniam non omne, o vir opti-

*) Id est: in speciem sphaerae mundam conglobavere. Auch. **) Vel speciei formae. Auch.

me, corpus pondere gaudet, ita ut quaedam omnino non gravia dici apud physicum expediat, velut opposita gravibus: magnam enim vim habet contrariorum compositio, ex quibus mundus est factus. Inane utique erit quaestioni de gravi levique aliquid addere in praesenti inquisitione, sed sufficiet tantum dicere, quod aer et ignis naturaliter habentes motum in sursum sine gravitate nec a terra neque ab aqua sursum premuntur. Fuit autem elementorum extensio per providentiam opus creatoris patrisque. Et terra occupavit medium, primum quidem, ne abrepta aliquatenus a centro dimoveatur: nam eius nisus ac statio in centrum tendit; iterum autem, ut ita circumcirca habitetur: P. A. in quantum enim perstat, recte omnia super eam stant, 88 quum etiam ipsa in centrum ferantur. Quo probatur et figuram eius per providentiam factam fuisse globosam; quia iam dictam circumhabitationem non patitur alia figura, quod patet ex iis quae philosophice considerantur de figuris habitationibusque: nihil enim sine ratione esse conceditur a nobis: at non proinde licebit quaerere rationem, quae non concordet cum veritate, sed eas quae congruentes comperiantur.

§. 63. Id vero idem est ac si quis gymnasium ingrediens videat globos et vacuos discos, quae omnia ad usum exercitationis puerorum magister praeparaverit, quae certe speciem aliquam exhibent providentiae artis periti: diceret globos ob levitatem figurae, quippe qui facile mobiles sint, necessario factos fuisse, ut magis aptos ad exercitationem corporis iuventutis; vacuos vero discos ob circulationem, ut nullo negotio iaciantur. Statim enim aliquis in medium accedens doceret non suapte natura, sed per artem studiumque experientia firmatum pro utili fine haec facta fuisse. Quam ob rem nemo, qui bene sentit, contemplans mundi partes differentiasque in istis occurrentes naturalem necessitatem singularum compositioni causam

fuisse putet, sed solummodo principem opificem considerans illum laudibus celebret propter sapientiam intelligentiae, qua tenus ordine quodam harmonico singulas earum ordinaverit.

§. 64. Tu autem haesitabas, quare nimirum tanta vis non potabilis aquae diffusa sit? Superfluum P. A. nullam invenias naturae partem, o Alexander, si ve-
89
lis per te ipsum investigare. Quando quidem diligentis intellectus non es expertus et ab aliis edoctus instar eorum, qui perlustrarunt viam sapientiae: quos etiam nos sequimur, assueti habere verba ad infirmos (*inconstantes*). Verum inexhausta quodam modo ex fonte sapientiae hauriendo auditoribus discendi studio ardentibus istis satisfacere procurantes, maiora aggressi sunt negotia inter se invicem connexa. Ideo dicunt extensum mare hominum deorumque commodo. Diis enim ita fere adornari dicunt: Sol quem nonnulli rectorem esse dixerunt, eo quod largitur necessaria, ex mari, inquit, nutritur; quippe purgatissimas partes humidi elementi ad se trahens sorbet. Pro indicio sit praeter alia, quod per anni tempestates in contrarium tendit cursus solaris, aestate per cancrum, et hieme per capricornum. Nam circumambulans Sol, aeternos illos terminos haud transgreditur. Et ipsae quoque nutrices fixae (stellae) nutriuntur, ex aere purgatam ad se trahentes humiditatem: quod ita probant*); etenim paullulum ipsius humoris nullo modo permixtum constanti lege, sub aurora iugiter frigus in terram remittitur, aquae colore accepto, quod ros nominare mos est.

§. 65. Sicut autem**) magnae utilitatis est in

*) Cod. primum habuit *exaratum multum est*. Sed postmodum aliena manu reductum in *manifestum est*, aut *manifestat*. Auch. **) Cf. Fragmenta ex Ioan. Damasc. collecta Vol. VI. p. 206 ed. nostrae.

totius caeli sustentationem mare, ita etiam ad hominum vitam. Quoniam incolarum terrae cum habi- P. A. tantibus in insulis et insulanorum ad terricolas nulla 90 fuisset mutua communicatio neque bonorum commutatio in singulis regionibus nascentium. Itaque quem ad modum natura nullum animal effecit haud indigum aliis, sic neque regionem ullam permittit ea omnia habere, quae in usum proprium sunt necessaria; quaedam enim deficiunt, quaedam vero abundant; ita ut nequeat fieri, ut quis accipiat, quin det; vult enim ut simul stent et prodesse et proficere. Argumentum autem firmissimum harum rerum sint qui in variis civitatibus sunt portus et multitudo navium, quae qualibet anni tempestate ingrediuntur mare, circumaguntur per mundum, necessarium peragendo officium: quo universo generi humano geminum bonum concordantis utilitatis constet.

§. 66. Haec obducentes nonnulli, qui prorsus aliena a sapientia loquebantur, linguam accusatricem nimis effrenam relaxando, praesumpserunt blasphemare partes naturae; quippe qui tamquam supervacaneum ac quasi sudorem terrae, mare dixerint, licet praedictas utilitates suppeditet caelo et terrae, et iis qui sortiti sunt habitationem utriusque partis mundi. Causa autem impietatis voluptas est; ea enim quae non nutriunt, neque serviunt ventris cupidinibus, velut minime necessaria incusarunt. Universa enim aqua marina quum non sit potabilis, ansam praebet vituperationis hostilem animum habentibus amantibusque rixas.

§. 67. At ex terra vapores ad quid utiles? O mirabilis vir, ex aere distincta compositio annon est salutifera, non animalibus tantum, verum etiam plantis? Immo, si oporteat adhuc procedendo asserere, iis quoque qui solida natura secum invicem commix- P. A. ta sunt, causa est ut stent. Animantium imprimis 91 esca est et ciborum omnium potuumque frequentissima:

iis enim qui non sunt insatiabiles instarque mergorum piscibus viventium semper prodesse potest. Nam quae in corpus recipiuntur, ea tum ob nauseam tum ob dissolutionem cupiditatum, licet insatiabilium, innumeris fastidium et fatigatio subit*): Quod autem per aerem alimentum est, tam vigilem, quam dormientem sequitur donum naturae, continuo a iuventute usque ad senium perpetuo connexum; quapropter si aliquantisper corrumpatur, pestilentiam efficit.

§. 68. Nulla tenus ergo vos post tot et tanta quae ita utilia sunt, alliciant ad impie sentiendum ii, qui levitatem suam praesumunt in divinitatem ipsam retorquere: quos oportebat inter immortales mortalesque oppositionem certo modo cognoscere; omne enim, quodcumque supervacaneum, inconstans erroneumque est, a caelo longe expulsum est et in sublunari parvagatur spatio.

ALEXANDER.

§. 69. De caelo, inquis, detrusus est error et superfluum. Ubinam tamen, plusquam inibi evidenter patet? Tantam extensionem stellarum minime erraticarum non vides? putasne illas ordinem quemquam exhibere? Fierine poterit ordo in immensitate, in multitudine inque amplitudine rerum, ad quas mensura mentis naturaque numerorum deficiunt omnino? P. A. Alter est ex adverso ad normam exercitus cuiusdam⁹² ordinatus eorum chorus, qui planetae dicti sunt; et imprimis inaequaliter. Quando quidem nullo modo septem illi soli sic nominati aequipondio possunt esse contra immensam multitudinem non erraticarum: quid enim esset hac amentia absurdius? Deinde isti quoque (planetae) inter se adversantur maxime per diffe-

*) Verba obscura sic se habent: quibus etsi non (est) satietas, verum tamen fit in illis labor, et defatigantur. Auch.

rentiam. Duo enim cum sole currunt semper, Mercurius et Venus: quorum prius Hermes, alter Aphrodite vocatur. Ceterorum autem impares sunt velocitates periodi; nam aegre xxx annis Saturnus videtur peragraré sphaeras proprias: Sol mensibus duodecim, Mars annis duobus, Luna sola diebus iisque minus quam triginta. Atqui quomodo tot temporum inter inaequalitates, quibus morae dispares velocitatesque motorum corporum constant, potest esse ordo laudabilis chori?

§. 70. Lunae vero lumen nonne inepte putatur, a sole iuxta providentiam desumere lucem, quum potius instar speculi casu in se incidentem formam recipiat? quem ad modum Empedocles (dixit): lumen accipiens lunaris globus magnum largumque, mox illico reversus est, ut currens caelum attingeret. Quid autem et occasus stellarum? num quid in nostram utilitatem comparatae sunt et non potius necessitati periodi serviunt, circumactae cum universo? Nam aliae oriuntur, aliae occidunt, periodum aeternum commutantes: praeter eas, quae Plaustri sunt; istae enim semper perspicuae sunt.

§. 71. Noctis terminationem dieique magni- P. A. tudinem dicere in commodum hominum factas fuisse⁹³ nonne superbientis nimium animi est? Rationem enim istarum prae se ferunt indicantque aestiva hiemalisque per quas Sol fertur, sphaerae variables, imparibus sectionibus, horizonte definiente utrumque hemisphaerium. Testantur autem magnopere providentia destitutam necessitatem, eclipsis Solis defectioque luminis Lunae: nam istae utilitatemne afferunt generi nostro? quum assint multiplices causae adducendae. Sol enim deficit, Luna sub eo intrante coniunctionis tempore, quum advenit interlunium vel novilunium; eclipsis vero Lunae latentis sub umbra terrae, quando tres illi globi ad invicem sunt ex diametro.

PHILO.

§. 72. Sustine, non enim nescius sum, quod iis, qui amant obloqui, abundantes caelestia exhibent accusationis causas ac difficiles ad tuendum. Verum tamen ex humana imbecillitate ansam capere accusandae divinitatis maxime iniquum est. Deum enim sicut creatorem patremque decet scire singulorum rationem veram: mortalium vero neminem assequi physiologiam; quoniam etiam istud ad ordinem spectat. Itaque probabilitatem attingentes, respondebimus subreptitiae huic accusationi; et primum de non erraticis (astris), ex quibus nempe etiam tu initium ducere visus es.

§. 73. Notandum ergo, quod Fixae in causa sunt etiam temperantiae aeris; quia natura sunt frigida compositae, de se liquefacta diffundunt; et iste P. A. (aer) dilatatus, causa efficitur animalibus generationis 94 faciendae; sicut etiam iam factis (natis) respirationis causa comperitur: ad subtilitatem enim cooperatur multitudo; at ad illud, quod non ex parte, sed totus dilatetur aer, circumlatio periodica. Distantiarum vero in tanta siderum multitudine apta proportio nos latet. Ille qui fecit, omnino id accommodavit. Si quidem etiam qui urbes condunt, non tres vel quatuor domus aedificandas sibi ducunt, sed numero maiore, respondentem circumferentiae adaugent domuum multitudinem.

§. 74. Item sine labore ac defatigatione est eorum circumactio, primum utique ob proximitatem ad divinam naturam; ac deinde etiam propter ignis virtutem, quae nequit debilitari, eo quod optima esca instructa sit, neque tempore lassari. De non erraticis ergo satis dictum sit. Numerus autem planetarum prodest universo; verum hominum est otio praedictorum dinumerare singulorum utilitatem. Haec autem nota sunt non solum ratione, verum etiam sensu, ita movente

providentia ; quae , ut dicit Chrysippus et Cleanthes, nihil praetermisit pertinentium ad certiore[m] utilioremque dispensationem. Quod si aliter melius esset dispensari res mundi, eo modo sumpsisset compositionem, qua tenus nihil occurreret ad impediendum deum.

§. 75. Si quis igitur quaerat, cur duplex factum sit Plaustrum, Sol autem minime ac quaecumque sic facta sunt exempla, is supra dicta cōtemplans edocbitur ; discens nimirum, quod aliter nequibat melius esse, quam quod perfecit deus summo consilio ; ante P. A. quod nostrum consilium humanum tamquam lucernae⁹⁵ ad comparationem solarium radiorum, exiguum lumen est, obscurandum a diffuso splendore solis. Itaque Plaustra semper patent, ut praeter alia emolumenta, facile maris iter redderent: etenim quodam modo ista ducunt in transitu mariuin via comparata infallibili eos, qui navigant per vastitatem eius ; et perducunt usque ad portum, quo properant. Quoniam igitur navigatio opus est mirabile et audax nimis opus putaretur terricolas istos praesumere transmeare provinciam a natura datam aquatilibus, necesse erat eos uti divinis ducibus : alioquin huiusmodi itineris, diis solis noti, perpetua ignoratio in caussa esset, ut nemo iter faceret. Praeter enim solis evidentissimam indicationem, Plaustra magis indicant viam navigantibus. Die enim pervagatur navis et nocte postea ad rectam dirigitur viam his ducibus, adhibita navali peritia. De his ergo satis.

§. 76. At iubar Lunae, inquiebas, non secundum providentiam esse, sed secundum perceptionem et redintegrationem lucis solaris, a quo componitur. Ego tamen ex adverso, argumentum id divinae providentiae esse assero. In primis enim mensium periodos Luna apposite coaptavit, quae totidem sunt mensurae cursus Solaris. Deinde per incrementum et diminutionem variationes commutationesque pro emolumento

universi facit. Fidem faciunt certam quae in aere sunt conditiones status, serenitates, ventorum cessationes, nubes, violentiae ventorum et his similia: praeterea vastissimi maris refluxus; nunc enim deorsum absorbetur, nunc iterum fluctibus resilit. Maxime P. A. vero animalium quorundam variationes adimpletorum⁹⁶ evacuatorumque, sicut testaceorum ratio habet et reliqua, quae mira incredibiliaque in se probant; quorum singula ad totius statum cooperantur: quamvis enim nos nequeamus rite apologiam construere, res tamen ipsa evidentissima est. Hoc dicto in alteram transferre apologiae partem.

§. 77. Lunae phasibus speciatim fructus nocte quodam modo maturescere videntur; debiles namque et magis femineos emittens splendores, nec non serenos (aut rore praeditos) optime lactat enutriendo et adaugendo. Quando quidem nimius violentusque calor exsiccando arescere facit; qui vero sine exustione est, leniter ac paulatim calefaciendo solet perficere.

§. 78. Dierum autem noctiumque inaequalitatem Sol producit, inaequaliter ac varia lege circumactus; et per accessum secessumque aestates, hiemes et aequinoctia peragens: quae sunt tempora annua, nascendi, crescendi, perfectionis omnium sub caelo causa.

§. 79. Eclipses vero luminis etsi supponat quis haud primum esse dei opus, primarii tamen consequentiam omnino esse non dubitabit; fateatur enim necesse est cooperari ad universi firmitatem: si enim causam explorabis, qua haec aguntur, magnum amplumque opus invenies, quod incomprehensibili constantia animum possit exhilarare.

§. 80. Vide, quam bene expergefariat ab- P. A. horrentem a philosophia, lyricorum poetarum optimus⁹⁷ Pindarus, eclipsin intuitus lucis Solis. Dicit enim:

Radium Solis, tyro, multum intueri,
Ne nimis concedas tuis oculis corporeis.

Sidus superexcellens diem vocatum, quod regem
constituisti,

Virtutem eius, quo et sapientiae
viae evanescunt tenebrae,

Regere iuveniliter, quam antierius.

Verum te in curru Iovis eque deus (aut in Iovis
equo deus,) rogo

Indemnes ad temperantiam sint commutationes.

Quam cantabo, o gloriosa modesta
aequissima (vel communissima) ars!

§. 81. Istarum autem rerum scientia a metu
malorum daemonum ac terrore indicio suo eximit.
De his ergo, quae ad singula spectabant, dictum est;
oportet tamen etiam de cunctis simul id noscere.

§. 82. Per providentiam nimirum dicitur mun-
dus regi, non quod omnium causa deus sit: nec enim
malorum neque eorum quae extra naturam fiunt ne-
que eorum, quae nullum praestant usum utilitatis,
(causa per se comperitur deus); sed quem ad mo-
dum urbs virtuosa per legem dicitur regi, qua tenus
abundantia in ea et res necessariae, consilia, princi-
pes, indices, laudes honoresque bonis, reprehensiones
et supplicia poenarum iniustis, et quaecumque ad haec
referuntur optimae constitutiones, bene ordinata sunt;
violentiae vero et rapinae ac consilium non lex in
causa est, sed iniquitas incolarum legem contemnen-
tium. Similiter per providentiam regi mundus dicitur,
non quod omnia procuret deus, sed quia dignitas eius
naturae est, ut omnino bona utilissimaque sit; con-
traria vero vel materiae vel malitiae naturae immo- P. A.
deratae erroris sunt fetus; quorum deus non est causa. 98

ALEXANDER.

§. 83. Verba huiusmodi assentationes sunt, qui-
bus putant aliqui allicere deum instar hominum, qui

delectantur adulatione. Alioquin, si certa veraque esset providentia, cur, quaeso, non tota terra universim habitanda fuisset, ad normam unius civitatis? Nunc tamen ex quinque partibus duae aegre incolas habent homines, additis cunctis animalium generibus; tres autem residuae inhabitabiles remanserunt; quaedam earum praeter alia ob frequens frigus rigidum, quaedam vero medio iu spatio ob solaris aestus combustionem atque vicini maris extensionem.

PHILO.

§. 84. An tu putas nos propter inundum, et non potius mundum propter nos factum fuisse? nam minime id considerans ruminasti, quod rite disposita sit sectio terrae pro habitatione hominum proque spatio ad usum deorum respectu sensibilium. Nobis enim per distributionem concessae partes plus quam satis sunt pro habitatione; oportebat tamen et sideribus convenientem praeparare escam, nutriendis nempe ex mari magno. Praeterea inutile esset totam habitare terram. Quare, forsitan quis dixerit? Quoniam quotannis corruptio contingeret animalibus plantisque, tam ob nimium atque immoderatum frigus, quam ob aestum excessivum. Si enim transgressus zodiacum P. A. pergeret Sol per Coluros (*vel ultra tropicum*), dum 99 est in oriente, deflectens ad meridiem, tunc frigefaciens per longam distantiam laederet partem septentrionalem; quando vero Plastrum versus flecteret, pars australis laederetur (frigore); et iterum ex conspectu directe versans super verticem, multas simul flammam disseminaret. Nunc autem usque ad tempestatum puncta motus, ipse nutritur praestatque partibus terrae sufficiens temperamentum aeris, ubicumque habitatio nostra extenditur.

ALEXANDER.

§. 85. Ne ultra, ut videtur, altercemur eorum
Philo Iud. T. VIII. H

more, qui sectas oppugnare solent. Iam enim vi verborum, quae usurpasti, declino ad legem sententiae tuae. Nihilo minus volo ad indubiam sapientiae confirmationem, cetera, quaecumque ad tranquillam oeconomiam faciunt, minime subticere; quibus sublatis, venusti *βραβεῖον* loco consensionem lucrabimur.

PHILO.

§. 86. Dic fidenter, haud enim dubitamus sane de necessaria solutione.

ALEXANDER.

Dicam, tua licentia, incunctanter, etsi non esses hortatus; non de universis pene apud alios laudatis, sed de his rebus, quae mihi soli accusationem mereri videntur.

P. J.

§. 87. Ventorum violentiae ad quid factae sunt, 10 si vere omnia aguntur secundum providentiam? Num ideo, ut undis fluctuet mare, et qui iter illac faciunt, mergantur aut saltem multo cum labore aegreque salventur? Ii autem, quibus ignota est facilitas navigationis*), in ipsa terra penuria rerum necessariarum laborantes, fame opprimuntur; quando quidem (vento) percussi excidunt seminum arborumque omnes fructus producti: passim vero accidit omnia totali arefactione corrumpi ex vento calido, quem ad modum sub vernali tempore auster flammeus solet supervenire.

§. 88. Itidem pluviarum frequentiam nonne insaniae est dicere pro favore provisam esse a deo. Quoniam pluit super vastitatem maris ad nullum emolumentum: pluit et super terrae situs magis desertos infructuososque. Saepe etiam tempore minime opportuno cadens pluvia, valde perniciosa probatur, hieme

*) Verba haec produnt: *neque somnum, vel iuxta marg. in somno, facilem navigationem sentientes. Auch.*

in ver conversa, et aestate in hiemem mutata. Ceterum pluviae prodesse forsitan dicentur: at grando ac nix quid emolumenti afferunt sive animalibus sive plantis? Nec ista sufficiunt, verum ad haec alia adduntur deplorabilia potius, quam stupenda; ut sunt ad perceptionem vel ad formidinem facti, crepitus tonitruum, fulguraque fulminum igneorum sub sole vel circa solem. Sed quasi pauca haec sint, occurrunt identidem circa Lunam varia phaenomena, ut trabes, cometae, lampades, ad similitudinem aliorum astrorum, sive stellae ardentes fervoribus. Expedit porro istorum causam ascribere elementis mutationibusque P. A. eorum; ex rorefactione enim et condensatione multa ex memoratis evenire consuevere. 101

§. 89. Circulus tamen lacteus ad quid est? Etenim qui de meteoris agunt, ita inter se dimicant, ut dissimilia de illo sentiant*). Si quidem nonnulli arbitrantur luminis esse revibrationem ex stellis refulgentibus; quidam vero commissuram totius caeli, ubi coaptantur hemisphaeria; aliqui antiquam ab initio viam solis; alii Geryonis pecudum viam, per quam eas duxit Hercules; alii vero ex γαλακτικοῖς, sc. lacte plenis, Iunonis uberibus; quod etiam Heratosthenes sensit: quare dicit, Miror, si aggrediar Iovis sacra vestigia pedis, quod cornu appellat hucusque, et circulum festinantis velocisque suffurantis paleas. Praetermissis igitur istorum adinventionibus minus probandis, quae ardore dimicandi sunt prolatae, convenit dicere, quod ignis est ista glomeratio ab aethere causata naturali necessitate, non providentia.

§. 90. Cetera vero habentne providentiae congruentem rationem, quae videlicet in damnum homi-

*) Vel ad verbum: num ideo, ut apud sublimia lustrantes invidia moveatur et contradictiones occurrant? ne haec de illis patent. Auch.

num solent coalescere? Subitanei motus terrae saepe una hora mundum concusserunt; aliquando etiam hiatus terrae immanes aperti integras civitates deglutientes perdidere. Alias civitates pestilentiae supra laetitia cadentes repente vacuas ab hominibus reddiderunt. Imbres autem fortes inundationesque, aestus et casus ardoris, ignis instar, vitalem istum aerem combusserunt, ita ut non animalia sola, sed plantae quoque laederentur; quod plenius Aeschylus asserit dicens:

„Dira lues vacuum maxillam voracem in populos circumferens, adimplet, mortuorum corpora sepeliendo.“

Nec tamen mors dira est, sed quae adduntur infirmitates et morbi difficillimi atque acerbi, tum qui superveniunt dolores corporum diri atque irremediabiles. Animae vero amarissimos et solatio carentes dolores desperationesque quis referat, quamvis verbo tenus facile videatur? Nota est, quae sub bello Peloponnesiaco pestis fuit, quaeque a Thucydide refertur; tum plures vix memorandae unquam morborum species civitatem redolentes; quas Poeninus haud tentavit curare in iis, qui concurrebant ad eum: quique nequiebant sese abducere, sed gravitate rapiabantur a malo, sicut dicitur, a lapide Herculiano (magnete) ferrum. Verum tamen nec hucusque solet acquiescere malum, sed procedit magis ac magis in augmentum infinitum indeterminatumque.

§. 91. Talisne sit curator noster atque inspector? Dives miser evadit ex multiplicibus caussis concurrentibus: sicut nonnullos ursi invadunt aut apri aut leones aut aliae ferae silvestres; et post haec illum putabimus cogitare maxime de nostro genere? Melius profecto per Iovem, illis attendere liceat, qui ex insipientia arbitrantur, haec animantia pro exercitatio-

ne hominum naturam procreasse, ut firmarentur P. A. robore; quando quidem quos praevia exercitatione 103 instructos vident, ipsos timent aufugiantque, quum in venatione et in obviatione occurrunt. In eos vero qui solent agros colere et tranquillam vitam exercere, neque maioribus student rebus, in huiusmodi certamine periculoso, irruunt et insidiantur.

§. 92. Sint tamen, agedum, lupi, apri et leones instructores hominum, exercitabunt ad robur corpora nostra; num etiam viperae et basilisci scorpionesque et cetera huiusmodi? quid enim praestat scorpio sub lapide? et quae alia veneniferorum innumera sunt genera, pro exercitatione factane sunt? quando quidem non ipsum praeexsistens robur solum, verum etiam valetudinem destruunt exploduntque; immo amplius ipsam vitam abscindunt, molestos ac saevos dolores inducendo. Praeterea, quod magis curae esse debet hominibus, nonne oportebat perniciose longe procul collocare, utilia autem sola vicina nobis esse? Attamen omnino contrarium cernitur; quia capreae, cervi et lepores procul a civitatibus expulsi sunt: venenifera vero atque exitiosa conferta sunt in singulis domibus, in cellis internis insident et in ipsis loculis templorum latent. Id ipsum cernitur et in volucris, quoniam turdi, salami, palumbes, perdices, anserumque gruumque genera in deserta fugiunt; hircines autem et corvi, qui nihil prosunt, in habitationibus hominum nidificant et in civitatibus. Quod autem magis prodigiosum est, quicumque hominibus mortem minatur, inter reptilia potius, sine laboratione habet cibum praeparatum ab ipsa natura; qui vero refertur ad utilia vitae cooperaturque, ac si supplicio affectus pro utilitate sua, angustam haesitationem P. A. patitur de necessariis, nisi properans homo quasi 104 mercedis gratia adhibeat herbam familiarem.

§. 93. Id sane et in plantis ordinatum observatur, ad evidentem certamque notitiam, ut puto, etiam nimium stupidi. Mori enim et sycomori, oleastri, tubercula, ervaque*), valde redundant et sine agri culturae arte pullulant. Malus tamen punica, pomum, palma, olivae vitesque raro, neque ex se nascuntur, indigentes semper eo, qui accrescere ea faciat, ut aegre annuatim fructum ferant, ita ut plerumque qui plantarunt, non eo perveniant, ut iis frui possint, sed posteris suis heredibusque condant labores suos ad iniquam possessionem.

§. 94. Item letales terra herbas innumeras ex se germinat, hordeum vero ac triticum per angustiam curae indefessumque laborem agri cultorum aegre nutrit. Nec forsitan durum esset, si ubique idem fieri contingeret: nam in miseria quod commune est malum, levius comperitur, similitudine in multitudine communi diminutum. Nunc tamen magis genti atheae Cyclopum abundanter exhibentur necessaria ob fertilem terram. Satius profecto esset, ut quamvis reliquus totus mundus crassa terra praeditus ac ferax fuisset, illis tristis ac sterilis regio data fuisset. Ceterum providentiam feliciorē putare indignis operibus retribuendam fore iniquissimum est. 1

§. 95. Itaque poeta inducit errorem turpem, dicens**):

„In Cyclopum terram arrogantium, lege iudicioque carentium

Pervenimus, qui diis freti immortalibus

Nec plantant manibus plantam neque arant,

Sed ita inseminata et inarata omnia nascebantur,

*) Quum verbis Armeniis quid significaretur, esset incertum, Aucherus se dicit coniectura ductum scripsisse: *tubercula, erva*. **) Homer. Odyss. ix, 106 sq.

Triticum et hordea et vites, quae ferunt
Vinum optimae botryos et repentinus*) imber cre-
scere facit.“

§. 96. Ex adverso nihil fere remanet pietatem
colentibus. Tota Hellas aut tenuis terrae est aut ae-
stu et pluviis frequentibus vel aliis damnis haud fertilis
evadit. Durius est audire, quod extranea diligentia
atque opē navium pene omnia Barbari quotidie
istac afferre solent: quippe quod oportebat in improvi-
dentia rerum gentem optimam paupertate laborare,
pessimam autem amplam assequi possessionem.

§. 97. Adhaec autem aliam saepe animadversio-
nem ac sententiam audire liceat a Sophistis, qua di-
cuntur parsimonia, religiositas et sobrietas virtutes P. A.
esse deo gratissimae: gula vero et aviditas immuni- 106
tasque ab angustiis, malorum summa. Miror tamen,
quomodo si ista sunt vera, per providentiam dicatur
mundus administrari? Quando quidem praepositum cu-
ratorem nutritoremque decebat dona cupiditatum cohi-
bere: ea vero, quibus sapientia et intelligentia coale-
scit, praestare largiter sineque invidia. Nunc tamen,
quae istarum rerum caussae sunt, minima sunt; quae
vero illarum, maxima et plurima. Partes enim naturae
fere omnes plenae sunt rebus voluptati servientibus, ut
aer avibus, piscibus stagna, flumina et mare; terra
autem terrestribus domesticis silvestribusque. Nec ea
sola quae ad usum cibi et potus, sed etiam ad delicias
ambitiosas referuntur; excessus enim crapularum ex-
quisitorumque conviviorum suppetit, tum fragrantia
odoris diversi generis. Quia violae et rosae, crocus
nardusque et quae aliae verno tempore in hortis, vire-
tis campisque floris sunt varietates; nec non myrrha,
tus variaque unguentorum copia et incomprehensibiles

*) Ergo Armenius interpretes in codice suo legebat
αἰφύλδιος pro καὶ σφιν Διός. Auch.

differentiae ad quid factae sint? nonne ad sanitatem et venustatem vel potius ad edacitatem, luxuriam exquisitasque delicias? quae omnia ab iis esse respuenda dicuntur iis qui prudentiam ac mentis sanitatem sectantur, tamquam vilissima obiecta quae omnes corrumpunt, ita ut neque videnda esse, si fieri potest*). Dicunt enim, quod ex arte medicamenti, unguenti similique studio fugam capessere aequum est propter virtutes communi vitae humanae proficuas. Cui tamen commento opponunt sese optima et valde recta consilia, destruendo et impediendo et multorum populorum vim enervando; laudeque celebrant naturam, quae exhibet materias singulis artibus convenientes. Dantur etiam aliqua, quae sicut minime egentia artium ad usum quotidianum delectationemque faciunt. Quid tamen praestitisset ars, si non prius essent materiae? Nam quem ad modum epularum dapes praeparare frustra esset conditoribus ciborum, ante eos qui impendia fecissent, similiter insaniae esset criminari artes neglecto datore naturae ipsarum. Haec mens vulneris expers procreavit.

PHILO.

§. 98. Urgent haec maximeque indiga, quae accurationem medicam recipiant magnam; (oportet enim diligenter versari in ipsis). Incipiendum vero inde, unde etiam tu originem duxisti accusationis.

§. 99. Ventorum**) imbriumque productiones non in damnum navigantium per mare, ut tu putasti, neque agricolarum, sed in utilitatem totius nostri generis deus fecit. Aquis enim terram purgat totumque

*) Obscuritas constructionis in Arm. varie poterat explicari; sed ubi sensus datur integer, nihil curandum de verbis. *Auch.* **) Cf. *Fragmenta Graeca* vol. VI. collecta, p. 193 sq. *ed. nostrae.*

quod sub luna est spatium, vento: utroque istorum P. A. animantia ac plantas alit, auget et perficit. Quod 108 si pro tempestate navigantes colentesque terram aliquando offendit, mirum nihil; exigua enim pars isti sunt, cura vero totius generis est hominum deorumque*). Quem ad modum igitur in thermis et in gymnasio oleum pro unctione ponitur ad utilitatem, saepe tamen accidit, ut tam gymnasii, quam balnei praepositus ob civiles rationes consuetae horae mutaverit ordinem, proindeque destituantur nonnulli, qui solebant sese ungere; sic deus perinde ac civitatem unam procurans totum hunc mundum, aestatem in hiemem transmutare hiememque in ver reducere consuevit pro utilitate universorum, etsi nautae quidam vel agricolae ex istorum inconstantia aliquid damni ferant,

§. 100. Itaque elementorum in se invicem commutationibus, ex quibus mundus coaluit constititque, notatis opera necessaria sine impedimento exhibentur. P. A. Pruinae vero et nives atque alia eiusdem generis, ae- 109 rem sequuntur ad frigus; nec non congressus collisioque nubium fulgura atque tonitrua, quorum nihil fortassis secundum providentiam (principalem) sit; sed pluviae ventique et aliarum caussarum vitae atque incrementi eorum, quae circa terram sunt, comperiuntur consequentiae. Gymnasiarchae liberalitate honorifica plerumque largis sumptibus factis, pro aqua nonnulli ex bene experimentatis oleo lavantur, pavimento guttis irrigato, quod illico lutum efficit nimis lubricum. Sed nemo qui bene sentit, dixerit lutum et lapsum in lubrico opus esse providentiae magistri, sed haec subsequi nimiam liberalitatem sumptuum. Itaque dicantur et Iris et Halus**) et consimiles mixturae in nu-

*) Deest in Graecis *deorumque*, sicut in sequentibus *balnearum* nulla mentio. Auch. **) Pro Gr. vocibus Ἰρις δὲ καὶ Ἄλως, Iris autem et Halus (corona lucis), lectum fuit

bibus consequentiae esse, non opus esse naturae primario studio, sed inter naturalia annumerandae opera. Nihilo minus praestant et ista usum necessarium sapientibus, malaciarum ventorumque aestus et hiemis, ab istis firmam praenotionem scilicet recipiendo. P. Nonne vides atria in urbibus ac tecta, quod magna ex parte meridiem versus expansa sunt? nempe ut qui ambulant in iis, hieme incalescant et aestate frigus habeant: subsequitur tamen etiam aliud, quod non ad morem voluntatis fabricantis sit. Et quid illud? Quae de columnis cadunt umbrae, diei mensuras notant et horas. Immo ecce et ignis naturae est opus oppido necessarium; consequentia autem eius funus; nihilo minus ipse quoque identidem utilitatem praestat. Quoniam lampade interdiu accensa, quum flammae lux evanescit solari lumine obruta, per fumum denunciatur expeditio inimicorum. Sicut ergo de Iride, ita etiam de lucis defectione ratio datur. Prodigium enim naturae est, quod solem lunamque subsequitur eclipsis luminis. At haec praenunciant aut regum obitus aut civitatum excidia; quod etiam Pindarus aenigmatice dixit de eclipsi facta in praelaudatis suis verbis. P.

§. 101. Circulus autem lacteus eiusdem naturae participes est cum ceteris stellis: difficile tamen est ostendere quod ita sit. Non tamen animum deponentes desistant, qui solent naturam explorare indagareque: nimis enim utilis est inventio, placida ac dulcis et per se privata quaestio apud amatores doctrinae. Quem ad modum igitur sol et luna per providentiam facti sunt, sic etiam quicquid in caelis est, totum; quamquam nos singulorum naturas virtutesque assequi non valentes supersedeamus.

§. 102. Terrae motus autem et pestilentiae ful-

abs re in codice interpretis *ἰσχύται δὲ καὶ ἄλλως*, dicatur et alias vel varia. *Auch.*

minumque casus aliaque id genus, et si dicuntur divinitus immissa, vere tamen non sunt. Deus enim nullius mali caussa est omnino, sed elementorum mutationes ista gignunt; non tamen primaria sunt naturae (opera), sed sequuntur necessario et praecedentium consequentiae sunt. Quod si aliqui (etiam) inter bonos capiant istorum damna, non licet accusare dispensationem. Namque in primis, non qui boni P. A. apud nos putantur, veraciter etiam sunt. Dei enim 112 electio iudicio humanae mentis omnino certior est. Secundo vis providentialis praestatur in utilitatem comprehensorum in mundo; sicut in rebus regiis et militaribus civibusque: nec tamquam ex neglectis atque ignavis quod contingit pendi debet. Quidam vero dicunt, quod sicut in tyrannicidio cognatos quoque proprios deperdere licet, ut magnitudine supplicii cohibeantur iniuriae, simili modo etiam in morbis pestiferis pereunt nonnulli haud impii, ut e longinquo alii admoneantur; sicut etiam necesse est eos morbo laborare, qui sunt in aere contagiis infecto: quem ad modum etiam illi, qui in navi sunt subiecta hibernali tempestati, in periculo sufferendo pares sunt.

§. 103. Illa autem ferarum fortitudo, (quoniam non convenit tacere, interponatur sermo sufficiens, iam prolixè tractatus in praemissis tuis apologiis), facta fuit loco exercitationis ad bellicum agonem: exercitatio enim gymnycorum ludorum et frequentata vena- P. A. tio, nervosa ac robusta omnino reddunt corpora et an- 113 te corpora animos consuefaciunt ad contemnendas repentinas hostium incursiones vimque ferocem. Eos tamen, qui naturae sunt tranquillae, oportet non solum intra muros, verum etiam in cellis interioribus thalamisque inclusos degere sine detrimento; quippe qui habeant ad fruitionem copiam gregis cicurum animantium. Apri enim et leones consimilesque sua natura libera usi procul ab urbibus semoti repulsique

sunt, amantes nihil mali pati ab hominibus. Sin autem quidam ob negligentiam inermes atque imparati latibula recessusque ferarum sine timore perlustrabunt evenientis detrimenti causam sibi ipsis, minime vero naturae ascribant, eo quod debitam cautelam contempserunt. Ecce iam etiam in stadio equestris cursus vidi nonnullos insaniae deditos; quum enim aequum esset eis sedere ac decenter spectare, in medium ingressi steterunt et impetui quadrigarum submissi, pedibus (equorum) atque rotis obtriti sunt, amentiae paratum damnum reperientes. De his ergo satis dictum.

§. 104. Reptilia vero venenifera facta sunt, 1 non secundum providentiam, sed secundum consequentiam, ut prius dixi. Si quidem prolem edunt, quando innatus humor redigitur ad magis calida; aliqua autem putredo animavit, ut lumbricos in cibis occurrentes et pediculos ex sudoribus (provenientes). Qui autem ex sua materia iuxta naturam seminativam propagativamque habet generationem, iure meritoque providentiam sibi ascribit. Tamen audiui etiam de illis (praemissis) duplicem sermonem tamquam ad utilitatem hominum factis, quem non occultabo. Erat autem unus huius tenoris. Ea in multis vi illa sua venenifera medicinam iuvare nonnulli dixerunt; et illi, qui artis peritiam habuerunt, ubicumque oportebat, prudenter his usi, per vim letalium medicaminum emolumentum excogitarunt, maxime in extremis laborantibus inopinatam salutem reddentes. Et ad hodiernam usque diem videre est eos, qui non negliger ac desidiose mederi aggrediuntur, in conficiendis medicamentis pharmacisque usurpare aliqua ex P. ipsis laud inaniter. Alter vero sermo medicinalis, 1 immo ut videtur, philosophicus est: Deo convenire haec facere dixerunt pro tormento peccatorum, sicut imperatoribus exercitus principibusque cruciatus ac fer

rum; ita ut qui sedati per reliquum temporis solent esse, exacerbati irritatique sint fortius contra reos, quos natura in tribunali donis incorruptibili morti damnavit.

§. 105. Domi autem latebras sibi constituere potius (animantia) falsum est; quando quidem extra urbem in campis desertisque videntur, fugientes hominem velut dominum. Nihilominus etsi non adeo sit verum, habet aliquam rationem: quia in profundis locis obscuris congeritur copia quisquiliarum, fimi stercoreisque, in quae irrepere immergique amant; omitto quod nidor gravem vium habet.

§. 106. Quod si hirundines nobiscum habitant, non est mirum; istas enim aucupari nolumus; salutis autem desiderium animis non solum rationalium, sed P. A. irrationalium etiam innatum est. Ex illis vero, quae 116 ad usum fruitionis feruntur, nullum cohabitatur nobiscum ob suspectum insidiarum a nobis: nisi ubi istorum usus prohibitus fuerit lege.

§. 107. Regionis Syriae*) maritima urbs est Ascalon nomine: fui ego ibi tempore, quo in patriae templum mittebar ad orationem hostiasque offerendas: immensam igitur columbarum multitudinem in plateis viisque iuxta unam quamque domum vidi. Interroganti mihi rationem dixerunt (incolae); quia non licet nobis illas capere; quoniam prohibuere maiores habitatoribus huius civitatis usum earum: adeo autem familiare est factum animans illud ob defectum metus, ut non solum eiusdem tecti, verum etiam eiusdem mensae particeps semper comperiatur et de manu accipiat cibum.

§. 108. Verum in Aegypto adhuc magis mirabile videre est: quia hominum devorator ferarumque pes-

*) Pro Syria in Arm. aliquando habetur Assyria, quoniam utrumque nomen apud Armenios incipit eadem vocali sc. Asorik (Syria), Asoresdan (Assyria). Auch.

sima crocodilus, quum nascatur nutriaturque in admirabili Nilo, utilitatis (quamquam est in profundo degens), aliquid praesentit. Apud quos enim honoratur, magis frequentat; a quibus vero offenditur neque in P. somno videtur: ita ut qui navigant, etsi audacissimi 11 neque extremitatem digiti audeant inclinare (in aquam), gregatim irruentibus; ubi tamen et nimis timidi incurrunt natantque ludente,

§. 109. Falsum vero in terra Cyclopum (quum et gens ipsorum fictio fabulae sit,) sine seminatione hominibusque terram colentibus domesticum fructum nasci, quum ex nihilo nihil generetur. Hellada vero non convenit accusare velut tristem infecundamque regionem; multa enim in ea est terra pinguis. Quod si barbara gens abundat feracitate frugum atque superat delectatione vitae felicitis, caret tamen sapientibus viris, quorum sane gratia facta sunt alimenta. Etenim sine mendacio Hellas sola hominum propagatrix est, planta caelestis et germen admirabile, certam veramque intelligentiam procreans familiarem scientiae; in caussa est autem subtilis rarusque aer, quo mens acui consuevit. Quam ob rem etiam Heraclitus non gratis atque inconsulto dixit: in terra sicca animus est sapiens ac virtutis amans.

§. 110. Porro certum constansque argumentum quis accipiet ex hoc quoque, quod quicumque 1 vigiles sunt et sobrii, sapientiores sunt; qui vero cibo et potu confertim sese ingurgitant, nullo modo sapientes sunt, quasi submergentes per cibos ingenium. Itaque inter gentem barbaram crassiores quidem evadunt rami alimento optimi et caudices oblongiores atque animalium irrationalium magna est fecunditas; mens tamen nusquam nascitur ob frigefactionem gelationemque, quoniam aer, terra et aquae in caussa sunt simul et frequentes exhalationes densatae supereminent. Piscium autem marinorum (Gr. et avium);

et terrestrium genera animalium non sunt reprehensiones naturae, quasi nos in cupidinis contagium alligant; sed accusatio nostrae intemperantiae danda est potius. Necesse enim erat ad totius universi perfectionem, ut mundus varia genera generaret animalium omnium; non erat tamen necessarium, ut in istorum irrueret fruitionem ille, qui sapientiae est proximus homo, transmutando sese in agrestem morem bestiarum.

§. 111. Quare etiamnum quibus temperantiae P. A. solidae ratio inest, omnino ab omnibus abinent, vi- 119 ridibus herbis fructibusque arborum contenti ad usum gratum. Eis autem, qui praedictorum ciborum fruitionem iuxta naturam esse censuerunt, supersteterunt magistri, instructores et legis latores secundum civitates diligenter instantes, ut excessum cupiditatis cohiberent; neque permetterent omnibus omnia libere ac mixtim usurpare.

§. 112. Viola vero et rosa crocusque atque ceterae florum varietates ad valetudinem, non vero ad voluptatem factae sunt: simplices enim sunt istarum virtutes et singillatim per odores prosunt, fragrantia adimplentes vicinos, multo autem magis in mixtariis medicinae. Nam res quaedam inter se permixtae, vim suam evidentius exhibent; sicut in generatione animalis coniunctio maris et feminae, quum seorsim non possit efficere unus vel altera, quod ambo convenientes (efficiunt). Haec necessario dicta sunt, ita ut etiam reliquis tuis dubitationibus sufficientem fidem efficere possint apud illos, qui nihil contentiose prae P. A. se ferunt de hoc, quod deus humanarum rerum cu- 120 rae attendat. Quod si adhuc dubitas aliqua tenus, ne taceas.

ALEXANDER.

§. 113. Poenitet me de anterioribus quoque (dubiiis), quia ad singula copioso studio protulisti oppo-

sita ex rectis tuis ratiocinationibus; ita ut nihil superaddere liceat sine discrimine. Pro honore igitur, ut dixit olim Pindarus, silentium laetabundus suscipiam.

PHILO.

§. 114. Ego tamen non cessabo adhuc necessarium de providentia adaugere verbum; quoniam antea contra obiectionem comparatum fuit velut contraria persuasio; quod autem superest, separatim apparatus erit quaestionis certaue fides.

ALEXANDER.

§. 115. Ergo tempus est opportunum mihi auscultandi et tibi dicendi.

PHILO.

Mihi quidem semper tempus est philosophandi, cui dedicavi vitam meam studio addictam. Multa tamen tam inconstantia quam iucunda vocant me, quae non licet contemnere. Veni igitur ad aeternorum P. A. dispensationem, ut etiam mecum insolubilem habeas 121 (te) auditorem, qui interim respiret a disceptatione contentiosa, more tamen immutabilis repertus et sine praedicio procedens. *)

ALEXANDER.

§. 116. Optime proferenti tibi credere aequum est; nihil enim melius, quam totis animis divinas impressiones legis amplexari. Mox igitur iterum veniam.

(Finitus est)

Philonis de providentia ad Alexandrum sermo secundus.

*) Obscurus est locus, unde variae possunt elici sententiae. *Auch.*

PHILONIS IUDAEI

P. A.

123

DE RATIONE QUAM HABERE ETIAM

BRUTA ANIMALIA

DICEBAT ALEXANDER) *)

(PHILO.)

§. 1. **R**ecordare hesterna verba, o Lysimache, quae Alexander, noster ex fratre nepos, retulit; quasi non homines solum, verum etiam bruta animantia ratione sint praedita.

LYSIMACHUS.

§. 2. Equidem, o venerate Philo, unum est istud trium illorum, quorum inspectiones convincentes

*) Citaverat titulum praesentis quoque sermonis inter opera Philonis nostri Eusebius Hist. Eccl. L. II. C. 18. his verbis: *ἔτι τε ὁ Ἀλέξανδρος ἡ περὶ τοῦ λόγου ἔχειν τὰ ἄλογα ζῷα.* h. e. *Adhuc etiam Alexander, sive de eo quod rationem habeant bruta animalia.* Quamvis enim totus sermo sit dialogus inter Philonem et Lysimachum habitus, tota tamen quaestio est de sententia Alexandri volentis animalia bruta etiam ratione aliqua gaudere; quae sententia fusius exponitur, tamquam scriptis mandata ab Alexandro et ultimo loco funditus evertitur a Philone succinctis verbis fortissimis, ut videbis suo loco. Quare etiam S. Hier. de viris illustr. c. XI. sic notat inter Philonis opera: *De Alexandro dicente quod propriam rationem muta animalia habeant. Auch.*

efficiunt, ut auditor iterum veniat ad eum, qui lo- P. A
cuturus est. Avunculus enim est ac simul socer: 124
quoniam non es nescius, quod filia eius mihi iuxta
eius etiam promissionem desponsata uxor est. Dicto-
rum vero recordatio molesta atque incerta erit ei, qui
non est omnino consuetus his rebus; maxime circa
arduam quaestionem, cuius evidentia certitudinis lumen
oriri fecisset, si agitata fuisset; et quasi circumversata
ut imprimeretur, non superficie tenus audita *).

PHILO.

§. 3. Magna res certe est magistrum amare iis
qui audire cupiunt. Attamen ad optimam eruditionem
nihil aliud ita auxilio esse videtur, quam constanter
scire ea, quae magister suggerit **). Qui si veraci-
ter edocere cupiat, haud ab alienis curis attrahi se
permittet in occupationem. Dic mihi, quaeso; an in
alienas quis distrahitur res, fratrem quemdam laetifi-
care volens; ac sine impendio parans verborum con-
vivium auditoribus? At tu fortasse eam ob causam,
ne videre facile opus peragere similisque esse iis, qui
prompte gratiam proiciunt in conspectum: ideo gres-
su remoto recedis, supplicationes rogantis maiores ex-
spectans, quasi precibus demum nonnisi aegre annuas.

LYSIMACHUS.

§. 4. Occupationes, o Philo, an rationes non
sint? Non es enim nescius, quot cognatorum et P. A
classium civitatisque me circumduxerit examina nego- 125
tiorum in ipsa mea habitatione.

*) Totus introitus huius dialogi obscuritatem nimiam ha-
bet: eruditi lectores aliunde possunt declarationem aliquam
adinvenire. Auch. **) Potuit parva mutatione haec etiam
esse sententia: attendere magistrum ea, quae vult suggerere.
Auch.

PHILO.

§. 5. Quoniam igitur scio te non recusare, utpote semper sitibundum audiendi, ego incipiam dicere, si tu taceas; at tu non assidue meis sermonibus immoratus, perstare in iis vim tibi facies.

LYSIMACHUS.

§. 6. Grave est et a philosophia abhorrens mandatum istud tuum; quaerere enim interrogareque multum favet expeditque doctrinae; nihilo minus cedendum iusso tuo. Ego igitur hic inferius, tranquilliter humiliterque, ut decet discipulum, sedebo: tu autem ex conspectu residens in alto et venerabilem ac severum te effingens apparatu sophistico, incipe tradere doctrinam.

PHILO.

§. 7. Incipis, sed non doctrinam; interpretes enim sum, non doctor. Docent enim ii, qui propriam scientiam edocent alios. Exponunt autem illi, qui ab aliis auditu percepta exacte memoriae referunt; non paucos Alexandrinorum Romanorumque in unum locum congregantes, viros optimos et selectos atque praecipuis principiis, musica aliisque eruditionibus ornatos. P. A.

126

LYSIMACHUS.

§. 8. In medium ecce veniens adolescens*) ostendendo se haud impudenti confidentia, sicut hodierni solent, sed una cum fiducia pudore rubescens, ut decet nobilem nobilibusque natum, sedit in medio, tum ob suam instructionem, tum ob patris liberalitatem, quam usurpavit propter id, quod prius dictum fuerat**).

*) Ut putatur, Alexander ipse constructor sequentis apologiae de brutis animalibus. Auch. **) Sive: quod iam scriptis mandaverat. Auch.

§. 9. Servo igitur quodam, qui ibidem stabat a tergo haud procul, librum porrigente, acceptum legebat Philo*).

(SERMO ALEXANDRI DE PROBANDA BRUTORUM ANIMALIUM RATIONE.)

§. 10. Patribus puerorum iuvenum et tutoribus orborum procuratio virisque uxorum cura commendata est ad supplendam naturae indigentiam, ita ut qui adiuvere possunt non negligant. Consequens igitur erit, ut tam homines quam omnia animantia, ut simul dicam, debeant mutuam reficere debilitatem. Non ignoro tamen *φιλαυτίαν* (amorem sui) commune esse malum, obstaculumque luminis requisiti ad notitiam veritatis, tanquam in cavea intus insidens et abscindens ab anima principatum directorium. Verum quicumque nolunt gustare disciplinam, aegre ferunt orationem praesentem gravanturque hoc sermone: qui tamen P. A student sapientiae, purgati a vitio clarius cernunt, 12 quod pura mente puram sequimur veritatem, qua praestantiorum humano generi possessionem nullam deus donavit.

§. 11. Etenim quem ad modum viri mulierum fragilitate reiecta omnia reipublicae in civitatibus negotia sive ad bellum sive ad pacem spectantia, per se ipsos solos exsequi voluerunt, perperam genus femininum ad politice insufficiens rati; similiter, ut mihi videor, universi homines videntes animantia loquela carentia terrae affixa et se solos sursum e terra erectos, oppositam putarunt eorum constructionem pulcriori parti, quam ipsi prae se ferunt, parem cum corpore elationem efferentes contemnentesque (animalia) velut

*) Amanuensis Arm. nomen Philonis pro titulo exaraverat, quod tamen abs re est. Ad elucidationem rerum nos adiecimus sequentem inscriptionem. *Auch.*

lumi repentina: ita ut quod in rebus optimum est, nempe rationem, nulla tenus eis concedant, sed sibi ipsis sorte possidendam datam credant, quasi vero ex ipsa natura donum peculiare acceperint. Quod tamen et animans participationem habeat rationis, contentiosam si quis deponat oppugnationem, facile per studium disciplinae verum quaerentis assequetur exactissime.

§. 12. Verbi enim duplex est species. Una intus in consilio sita (quae dicitur *ratio*), quae habet sicut fons aut sedes in se animae principatum directivum. Altera pronuntiativa similis fluvio, per os et linguam naturali instrumento ad aures percurrrens. Utriusque videre est in eis (animalibus), si minus perfectionem, attamen laud contemnenda principia et semina.

§. 13. Quum enim invisibiles sint ideae mente perceptae; quae autem sensum attingunt, sentiantur ab auribus, posterius istud visitandum erit primo loco. P. A. Nam multa sunt eorum voce articulata utentia ex natura per se edocta auditu proprio; multa autem, quae etiam edocentur (ab hominibus), sicut dicitur de corvis et Indicis psittacis. Ego sane psittacos novi delatos ad magnates Alexandriae Aegypti, qui magna voce clamitabant instar puerorum ex schola; et indicio assuefacti didicerunt modum salutandi per dilectionem osculumque, ita ut voce tenus cum osculo salutem dicant, et nominatim recipiant salutem sibi datam; praesertim vero ita edocti, reges, imperatores, augustosque et similes laudabant*).

*) Plin. hist. nat. x. 58. „Super omnia humanas voces reddunt, psittaci quidem etiam sermocinantes. India hanc avem mittit, sittacen vocat. . . Imperatores salutatur: et quae accipit verba pronunciat.“ etc. Id. ibid. 60. de Corvo. „Mature sermoni assuefactus, omnibus matutinis evolans in rostra, forum versus, Tiberium, dein Germanicum et Drusum Caesares nominatim, mox transeuntem populum Romanum salutabat.“ Auch.

§. 14. Isti quidem solebant initium facere verbi et antiquitus audita per memoriam renovabant. Verum aiunt sub Macedoniae regibus, potius autem sub Lagis (Ptolemaeis) in Aegypto corvos adeo imitatos esse humanam vocem, ut exeunti foras regi salutem dicere solerent hoc tenore: *Salve Rex Ptolomace*. Et multis aliis convenit linguam veram ac certam exaequare, illis etiam, quae non sunt omnino inter cicures. Atqui semper vox dirigitur ad fidem faciendam de invidentibus. Porro vocis duplex est species, una in dicendo, altera in cantando. Quum ergo satis de prior retulerimus, secundam perlustremus. Probationis autem nulla est necessitas apud eos, qui non omnino surdi sunt, sed sani auribus.

§. 15. Merulae enim et turtures (imo turdi), luscinaeque non solum canere solent, verum etiam P. A. voce articulata canunt*); ita ut et dici et scribi 129 posse videantur vocabula cantuum. Quod si quis id velit suis ipse auribus discere, eat statim in proximum hortum; ubi vera est musica avium omnis generis concinentium atque iuxta mixturam harmoniae certatim cantantium; et audiet ipso experimento operis prius edoctus, mendacii redargui tum se tum ceteros omnes, qui irrationalia esse animantia pro lubitu fingunt, nonnisi *φιλαντία* id ipsum suadente.

§. 16. Sed quid oportet plura addere de verbo sonante, relictâ ratione, quae in consilio sita est? Eo igitur pergamus. Profecto absurda dementia est, ubi venatores investigant aprorum leonumque cavernas et antra, consilia ipsa prorsus non videre diligenti examine, quae animus rationalis penetrat. Si quidem

*) Plin. x. 59. „Agrippina Claudii Caesaris (coniux) turdum habuit, quod nunquam ante, imitantem sermones hominum, cum haec proderem. Habebant et Caesares iuvenes sturnum, item luscinas, Graeco atque Latino sermone dociles“ etc. *Auch.*

(nos philologi) consuevimus venatum ire, non silvas, nemora, arbusta, arundines exploraturi; non enim in silvis inanimatis nostra venatio consistit: sed animalium species inquirendo perlustrandoque: solane videlicet mens humana induta est imagine (divina), honorem sortita ex natura oppido magnum diversumque ac differentem ab aliis; an ceteris quoque aequalem universis utilitatem dedit deus?

§. 17. Neque melius quicquam videntur mihi omnes veritatis cupidi pervidisse, nisi sine ulla dubitatione fateantur uno consensu, quod consilium insit omnibus spirantibus. Firmum autem argumentum acci- P. A. piet quispiam, praetermissis aliis momentis, quae pro 130 diversa ingenii amplitudine quisque potest excogitare*), araneam ipsam (vel araneum). Viden', quantum aut quale, et quomodo mirum ista operatur**)? Quae enim licet aut netrix operosa aut texitrix idonea, non iam certando, sed etiam aemulando possit ferre artis secundum locum? Si quidem omnes quicumque haud incuriose neque sine diligentia iam a iuventute operam huic arti dederunt atque accurate id imitati sunt, superati abiire. Sumens enim (aranea) velut lanam materiam non laboratam, ingeniosa sapientia artificiosissime operatur: primum nendo instrumentis propriis, quasi manibus quibusdam, subtilissime, deinde fila quaedam directe, alia vero oblique deducens, optime stamina nectit texitque, miro modo confecta atque arte pulcherrima; ita ut aeris texturae subtilem laborem assimilare videatur: atque firmitatem perdurantem dupliciter operi indit talem, qualem cernimus in lyra, quae duritiam chordarum et figurae rotunditatem prae se fert: eo quod semper (iam) figura rotunda, quam rectae lineae,

*) Vel: quae in reliquis animalibus cerni possunt signa ingenii amplissima. Auch. **) De araneis cf. Plin. XI, 28. et passim. Auch.

diurnae comperiuntur. Magnum autem argumentum erit, quod ab omnibus ventis iisque assidue impulsa fila, vixdum aut numquam prorsus lacerantur.

§. 18. Ceterum et aliud in aranea cernitur mirificum; quoniam homines vestimenta elaborantes, divisim inter se industriis, non idem operari aggrediuntur; sed quibus cura nendi est, non texunt, qui vero texunt, non nent. Illa vero quaecumque operi P. A. requiruntur, omnia simul in se inclusa habet, nullo 131 altero cooperante indigens, sed velut perfectior (homine) singula ista per se praestat. Et quid mirum, si ad haec sufficiens comperitur? quum et potentia et facultate par sit: et non tantum artificis; sed etiam instrumenti vi polleat; quippe quae ipsa sit tam ars, quam instrumentum, quo peragitur opus universum.

§. 19. Nautae nihil agunt sine gubernaculo aut velo aut aliis adiumentis ad directionem certam navis. Neque medicis sine cibo aut potu aut remediis cedit optata sanitas aegroti. Et quid oportet dinumerare artifices, quorum tota ars per instrumenta exercetur et quibus nulla est vis sine his? Aranea tamen tantilla atque inutilis putata inter bestiolas, perfectissima in textura nullo eget instrumento, sed sufficiens est per se ipsam ad perfectionem rerum, quas operari vult. Ecce enim scio pictorum fictorumque ingeniosa experimenta, qui figmenta et picturas imaginesque, quantum in ipsis esset, sategerunt perpetuare atque immortales reddere labores suos: ac proinde laedentes opera sua tamquam inexorabiles inimicos odio habuere. Idem facere et araneam manifestum est, quae nimirum postquam perfecit texturam, medio loco velut in centro insidiatur, quaque versus circumspectans, ne forte volantia per aerem lacerent telam atque cavet, ne quicquam unquam se invita pertranseat. Quod si accadat, causam damni e medio tollit, per texturam ipsam illico vindictas accipiens; scissurae autem rursum medetur.

§. 20. Est et alterum quoddam, cui non rustici P. A. solum, verum etiam magni reges curam exhibent. 132 Apis ingenio haud profecto concedit, plus quam homines visa mentem exercere *). Verno tempore, quo universus campus et totus montis locus fertilis primum floret, examina apum supervolantia et perlustrantia hortos ac viridaria, tum super ramusculos virides fragrantisque flores sedentia, ex calycibus papillisque rore aspersis ipsum exsugunt, praesertim vero ex thymis **) ceterisque humi proximis, quae onomastice melilota nominantur. Mirifica igitur compositione sibi propria apis transmutat rorem in naturam mellis; et ita operatur: rorem velut seminale quoddam in se assumens, gravida evadit: et properat ad partum eo in situ, ubi non laedatur, quem procreandum scit. Facta sunt autem alvearia ad habitationis hominum similitudinem pro deversorio earum, quibus deus hereditatis modo distribuens dedit fructus in terra repertos, non solum ex plantis, sed etiam ex animalibus. Quando igitur apis parit, effingit figuram solidam, magnitudine sibi conveniente, utpote bene nota, et quae magis apta sit ad continuationem propaginis. Duplicati autem animantis duplex est modus constructionis; alter maxime materiali corpori similis, cera scilicet: alter autem tamquam anima, circa quam versatur, nempe mel. Quando vero cera rorem acceperit, ne labor imperfectus devastetur, clauditur obstruiturque firmiter naturali instinctu contra fraudes animalium invadentium; ita ut, tamquam in civitate palatium iuxta palatium undique septum ac densum cernatur val- P. A. lum. Interiores autem partes angusto subtilique aditu 133 coarctatae sunt, ne facilis sit invasio: largum enim spatium irruptioni patet.

*) Cf. Plin. XI, 4 — 22. et XXI. 41 sq. Auch. **) Gr. nomen θύμος sicut μέλιωτον servat Arm. Auch.

§. 21. Nec solummodo circumdatur locus solida munitione, sed etiam post moenia ducta, fortior robustiorque apud custodiam praeses et custos muri constituitur. Tum illa collatae sibi, ut mihi videtur, facultatis personam sustinens prodit ac palam venit sedetque prope ad introitum, sicut ex specula attendens, et quaquaversus circumspiciens. Si ergo cessant adversarii, acquiescit et ipsa; eis autem agitat, confestim ad defensionem armatur. Sin autem potioris opus fuerit apparatus, intus sedenti exercitui nuntiat adventasse hostes repente. Ille igitur assurgens ex insidiis, impetum coniunctim facit strepens ac studio expeditionis aculeum extollens; timensque, ne quid mali patiatur et in ultionem ardens, qua necessitas instat, concreditur.

§. 22. Quid hirundo? nonne providentia quadam praeditum hoc animal atque ingeniosum est? Ex ramulis et luto obviisque rebus nidum parat; quas duas res secundum commodum per figuram magnitudinemque metitur et soliditatem secundum locorum circumstantiam dat*). A damno fortiorum fuga accepta primum suppliciter ad homines profugum in domos velut in templa refugit; postea altius de terra elevatum superiora loca percurrit et inter trabes potius moenia circumducens, quam murum, interius nidum fabri- P. A catur connexum cum aedificio, quo armatur contra 134 mures et persequitur ipsos; ita ut in Aegypto felis pilus**) dicatur, mus enim cibus est feli. Perfectis autem operibus homines aedificii peritos elaborato artificio vincit opificium. Praeparata igitur habitatione nascituris, diligenter parit; post autem procreationem haud cessat, sed cibum adinvenit natis: et undique

*) Cf. Plin. lib. x. c. 49. Auch. **) Aut hirundinem ipsam aut nidum suum hoc nomine appellari notat. Apud Plinium x. 85. haec tantum habentur. „Aegyptiis muribus durus pilus, sicut herinaceis.“ Auch.

collectum aequa portione singulis distribuit, aviditatem supervacaneam atque rixam inhibendo; in ora autem apponendo (cibum) matris fidelitatem una cum officio lactantis nutricisque demonstrat. Providissime agit et illud, quod cibum digestum resolutumque in stercus, proicere docet eo modo, ut pullos assuesfaciat sese convertere, ut foras alvum exonerent, prae timore, ne aggravatus nidus praeceps cadat. Quum autem simpliciter oberrans huc illuc ob procurationem necessariorum redux fuerit, in alienum nidum minime intrat, sed falli nescium ad suum venit in reditu ob desiderium curae propriae.

§. 23. Ceterum non solum naturalis auditus atque instructionis habent ingenium aliqua animalium, verum etiam complura edocentur meliore diligentia auscultare obsequique iis, quae ipsis magistri praecipiunt; ita ut vereantur peccare et laentur de rebus recte peractis. Sed quid expedit de cicuribus mentionem facere? Catuli quidam (leonum vel canum) iuxta naturalem fiduciam una cum cupiditate ciborum venatores facti sunt, ita ut homines venatores obviantes invaderent. Quum autem aliquis eorum cohabitaret nobiscum, artem propositam discendo percipit. Ecce enim aurigae artem vilissimus omnium animalium simius in hesterno spectaculo usurpatam ostentavit. Residens enim in tabulis currus a quatuor capris vecti, per orchestram aurigam egit; ac velut in hippodromo certator quidam de victoria concertans, movens habenas flagellumque concutiens et in aures caprarum vociferans, mirifice spectatores oblectavit.

§. 24. Haedus autem, subtili funiculo alte a terra strictim colligato, accurrens ascendit per eum et constanter superambulabat tamquam in solo progrediens per plateam, veritus ne per declivitatem deorsum ferretur, quum ab adversario a tergo stante eam in partem detraheretur. Et hunc ipsum ego vidi postea in

alto situ ambulanti, tripudiantem et per armos (pedes anteriores) globulis ludentem; quod mirificum visum est, quum manus non habeat adprehendenda ea, quae iactata sunt. Ecce et in circulum quemdam ascendens, diu magna prodigia ac miracula potius monstravit. Quoniam clausus sphaera externa, intus in cyclo iota sphaera agitata, movebatur continenter et faces in singulis foraminibus connectebantur sparsim. Ipse vero intra machinam quasi captatus a flammis stabat in medio. Callias*) autem praesidebat; et ille viso circulo, versabatur circumcirca: ad haec animalia iam parata erant ad ostentationem; quorum unum ore faces evellens eduxit et ad dextram versus collum detorsit et elevavit, ut offerret Calliae. Ille P. A. vero (haedus) cornibus tamquam manibus facile qua- 136 si recipiens, at manu prehensens, circumducebat sursum, sicut pueri lampadas gestantes, nimia ostentatione facta; circa oram forinsecus cavens, ne flamma cuiquam noceret eorum, qui circumstantes spectabant. Mirum autem mihi et illud factu visum est quod quum haec ageret, simul et in ludi magistrum oculos fixerat, veritus, puto, ne quid delinqueret; atque simul spectatores respiciebat, utrum exultatione afficerentur an moleste ferrent, investigaturus. Postquam autem spectaculum perfecit, timore absolutus, sicut bellator victoria potitus iactabunde gloriabatur; quod manifestum erat ex saltu et continua agitatione oculisque laetitiâ atque hilaritatem tamquam risus prae se ferentibus; et praeter ista communis exultationis indicia caudam quoque suam haedus movebat, iuxta nutus quos Calliae manus edebat**).

*) Vox ipsa Graeca videtur servata ab interprete; de qua studiosi lectores diiudicabunt. κάλλαια vel κάλλος praeter alia est etiam barba seu palearia galli gallinacei. Auch.

**) Vel ita: Calliae autem ut manus putabantur. Auch.

§. 25. Sunt etiam aliqua (animantia), quae et servile officium ediscunt, diligenter obsequi minorum more, assidue inter se contendendo; et hisce plenum erat spectaculum: atque singillatim propriam sibi ostentationem exhibebant populo bestiae istae, quasi dixeris ludentes ad nutum ludi magistri. Quod tamen non ludi res est, sed studio virtutis dignum. Si quidem risum id movet insipientibus, qui oculos animi occaecarunt, sed studium erit sapientibus, quorum mentes lucidae sunt et acutae visu. Itaque magnitudinem naturae rationalis diligenter sine risu honeste examinantes, opinionem deponite, veritatem discite, P. A. ut instauretur persuasio, nempe pretiosum esse apud deum et honoratum et laude celebratum apud homines deum diligentes genus hoc (animantium).

§. 26. At praelaudata animalia, inquiunt quidam, discunt quidem aliquid, sed eo magis, quanto magis cicures sint: agrestia vero non polite. Ecce enim etiam aliqua agrestia et minime mansuefacta viderunt quidam in scholas venisse, familiaritate adepta.

§. 27. Elephantorum gens nonne ferarum maxime agrestis est? Attamen ex Libya Baobas, Germanico Caesari undique ad pompam ludi apparatus disponenti, eo tempore quo de consulatu certamina proponebat, novam rem magnifice praestans dono misit gregem elephantum domi mansuefactorum ad cibum et potum deliciose*). Et quid oportet dicere de illis, qui ampliores erant in vasto dominio? Quum enim in conspectum venerunt theatri ordinatim dispositi, tamquam ex mandato silentium observante turba, primum omnes simul elephantes facie tenus genu flectentes adorarunt agonothetam. Deinde assurgentes, proboscides elevatas movebant, indicantes salutare populum.

*) Plin. VII, 2. Aelian. II, 11. Martial. I. I. epigr. 1025. laudat Aucherus.

Postea spectatoribus eos laudantibus, illi quasi mutua salutationem recipientes, proboscides velut dexteras deorsum demiserunt. Nonnulli vero eorum discumbebant illico; iam enim praeparati fuerant lecti ferrei solidissimi: provide quidem, ne immani pondere elephantum frangerentur; reliqui vero velut famuli pro ministerio stabant ante eos et multa quidem convivio usu venientia obsequiose exhibebant incunctanter. Neque post multum temporis surgens unus velut ex dapibus mensae, prae se ferens similitudinem ebrii P. humano ludo ad pulcrum cantum tubae citharaeque saltavit. Ceteri vero tunc proboscides movebant et identidem sibilabant ad tripudium, quasi laude prosequentes. Postquam demum unus lucernam aliquam attulit, ea visa, tempus redeundi iudicantes surrexerunt, et transeuntes discedebant, necdum omnino ebriorum personas monstrantes, sed labascendo ac nutando, ita ut aegre pedes movere possent in gressu; verum tamen vacillabant titubantes vinolentorum more, quum a theatro abierunt.

§. 28. Dicitur etiam Alexandriae Aegypti unus istorum olim litteras didicisse, ita ut potuerit haec notare: *Ego ipse haec scripsi*. Nec non edocta dicitur bellua illa simulare animi motus sicut amatores; aiunt (vel canunt) enim elephantem tamquam amore pueri captum ferri in camelum, osculari eum, amplecti atque constringere, suum cibum in os eius mittere; imo neque nocte neque die pati ab eo distare; nisi iussu magistri ferarum.

§. 29, Sic ergo natura in universis animis dominatricem mentem condidit; ita tamen ut in uno languida sit delineatio ac subobscura et facilis ad delendum figura formae; in altero vero velut indelebilis, clara et vix delenda forma depicta sit. Inevidens igitur forma est in aliis, constans autem evidensque typus in hominis forma geritur.

§. 30. Porro praeter iam dicta non supervacaneum erit illud quoque dicere, quod sapientiam, P. A. scientiam et optimam deliberationem, eam etiam, quae 139 provida est cum procuratione, tum aliam quae consilii prudentiae germana est, compluresque alias, quae rationalis animae virtutes appellantur, animalia prae se ferunt. Quod quam verum sit, manifestam fidem faciunt nisus ac molimen de rebus victu necessariis, ingenium, industria militaris et strategemata diversi generis. Nam Polypus quando venatum it cibi, corpus suum lapidibus assimilat ad decipiendos pisces; quum enim putant illi iuxta saxum natare, aggreditur etprehendit eos *). Quae vero dicitur Narca (sc. Torpedo), eiusdem nominis morbum quum compareret piscibus se tangentibus, nullo negotio sicut homo piscatur illos **), robur ipsum, quo resisterent, ad se contrahendo. Quae autem vocatur Stella, valde sapienter gratum iucundumque sibi parat, tamquam coquus alimentum consequens (piscēs). Nam quum circa se sentiat aliquid, ut mihi videtur, ex natura calidum, freta ecce maiores etiam invadit; qui quum nequeant resistere calori ignis, assantur; atque ita cibo utitur minime laborato ***).

§. 31, Possident autem ut aquatilia, itidem et aves terrestriaque abundantem sapientiam; nemo enim eorum privatur sapientia, etsi loco vel corpore differant a se invicem. Perfectum argumentum sumitur ex

*) Cf. Plin. ix, 46 sq. *Auch.* **) Plin. ix, 67. „Novit torpedo vim suam, ipsa non torpens: mersaque in limo se occultat, piscium qui securi supernatantes obtorpuere, corripiens.“ *Auch.* ***) Post Aristotelem, L. v. hist. animal. cap. 14. sic habet Plin. ix, 86. „Claros sapientia auctores video mirari Stellam in mari: ea figura est: parva admodum caro intus, extra duriore callo. Huic tam igneum fervorem esse tradunt, ut omnia in mari contacta adurat, omnem cibum statim peragat. Quibus sit hoc cognitum experimentis, haud facile dixerim.“ *Auch.*

ostrea (vel conchylio), cuius caro vescibilis est: unde et munit se ambabus testis, quae una ex una parte, altera ex altera, circumcludunt eam: quas quoniam iam dissolvere desperandum est, Paelotes dicti*) facili negotio inglutiant eam prius, ut per calorem gulae liquescat viscus, qui solidas servat testas, et paulatim remissae dissolvantur compages: tum extrahentes in largitate, escam inclusam sibi administrant.

§. 32. Nec tamen in solitudine (vel solitudine) degentes extrema laborant cibi penuria: habent enim exercitium industriae; ea nempe, quorum odores se delectant, belluae in latebris et cavernis, aut silvis latentes sicut insidiis exspectant. Sunt etiam, quae tamquam ex pinguedine ab ipso aere odorem sugant naribus: fetorem vero sentientes, nares dimovent et latentes in caveis praestolantur venationem; surgentes enim ex insidiis, statim avide saturantur.

§. 33. Adeo autem nonnullae cautionem usurpant de salute propria, ut non solum dolum inter se mutuum, verum etiam fortiora hominum consilia eludant. Dicuntur enim cervi, dum proiciunt cornua, quaerere securitatem solitudinis, et ascendentes montes altos, petere silvas inaccessibilesque anfractus et deserta impervia. Quia vero quum cornuum armis aequalem viam exuerunt nudique instrumentis defensionis evaserunt, ob metum ne irremediabile aliquid patiantur, in solitudine spem ponunt, quasi restet eis

*) *Παυλότης* (sic), ut *ἀπαυολητής*, *frandator* fortasse est. Quod si legas *Polypodes*, tunc spectat quodam modo locum Plinii. ix, 46. „Polyporum multa genera. . . vescuntur conchyliorum carne, quorum conchas complexu crinium (sive brachiorum) frangunt; itaque praeiacentibus testis cubile eorum deprehenditur.“ Quae sunt fere verba Aristotelis. *Hist. animal.* viii, 4. *Οἱ δὲ πολύποδες μάλιστα κογχύλια συλλέγοντες, καὶ ἐξαιροῦντες τὰ σαρκία, τρέφονται τούτοις· διὸ καὶ τοῖς ὀστράκοις οἱ θηρεῖοντες γνωρίζουσι τὰς θαλάμους αὐτῶν.* Auch.

fuga sola: unde et proverbium illud, *Ūbi cervi cor- P. A. nua deponunt, profecto locus est desertissimus*—quon- 141-
iam ergo post cornua reiecta iuxta radices exstant ve-
stigia vulneris, supervolantes muscae pascuntur et sae-
vissimos dolores afferunt. Quare illi per diem in-
trantes dumeta, nemora frondosasque silvas latent, ra-
mis condensisque frondibus obducti: nocte autem,
quando volatilia acquiescunt, exeuntes tutius pascun-
tur. Ad haec renatis cornibus, haud confidunt statim
meridie foras exire, veriti necdum stabilita fuisse cor-
nua: quum enim adhuc tenera sunt, quasi lutescunt
ac discinduntur ab radiis solaribus, ut argilla figuli
ab igne. Quam ob rem diffidentes, ne forte perfe-
ctam adhuc non acceperint soliditatem, in arbores per-
cutiunt capita sua et probant cornua per contactum et
compulsum, an firmiter erecta sint.

§. 34. Quod autem prudentia provida insit non
uni alterique animalium, sed cunctis omnium eorum
generis tempus statutum, maxime pro propagatione,
manifesto argumento est. Unum enim istorum excel-
sos montes petit, alterum profundum Scythiae Li-
byaeque desertum lustrat, tertium in nemoribus con-
densis immersum latebras sibi assumit: multaque in
terra inveniens ripas *) obsidere, quum ob procreatio-
nem huc conducuntur. Haec sane indicia sunt sapien-
tiae redundantis atque una cum prudentia providam
diligentiam in generando ostendentis.

§. 35. Verum mirificum quoddam operantur P. A.
palumbae ac perfecta ratione dignum. Nam in primis 142
non ibi, ubi nascuntur, pascuntur, sed in alterum lo-
cum se transferunt, ne capiantur; plures enim sunt,
qui machinantur, ut inveniant earum latebras: itaque
illinc ob cautelam effugiunt, ne persecutores inveniant

*) Ad verbum, *rivus vel in rivis germinans*; quo etiam
stagnum potest designari vel *arundinetum*. Auch.

se. Deinde vero quum sentiunt quosdam venatum exiisse pullorum, nimis artificiosa pugna accedunt in congressum, supervolantes et fugientes et iterum lente suspensio gradu obrepentes: atque paullo longius volant; ut dum studium venatorum vident, ipsos liberent, spatio temporis pullis dato pro opportunitate fugae capessendae; quos quum sentiunt longe evolasse, exspectantes adhuc modicum vestigia venatorum, demum delusis eis, ipsi aerem petunt excellenter; ita ut isti stupore agantur, derisos se deceptosque cernentes et exacerbentur, ut par est.

§. 36. Dicunt, qui Semelae*) res narraverunt, quod genus est marinum cooperatione daemonis cuiusdam usum; quod si nequeat sub initium evitare multiplicem hominum industriam malignam, postremam eorum irruptionem irritam reddit. Quippe quod hamum nulla exquisita esca obductum velut cibum inglutit: malum tamen effugiendi remedium invenit, invadens enim et currens sursum, funiculum comedit, geminum emolumentum ferens et sibi salutem comparans et punitionem in eum, qui manu iniuriosus fuit.

§. 37. Incredibilem utique censeat quis historiam accipitrum Thraciae; si quidem et ego ut primum audiui, minus fidem praestabam, donec complures indigenarum, (quos inter unus, qui ad nos venit peregrinorum, homo simplex,) testabantur quicquid de illis noverant. Dixerunt enim, quod concorditer labo-

*) Quid in Gr. lectum fuerit ab interprete sic istud nomen exponente nos latet: *σμήλη*, *σμήλλον*, potuit esse nomen piscis, sicut scalpello funiculum amputantis, vel *ζῶον μέλαν*, animal nigrum, aut aliquid simile. Si vero legamus *μύζων*, Lat. *mugil*, haec de eo habet Plin. L. xxxii. c. v. „Scit et mugil esse in esca hamum, insidiasque non ignorat: aviditas tamen tanta est, ut cauda verberando excutiat cibum.“ Sed haec et similia non ita facile credas ad praesentem locum pertinere. Varii sunt pisces, qui funiculum hami abscindunt. Auch.

rant, ut opem ferant avium venatoribus et operam dant negotio et fruitioni captorum. Quoniam habitationem sibi parant in silvis, ut par est, inter densas frondosasque quercus, ubi versantur avium genera frequenter; et eis, qui venatum veniunt, cooperatores exsistunt, iis inquam, qui provide accedunt, quique nihil fraudant circa spem aequalis praemii, quod licet exspectare socios a sociis belli. Modus autem auxilii praestiti ita se habet; primum (vel *ante*) venatores sub initium arbores commovent. Hunc motum exiguae ac parvulae aves non sufferentes, disiectae expavent et avolare volunt. Accipitribus tamen super se visis, retro coactae humi descendunt et rostris terram pulsant (aut ab accipitribus rostris laeduntur,) atque ita venatio paratur facilis aucupantibus. Quoniam ramorum vehemens commotio et violentus ex motu saltus atque ex superstantibus impulsus, sicut etiam timor et ingens horror facile reddit aucupium, quo magis incident in manus venatorum. Isti vero laetabundi exhibent portionem ex iis, quae ceperunt, partim cooperationis gratia retributionem facientes, partim ad futuram venationem invitando.

P. A.

§. 38. Adeo autem abundanter effluit copia sa- 144
plentiae (animalium), ut in apprime necessariis superet vel hominum sapientiam. Quando quidem unus quisque nostrum quum valetudine laborat, ignorans quae conducunt ad sanitatem, medicos advocat, qui indicent salubria ad salutem proficua. Ubi animantium nullum unquam alterius opus habet, medicam artem per se ipsum callens et suo arbitrio professor comperit. Si quidem cervi a phalangio morsi, norunt pro remedio cancrum (sive ostreum fluvii); cuius esu statim curantur. In Creta vero quum caper sagitta feritur, herbam racemulum (vel dictamum) vocatam quae-rit, qua vescens facile sanatur ab vulnere.

§. 39. Aiunt quod etiam testudines ex avida

gula saturatae viperis, ob metum mortis origanum comedunt; hoc enim tantum modo ex veneniferorum discrimine se expedire possunt. Verum enim vero nonnulli qui nihil credere consueverunt nisi exploratum, voluere certius argumentum dictorum capere. Videntes igitur testudinem expletam vipera, origanum prope eam natum radicitus evellentes, exspectabant exitum rerum: illa vero appetens et non reperiens ut ederet, mortua est.

§. 40. Nec solum curare morbos in aliquo reptos aut suspectos, sed dolores etiam in se fingere fallaciter ad evitandum laborem observatum est (in animalibus). Dicunt enim, quod Aristogitoni uni inter eos, qui virtute claruerunt in re publica Athenarum, equus erat piger, qui in hippodromo ultro fingeat P. claudicare; donec deprehensa fuit ab agasonibus processu temporis fraus et castigatus fuit, quo supplicio deinde superavit ignaviam; atque ita experimento probatum fuit, quod evidenter fraudulentus dolo usus fuerat; non aliunde, quam sapientia mentis.

§. 41. Haud inaniter et illud dicitur, quod bubulcorum mentem et ingenium habent bouum armenta, sicut et caprae caprariorum et grex pastorum et agrestiores belluae curatorum, Verum tamen ciborum quidem et potuum, praeseptumque et generatim eorum omnium quae ipsis utilitati aut damno sunt, non minor est peritia cognitionis; ita ut etiam copiam quandam teneant multarum variarumque notionum, tam artificiosam quam rationalem; ut proinde absurdum sit maxime, inter se conferre nostram et illorum providentiam.

§. 42. Formicam non vides, exigui corporis animal et magnorum operum providum per industriam amentem? Haec aestiva tempestate comparat necessaria; et ne forte inundationem patiatur, sollerter sibi parat sedem; auctumno vero vergente, obreptum

frigore imbrisque damnum cautius reparat; ut quae in hibernis a se constructis inclusit et labore proprio condidit, iis fruatur et gaudeat, horrea pro tempore insu-
mens et copiose hauriens victum. Quando vero acci-
dit ut deficient alimenta, rursum exit foras cum suo
exercitu, ut colligat copiam annonae, necessarium ci-
bum procurans pro tempore futuro. Ut autem malo-P. A.
rum saevissimum expellat famem, triticum hordeum-146
que et quaecunque collegerit, in duo intercidit, ne
pullulantibus illis penuria laboret.

§. 43. Non sufficiet dies ad enarrandas consimi-
les ceterorum curas animalium, quorum apparatus oe-
conomicus abundanti gaudet cibo. Quando quidem
omnia terrestria, aquatilia et volatilia per aerem, ne
forte aliquid necessarii desit ipsis, provide sane pro-
curant. Praeterea quis nescit, quod intellectu consi-
lii praedictorum est, eligere utilia et inutilia, convenien-
tia cum distinctione? Istorum vero peritia nimis certa
est (apud animalia) et solidata disciplina, animae ra-
tionali propria.

§. 44. Attamen illud etiam rite dicitur, quod
oppositorum non idem est usus; quoniam, ut patet, a
contrariis tales proveniunt motus. Quoniam calidum ac
frigidum vel dulce et amarum vel album nigrumque
vel magnum et parvum aut quicquid eorum, in qui-
bus contraria sunt passim temperamenta, diversas pro
sententia consilii in iis agit voluntates; ut animans
quisque velit atque appetat quod placet et affert volu-
ptatem ad quam properat, et effugiat dolorosum, quod
aversatur. Et tanta copia sapientiae utitur, ut etiam
quam plurima ex loquendi facultate hauriens prae se
ferat, consilii ideas quidem explicare non valens; P. A.
quia linguam non habet articulatam; manifestius ta-147
men, quam voce, operum veritatem eis, qui acute
possunt videre, exponens.

§. 45. Canis quum persequeretur feram, perueniens ad fossam profundam, iuxta quam duae erant semitae, una ad dextram, altera in sinistram; paululum se sistens, quo ire oporteret, meditabatur. Currrens autem ad dexteram et nullum inueniens vestigium reversus per alteram ibat. Quando vero neque in ista aperte appareret aliquod signum, transiliens fossam, curiose indagat, praeter odoratum cursum accelerans; satis declarans non obiter haec facere, sed potius vera inquisitione consilii.

§. 46. Consilium autem talis cogitationis dialectici appellant demonstrativum evidens quinti modi. Quoniam vel ad dextram fera fugit vel ad sinistram aut demum transiliit: et quidem haec et similes formae verborum explicantur ab hominibus; verum intelligitur non obscure et apud ceteros sine mendacitate Aesopus quoque in parte maxima operis fabellarum suarum. Nam etsi vocis expers sit articulatae animal, non tamen fictio est fabulae illa, quae inest eis sapientia scientiaeque in multis rebus. Ecce enim in proverbiis etiam acutiores inter homines in cogitando solent vocari vulpes: adeo bestia ista ex claritate multiplicique versutia mentis admirationi nota apud multos est. Etenim simiorum etiam stultissimus praestat agilitate manuum, et ludi praestigiis; ita ut postquam vicit quos voluerit, deceptos ipsos irrideat.

§. 47. Ceterum multa sunt et alia relatione digna de sapientia, qua utuntur animalia; sufficiunt P. tamen iam dicta. Addendum esset, quod non tantum sapientiae, sed etiam sobrietatis participes bestiae sunt. Quod si opus erit verbis pro rebus eis necessariis, vocem emittunt. Quis vero apud illas apparatus dapium aut quae vinolentia aut quae ebrietas aut quae coquorum pistorumque opera supervacanea, arte miseri ventris eorum, qui nobiscum voluptati dedit sunt? Insuper superbiae procellis nos iactati, quanti

sane aperto ore mirari non erubescimus; praesertim quum supercilia contrahentes cervicesque extollentes, belluinis sententiis tumidi, deserti vacuique mente, remisso fastu elati reputamus nosmet ipsos, ut poetae dicunt, diis proximos factos fuisse semine et propinquos generatione; verum a cibo exiguo potuque superati, humi iacemus, ab alto caelo cadentes. Ecce illico obnoxii sumus non solum pudori, verum etiam corporis infirmitati: quia aviditatem et gulam sequuntur morbi, exiguae quidem minores, maximam vero irremediabiles.

§. 48. At bestiae, quae parcitatem alimenti ab ipsa nativitate statuerunt sibi asciscere, herbis pascuntur et exiguis contentae sunt. Quarum potus aqua est, non tamen frequens, sed semel in die, aliquando etiam post multos menses peractos. Nam quaedam hibernis tempestatibus vix bibunt, aquae loco satis habentes frigus aeris et viridis pastus humorem humidum. Ad haec prurigo illa ex humiditate orta cupiditasque sub ventre existens nimium minor et exi- P. A.
gua illis est. Nonnullae enim verno tempore, aliae 149
auctumnali feruntur ad coitum; sunt etiam quae semel in anno congregiantur. Feminae vero earum usque ad conceptionem solam patiuntur succumbere, deinde vero aufugiunt mares, completa nimirum lege naturae, quae pro generatione et corruptione, maris cum femina adinvenit coitum coniunctionemque.

§. 49. Nonne igitur aequum est, ut homines erubescant effrenas suas lascivias ad comparisonem istorum continentiae? Nam qua demum anni tempestate homines quidam venereis abstinent, more ducti incontinentium, miseri, non contenti coniugibus solis, foras oculos versantes circum quaque et in meretrices furentes, hereditatem illustrem minime servantes, sed gnominiam paupertatemque pro gloria mutuo probantes? Quo fit ut nonnulli ex iuvenibus florecentis

aetatis, contempta morte, cupiditatem vitae antepo-
nant, ceterorum legem coniugalem dissolvant: nec pro-
videntis moderatoris hominum veriti iudicium neque
legem in adulteros latam timentes, neque paventes
immanem inexorabilemque furorem maritorum mortem
minantium; quibus ad maiora scelera passio inexper-
ta vim facit ut homicidium admittant: etenim aliqui
excedentes malitiam, ad magis iniuriosum coitum fu-
runt, τῇ παιδεραστία, quo non solum civilis, verum
etiam naturalis legis praecepta violantur. Quoniam
destruendo legem immobilem ab ipsa veritate repre-
henduntur de facto illicito, quum incassum seminent
et fetum perimant immaturumque emittant.

§. 50. Ceterorum tamen animantium honesta- P. A
tis manifestum argumentum ex operibus patet et ze- 150
lum contra libidinosos, quos impudentes statim repel-
lere nituntur: ita ut si pro tempore nequeant compo-
tes esse, opportunum praestolentur tempus. Id autem
cernitur non solum in mansuefactis et apud nos de-
gentibus, sed in belluis quoque, quae videntur conti-
nentiam ultro sibi ascivisse. Plura quidem oportebat
in medium exempla ferre diffidentibus fidem factura,
verum satis erit unius mentione facta similiter argu-
mentari et de ceteris sub silentio. Crocodilus homi-
num vorax amphibiumque in Aegypto animal, coitum
facturus, educens feminam revolvit ad ripam fluvii,
quia dorso sapino consuevit concumbere: post autem
coitum rursus manu elevans versat eam. Quum au-
tem suspicatur eam iam commixtam aliis concepisse,
quia subdolus est, simulat se aliquo modo, quasi ite-
rum appetat coitum; tum tamquam amasius cupidine
actus sequitur eam et solito modo revolvit ipsam. Ut
autem statim certus redditur de opinione, odorando,
aut aliquo alio modo, verumne sit, an contrarium,
habet enim ex natura scientiam incognitorum; certior
factus evidenter ab ipsis rebus de concubitu, unguibus

lacerans intestina depascitur, tenera enim sunt; cum ex adverso muscoli sint squamis solide connexis colligatisque, ita ut vel ferrum acutum hebetent contactum.

§. 51. Quum hactenus de sobrietate actum sit, quid opus sit de fortitudine referre? Quando quidem aprorum aut taurorum, vel elephantum ceterorumque his ferociorum robur vimque nemo est qui nesciat P. A. ingentem esse et loco exigente magnum fortemque 151 animum demonstrare mira in pugna arte. Ecce enim istum (taurum) vidi in luctam venientem, pedibus, gladiatoris instar, pulverem suscitare, torve aspicere oculis rubescentibus et cornibus ad ferendum paratis furore fervere totoque aspectu horrendum apparere. Aprum autem dicunt, qui venatum exeunt in silvis, quum viderit venatores, non prius viribus armari, quam in arbores vicinas acuerit dentes. Ursi vero secedentes impetumque facientes cervicem immittunt sub medium adversarii et retorquentes violenter sternunt in terram et pedibus constringunt artificiose velut laqueo captivantes. Et quicquid paedagogis (vel ludorum magistris) in usu est per astutiam peritiae, totum ipsi exsequuntur. Singula singillatim dinumerare supervacaneum est.

§. 52. Ecce enim nudius tertius dracunculi cum viperis Aegyptiacis luctamen videns, non modicum stupefactus fui: ita ut ex ipsis rebus necessum habuerim credere veritati de hoc, quod rationis particeps esse, haud secus ac rationalibus, ceteris quoque animalibus concessum fuerit. Vipera enim venenosa venit ad congressum, velut geminae naturae ac biformis facta; quippe quae caudam nimio strepitu in forma globi retraheret; de pectore vero usque ad caput sursum erecta accurreret pectore forti et larga cervice, inflata, plena furoris venenique; sicut alii quoque quasi digito indicabant, huc illuc versando linguam

cum sibilo immani. Draco vero elevans altius caudam suam, removit eam, ut vipera decepta, in ipsam tamquam in adversarium sibi animal irrueret. Ipse dein super faciem pronus serpebat totus humiliatus, oculis solis sursum directis, et exspectans praestolabatur; veritus tamen, ne forte illa praeveniret et P. A. vulnus sibi afferret periculorum, parabat se simul ad 15 impetum faciendum. Quando igitur sensit insidias luctae suae ad libitum cessissē, quum nimirum vipera cum cauda sua serio dimicare videbatur, subito invadens eam, acri morsu prehendit cervicem eius et suffocavit.

§. 53. Porro haec animantia utuntur etiam ordine meliore, quam cohortis praefecti ac centuriones, minime indigentes adhortatione mutua; quoniam prompta sunt ad operandum sine excitemento, quo necesse est homines identidem ad opus impelli, quod acuit audientes, nec eos cunctari sinit, sed excitat ad virtutem.

§. 54. Etenim ego etiam quando per legationem adii Romam, crebro vidi in bestiarum congressibus, quod more optimorum cursorum prius huc illuc discurrebant, et ex altera parte tamquam flagello caudis propriis dorsum et latera percutiebant, ut sese hortarentur, quem ad modum in hippodromo aurigae faciunt. Quoniam non solum supplicii loco flagella adhibent, verum etiam monendis pedibus (ut sese moveant). Propterea et poeta certior factus dicit:

*„Cauda latera dorsumque ex utraque parte
Percutit, ut irriteret ad certamen se ipsum.“*

§. 55. Tanta igitur fortitudinis vis in robustioribus exsistit: ut quae vires debiliores desiderio habent, erubescant, quod ignotum non est. Dicitur enim, quod leones quum in congressu ob multam oppugna- P. A. tionem debellantur, obtuentes secedunt lente vocife- 15 rando et huc illuc ambulantes pudere se de errato

manifestant; atque aversis vultibus et voce remissa sese abdentes, persuadent, quod ultro reprehensionem indicantium se digito volunt evitare et retrorsum reversi velut ex stadio currunt.

§. 56. Equorum autem genus adeo cupidum est honoris, ut in ipsa iam Graecia atque apud Barbaros, sicut hominibus, ita etiam equis certatim currentibus praemium apponatur. Et non solum in minoribus congressibus, quorum exigua est ratio, sed etiam in sacris certaminibus, ad quae ex orbe terrarum veniunt congregatum ob varias necessitatis species, aliqui propter colluctationem spe victoriae, quidam vero desiderio spectaculi visendi ac nonnulli ob negotiationem; quoniam paratiores sunt voluntates advenientium in coetum solemnem, pudori ducunt sibi, si eo egressi nihil in domum adduxerint.

§. 57. Apertis igitur heroicis theatris cursibusque equorum, ludis Olympicis, Nemeaeis, Pythiis, Isthmiis, agasonum quoque studium videre est et diras curas ineffabiles, impensas sine parsimonia, stabula construendum pro equis, cibos parantium locantiumque exercitatores (vel instructores), qui animalium velocitatem naturalem excitent acuantque per curam et alimentum. Quando certaminis tempus venit, iam iam rem sentit, videns circi carceres. Unde primum irritatur ad resiliendum velociter disrupto claustro; deinde foras emissus evolat atque longius per longitudinem festinato cursu satagit properare.

§. 58. Ecce nudius tertius mirum spectaculum multas hominum myriadas obstupescit. Erat 154 enim certamen quadrigarum septem concurrentium: ceteris ergo post remanentibus, duae velocitate praevalentes contendebant aequo Marte, aurigis etiam etsi non corporibus, saltem animi nisu, quantum in eis erat, concurrentibus; at unus raptus ambitione cecidit haud sibi conscius. Tunc equi destituti ab auriga,

suapte vi, omni cum furore sese regentes satagebant tendebantque in cursus sollicitationem, quasi vero ab auriga sibi adhibitam celeritatem praeferentes, una cum peritia; ita ut non pedes frustra moverent huc illuc inutiliter converso cursu, sed potius quasi per lineam directe currentes, expedite medium tenerent stadii, ne foris qui post se sequebantur, praevenientes, praecederent excederentque circulum: eo vero loco, ubi multi gyri aguntur apte commodeque se vertentes obviabant aliis; perpendendo illud quoque, ut circulum propius obtingeret temo cum equo a sinistra exsistente; ne videlicet gyrus maioris periodi longitudinem relinqueret ei, qui post veniebat et ceteris.

§. 59. Quid autem dicendum ad ea, quae referuntur de ferociore animali, nempe elephanto? Ut autem omnia antiquitus dicta praeteream, memoriae mandabo res sub Antiocho actas. Asianorum princeps armentum alebat elephantorum, ut in congressu equis obiectum iuvamini esset; a voce enim elephantis abhorrens pavet equus, ita ut ob metum violenter fugae se det. Itaque iis, qui praecellebant corporis vigore et robore, eo quod ad operandum iuvat, appellationem indidit ex heroum nominibus, praeferentiam concedens Aiaci; illi nempe, qui praeter omnes fortis videbatur et operi deditus. Quum ergo flumen rex transiret cum exercitu, Ajax (nuncupatus elephas) ad ripam morabatur, transitum timens, ut puto, ob gurgitem. Qui vero sequebantur, ut decebat, impavidi reperti, ordinem (tamen) diligenter servabant. Donec rex misit vocavitque altores, quia tempus erat accelerandi, βραβεῖον duplex pollicitus transeuntibus ante alios, insidenti nimirum argentum, et elephanti dignitatem primi honoris. Quoniam vero Patroclus transfretavit desiliens in amnem, ita ut audacter transitum fecerit, quem secuti etiam alii transierunt, ideo ipse honorem assecutus est. Aegre id tulit Ajax ac ne

privaretur dignitate, tam molestus et agitatus, deturbare totum ordinem castrorum voluit, ita ut videretur conqueri se deteriore evasisse Telamonis filio ob arma Achillis similiter furentis; si quidem livore plenus et rebellis, in itinere atque in castris intolerabilis erat, ignominiam effugiens et gloriam petens. Utinam etiam homo talis fuisset, ut non solum fortitudini acquirendae studeret, verum etiam sequelam virtutis feliciter optaret!

§. 60. Ecce enim quaedam animantia praeter iam dictas virtutes, iustitiam etiam prae se tulerunt, natantia, terrestria et aerea. Quando quidem iam in marinis Pinnae et satellitis eius aequitas in societate manifesta est; contubernium enim commune cibi habent et aequaliter eum distribuunt. Idem facere et Trochilum ac Pompilum in confesso est apud omnes, qui minores iis comperiuntur in vita communi. P. A.

§. 61. Inter volucres autem vel ipsam supre- 156
mam iustitiam ciconia demonstrat, parentes nutriens, et statim ut alata fuerit, nullum aliud opus sibi proponens, antequam gratias retribuat et beneficientibus sibi vices reddat. Verum hoc pariter et terrestrium aliqua agere persuasum est. Nam etsi nequeamus omnium ipsi naturas proferre nec lustrare neque certius indagare, oportet tamen fidem praestare testibus manifestis in iis, quae ipsi non videmus. Aequum est quidem non nonnullis, sed universis partibus mundum compositum esse; verum partem eam, in quam cadit iustitia et iniustitia, illam omnino praeditam esse etiam ratione: utraque enim ad rationem pertinet. Itaque sicut hominibus, sic animalibus quoque memoratis distribuatur (ratio) necesse est. Iure sane (homines) ciconiis adultis parentes alentibus honorem certum exhibent aut contumeliam; laudant etiam satellites Pinnis aequaliter distribuentes cibum; ex adverso vero, opprobrio et accusationi dignum censent, si soli

consument dictum (cibum). Qui vero laborant in examine apum, fucos nocivos favo elaborato existimantes deperdunt; quoniam ut ait Hesiodus, „aliorum laborem in ventres suos induxere.“

§. 62. Videntes antiqui virtutes usque ad bruta animantia devenisse, a carnis esu sese abstinuerunt; atque ad multum temporis consuetudinem talem inter Graecos et Barbaros obtinuisse aiunt, donec prisca temperantia labente, in delicatam vivendi rationem cum voluptate declinarunt: novis enim cupiditatibus ad-P. A. inventis, illicitis deliciis civitates adimpleverunt; 157 quorum principia morbi sunt, quibus non expurgatis, mortes subsecutae sunt. Unde homines disciplina instructi, qui aemulatores sunt Pythagoricae sapientiae, neque si necesse etiam fuerit, carnem attingunt, propter sobrietatem religiosam et evitacionem morborum.

§. 63. Etenim habent ex natura relationem aliquam corpus et anima (animalia et homines,) non solum per familiaritatem cum iis, quibuscum solis assuefacta sunt, sed etiam ut reddant quod debetur fidei dilectioni; qui enim diligitur, diligit utique vicissim; et cuicumque curam adhibemus diligenter, hic optat parem utilitati acceptae referre recognitionem.

§. 64. Aequalitatis ergo et iustitiae argumenta sunt magna, quod eadem etiam ipsa animalia praestant, inmo maiora quam homines. Etenim principes constituunt et ordines, quibus statutis, nulla est negligentia; et electis a se principibus omni obedientia obsequuntur. Fidem probant dictorum certam oculi ipsi. Taurus enim armenti et hircus caprarum et aries gregis dux est; atque in agrestium coetu unus ex regia fere familia praepositus exsistit, quem magna multaque animalia sequuntur, quod divinitus impressum esse convenit.

§. 65. In examine apum extra dubium constituitur rex, quem dispensatione praesidentiae praeditum

verentur omnes et pertimescunt et puniuntur qui sub eo sunt ministri omnes. Quod si adauctus fuerit numerus examinis excessive, populosissimae civitatis instar, in coloniam alias transferuntur velut familia propria. Sin autem illi, qui principatum susceperunt, nequeant agere officium praesidentis, ex anarchia vel ex polyarchia concussae destructaeque disperguntur. P. A. Ecce enim et multitudinem avium vidi, gregatim vo- 158 lantem, quibusdam praecedentibus, aliis post sequentibus; nec non in fluviis, stagnis et maribus coetus piscium tamquam rivus rectus in una linea protrahitur, exercitus instar per longitudinem extensi a praefectis legionum magistrisque militiae. Hoc modo politicae virtutis animantium genera habent participationem; iamque ostensum est, quod dispensatione gaudent; quae sunt argumento moralis disciplinae et providentiae.

§. 66. Porro non minus vitia quam virtutes sunt indicia naturae rationalis. Pronum enim mihi est demonstrare, quod perversitas peccati tam hominibus, quam animalibus inest. Nam avida luxuries, timiditas, iniuria et istiusmodi, in una fere specie communiter multiplicatae sunt usque ad insaniam; probitate autem vacua sunt saepe animantia. Quaedam, exempli gratia, sunt callida, ut lupi et vulpes. Item alia luxuriosa, ut hirci et columbi; adeo ut ob vitium veneris mas soleat ova frangere, ne femina super ova sedens impediat sibi coitum. Cupiditas enim libidiosa praevalet etiam in animalibus modo violento, ita ut non sit eis satis ferri ad cognatos, verum etiam ad inimicos propter aviditatem. Nam quem ad modum ut putatur, homines per frequentes multiplicesque cibos et avidas dapes, quibus de more dediti sunt, novas cupidines sibi fecerunt et meretrices alienas adinvenientes, incitati sunt insolita perpetrare; sicut sermo habetur de Pasiphaë Minois Cretensis filia, quae fertur

adamasse taurum peperisque monstrum Minotaurum; simili modo in homines nonnulla (animalium) exarsere, sicut cantatus ille aries Glauci. Alioquin unde de alieni varique generis monstra portentosa evenit nasci, nisi ex dissimilium prava commixtione?

§. 67. In Achaia ipsa, ut dicitur apud antiquos, delphin pueri excellentis in pulcritudine vultus desiderio captus, multoties ex ora maris intus in pelagus deferebat super dorsum elevatum supra undas et multoties ex pelago usque ad ripam seducebat sine discrimine. Et tunc demum cessavit a stadio hoc longo, quando etiam a vita: mortuo enim puero in puerili aetate, moleste id ferens delphin, cum illo etiam animam visus est exspirare, ligamen spiraminis cum corpore constantius connexum violenter dissolvens.

§. 68. Sunt etiam alia tanto timore plena, ut infirmioribus cedant et ad umbras fortiorum trepident. Nunc in speluncis, quae sub montibus sunt et in vallibus condensisque silvis, cum tremore latitant; nunc in altis frondosisque saltibus: ubi oculos huc illuc versant haesitabunda, ipsum volatum avium metuentia. Testes sunt his dictis cervi: quibus fortitudinem quum negarit natura, ut videtur, instrumenta quibus se tuerentur concessit, et haec ipsa ramosa; haud sicut in ceteris bestiis in capite sitis geminis cornibus, sed abundantiora germina hinc illinc pullulare faciens velut ramos in truncis, utpote animo forti carentes, saltem per excessum armaturae aequalitatem sortirentur. Sed quid refert ignavis ex armatura fortitudinem acquirere? nec enim mulieres deformes ornatus iuvat ad formositatem, immo claritas ornatus ruborem inducit.

§. 69. In certamine timiditatis nunquam ferat lepus secundas cervo concedere. Namque tremit semper haec bestia et timet cuiquam fidere, non dico bel-

luarum, sed etiam partium naturae. Quoniam timet et scaturigines fontium salientium et strepitum maris, venti aerisque omniaque, quae sunt super terram; ita ut circa fontes, dumeta et siccorum foliorum congeriem contrahatur. Quare ut mihi videtur, poetarum genus non sine ratione *latitantem* vocat leporem, eo quod lateat trepidetque. Ideo omnium auxiliatrix natura adiumenti loco contra timorem concessit huic bestiae velocitatem pedum parem celeritati alarum; pedes eius non ut ceterorum firmans in imputrida ac glomerata pelle, sed instar spongii dilatans, ut nempe multum aeris recipiendo, ope eius levius elevarentur ad cursum.

§. 70. Quantum vero isti pavore sunt pleni, tantum nonnulli in impudentem audaciam feruntur. Quid enim oportet aprorum vel pardorum aut leonum referre praepotentiam, qui ad iniurias violentiasque faciendas parati sunt, quum vel connutritus inter homines canis quando obtingat vultum sibi infamiliarem, furit praeter modum? qui si ex longinquo appareat, crebro murmurat et cum impetu impavide latrat; appropinquantem vero invadit, cunctis imminentibus **P. A.** malis contemptis. Nam supersiliens vehementer oculis sanguineis oreque spuma pleno, non tantum lapidum projectionem suffert, sese opponendo, sed etiam hastarum sagittarumque immissarum ictus obviat et interserit se. 161

§. 71. Itaque reliquam etiam partem, non solum homines, verum etiam bestias sortitas esse intellectus, quasi hereditate accepta, haud obscurum est: cuius rei participatio virtutis ac malitiae satis fidem facit. Sunt quidem aliqui, qui nequeant haec audire, per se minime edocti; sed ignorantiam pro disciplina habentes contrarium omnino tuentur. Quibus tamen una cum naturali ratiocinio principia intelligentiae deus concesserit atque doctrinam ex verbo acquisiverunt, istis

licet adversarios increpare veluti insanos aut veluti inimicos veritatis.

LYSIMACHUS.

§. 72. Haec sunt, o honoratissime Philo, quae Alexander noster ex fratre nepos conscripsit et in medium veniens publicavit.

PHILO.

§. 73. Mirifica sane res est, e Lysimache, maiorque aetatis tempore, ita ut stuporem facere possit non solum rusticis, verum etiam instructis philosophia. Ego igitur non careo studio huiusmodi verborum, sed ex iuventute in hac nutritus sum disciplina ad inveniendam veritatem; atque nominum venustatem interpretationisque celeritatem non mediocriter percepi, sed certe et vere novi. Quoniam haud ignoranter te per percipere monstrabas, quum declamares verba 16 citata, nutu continuo capitis tui; quid quaeso putares, si ipsum audires legentem? Mihi videbaris rem altius concipere instar divinantium sacra quadam insania; quoniam illi non eandem revelationem se accepisse dictis declarant, quam faciunt auctores et commentatores. Quapropter aliud est, quando huc illuc versatilis comperitur praedictio linguae et per terminum oris finita, et aliud, quando ex anima moderatrice producta, instrumentum vocis pulcre coaptans, decenter pronuntiat.

§. 74. Verum enim vero patris aut matris ad natos affectio non habet parem: veri tamen parentes, qui secundum scientiam sapientes sunt, quum referant suas inventiones, admiscent cum verbis inenarrabilem quamdam affectionem ad auditores. At non pauca una cum nominibus verbisque conduntur velut in thesauro, inquis. Decenter ac convenienter: ego tamen erga commentatorem inclinationem tuam miror; ita

enim verbum mihi narrare videris, ut etiam ab ipso scriptore, quando legens publicabat, nihil differre videreris.

§. 75. Miras autem adolescentis quaestiones recentes, novas multiplicesque adinventiones et nominum ad singulas res rite exponendas accommodationem, non eo modo probabiles mihi fateor, quo homines modici intellectus solent adire eum, qui in promptu habet quasi per incantationem allicere auditores; sed veraciter dicta, ut re ipsa se habent, indagando perpendam, immo magis ventilatum universos verbum edocebo; cura enim mihi est non persuasoriis verborum semper adinventionibus vinci; neque etiam nepoti nostro ex fratre fidem praebere licet in iis, quae scripsit, ante quam opposita certius sciret. Haec igitur, si vacat P. A. tibi tempus, iam iam memoria recolens enarrabo; sin¹⁶³ autem procrastinas, sermone nunc interrupto, iterum opportuno tempore dicemus.

LYSIMACHUS.

§. 76. Non me credis, o Philo, omnia contemnere ob desiderium disciplinae cupidinemque veritatis: et haec prompte te docente ultro me velle audire?

PHILO.

§. 77. Equidem, o Lysimache, quantum in me est, promptissimus sum: tu tamen considera, sic interrogando et explorando, si nolumus aberrare a sacro consilio, utrum apes et araneae (puta quod textrices istae sint, illae favum melis creabunt) iuxta artisne industriam ingeniosam (id faciant) an sine ratione per actionem naturalem? Si quidem horum omnino, si oportet verum fateri, admirabilis habenda diligentia, quae tamen non a disciplina deducta est. Ad quid enim disciplina, quam non praecedet comprehensio

scientiae; quod oportet esse artium principium? quoniam ars est collectio concordantium concepta.

§. 78. Itaque exempli caussa, volucres solent per aerem volare, aquatilia natare et gradi terrestria. An id per studium doctrinae? Minime; sed suapte natura singula memorata haec agunt. Similiter et apes sine doctrina naturaliter favum peragunt et araneae quasi per se edoctae subtilem illam elaborationem textorum moluntur. Si quis autem aliter putat, adeat arbores et perspiciens videbit cuiusque dotes clarissimas: quia etiam in istis multa sunt, sine arte 16 artificiosa.

§. 79. Vitem non vides, dum diebus vernalibus germen producit? Primum enim foliis illud operit, deinde more matris paullatim nutrit et id augmentum ducit; post modum remutans ex acido uvam efficit, donec omnino maturet fructum. At instructane in his fuit, cura adhibita? Certe omnino per mirabilem operique praesidentem naturam par fuit non solum utilissimo fructui ferendo, verum etiam adornando trunco decore, extensis per longum palmitibus, volutatis capreolis, dilatatis frondibus viridibusque foliis eleganter; conspectus erat eius clarissimus et species mirabilis: pulcritudo vero ipsius non oculos solum, sed etiam nares vi attractiva ad se trahebat; exhalatione vero spiritus circumvicinum aerem fragrantem reddebat: lente enim flante aura adimplebat spatia odore suavi odoratumque grata placidaque voluptate explebat.

§. 80. Plura etiam de ceteris plantis quum dicere possim, non morae taedio taceo, sed tantum modo nimiam verborum evitans. Etenim puto, quod sub silentio multis relictis unius analogiae modo totum innotescit. Dicimus enim etiam de invisibilibus naturis, quod quum ordinatae et artificiosae sint, integrum servant esse rationales, etiam illae, quae omnino carent

anima. Revera tamen non ista dantur etiam in praedictis animalibus. Cuncta enim peragunt non provida procuracione ac consilio, sed secundum irrevocabilem operationem eliciunt ex propria constructione proprietates naturales. Namque consimiliter palumbes fugiunt vultures ac pulli timent reptilia; et marini P. A. murices dum tanguntur ab aliquo, tenaciter constrin- 165 gunt lapidem, cui haerent, velut ambabus manibus tenentes et aegre divulsi vim faciunt pro unione. Deliberatione forsitan? Minime: sed naturae peculiari quadam dispositione, quae singula ad opus coaptatum invitat. Quam ob rem aves statim ut alae eis natae sint, illico volant; et tauri cornibus natis illico cornua movent et impugnantes oppugnant. Praeterea, haud consulto (neque enim id putes,) scorpio attollens aculeum dimovet ac si per electionem statuerit debere ulcisci eum, qui iam iniuriam sibi fecerit. Sicut etiam genus serpentium invadentes se nititur mordere vi venenosa; anne scire etiam poterit quem ex morsismori contingat? Item comparatio victus et morborum curatio et his similia, iterum naturae sunt inventiones innatae animalibus invisibili virtute. Et haec omnia possident, ut salva se servent et ut vindicent se ab invasoribus.

§. 81. Non enim edoctus mus in rimas suas antraque immergitur et quicquid est frugi et natos suos antequam incrementum sortiti sint, intus inferre studet. Pulli tamen hirundinum cibum digestum retro versi deponunt. Num certae cuiusdam utilitatis sensus alius fuit umquam animali aut continuum studium virtutis? An ad aliquid diu durabile operandum provide se verterunt, ut aliquid amplius augmenti sortiantur facta?

§. 82. Gravius quippe est putare callidissima fraudulentia et superabundante quadam sapientia uti

bestias. Qui enim his sapientiae concedendae testimonium perhibent, ipsi certe non norunt se plane P. A. nihil scire. Nam etsi detur in istis perceptio ali- 16 qua, obscura tamen et insulsa est, leves animo faciliter irritans; quoniam eis, qui adhuc iuvenilem aetatem agunt, comprehensio scientiae velut pueris incerta est atque inconstans, non ita perfectis in verbo et intellectu.

§. 83. Quod si Aristogoni*) equus illaesis pedibus claudicabat, non decipiebat, quasi fingens fraudulentus; deceptio enim rationalis est: sed quia fortassis antea dolores in pedibus senserat, quietem acquirere recordabatur; at quantum temporis esset ex quo quieti se dederat atque otio, obscurum est et incertum: nam etiam in illis per aliquod tempus tantum memoria rerum servatur.

§. 84. Proscribenda etiam eorum opinio, qui canem venaticum bestias persequentem autumnarunt quinto argumenti modo uti. Idem dicendum de collectoribus conchyliorum deque quaerentibus quicquam; indicia enim rerum sequuntur apparenter sub specie dialectica, verum tamen ne per somnium quidem philosophentur: alioquin dicendum esset de omnibus aliquid quaerentibus, quod quintum illum modum usurpent. Ceterum ex aliis observa, quod isti etiam tales feruntur in negationem pravitatis suae, soliti praetextere sermonem fuco et sophistice de rebus agere potius, quam verum, ut res se habet, examinare.

§. 85. Nos enim dicimus, quod ex decentibus bonisque sibi convenientibus multisque rebus iuvantibus ad sanitatem perseverationemque valetudinis habent

*) Hic supra Aristogito nominatur, quare videtur errore in orationem Armeniam *Aristogoni* nomen irrepsisse. Ed. Lips.

(animalia) appetitionem (aut imaginationem); et universali comprehensione universorum carentes, eam possident certitudinem, quae in propria specie cernitur. P. A. Verum tamen rationalis habitus necesse est illa nul-167 lam habere participationem. Rationalis autem habitus est syllogismus ex apprehensione entium, quae minime assunt; ut intellectus de deo, de mundo, de lege, de patrio more, de civitate, de politica, deque aliis innumeris, quorum nihil percipiunt bestiae.

§. 86. At caput efferens equus hinnit et pavidus sunt cervus lepusque et perfida vulpes, alii puerorum amasii, invidi et id genus multa. Non utique secundum acumen oculorum animae, certitudinem quamdam comprehendunt intellectus, sed secundum illud, quod ex naturā apparatus necessarius singulis conveniens datus est, sicut partes corporis et animae, singulis proprio modo ad sui totiusque perfectionem operantibus.

§. 87. Ecce etiam leones videntes se evidenter debellatos, abscedunt et nolentes quemquam videre fugam capessunt, quin retrorsum se vertant: ambitionis nihil quicquam vel modicum sentientes, sed quia petulantes esse consueverunt, tamquam acuti ad robur exercendum sine doctrina: robur autem non acquiescit contemni ab aliis. Idem mihi videntur pati etiam equi, cervi ceteraque animalium, quae ambitione affici putantur. Etenim haud de primate cogitant, sed assuefacta alimento, ea in quibus exercitantur ab educatore, imitantur.

§ 88, Nec tamen desperandum supponere iam in istis semina curae habendae, ut unum quodque ad virtutem sibi propriam progrediens, non destituatur a debita perfectione. Convenienter etiam pavo, qui cernens in se claram variegatamque alarum formam texturae similem, pulcherrimam praebet speciem vi-

dentibus, non ostentatione utitur, sed naturae suae P. A
virtutis desiderio cedit. 16

§. 89. Putare autem, quod unus Antiochenorum elephantum Ajax nominatus, quum privatus fuisset dignitate principali, furore captus fuerit, irridendum omnino est una cum procacitate insolentiaque ferae agresti. Fortassis ob saturationem fruitionemque cibi multum delicati diligenter alteri comparati invidia ambitiosa accessit.

§. 90. Catulos vero et onagros, haedos, simias et quaecumque mirificas in spectaculo ostentationes exhibent, noli putare ullo modo rationis esse documenta; nam cibi indigentia, et crebre flagellum ad haec excitant: si quidem omne, quodquod animae partem habet, subiectum est tormento; et famis tormentum sub legem necessariam redigit.

§. 91. Quod si censeas alia praedita esse oeconomica quadam prudentia, ut formica et apes, quum nemo istarum tamen politica gaudeat, concedas oportet posse falsum esse in specie, quod verum sit in genere sub quod cadit. Ut puto, non ignoras, quod eorum est oeconomia, quorum etiam politice: unius enim utraque virtutis proles, etsi sub specie pares, impares tamen magnitudine, ut domus et civitas. Atqui deest eis politice, neque ergo dispensatio dicenda est de illis.

§. 92. At quid quis dicere potest (inquies), quum antea collectione facta condit in thesauros formica et horrea sibi prius parat? His utilius in opus exit apes et collectis floribus alviarique pulcre constructo mirifice mel facit. Ita quidem ego etiam dico. Dico tamen haec providentiae, non animalium ratione ca-

rentium, sed eius qui universam moderatur naturam P. A. esse tribuenda. Illud enim (animal) nihil agit intel- 169 lectu. Isti vero (deo) cura est variis de rebus; ut nimirum sicut creator impetum singularum creaturarum constringit ac corroborat ad id, propter quod factae sunt, sive ad eam, quae singulis convenit, perfectionem.

§. 93. Quae vero dicuntur de Pinna et satellite eius, communem societatem demonstrant; quaeque non gratis dicta sunt eis, qui persuasi de inventione veritatis, manifestare rem nituntur artificiose; nihil tamen iuvant illos, qui sapientiae ducunt esse reprehendere sapientiam.

§. 94. Quisquis autem haesitat, discat ex arboribus plantisque, ut non decipiatur. Hae enim etsi nullam habeant animae partem, tamen familiaritatis abalienationisque non minorem praeferunt manifestationem. Moventur et crescunt atque tamquam osculo dilectionis salutando amplectuntur se invicem, ut olivam hedera et ulmum vitis; aliquas tamen non solum aversatur (vitis), verum etiam evitat, manifeste ostendens in aspectu suo, quod in fugam se verteret, si pedes haberet: atque languet non modicum, si propius accedat; quoniam steriles redduntur primae eius germinationes et germina producta adhuc restant ut novella; ita ut invisibiliter exsiccetur, alia quoque paullatim mulgendo.

§. 95. Vitem evitant populus (aut crambe) et lauri. Sed neminem arbitror adeo insanire, ut audeat dicere, haec ex fidelis amicitiae aut hostilitatis animo oriri, sed supremae naturae ratione quae- P. A. dam in unum adducuntur, alia disiunguntur, haud 170 sibi invicem convenientia. Hoc igitur tenore existimo

falsum esse animalia mortalia quaeque, praeter hominem, contrarietatem societatemque et quae ad istas referuntur rationali cum harmonia, prae se ferre. Haec enim omnia ratione et mente solent conciliari; similitudines vero et tamquam imagines in animalibus delineari contigit; et speciem contemptus vel honoris, studii, gratiarum actionis et consimilium rerum exhibent aliqua subobscura delineamenta impressa, quae non pertinent ad veritatem; quando quidem propriae, certae et solidae formae in animis sunt hominum.

§. 96. Quapropter etiam ciconia non enutriens genitorem, iniquitatis rea nulla tenus erit, etsi aliquid simile iniuriae facere videatur; quia non procedit ex voluntate. Neque fuci laborem apum devastando rei evadunt; non enim voluntarie id agunt, sed potius desiderio victus. Non vides, quod parvulum infantem nemo de ullo opere facto accusat unquam, eo quod prudentis aetatis nondum particeps fuerit? At puer quamvis imperfectus comperitur, quia homo tamen est rationalis natura, paullo ante acceptis sapientiae seminibus, quamvis nondum formare rem potest, paullo tamen post oriri faciet: etenim aura recepta, seminales vires ad modum scintillae in silva iuxta tempora cum illo crescentes vigere atque adhaerere debent. Aliorum vero (animalium) animae non habentes fontem mentis, progressu deliberationis carent.

§. 97. Multa et alia de illis dicunt ad virtutes et malitiam pertinentia exploratores historiae animalium, ii nempe, quibus mos est ob otium improba et minus laudabili consuetudine verba protrahere. Nos autem iam pridem asseruimus ex diametro argumentum adversus praesumentes contra dicere,

nihil urgere cur dicamus animalia per scientiam deliberativam provido consilio agere quicquid faciunt; sed etsi aliqua ab illis fiant ad similitudinem humanae operationis, sine intellectu peragi primae naturae impulsu, quae apparatus singulorum in ipsa nativitate distribuens, illum donavit eis velut innatum.

§. 98. Hactenus satis locuti de ratione existente in intellectu, locutionem nunc examinemus. Si quidem merulae et corvi et psittaci et consimiles etsi varie vocem proferant, articulatum tamen nunquam et nullo modo vocabulum pronuntiare queunt. Sed puto quod quem ad modum in instrumentis musicis foramina quamvis habeant portionem veritatis constantis, non tamen rationales sonitus sunt constantes, sed forma carentes et consequenter nihil manifeste exponere possunt; ita etiam praedictorum animantium voces sunt significatione carentes et deformes, veritatem formae sermonis non vocabuli modo exprimentes, sed per cantilenam.

§. 99. Exempli loco sint tibi tibia et cithara, cum aliis instrumentis musicis; quoniam pulsatus ab his aer sonos perficit, imitando voces humanas: qui tamen incerti sunt et nequeunt constanter formare significatum. Facile est enim ei, qui velit, innumeras fingere differentias et vocabula contentiosa, quae eidem sententiae aequivaleant: argumentum autem rei firmum et manifestum recipiet quis ex eo, quod P. A. auditores vario modo concipiunt et non eadem 172 omnes; nec enim instar blaesorum balbutientium est sonus istorum (animantium atque instrumentorum), sed tenebricosa comperiuntur omnia, quae polita voce ac diserte pronuntiante certo privantur.

§. 100. Desinamus igitur obmurmurare contra naturam et impietatem subire. Quando quidem usque

ad gradum humani generis extollere immerentia et indignis distribuere aequalia summa est iniuria: tum vituperare illos (sc. homines), qui dignitatem primi gradus ex natura sortiti sunt *), et egregiam sobrietatem ascribere ignavis atque exiguis minimeque apparentibus bestiolis.

*) Plin. VII, 1. „Animantium in eodem (mundo) natura, nullius prope partis contemplatione minor est, si quidem omnia exsequi humanus animus queat. Principium iure tribuetur homini, cuius caussa videtur cuncta alia genuisse natura.“ Auch.

FINIS TRIUM SERMONUM PHILONIS.

I N D E X

NOMINUM RERUMQUE MEMORABILIMUM*).

- Accipiter.* 143.
Achilles. 30.
Aeschylus. 50. 102.
Aesopus. 147.
Ajax. 30. *Eo nomine decoratus Elephas.* 155. 168.
Alexander Macedo. 39. 83. 84.
Alexander Philonis ex fratre (Lysimacho I. vel II.)
nepos. 44. 45. et sqq. 123. 126. et sqq. 161. 162.
Amazones. 40.
Anaxagoras. 11. 52.
Anaxarchus. 51.
Anaximander. 11.
Anaximenes. 11.
Angeli, mundi custodes. 42.
Animalia bruta. 123. et sqq.
Apelles. 76.
Apis. 24. 25. 157. 163. 166.
Aranea. 130. 131. 163.
Aristogito Atheniensis. 144. vel *Aristogonus.* 166.
Aristoteles. 11.
Canis. 147. 160. 166.
Caper, capra. 144.
Cervus. 140. 141. 144. 159. 167.
Ciconia, iustitiae exemplum. 156. 170.
Cleanther. 79.
Columbae frequentatae in Ascalone. 116.
Corvi humanam vocem reddentes. 128. 171.

*) Index hic est trium, qui supra leguntur, sermonum, numeri paginam Aucherianam in margine a nobis ascriptam significant. *Ed. Lips.*

- Creator et creaturae.* 4=7. 12. 14. 21. etc.
Crocodilus. 116. 150.
Croesus. 30. 55.
Cyclopes. 104. 105. 117.
Cyrus. 30.
Delphin. 159.
Democritus. 52.
Dionysius Senior. 48. 65. *Iunior.* 49.
Doctoris sive Magistri officium. 124. 125.
Draco. dracunculus. 151.
Elephas. 137. 138. 154.
Empedocles. 11. 12. 74. 76. 79. 86. 92.
Ephori apud Lacedaemonios. 80.
Epicurus. 23.
Equus. 144. 145. 153. 154. 166.
Eusebius Caesariensis. Philonis eclogarius. 43. 52.
 72. 80. 122. 123.
Fatum paganorum. 36—41.
Formica. 24. 25. 145. 168.
Fucus. 156. 170.
Generatio et Corruptio. 8. 12. 16.
Genethliologia confutata. 36—41.
Geometria. 15.
Germanicus Caesar. 137.
Haedus astutus. 135. 136.
Halo vel Halus. 109.
Helena. 30.
Hellas sive Graecia. 105. 117.
Herachdes aut Heraclitus. 11. 117.
Heratosthenes. 101.
Hercules. 101.
Herculeae columnae. 87.
Herculeus vel Herculanus lapis, ut magnes. 103.
 (aliis lapis Heracleus, ut lapis Lydius.)
Hesiodus. 72. 73. 75. 106.
Hippasus. 11.
Hippocrates. 52.
Hirundo. 103. 115. 133. 134. 165.
Homerus. 53. 73. 75. 105.
Horologium. 21.
Improvidentia. 2. 3.
Iris. 109. 110.
Judaei. 39.
Juppiter. 50. 53. 73. 74. 78. 97.
Iustus qualis? 17. et sqq. 31. 32.

- Leones.* 152. 160. 167.
Lepus. 160.
Lupus. 158.
Lusciniae. 128.
Lynceus. 55.
Lysimachus Philonis frater (unus vel alter.) 229. *et*
seqq.
Mars. 74. *sidus.* 92.
Medici. 9. 27. 59. 114. 144.
Mercurius. 74. 75. *sidus.* 92.
Merulae. 128.
Minotaurus. 158.
Moses. 11.
Mundus in forma globi. 84.
Murex. 164.
Mus. 165.
Musica vel Musice. 15. 21. 171.
Narca sive Torpedo. 139.
Navis, navarchus. 34. 35.
Nautica. 15.
Nicocreon tyrannus. 51.
Ostrea sive Conchylium. 139.
Paelotes. 140. *cum not.*
Palumbes. 141. 142. 164.
Paris. 30.
Parmenides. 74. 76. 79.
Pasiphaë. 158.
Pavo. 167.
Pestilentia. 101. 111.
Phalangius. 144.
Philomelus sacrilegus cum sociis. 65.
Pictor et pictura. 34.
Pindarus. 97. 110. 120.
Pinna cum satellite. 155. 156. 169.
Plato. 10. 11. 77. 84.
Plaustrum caeleste. 94. 95. 99.
Pluvia copiosa. 100. 107.
Poeonius medicus. 102.
Polycrates tyrannus. 47. 63.
Polypus. 139. 140. *not.*
Pompilus. 155.
Providentia. I—121.
Providus homo. 2. 13. 24. 35. *provida animantia.* 25.
et passim.
Psittaci humanam vocem reddentes. 128. 171.

- Pythagoras.* 11.
Pythagorista. 157.
Ratio, et verbum. 117. et seqq.
Saturnus. 73. *sidus.* 92.
Scorpio. 165.
Scythae. 39.
Semela, ut nomen piscis. (si non est res memoriae mandata, tamquam visa sub Semela Bacchi genetrice, etc.) 142. cum not.
Simius astutus. 135. 147. vel *Simia.* 168.
Socrates. 50. 81.
Statua et Statuarius. 34.
Stella, nomen marini animantis. 139.
Taurus luctator fortis. 151. 165.
Terra habitata. 98.
Terrae motus. 101. 111.
Testudo. 144.
Thales. 11.
Theseus. 83. 84.
Thucydides. 102.
Trochilus. 155.
Turdi. 128. 129.
Ventorum violentiae. 100. 107.
Via lactea. 101. 111.
Vipera. 151.
Vitis. 164. 169.
Vox in dicendo et cantando. 128.
Vulcanus. 76.
Vulpes astuta et callida. 147. 158. 167.
Xenophanes. 74. 76.
Xerxes. 30.
Zeno Menae filius. 12. 79. et *Eleates.* 51.
-

PRINCIPIA PHILONIANA

TRIBUS QUI SUPRA LEGUNTUR SERMONIBUS CONTENTA.

Pag.*)

Non per rixosam disputationem loqui decet, sed per evidentiam a contemplatione rerum visibilium petitam.	2
Argumentis a ratione petitis rem in primis persuadere conemur.	—
Providentia detrectat improvidentiam, at non providentiam improvidentia.	3
Quod quis habet, aut didicit aut invenit aut ex natura iam habet.	—
Qui negant mundum in tempore creatum, volentes minimam accusationem a deo amovere, maximam in ipsum accusationem intentant.	4
Deus non prius intelligere coepit, quam agere.	5
Voluntas dei posterior non est, sed cum ipso est semper voluntas eius.	—
Naturales enim motus nunquam deficiunt.	—
Qui dedit, benefactor; et qui accepit beneficium, uterque boni particeps est.	—
Materia nunquam sine ornatu suo in mundo recepta est.	—
Totum conditiones partium imitatur. (<i>ad sensum.</i>)	6
Nusquam humanitas erit, nisi prius homo aliquis	—
Sublato homine simul tollitur etiam humanitas.	—
Omnes, ut essemus, produci debuimus tandem in ingenitum incurramus ens necesse est.	—
Prima ipsa causa efficiens a nullo quoquam facta est.	7
Universa corpora mors in unum finem concludit.	—

*) Hic quoque numeri quos vocant Arabici paginam Aucherianam denotant. *Ed. Lips.*

Id soli deo iure tribuendum, nempe ut perpetuo se habeat eodem modo.	9
Si aer immortalis, quomodo in corpore immortali mortales mori soleant?	10
Delirum insanumque mihi videtur putare, vitam immortalem in mortali (aere) invenire posse.	—
Nec partes sine toto constare possunt neque totum sine partibus. (vide etiam pag. 24.)	12
Creaturarum caussa est deus ut creator: corruptionis autem, ut Iudex. (eadem prolixè pag. 16.)	—
Quaenam est ex mundi partibus, quae non aut sapientia aut providentia praedita sit?	—
Quod habet principium, incepit: et quod incepit, a quodam, initio sumpto, incepit.	13
Oportet, ut creator provide curam habeat rerum ab ipso creatarum.	—
Quomodo rationalem dei providentiam non appellabimus, maxime quum ea ipsa, quae ab eo facta sunt, providentiam prae se ferant.	—
Proh sane brutam invidiam! ipsi qui se providos esse volunt, hi deo adimunt providentiam.	—
Non licet asserere, partes universi sapientes esse ac providas; patrem autem ac principem totius mundi nullam prae se ferre providentiam.	15
Quae a se invicem pendent, non sine utriusque motu actum sortiuntur.	—
Morum dignitas ab hominibus periit per inconstantiam consilii, praecordiis a malitia iam captivatis. (eadem fere pag. 49.)	17
Eruditionem melius est velle, quam contentionem	18
Animas ignorantiae vitio laborantes consilium veritatis solum sanare potest.	—
Si nec providentia est nec universalis motor, nihil omnino in mundo moveri poterit.	19
Animae, deliberationes practicae; sensibilibus vero operationum, opera peracta, manifesto argumento sunt.	20
Si anima ante rem factam consilium inisset, nihil imprudenter egisset.	—
Opus ipsum evidenter demonstrat factorem, quamvis is minime assit.	21
Non decet providentiam relinquere homines velut providentia destitutos.	22

Si quis non corripiatur; non acquireret sanitatem mentis; deerit enim ei admonitor.	23
Mortua natura putanda est, quae non sentit dolorem.	—
Non est sapientia sine providentia neque providentia sine sapientia.	—
Pervigil solertia provide omnia agit.	24
Cuius pars provida est, necesse est ut totum quoque providum sit.	—
Indocta erit omnis anima, si non datur providentia.	—
Monitionis causa quaedam disponit providentia, nolens penitus delere genus humanum.	25
Debet materia exanimis obsequium praestare animali rationali.	26
Cum electione omnia iudicat providentia.	—
Si mutationem patitur iustus (iu adversis), iam non est iustus.	27
Ecquis providentia ipsa sapientior est, ut vituperet quae ab ea fiunt?	—
Audacia consilia vix laudabilia sunt, imo nociva, etsi a iusto profecta.	—
Non licet insipienter iudicare, quis iustus, quis iniustus? Nos ignoramus; quis impius sit, quis iustus. (etiam pag. 111.) Non qui boni apud nos putantur, veraciter etiam sunt.	28
Solam providentiam nihil latet. Providentia tenet arcem scientiae.	—
Sapienti iudicio omnia operatur providentia.	—
Hominem virtute ornatum nulla tenus offendit providentia.	29
Ditescat impius, ut amplius doleat his sublatiis. Iusti animus maneat integer, quamvis haec abierint.	31
Providentiae proprium est curam gerere singulorum. Quomodo providus fuisti sine providentia?	32
Ornatum virtute nihil omnino est quod turbet aut deflectat.	33
Iustus vel in ipsis morbis providentiam profitetur. Nonne iniquum videtur, reiecta providentia, semet ipsum sui provisorem esse dicere?	—
Nonne etiam ratio asserit opus artificiosum esse non posse, nisi ab ingenio quodam suscipiat perfectionem suam?	34

	Pag.
Artificiosum opus videntes, artificem ipsum sollertem agnoscimus.	34
Iniquus est, qui suis factis paria non vult pati a providentia; et tamen quas ipse non est passus iniurias, inique aliis infert.	—
Exempla naturae primo intuitu providentiam esse demonstrant.	35
Amant formata ab aliquo proprium auctorem confiteri.	—
Si alio atque alio modo consilia transmutentur, oberrant e rectitudine.	36
Si a nataliciis omnia disponuntur, cessabunt tacebuntque lex, ius, iustitia, iudicum sententia.	38
Stellarum motum nemo dominari in homines putet.	41
Haec est providentiae summa vindicta in creaturas rebelles, condignum iustumque iudicem impiis praeponi (ad eos puniendos.)	—
Pulcra optimaque est providentia: et bonus a providentia bonum habet.	43
Malitia opponitur virtuti et malitiae expultrix est virtus.	—
Ne felicem quemquam malignorum esse putes: et si opulentior sit Croeso, etc.	55
Ob absentiam optimorum honorantur deteriora.	56
Non est similis cibo, sine quo non vivitur, opum possessio.	—
Facile thesauros universos commutabit homo pro exiguo cibo.	—
Qui gloriam quaerit ab improbis, sciat quod et ipse improbus est: simile enim simili gaudet.	57
Homines iusti solam virtutis possessionem arbitrati sunt bonum esse et honestum.	62
Quando pluit, necesse est sapientem, si sub dio versabitur, imbui; eodem modo et calamitates mundi sufferre. (vide p. 112.)	—
Non similiter atque homo, iudicat deus.	69
Nullo modo nostrum iudicium divino anteponamus.	—
Poenam omnibus, quae rectae conscriptae fuerunt leges, adiecta est.	70
Sicut in populo tyrannus, sic in lege punitio.	—
Sine crudis animis non expurgatur malitia.	—
Nec malum ac nequam quemquam fortunatum; neque ex adverso iustum quemquam infortunatum esse credamus.	72

Vetat lex mysteria iis, qui inhabiles sunt ad mysterium, exponere.	76
Noli mirari, si vir iustus, qui nescit currere, superetur ab iniusto cursore: non enim sapientiae opus est velocitas.	77
Sapientissimi est in arte propria, ante quam incipiat aliquod opificium, sufficientem nosse materiam.	81
Nequit homo omnino se eximere cognato mortalibus errore. (siinilia dixerat etiam pag. 56.) . . .	—
Sophismatis opus est verba excogitare; sapientiae vero singula examinare honesta modestia. . .	82
Interroganti respondere expedit.	83
Globi forma omni figura velocius mobilis est. . .	84
Infinitum incorporeumque tempus deus minime creavit.	—
Fructus pars est plantae: et qui rite utuntur eo, proficiunt.	87
Terra occupavit medium, ne a centro dimoveatur . . . atque ita circumcirca habitetur . . . quo probatur et figuram eius per providentiam factam fuisse globosam.	—
Nihil sine ratione esse conceditur a nobis: at non proinde licebit quaerere rationem, quae non concordet cum veritate.	88
Supervacaneam nullam invenias naturae partem. . .	—
Natura nullum animal effecit haud indigum aliis; nullam regionem sibi sufficientem . . . Nemo accipit, quin det . . . Simul stant et prodesse et proficere.	90
Causa impietatis voluptas est; ea enim quae non nutriunt neque serviunt ventris cupidinibus, velut minime necessaria incusarunt impii . . . qui levitatem suam praesumunt in divinitatem ipsam retorquere.	91
Omne supervacaneum, inconstans atque erroneum a caelo longe expulsum est et in sublunari pervagatur spatio.	—
Ex humana imbecillitate ansam capere accusandae divinitatis maxime iniquum est.	93
Deum sicut creatorem patremque decet scire singulorum rationem veram: mortalium vero neminem assequi physiologiam.	—

	Pag.
An tu putas nos propter mundum, et non potius mundum propter nos factum fuisse?	99
Dei electio iudicio humanae mentis omnino certior est.	112
Si barbara gens abundat feracitate frugum atque superat delectatione vitae felicitis, caret tamen sapientibus viris, quorum sane gratia facta sunt alimenta.	117
In terra sicca animus est sapiens ac virtutis amans (dixit Heraclitus).	—
Vigiles et sobrii sapientiores sunt.	118
Res quaedam inter se permixtae vim suam evidentius exhibent.	119
Patet, quod deus humanarum rerum curae attendit. —	—
Mihi semper tempus est philosophandi, cui dedicavi vitam meam studio addictam.	120
Interpres sum, non doctor: is propriam scientiam edocet alios; ille ab aliis auditu percepta exacte memoriae refert.	125
<i>Proverbium.</i> Ubi cervi cornua deponunt, profecto locus est desertissimus.	141
Ars est collectio concordantium concepta.	163
Qui brutis animantibus sapientiae commendandae testimonium perhibent, certe non norunt se plane nihil scire.	165
Deceptio rationalis est.	166
Animalia universali comprehensione universorum carentes, eam possident certitudinem, quae in propria specie cernitur.	—
Rationalis habitus est syllogismus, ex apprehensione entium, quae minime assunt.	167
Robur non acquiescit contemni ab aliis.	—
Unum quodque ad virtutem sibi propriam progrediens non destituitur a debita perfectione.	—

INDEX RERUM LATINUS

EX MANGEII EDITIONE DESUMPTUS.

(Signis I et II notantur tomus primus et secundus editionis Mangeianae, quorum ille tribus prioribus, hic tribus posterioribus nostrae editionis continetur. Numeri apppositi indicant paginam illius editionis, quam in margine nostra, littera M. distinctam, ponendam curavimus).

- A**aron, sermonis figura I, 96. Alter Moses, I, 112. Mosis os et interpres, I, 199. 448. 462. 610. Propheta dictus, I, 449, 462. cum sophistis concertat, I, 449. ex Nominis Etymon montanum significat I, 377. in pontificem constituitur II, 157. aquis lavatur, ibid. Eius sacrificium flamma de coelo absumitur. II, 159. Vestibulus sacris induitur. II, 157. virga floret. II, 162.
- Abel** et Cain dogmatum diversorum figurae I, 163.
- Abel** pecorum pastor, I, 163. ad deum refert omnia I, 164 I, 171. 197. Eius sacrificium I, 180. 181. Primogenita offert I, 423. Artium eloquentiae haud peritus I, 198. Interemptus vivit I, 200. Nominis Etymon luctum significat. I, 447.
- Abimelech**, Rex I, 355.
- Abiud** I, 462.
- Abrahami** Nominis Etymon. I, 103. 271. Pater sublimis. I, 139. 588. E patria egredi iussus. I, 436. 437. Chaldaicam meteorologiam et disciplinam relinquit. I, 371. 645. II, 12. 417. 442. 602. Habitat in Charris: I, 463. et eo proficiscitur II, 11. 12. Cognationem et domum paternam deserit. I, 483. Terram peragrat, I, 470. A deo benedicitur. I, 447. Foederatos profligat. I, 522. Dei amicus. I, 401. Solus Nobilis et Rex ibid. Homo Dei. I, 271. Senior dictus. I, 395. Procidit in faciem. I, 586. 602. Deo credit. Simul credit et desperat. I, 609. Ridet Isaaco nondum nato I, 602. mutato nomine Abrahamus appellatus. I, 139. 588. II, 13. Eius mores I, 476. 477. et Lothi diversi II, 32. Eius Etymon I, 588. 589. Ecstasi correptus. Ad patres abiturus. I, 513. Populo apponitur. I, 164. Virtutis ex institutione symbolum. I, 588.
- Abraam** genere Chaldaeus II, 602. 626. Primus deo credidisse dicitur. II, 442. 603. Solitudinem amplectitur. II, 14. Hospitalitas II, 16. erga filium affectus

- II, 25. Opulentia II, 627.
 Lenitas II, 30. Virtus bel-
 lica, II, 32. Reges foe-
 deratos profligat. II, 34.
 A Melchizedeco benedi-
 citur, ibid. Ad filium sa-
 crificandum se accingit
 II, 26. Luctus ob uxorem
 II, 37. Primus senior di-
 ctus II, 39. Scientiae insti-
 tutione comparatae sym-
 bolum II, 412. ex patre si-
 derum cultore natus II,
 441. 602. Pro praemio fi-
 dem in deum accipit II,
 412. Rex vocatur II, 442.
 443. Eius laudes II, 37.
 Abraamus, Isaacus, et Ia-
 cob, naturarum diversarum
 figurae. I, 580.
 Abortionis auctor poenae,
 quali obnoxius II, 317.
 Abscondi a deo, quid I, 88.
 Abstinencia ostentata I,
 195.
 Abundantia quam pericu-
 losa II, 656.
 Abyssus, quid, I, 6.
 Acerbitas, in defunctos II,
 369.
 Achiman Nominis Etymon
 I, 236.
 Ada Lamachi uxor malo-
 rum testem significat I,
 240.
 Adam, hominis ficti no-
 men. I, 61. Sibi non im-
 ponit nomen. I, 62. Eius
 ante lapsum perfectio I,
 33. Omnium generis sui
 posterorum praestantis-
 simus I, 32. 33. In deli-
 ctum labitur. I, 37. ex ar-
 bitrio suo II, 440. Post
 lapsum nudus. I, 77. E
 Paradiso expellitur I,
 140. ex nobilissimo fit
 per peccatum ignobilis
 II, 440. Morti damnatus
 ibid.
 Adeps, Renes et iecoris fi-
 bra deo offeruntur, I,
 190.
 Adeps hostiarum cum se-
 paratur, non comeden-
 dus II, 244. 356.
 Administratio, publica na-
 turae auctarium II, 46.
 Adoptatio I, 301.
 Advena pius in sublime
 evectus II, 433.
 Adulatio amicitiae morbus
 I, 123.
 Adulatores, I, 153. vitan-
 di II, 671.
 Adulter supplicio capitali
 dignus II, 301.
 Adulter humani generis
 hostis.
 Adultera prius animo,
 quam corpore polluitur
 II, 201. morte punitur II,
 309.
 Adulterium, ex voluptatis
 nimio studio oritur, ibid.
 iniuriarum init societa-
 tem, ibid. Maleficiorum
 maximum II, 202. eius
 nomine plurima vetantur
 delicta.
² *Adύνατος*, I, 150. 384.
 Aedes intra urbem non ni-
 si intra annum redi-
 mendae II, 210. extra ur-
 bem, eodem iure quo
 praedia, ibid. Levitarum
 quovis tempore redimen-
 dae II, 291.
 Aeditui, sive Levitae II,
 161. 171. contra sacer-

- dotes insurgunt II, 177.
 410.
Aegyptus molis corporeae
 indicium I, 77. 80. 174. 448.
 510. Affectus etiam signi-
 ficat: I, 511. Eius regnum
 late patens I, 298. Rex
 malitiae symbolum I, 94.
 129. Aegyptus, elibera
 serva II, 60. fame premi-
 tur II, 64. ab imbribus
 non rigatur, II, 164. pro-
 vincia primaria II, 540.
 541.
Aegyptii ingenio turbulen-
 to, II, 519. in invidiam
 proclives II, 521. Iudaeis
 infesti, ibid. Nilo divi-
 nitatem tribuunt. II, 164.
 Mari Rubro submergun-
 tur, II, 173. 174. non affli-
 gendi, II, 393. Tertia ge-
 neratione in Coetum ad-
 mittendi, ibid. Eorum in-
 hospitalitas. II, 16. De
 deo vero ignorantia. II,
 76. Idololatria singularis
 II, 193. 272. Animalium
 cultus. II, 74. 262. 576.
Aegyptii fastuosi. I, 310.
 Corporis amantes I, 415.
 Sub aquam fugiunt. ibid.
 Ad Atheismum propen-
 dent I, 573. et eorum im-
 pietas. II, 164.
Aegyptii sacerdotes cir-
 cuncisi II, 211.
Aegyptius fluvius in san-
 guinem vertitur. II, 986.
 Aestivo tempore exun-
 dat. II, 98.
Aegyptius fluvius, corporis
 signum I, 692. Eius ripae
 quid significant. I, 698.
 fertilitatem inducit II, 81.
Philo Iud. T. VIII.
Aegyptius deus I, 189.
Aegyptius rex mentem
 corporis amantem signi-
 ficat. II, 16. 63. Hebraeos
 persequitur, filia sterilis
 Mosen adoptat II, 82. 83.
Aegyptia litteratura II, 84.
Aegyra insula II, 514. 622.
Aelim. I, 573. II, 110.
Aequale, quotuplex. I, 493.
 494. secundum propor-
 tionem I, 498. secundum
 numerum. I, 500. Iusti-
 tiae mater et nutrix. I,
 347. 495. Laudatur a Mo-
 se. I, 495.
Aequalitas iustitiae mater
 II, 373. Sol spiritualis,
 ibid. ad omnes res crea-
 tas se extendit. II, 374.
 Bonorum summum II,
 363. 665. Principi, quam
 congrua ibid.
Aeris metallum temperan-
 tiae symbolum I, 181.
Aer, animarum habitacu-
 lum I, 641. Animabus ple-
 nus I, 263. Eius late pa-
 tens expansio, I, 641. na-
 tura I, 607. 623. Colore ni-
 ger. I, 6. Sanitatis et
 morbi causa. I, 265.
Aer, colore niger II, 153.
 225. 227. a Luna ad Ter-
 ram pertingit, ibid.
 quam vitalis. II, 563.
Aeraria sacra in quavis ur-
 be II, 224.
Aeschyli loci II, 468. 501.
Aether naturae igneae πα-
 ρὰ τὸ ἄλθειν dictus I, 422.
Aethiopes quondam floren-
 tes. I, 298.
Aethiopia humiliationis
 symbolum. I, 57.

Aethiopissa Mosis uxor. I, 78.
Aevum temporis exemplar primum I, 277. Mundi spiritualis vita. I, 619.
Affectuum usus. I, 68. Numero quatuor. I, 114. II, 34. 419. Natura feminei. I, 196. Spinis similes I, 136.
Affectus servitutem afferunt II, 470. studiose eluendi II, 156. compressi graviores II, 43.
Affinitates, familiarum vinculum II, 556.
Affirmare, de rebus periculosum I, 387. 388.
Afflatus, divinus magicas praestigias abigit II, 124.
Afflictio *ἐλεησις*, propitiationis signum. I, 121. Eius panes. I, 542. Quantum hominibus prodest I, 548. 544. 545.
Agar ex nominis etymo Inquilinam significat. I, 135. 522. Særae virtutis famula. I, 467. 522. Encyclopaediae figura I, 139. 130. II, 522. Fugit prae pudore. *ibid.* Bis elicitur I, 139. Inventa ad fontem I, 576.
Ager, ab Abrahamo plantatus. I, 340.
Agere et vicissim pati I, 201.
Agnus, lacte matris ne coquatur II, 399.
Agri duo mentis et sensus figura I, 47.
Agri, civitatis hostilis non vastandi. II, 373.
Agricolae boni officium I, 211. Eius ab operario

terrae discrepantia. I, 211. 301.
Agricultura Ars I, 211. 300. 302. Affert felicitatem I, 304. Spiritualis animae I, 301. 302. Iusto congrui I, 303. Nondum perfectis consentanea. I, 343.
Agrippa M. Templum Hierosolymitanum ornat. II, 588.
Agrippa a Caio rex factus II, 520. 521. 593. ad Alexandriam navigat II, 521. a vulgo, Flacco convivente, insultatur. II, 522. Iudaeis contra Flaccum patrocinator II, 532. Caïum salutatum advenit II, 584. animi deliquium patitur II, 585. literas scribit ad Caïum II, 586. gratiam, quam petit, impetrat, II, 594. pro religione et patria studium *ibid.*
Ἀλοθῆναι quasi *ἐλεθῆναι*. I, 278.
Alexander vult Calamum secum in Graeciam reducere. II, 460.
Alexandriae urbis regiones quinque II, 525.
Alexandrini, vulgus confusorium II, 563. odium erga Iudaeos publice profitentur, *ibid.* Proseuchas eorum vastant II, 565. Caïi statuas ibi erigunt II, 523. 565. Iudaeos indignissime affligunt II, 525. praestigiarum et simulationis artifices II, 569. Caïum pro deo habent. II, 570. Eius consecrationis

- Auctores praecipui. II, 595.
- Alienigena, mulier non in uxorem ducenda II, 304.
- Alienigenae non nocendum II, 400.
- Aliorum poenis prudentem esse oportet. II, 182.
- Aliptica ars medicinae cognata I, 450.
- Allegoria animae similis, litera corpori I, 450.
- Allegoriae, II, 9. 11. 44. 18. 22. 29. 31. 34. 180. 241. 455. 275. 329. 418. 483.
- Allegorica interpretatio literalipotior habenda I, 38. 70. 83. 88. 134. 209. 221. 223. 226. 127. 235. 292. 315. 320. 324. 335. 346. 406. 434. 450. 525. 545. 562. 626. 635. 636. 660. 698.
- Aloadarum fabula I, 405.
- Allogos* eius sensus duplex I, 199.
- Altare. Aureum elementorum quatuor figura I, 504.
- Imaginis sensibilis symbolum I, 378.
- Altare, mysticum II, 255.
- Eius etymon ibid. Aureum interius II, 253. cuius symbolum II, 150.
- Altaria in templo duo II, 148. 253.
- Amalech. Nominis etymon I, 124 Populum e. ingen-
tis symbolum I, 458. 527.
- Amalecitarum rex Hebraeis se opponit, II, 115.
- a Iosua profligatur ibid.
- Amicitia I, 244. Eius plan-
ta, I, 245.
- Amicitia vetusta II, 673.
- eius fructus perpetui,
ibid. anceps iudicata,
ibid.
- Amici quinam II, 659. caute
explorandi II, 674.
- Amicorum omnia inter se
communia II, 105.
- Amicus par animae I, 484.
- Amicus alter ego II, 659.
- verus non est qui malus
II, 325. Ita habendus, qua-
si inimicus futurus II,
401. cognationis et pa-
tria II, 10. 11.
- Amanitae unde dicti I, 103.
- Amor dei et mundi II, 649.
- Amorrhaei loquentes I,
133. 516.
- Amygdalus, sacerdotii
symbolum II, 162. 163.
- Ἀνάθημα*, regionis nomen
II, 124.
- Anaxagoras, rebus suis re-
lictis philosophatur II,
473. se coeli videndicausa
natum profitetur. II,
488.
- Anaxarchi, libertas II,
462.
- Ancillae Rachelis et Liae
nobiles factae II, 443.
- Androgyni, II, 506.
- Andron, Senator Iudaeus,
II, 528.
- Andrus, Insula II, 530. 540.
- Angeli omnipotentis dei
ministri, 537. 642. 649.
- II, 17. Inter deum et ho-
mines comineantes I, 264.
332. 642. II, 18. Sic a Mo-
se dicuntur, qui a philo-
sophis daemones, I, 263.
642. Animae corporibus

- solutae I, 431. λόγοι dicti I, 122. 409. 463. 638. 640. 643.
 Tum boni tum mali I, 264.
 Angeli λειτουργοί II, 387.
 Hominum inspectores, ibid. Inter deum et homines sequestri II, 604. 605. eorum natura spiritalis II, 656.
 Anima quid I, 71. quotuplex. 14. τριμερής I, 57. 119. 407. 504. II, 350. Septifariam divisa I, 28. 45. 223. Eius facultates, ibid. Essentia duplex. I, 480. II, 356. Coelum terrestre I, 485. αἰθέριος I, 134. II, 23. dei domus idonea I, 402. Portio divina ex aethere I, 119. Cerae similis I, 64. Organum quasi musicae perfectissimum I, 276. Quibus a natura discrepat I, 278. Ad verbi imaginem creata I, 332. Se non videt I, 63. Corpus circumfert I, 101. Afflatu divino macta bachatur I, 379. Eius cibus I, 63. 119. Satellites I, 407. Oculi I, 538. Mors I, 65. 562. Adversarii infensissimi I, 332. Proles I, 303. 651. Vigor, languente corpore I, 622. Currus I, 312. Dea quaestiones I, 159.
 Anima praeeexistens II, 37. 604. tum mascula tum feminea II, 329. Sanitas II, 377.
 Animae in corpora descendentes I, 263. 331. 641. II, 604. 605. Corporis expertes res divinas intuentur. I, 167. 641. In coelum redeunt. I, 416. 264. 641.
 Animae corpore exemptae II, 436. 604. plantae feraces, II, 456. egregiae a se ipsis docentur II, 84.
 Animae ab omni situ terrestri abhorrentes II, 604. Heroes vel Angeli dictae II, 604. 605. Turpis indicia II, 652. Eius tres facultates II, 668. Sensitivae, essentia sanguis, II, 668. Rationalis spiritus, ibid. Animae quam corporis vincula graviora. II, 593.
 Animalia creata I, 14. Creationis eorum ordo. I, 15. Prae hominibus praesstantia. I, 256. II, 38. Cuius elemento propria I, 334. 641. II. 605. In Macedonia πύργοι I, 263. 331. Ruminantia et ungulam dividunt. I, 322. Duobus cernuntur, imaginatione et appetitu I, 49.
 Anna ex Etymo gratiae symbolum I, 273. 600. 658.
 Animalia, carnivora mensae non admovenda II, 354. ad sacrificium quae nam idonea eorum II, 237. servitus perpetua II, 283. esus cur interdictus II, 352. propter hominem creata II, 675. repentina et venenosa non primario a deo condita II, 648. Eorum origo, quae nam II, 645. Materiae medicae pars insignis, ibid. in supplicium improborum a deo provisa, ibid.

- Anni** ἐνιαυτοῦ etymon II, 374
quarti fructus deo dicandi II, 402. Quinquagesimi quies II, 207. 391. in eo praediorum remissio II, 392 et Aedium extra vrbes II, 290.
- Annulus** fidei tessera I, 568. 598. Praefectis datus, quid significat II, 62.
- Annus** sabbathicus II, 206. 207. De eo leges, II, 207. 277. in eo remissio II, 277. 284. 631. Terra inculta II, 289. 631. Oliveta et vine-ta egenis concessa II, 289.
- Antigenidae** tibicinis libera responsio, I, 468.
- Ἄρτις** varius eius sensus I, 140.
- Antiqui** mores cum hodiernis collati I, 353.
- Antisthenis** dictum II, 449.
- Apelles** Tragoedus Cui consiliarius, II, 576. ex Ascalone oriundus, ibid. Mores et fatum, ibid.
- Apis**, animal immundum II, 255. ex putrefacto bovis corpore natum, ibid.
- Apollinis** corona radiata II, 560. Arcus et sagittae, ibid. Ars medica, ibid. Vates egregius II, 561.
- Apostatae**, Iudicio Zeli continuo puniendi II, 226.
- Appetitus**, quid I, 49. Motus animae primus I, 279.
- Aquae** elementi natura I, 606.
- Aquae**, ὕδατος, etymon ex Stoicis II, 490. 607. 623. Cuius symbolum I, 441. immota manens corrumpitur II, 511.
- Ara** Tabernaculi sub dio II, 149. 151.
- Arae** duae, exterior et interior. I, 369.
- Arabum**, tum viritum feminae iumenta pascunt. II, 69.
- Arbores** creatae I, 8. virtutum signa. frugiferae non caedendae II, 400.
- Arbor** vitae in Paradiso medio plantata I, 54. Virtutem in genere significat ib. pietatem I, 37. bonitatem I, 441. cordis symbolum I, 55.
- Arbor** scientiae prudentiam significat I, 37. 55.
- Arca** Noës cuiusvis generis animantes recipit I, 336. cuius symbolum, ib. Arca Noes II, 143. Terrae universae imago II, 144.
- Arca** Tabernaculi intus et et extra auro tecta I, 369, II, 149. Legum receptaculum II, 150. Eius operculum ibid.
- Arcana** cum amicis quatenus communicanda II, 674.
- Arcani** disciplina, I, 146. 173. 174. 189. 649. II, 322. 651. 658.
- Arca**, cuius est figura I, 184.
- Ἄρεως**, Martis, etymon II, 561.
- Ἀρετῆς**, etymon I, 507.
- Argentum**, et Aurum terrae quasi moles II, 636.
- Argo** navis libertatis sensu fruitur II, 468.
- Argonautae**, servum non admittunt in navim II, 467.

- Aries**, cuius signum I, 490.
Haerens in sentibus I, 565. **Consecrationis** I, 113.
Arietes et **Hirci** quid significant I, 650.
Aristotelis de mundo sententia II, 459. 689. De **Platone** testimonium II, 490. 610. **Eius** laudes, *ibid.*
Armenta sensuum figura I, 183. **Réctore** destituta, efferantur, *ibid.*
Armilla, sermonis cum vita connexio I, 568. 598.
Arnon; I, 133.
Arrogantia natura impia, I, 53. **Deo** maxime invisibilis I, 652. **Ex sensu** oritur, I, 140. **Ignorantiae** I, 93. 653.
Animae adversaria I, 153. **Eius species** triplex I, 172. **Effectus** noxii, I, 173. **homini** incongrua II, 187. **a Mosé** reprehensa II, 216. **in quibus** viget maxime II, 402. 403. **grato animo** adversaria II, 403. **Eius delictum** grave II, 404. **de aliis** quid sentit II, 405. **animae insipientis** nota II, 363.
Arrogantis habitus II, 404.
Ars quid sit I, 539. **Eius et scientiae** differentia I, 540. **Naturae** perfecta imitatio I, 370. **Haud facile** superabilis I, 624.
Ars Theoretica et Practica I, 54.
Artes, nuper inventae II, 512. 515. **diluvii** et **extinctionibus** extinctae II, 516. 623.
Artes postea renovatae II, 516. 624.
Artium textura I, 652.
Ascetarum vita inaequalis I, 643.
Ascalon, civitas Syriae II, 646. **eius incolae** columnas non necant, *ibid.*
Afer I, 663.
Asinus irrationale vitae propositum significat I, 144. **Laborem**, I, 185. **immundum animal** II, 400. **cum bove** ne iungatur, *ibid.* **Balaamo** resistit. II, 123. **Angelum dei** videt. *ibid.*
Aspides, Aegyptiae II, 570.
Assessores praesidium II, 582.
Assyriae literae, II, 84.
Assyriorum etymon I, 57.
Asyla servis dant linguarum libertatem II, 468.
Astronomia ad mores inutilis, I, 589. **Scientiarum** regina I, 526. **Chaldaeorum** inventum I, 464.
Atheismus, omnium fors scelerum II, 196. **impietatum** maxima II, 216.
Athenarum laudes II, 467.
Athletarum disciplina I, 152. **nutrimentum** I, 63. **A philosophis** discrepant I, 401.
Athletarum patientia II, 449. 462. 468.
Atlantis, insula aquis submersa II, 514. 622.
Ἀτοπος I, 57.
Atriorum templi ambitus et dimensiones II, 223.
Attentorum raritas I, 529.
Aves ab Abrahamo non divisae I, 505. **Descendunt** in corpora divisa I, 506. 507.

Aviditatis nimiae crimina I, 119.
 Augusta, gens rerum domina II, 553. noxia ex orbe amovit, ibid.
 Augusti Caesaris laudes II, 566. 591. pacem orbi dedit II, 567. ἀλεξικάκου meruit cognomen, ibid. Domini vel dei nomen aversatur. II, 568. In templum Hierosolymitanum munificus II, 588. primitias ad urbem sanctam perferri iubet II, 591. ex sumptibus suis sacrificium iuge offerri curat. II, 592. Iudaeis solis permittere, ibid. provinciarum ritus religiosos conservat II, 568.
 Augusto, honores divini decreti per totum Orbem II, 567. Alexandriae templum dedicatum II, 568.
 Aulaeorum, tabernaculi dimensio II, 448.
 Aunan, spectandi cupidus I, 462.
 Aures perforatae, I, 126. Oculis tardiores II, 22.
 Auriga et ascensor, I, 311.
 Auri bracteae I, 179. proprietates I, 503. Bracteae vestibis pontificiis intextae II, 151.
 Aurum et argentum dñi sunt avaris II, 215.
 Azymi subcineriaci I, 174. panes I, 543.
 Azymorum festum cur institutum II, 293. per septem dies celebratum

ibid. idque verno tempore. ibid.

B.

Babylon Transpositio I, 272. a Iudaeis habitata II, 578. 587.
 Baculus disciplinae symbolum I, 568. 598.
 Balaces rex Balaamum vatem accersit. II, 122.
 Balaam augur et sophista I, 609. II, 122. Opinionum diversarum turbam significat I, 205. hoc etymo, populi vani figura I, 144. 424. Asinum increpat I, 145. Divinationes sequitur I, 299. Terrae progenies, ibid. Nequit Israeli nocere I, 205. Exsecratus a Scriptura dicitur 413. obtruncatus moritur I, 299. 609.
 Balaamus accersitus a rege, adire renuit II, 123. secunda vice accessitus annuit, ibid. a rege hospitaliter accipitur II, 124. invitus Hebraeis benedicit, ibid. de rege futuro praedicat II, 126. monet Hebraeos voluptatibus alliciendos. II, 127.
 Balaces rex ex nominis etymo amens I, 414.
 Ballae etymon I, 84. 116. Filii I, 523. Orationis figura I, 523. 524.
 Barad I, 577.
 Barbaris sunt bonorum coetus II, 456. Eorum terra fertilis II, 646. 647.
 Bassus, Centurio ad Flacumprehendendum a

- Caio missus II, 530.
533.
- Beelphegor eius etymon I, 413. 595.
- Bella externa et civilia unde II, 181.
- Belli iura II, 393. praeda quomodo dividenda II, 130. antiquissimum feris contra homines II, 422, in pace contra egestatem et infamiam.
- Bellum privatum et publicum I, 411. internum I, 269. in anima, omnium gravissimum. Voluptatis cum sensu I, 124.
- Benevolentia, quid 345.
- Beniaminus, ex etymodie- rum filius I, 592. 664.
- Bethuelis etymon I, 553. Labani pater, ibid.
- Beseleelis etymon, I, 106. 333. imagines operatur, et in umbris, ibid.
- Βλαυος παρὰ τὸ βλῆναι* I, 288.
- Biantis Prienaei Croeso res- ponsum II, 469.
- Biblicorum interpretes a Ptolomaeo accersuntur, II, 138. in insula Pharo conveniunt II, 139. divi- nitus afflati II, 140. ob versionem istam celebri- tas annua II, 141.
- Binarius, numerus super- ficiei planae figura I, 44. materiae imago II, 329.
- Bitumen, pro luto adhi- bitum, I, 420.
- Blasphemia in deum II, 191.
- Blasphemiae poena I, 558.
- Boethus Stoicus II, 497. Eius de mundo senten- tia II, 502. 615.
- Bona corporis et externa ad virtutis ministerium posita II, 458.
- Bona corporis primaria et secundaria II, 405.
- Bona sua quaecunque sunt, cum aliis communican- da II, 404. Nimia, malo- rum initium, II, 20. eorum genera tria II, 32. vero- rum iudicium, ibid.
- Bona praestantissima dens dat omnibus, etiam in- dignis I, 50.
- Bonorum divisio triplex I, 192. 388. 660. Externa umbrae similia, I, 247. Terrena non vere bona I, 295. Primaria a deo, se- cundaria ab angelis I, 122. Vulgo habita quatenus I, 221. Pariter improbis communia, I, 256. Ani- mae solum vera I, 535.
- Bonitas rara I, 164. 361. 583. II, 412. 455. 456. Dei rerum causa I, 288. 464.
- Bonum solum dignum no- mine. I, 400. Sursum ascendit I, 555. De eo sen- tentiae variae I, 660. Quam nobis vicinum I, 241.
- Bonum publicum I, 647.
- Bonum ad cibum, actionem significiat I, 54.
- Bonum non expectatum magis delectat II, 410. Vere animi bonis cense- tur II, 437.
- Bonus vir mundi civis I, 1. Mundo *ἰσότητος* I, 400. II, 186. Mali redemptor I, 188. Agricolae similis I, 212. Perpetuo felix I,

214. Domus et civitatis columen. I, 187. 188. Eius firmitas I, 231. Obitus, calamitas publica. 231.

Bonus, quivis liber I, 454.

Magistratus tenet locum II, 450. solitudinis amans II, 4, 14. 455. Dei instar, nullius rei indigus II, 377. generis humani caput II, 428. commune bonum II, 655. vulgo inops et obscurus II, 634. ad ignoscendum promptus II. 670. Unus felicem reddit civitatem II, 471. vita immortalis fruitur. II, 78. Eius dicta pro iuramentis habenda II, 195. 270.

Boni viri populorum columnae II, 661. morborum politicorum medici, ibid. Leges animatae II, 2. nonnunquam labuntur II, 648.

Bonis consilia bona suggeruntur a deo II, 582.

Bonorum amor, II, 136.

Bos, animal vitae utilissimum II, 283. 400. in aratro cum asino ne iungatur II, 370. 400. Sabbatis quiescit II, 284. trituranti os ne alligetur. II, 349.

Bos, ovis et capra victimae sacrificiis idoneae II, 238.

Βόσκειν et *ποιμαίνειν* I, 196.

Brachia laborem indicant I, 114.

Brachium ablationis, ibid.

Brutus Caesarem beneficium occidit II, 464.

Bura, urbs aquis obruta II, 514. 622.

Byssus terrae elementi signum I, 536. e terra II, 148.

C.

Cadaver tangentem contaminat II, 333.

Caddes, puteus I, 575.

Cadere retrorsum I, 349.

Caeci quum impotentes II, 263. eis offendicula non molienda II, 368.

Caedes, qualiscunque expianda II, 130.

Cain primus terram contaminavit II, 439. nihil ex generis nobilitate consequutus est; ibid. morte immortalis cruciatur. II, 419.

Caini nomen possessionem significat I, 148. 197. Eius arrogantia I, 151. 164. 171. 197. Crimina 180. In usum proprium primitias retinet. I, 423. Fratrem interimit, I, 191. II, 419. 420. 439. A dei facie exit. I, 226. Civitatem condit, I, 423. Exsecratus I, 210. Signo notatus, ne interficiatur. I, 224. A se ipso interfectus I, 200. Eius mors in Lege non enarratur, I, 555.

Caius, natura saevus, et poenis insatiabilis II, 543. gravis dissimulator II, 554. ex aspectu mentem diiudicare sagax II, 589. mores et ingenium II, 595. 596. Tiberio suspectus II, 519. illi succedit II, 546. De eo laetitia publica II, 547. mense

imperii octavo in morbum gravem incidit II, 548. aegrotante dolor publicus, ibid. Tiberium iuniorum sollemniter adoptat II, 549. mox interficiendum curat II, 548. 544. Exsules illustriores interfici iubet II, 543. cum Macronis uxore rem habet, viro ignorante II, 551. Macroni necem molitur. II, 554. Silanum socerum secreto perimit. II, 555. Deus vult haberi II, 556. 557. 575. Mercurii, Martis et Apollinis gestat insignia II, 559. Primus Imperatorum subditos servos existimavit II, 562. Iudaeis quam infestus, II, 562. 575. 596. in templo Hierosolymitano statuam suam erigi vult II, 573. Mox statuam Colosseam inauratam, II, 576. Proseuchas statuis suis replet II, 596. Blanditia simulata legatos Iudaeorum excipit. II, 573. Petronio irascitur II, 584. Philonem, quomodo excipit II, 597. 598. denuo placide dimittit II, 599. Cui Norbani de Iudaeis epistola II, 592. Calamitosi vulgo loquaces II, 573. Calamo sphactos, II, 536. Calanus, Gymnosophista II, 459. ad Alexandrum epistola II, 460. Caligo quid significat II, 106. Calliditas morbus ignorantia peior. I, 170.

Calumniā, quam detestanda II, 650. Camelus, animal impurum I, 320. 322. Memoriae symbolum I, 254. Candelabrum, tabernaculi cuius symbolum II, 150. Canticum putei I, 394. Litorale 312. Canum sagacitas mira II, 38. custodia fida. II, 200. Capilli, capitis in voto magno adolendi II, 250. Capito Iudaeorum tributis praefectus II, 575. Mores ibid. ad Caium epistola, ibid. Cappadoces, II, 676. Carrabas insanus. II, 522. Regiis insignibus in Agrippae contumeliam ornatur II, 522. Carbasa tabernaculi II, 149. Carbunculus, morbus a circumcissione medendus II, 211. Capra, cuius symbolum I, 490. Caput mentis symbolum I, 686. Rationis sedes I, 57. 110. II, 350. Eius partes septem. Caput et cor hostiarum cur non offerantur. II, 243. 244. Carbunculus et Lapis Prasinus, cuius sunt figurae. I, 59. Carceris praefectus I, 289. Custodia, malum, licet suave, magnum. I, 290. Caro sensus signum. I, 74. Inscitiae causa I, 266. Moles eius. I. 272.

- Carthaginis status, I, 294.
 Castigatio quantum prod-
 est, I, 542.
 Castra, vitae humanae fi-
 gura I, 372.
 Castus, centurio, II, 529.
 Casus inopinati vocem adi-
 munt II, 71.
 Categoriae, decem II, 185.
 Caupones, etiam sine ma-
 gistratu mensuras iustas
 teneant II, 368.
 Caussae, rerum quatuor, I,
 162.
 Caussae maiores quatenam,
 II, 364. principi reser-
 vandae.
 Cenchrae Corinthiorum
 navale, II, 539.
 Centenarii, numeri per-
 fectio I, 578. 607.
 Centesima sacerdotum por-
 tio. ibid.
 Certamina, vulgo sacra ha-
 bita quam profana II, 416.
 Chaldaeorum, nominis
 etymon. I, 464. 581. Mo-
 res et dogmata I, 486.
 Astronomiae studiosi II,
 11, mundum habent pro
 deo, ibid. omnia stellis
 tribuunt.
 Chalep, cuius signum I, 597.
 Cham, idem, quod Calor, I,
 399.
 In filio Chanaene maledi-
 citur, ibid. II, 440.
 Chamos, palpatio. I, 133.
 Chanaan, Chami filius II,
 399. Idem, quod commo-
 tio, ibid. Ratio fluctuans.
 I, 181.
 Chananis, rex Hebraeos
 adoritur II, 120. ab eis
 profligatur. II, 121.
 Chananaea regio, vitiorum
 symbolum. I, 531.
 Chananitica terra tridui iti-
 nere ab Aegypto dissita
 II, 106.
 Chaos, II, 490.
 Charra, civitas, eius ety-
 mon I, 626. 629. Pecudi-
 bus plena I, 469. Sensu-
 um symbolum. I, 629. II,
 12. Cavernas significat. I,
 522. II, 12.
 Chebron, vallis, corpus
 nostrum significat I, 194.
 Eius etymon I, 194. 236.
 Cherubim, hemisphaerio-
 rum signum I, 143. Sphae-
 rae siderum fixorum et
 errantium. ibid. Duarum
 dei potestatum I, 144. 561.
 Appellatio unde. II, 150.
 summarum dei potentia-
 rum symbola ibid.
 Cherubim, et gladius igne-
 us I, 142.
 Chetura, I, 170.
 Chrysippi Stoici de mun-
 do sententia II, 501. 505.
 Cibi lactei et solidi I, 522.
 Nimii letales I, 39. potu
 magis necessarii. II, 63.
 Cicadae aere aluntur II,
 446. 447.
 Ciconiarum in parentes
 στρογγύ II, 200.
 Cidaritis, pontificis, cuius
 symbolum II, 155.
 Circuli, in coelo septem I,
 27.
 Circumcisio, I, 450. II, 210.
 Aegyptiis probata, aliis
 ridetur, ibid.
 Circumcisionis, quatuor
 utilitates II, 211. volu-
 platum abscissionem si-

- gnificat, *ibid.* item arrogantiam abiiciendam, *ibid.* Circumcisio cordis II, 258.
- Cisternae, animorum solertium symbola. I, 572. Paratae I, 287. Fractae, quid significant I, 576.
- Civitas domus magna II, 47. 327.
- Civitas quaevis virtuti et sapientiae noxia II, 474. legibus sacris primo recipiendis haud idonea II, 182.
- Civitatis species duae I, 421. Intelligibilis I, 5. Dei sancta I, 691.
- Civitates, virtutum generalium symbola I, 572. Refugii sex numero I, 560. 561. Potestates divinas totidem significant, *ibid.* Cur ex Levitarum sorte. I, 550. Civitatum genera duo II, 327.
- Cleanthi Stoici de conflagratione sententia II, 505.
- Cleopatrae statuae reliquiae II, 565.
- Coccus, ignem significat. I, 536. II, 148.
- Coelestia terrenis potiora II, 62.
- Coelum, rerum optima I, 6. Deorum visibilium sedes *ibid.* Firmamentum dictum. 8. Eius etymon, I, 8. 330. Templum purissimum. I, 12. Materiae pars mundissima I, 28. Mentis humanae symbolum I, 43. 47. 424. Eius conversio celerrima I, 420. Natura incompre-
- hensibilis I, 607. 623. 624. 626.
- Coelum vere mundus in mundo II, 24. 415. dies sempiternus II, 62. ex materia dividua et individua concretum. II, 198.
- Cogitandi facultas mentis propria I, 71.
- Cognati una cum reis ne dentur supplicio II, 327.
- Cognatio, sensum significat, I, 36. ex studio communi deum honorandi. II, 259.
- Cognatio, ex virtutum concentu II, 325. Summa, idem eiusdem dei cultus, 362. reiicienda nisi ad tuendam religionem conspiret II, 259.
- Collationes in convivia I, 360. In bonum. *ibid.*
- Columba, sapientiam divinam subindicat, I, 491. Item mentem humanam I, 506. Eius collum I, 383.
- Columba et turtur in sacrificiis offeruntur II, 237. 238.
- Columnae lapideae allegoria, I, 657. II, 678. Unctio et dedicatio, *ibid.*
- Columnae tabernaculi II, 149.
- Comedere, cuius signum I, 63.
- Comitas regum summis congrua II, 187.
- Compositio est partium coactio contra naturam II, 498.
- Concreta, ex elementis religiose a nonnullis culta II, 472.

Concubinae I, 527.

Concubitus, interceptus, delictum par adulterio II, 311. Eius poena II, 311. 312.

Conflagratio, Sodomorum II, 143. Eius indicia adhuc manent. ibid.

Confusio, quid, I, 433, 434. Malitiae nomen congruum I, 435.

Coniuratio in malum I, 415. 417. 421.

Conscientiae vis I, 30. 196. 236. 291. quantal II, 49. 195. 649. mala ad servitutem deprimit II, 468. Poena sufficiens II, 659.

Conspersionis primitiae I, 184.

Consuetudo natura altera II, 27. 53. 203. Eius vis magna II, 411. 474. 674.

Contentio, inobedientia peior, I, 359.

Continentia, remp. capessenti necessaria II, 50.

Contraria ex Contrariis dignoscuntur I, 385. 503. Eorum exempla I, 502.

Conviviorum, vulgarium ratio, II, 477. Eorum luxus II, 478. 479.

Convivium, Iosephi II, 69. Agathonis et Calliae II, 480. Therapeutarum II, 484.

Coquorum princeps eunuchus. II, 63.

Cor, ante reliqua corporis membra formatum. I, 67.

Consiliorum symbolum II, 406.

Cor, et cerebrum nusquam

in sacrificiis offeruntur. I, 190.

Cor, Os, Manus, cū sunt Allegoriae I, 614.

Corianum, quale I, 126.

Corporeorum notitia ducit ad incorporea I, 649.

Corpus, ex Terra I, 119, Animae domus, I, 33. 639, II, 427. Vas, I, 223. 231. 624. Carcer, I, 295. 437.

Quasi omnia I, 65. Sepulcrum I, 295. 438. II, 367.

Ab anima baiulatur I, 304

Eius partes principales septem. I, 28. 45. Secretiones ibid. Satellites 407.

Testae simile, animam tegit. II, 388.

Corporis, firmitas quantilli aestimanda, II, 636. pulcritudo, quam brevis, ibid. integritas, animae perfectionem subinducat II, 225.

Corruptio, quid II, 488. Reditus partium in naturam pristinam II, 498. Eius modi quatuor II, 503. 509.

618. Causa vel interna vel externa II, 491. 492. 610.

Costae, virium figura I, 70.

Coturnices, Hebraeorum esca II, 114. 357.

Crateres a natura fabricati. I, 499.

Creatio, quae in ea occurrunt I, 161. 162.

Creaturae, mutabiles I, 142. indigae 158. sibi ipsis mutuo datae. I, 159. in mundo peregrinantur I, 161.

Earum nihil proprium I, 159. 160.

- Creditor**, debitoris domum ne ingrediatur II, 390.
- Critolar** argumenta pro mundi aeternitate II, 492. 495.
- Crocodylorum**, in Aegypto copia II, 646.
- Croesus**, rex Bianti minas intentat II, 469. rogo cremandus imponitur.
- Culices** in Aegypto II, 97.
- Cultus** divinus expedite peragendus I, 174. Siderum II, 189. 191. statuarum et imaginum II, 191. 214. animalium impurorum II, 193. 194.
- Cunctatio**, non nunquam utilis I, 198. 353.
- Cupediaram** genera varia, I, 390.
- Cupiditas**. Bellua insatrabilis II, 483. caeca II, 562. affectuum gravissimus II, 204. siti quam simillima II, 205. eius laxatae periculum ibid. Bellorum et seditionum causa II, 349. delictorum fons II, 208. 350. a lege prohibita II, 204. 208. studiose minuenda
- Curiosi**, rerum naturae a scripturis castigati. I, 628. 629.
- Currus** secundus, cuius figura II, 62.
- Cyclops**. II. 477.
- Cyclopus** regio II, 646.
- Cynomyiae**, Aegyptios infestant II, 19. Earum etymon et descriptio ibid.
- D.**
- Damasci** etymon I, 80.
- Dan** iudicii signum I, 84. 314. 663. Eius serpens I, 83. 315.
- Damnum** ex agro depasto sciendum II, 339. ex igne inter sentes accenso II, 340.
- Dardanidae** liberos in flumen proiciunt ne servant II, 463.
- Debitorum** remissio, anno septimo II, 284.
- Debitorum** humane tractandi II, 285.
- Debon**, contentio, I, 183.
- Decalogi**, praecepta I, 496. 536.
- Decalogus** Mosaicus a deo promulgatus II, 183. 390. Capita legum specialium continent ibid. Cur extra urbem II, 185. Cur singulariter alloquitur II, 186. Divisio in duas pentadas II, 188. Praeceptum de dei principatu singulari II, 191. 203. de non faciendo idolis. II, 193. 205. De nomine dei in vanum assumendo II, 194. De sabbatho non inviolando II, 197. 206. De parentum honore II, 198. 207. De adulterio II, 201. 207. de non occidendo II, 202. 208. de non furando, ibid. de falso testimonio. ibid. de cupiditate avertenda II, 204. 208.
- Decas**, numerus perfectus I, 243. 259. 532. II, 35. 95. 355. Eadem cum quaternario I, 347. A Mose celebratur. I, 532. Nominis etymon II, 184.
- Decimae**, persolvendae I,

532. 533. Populi Levitis concessae II, 236. Levitarum sacerdotibus ibid.
- Decimae ex vino, oleo et lana II, 301.
- Decuriones a Mose constituti I, 535.
- Delubrum tabernaculi II, 149.
- Delus, insula ex mari emergit II, 510. Anaphe olim dicta. ibid.
- Democratia, regimen optimum II, 35. 374. 406. 473.
- Democritus, improbatur II, 472. Eius et Epicuri de mundo sententia II, 489.
- Denarii numeri dignitas II, 183. 184. 185.
- Dentem servi frangens punitur II, 332.
- Dentes, luxuriae ministri, I, 38. ad vitam quam necessarii II, 332. tempore congruo editi II, 333.
- Deposita, ut sancta, custodienda II, 310. a furibus ablata non praestanda II, 341. ea denegare scelus gravissimum ibid.
- Desponsatio, cuius allegoria I, 324.
- Δεσπότης παρὰ τοῦ δεσμοῦ, I, 484.
- Deus beneficae potentiae nomen, I, 101. 342. 498. 582. II, 19. Nominis etymon, I, 425. Deus Abrahami, Isaaci, et Iacobi dictus I, 580. Triplicem sui phantasiam exhibet I, 173. Unus tantum I, 41. 625. cuius providentia reguntur omnia II, 601. Cum articulo et sine I, 655. Oculis humanis cerni nequit I, 578. Incomprehensibilis quoad essentiam I, 224. 281. 566. II, 12. 654. 662. Existentia sua solum notus I, 258. 282. II, 216. 442. 603. Non enarrandus, I, 580. 648. Solus rerum dominus I, 158. 160. Civis, I, 161. Salvator I, 41, 176. Vir et pater animae I, 695. Sapientiae maritus, I, 148. Splendor archetypus. I, 156. 579. Risus et gaudii auctor I, 215. Natura simplex I, 606. Immutabilis I, 142. 275. 582. 585. 688. II, 500. 648. Immensus, I, 8. 52. 97. 402. 425. 648. Hic et alibi 175. Ubique et nusquam I, 425. 464. Universi locus I, 557. 680. Nec loco, nec tempore subsistit. I, 228. Idearum locus I, 148. Solus stat. 656. 687. Lux I, 632. Pax I, 692. II, 209. πρεσβύτερος I, 67. Deus καὶρός I, 618. Αὐθεντής I, 62. 147. 202. 281. 582. Qualitatum expers I, 53. 281. et membrorum I, 50. 419. 636. Sicut homo et non sicut homo. 181. 182. 280. 283. Omnia novit. 584. Rerum mensura. I, 533. novit 584. Pastor I, 308. Plantator perfectissimus I, 329. 334. 337. Legislatur summus I, 189. Bonorum solum auctor I, 320. 583. Malorum dominus, bonorum deus I, 581. 582. Ministerio aliorum poenas infligit. I, 556. In

mundo condendo plures alloquitur. 430. 556. Pro cuiusque portione gratiam suam moderatur I, 5. 253. 284. 477. Petentibus prompte occurrit I, 130. Nec sperantibus largitur bona. I, 165. Vitae fons perennis I, 575. Textor praeclarissimus I, 651. 652. Stans omnia antevertit I, 229. Omnia potest I, 10. II, 75. 468. Ipsi omnia adscribenda I, 53. 93. 152. 163. 285. 327. 340 373. 483. 489. 586. Morum sanctitate colendus I, 273.

Deus rerum conditor et rex II, 150. Omnia videt II, 78. 661. 254. 369. 641. Omnia possidet II, 258. doloris vel affectus expers II, 29. Item membrorum et partium II, 185. digne laudari potest non a quocunque II, 171. propter se ipsum colendus II, 19. per se bona porrigit, per alios mala II, 22. sibi sufficit II, 194. 377. solus beatus II, 280. 667. Mundi auriga et gubernator II, 243. rex regum II, 214. ex rerum ordine agnoscendus II, 216. 217. 414. 415. Solis sol. II, 254. Sol spiritualis II, 403. Sui ipsius lumen II, 415. solus dat vires II, 403. cognitionis omnis fons II, 926. Rex, non tyrannus, II, 634. 635. infimorum curam gerit II, 187. et improborum II, 635. in delictis hominum curandis medicorum ad-

hibet disciplinam II, 413. quibus propitius II, 427. quibus rationibus reconciliatur II, 436.

Deus bono melior II, 472. 546. quantum licet imitandus II, 404. in omni re obscura invocandus II, 487. innominatus II, 597. plura potest dare, quam homo accipere II, 218. Solius est non peccare II. 405.

Deus creatus nullus II, 386. facilis in hominem, quam homo in deum convertitur II, 462.

Dei dictum et factum idem I, 175. 648. Verba sunt iuramenta. I, 128. 181. Eum sequi finis optimus I, 456. Servire, regno praestantius I, 158. 672. II, 220. 360. 657. Eius cultus praecipuum virorum sapientium praemium I, 552. 553. II, 145. De eo recta sententia ad amorem ducit I, 283. De eo nonnulla in scripturis ἀνθρῳποπαθῶς dicta I, 182.

Dei δυνάμεις, I, 143. 173. 189. 342. 401. 431. 496. 581. Dominus 282. Natura 222. Facies. 226. Eius opera narratione laudantur I, 348. Bonitas sola rerum causa I, 5. 585.

Dei dona temporum intervalia anteverunt I, 601. grate agnoscenda I, 612.

Dei cognitio felicitatis terminus II, 164. De eo conquisitiones mentem emendant II, 656. Visio

- exercitationis praemium II, 416. quantum ad mores prodest II, 546.
 Deicultus vitae beatae fons II, 216. 257. Benevolentiae vinculum II, 219. 259. 387. reliquas secum virtutes trahit. II, 406.
 Dei cultor, unus genti toti *ἰσότητος* II, 407.
 Dei dicta, non verba sed opera II, 188. Beneficia vindicta anteriora II, 670. gloria II, 679.
 Dei falsi non blasphemandi II, 219. pictorum et fictorum opera fabricati II, 166.
 Deo similem esse, felicitas summa II, 193.
 Deus aeternus quid significet. I, 342.
Διὰ et *ὑπὸ* I, 162.
 Diabateria s. pascha II, 169.
 Diaboli quinam.
 Diagramma sive laterculus I, 26. 27.
Διαθήκη, I, 172.
 Dies festorum octavus *ἑξάδιον* dictus, II, 298.
 Dialecticae usus 521.
Διάλυκος I, 651.
 Diatessaron, diapente etc. 10.
 Dictum operis umbra I, 615.
 Didrachmum sacrum I, 499.
 Dies, primus cur unus dictus. I, 7.
Δικαιοσύνης etymon. I, 495.
 Diluvium cuius symbolum I, 408. Noes, II, 439. ingens miraculum II, 132.
 Diluvium, cur illatum a deo II, 7. eo terra purgata II, 141.
 Diluvia et exustiones multa II, 515. 623.
 Dimissio a malitia I, 323.
 Dinae nomen, quid significet. I, 471. 607. 608.
 Diogenis Cynici aliquot libertatis exempla II, 464. ad empturientem dicterium II, 465. item in libertum quendam.
 Dionysii, tyranni anxietas et cautio II, 639. Vita aerumnosa II, 640. quo modo Demadem coarguit, ibid.
 Dionysii Lampones, Isidori II, 520.
 Discendi appetitus I, 470.
 Disciplina non senescit I, 326.
 Disciplinae, encycliae pro cibis teneris habendae II, 470.
 Discumbendi mos in conviviiis II, 70.
 Dissolutio, est partium in sedem naturalem reditus II, 498. 612.
 Divina sancte spectanda II, 657.
 Divinorum operum nihil serotinum II, 409.
 Divinum iudicium humano potius II, 641. 644.
 Divinae virtutes mundi columnae II, 655. 662. sursum nituntur II, 656.
 Divinae virtutis imago in terram missa II, 669.
 Divinatio omnis interdictitur II, 221. 260. Ars instabilis et obscura ibid. falsa et noxia II, 343. Eius sectatores in deum impii II, 221.

- Divisio in partes aequales** I, 492. 493. Eius in partibus variis exempla. I, 321. Non prodest ad virtutem I, 321. Sine memoria bonum imperfectum. I, 322.
- Divites in infortuniis ad fletum proni** II, 288. **Divet Pauperes sic existimati** II. 446.
- Divitiae caecae** I, 309. 398. Bono, bonorum, malo malorum caussa, I, 355. eius succumbunt universi I. 365.
- Divitiae verae et spuriae** II, 5. earum pulcritudo in egenorum sublevatione II, 61. fluxae II, 215. quasi idola adorantur, ibid.
- Divitiae verae animae** II, 348. 389. ex virtutibus perfectis comparantur II, 274.
- Divitiae naturae quatenus** II, 424. piis promissae, ibid. corporis satellites II, 376. omnibus patent, ibid. ex sapientia, luxum resecantes II, 424. Coelestis secum afferunt terrenas II, 425.
- Docendi, disciplina** II, 662. 663.
- Doctrina, et interpretatio sermonis virtutes** I, 111. virtutis sine exercitio improbata II, 9.
- Doctrina exercitatione potior.** I, 591.
- Dolor sensuum proprius,** I, 26. Quid II, 204.
- Dolores morte incidendi** II, 430.
- Dolus quivis non est culpabilis** II, 649. 677. *Δόμα, δόσεις, ἀπόδομα, ἀποδόσεις* II, 172.
- Dominatio omnis lubrica** II, 38.
- Domini appellatio imperii symbolum** I, 63. 581. II, 19.
- Domini et dei nomen** I, 644. 645.
- Domum, qui nuper struxit, ne eat ad praelium** II, 380.
- Domus, virtutem specialem significat** I, 572. Constructio perfectionis symbolum I, 324. in urbe intra annum redimenda II, 291. Funesta ingredientem contaminat II, 333.
- Domus, ex voto redimendae pretium** II, 270.
- Dona dantes, ea vulgo vendunt** I, 161. *Δόσις et Δώρημα* I, 154. *Δῶρα et δώματα* I, 126.
- Dothain, cuius figura** I, 196. 565.
- Drachma, quid subindicat** I, 535.
- Draconum Indicorum conflictus cum elephantibus** II, 512.
- Drusilla** II, 525.
- Dubitatio necessaria** I, 386.
- Duodenarius numerus** I, 573.

E.

Ebrietas, cum cadat in sapientem I, 350. Eius planta ibid. Delictorum extremum I, 359. 361. Quam

- perniciosa I, 350. Sobri-
orum I, 16. 380. 558. II,
447. 485. duplex II, 159.
- Ebrii vino prudentiae ex-
pertes I, 380. Eorum sitis
I, 391. Habitus, foedus I,
377. II, 478. tum aliis, tum
sibi infesti II, 478.
- Eclipsium usus, II, 643.
- Ecstasis, varia I, 508. Divi-
na et prophetica I, 689.
- Eden, paradisi locus I, 52
335. Divinae sapientiae
typus I, 56. Delectionem
indicat.
- Edom, terrenus I, 294. 295.
Viam virtutis intersepit
I, 290.
- Edomitae Hebraeos a terris
suis arcent II, 119.
- Eleazar, et Ithamar rerum
naturalium exploratores
I, 683.
- Elementa, stirpes a deo
consitae I, 330. In quan-
tum notae I, 606. 622. In-
tegra in mundo conden-
do absumpta. I, 380. Eo-
rum situs et ordo II, 498.
499. 509. 603. 612.
- Elementa, numero quatuor
II, 508. 509. Eorum tem-
peramentum sive *looro*
μῆλα, ibid. Mutatio inter se
II, 515. Eorum via accli-
vis et declivis II, 509.
Mors quatenus, ibid. pro-
prietates diversae II, 510.
pro diis habita et deorum
nominibus appellata II,
472. Ex se ipsis materia
in animis, ibid. poenas
impiis ministrant II, 178.
- Elementum, quintum I,
623.
- Elephas a Draconibus san-
guine exactus perit. II,
512.
- Eliezer I, 481.
- Eliphas I, 527.
- Eloquentia, quam sit ne-
cessaria I, 199.
- Emor, asinus I, 472. 607.
- Enoch, Caini filius. I, 232.
Nominis etymon I, 233.
II, 3. Sibi omnia refert ac-
cepta. I, 423. Poeniten-
tiae figura II, 4.
- Enos, filius Seth, spes ex-
plicatur. I, 218. II, 3. 410.
Hominem significat II, 2.
410.
- Ephraim ex etymo fructu-
um productio I, 593. Me-
moriae symbolum I, 105.
525.
- Ephron, idem quod pulvis
I, 417.
- Epicuri de mundo senten-
tia II, 439. 609.
- Eques, quid ab inessore
differat I, 85. 310. Mentis
affectibus insidentis al-
legoria I, 84. 85. Eius
Ars. I, 811.
- Equus, cuius signum I, 84.
85.
- Er ex etymo pelliceus I,
260.
- Erubescere I, 78.
- Eruditio inquirendo com-
paratur II, 651.
- Eruditio media, animae
lux I, 120. Eius ornatus I,
157. 158. Alimentum I,
522. Genere Aegyptia.
ibid. Sapientiae famula I,
520. Ad virtutem ducit I,
135. 157. In caliginem
vertitur I, 120. Fonti si-

milis I, 341. Ad gentium instituta sectanda ducit I, 362.

Esavus, modo factura, modo quercus explicatur I, 528. Quercui assimilatur. I, 551. Moribus contumax, ibid. Primo genitura cedit. I, 167. II, 449. 441. Iacobo fratri minatur. I, 551. ingenium invidum II, 675. Eius et Iacobi mores diversi, II, 441.

Eschol I, 461.

Esebon I, 132. 133.

Esseni unde sic dicti II, 457.

632. urbes vitant II, 457.

dominationem aversantur ib. Sabbato quovis in

synagogis coeunt II, 458.

Scripturarum sensum allegoricum sectantur,

ibid. pietatis et humanitatis pariter studiosi

ibid. communibus utuntur facultatibus II, 458.

459. 632. 633. erga seniores verecundi II, 459. ne

ab infestis reprehensi II, 451. a regibus honorati

II, 634. Nuptias aversantur II, 633.

Essenorum duo genera,

practicum et contemplativum II, 471. Habitatio in

civitatibus II, 632.

Ethica philosophiae pars

fructibus similis I, 302.

589. Eius species variae

I, 370.

Eva, ex etymo vitam sub-

indicat. I, 315.

Evilat, parturientem significat I, 54.

Εὐλογητός, I, 404.

Eumenidum sollennia ab

ingenuis peraguntur II,

467.

Eunuchus, maritus I, 134.

Coquorum princeps I,

389. II, 50. Sapientiae ster-

ilis, ibid. Cuius est alle-

goria I, 609. populi figura

II, 50. uxorem habet II,

50.

Eunuchi in ecclesiam ne

ingrediantur II, 261. 264.

quos subinducant. ibid.

Euphratis, etymon I, 58.

Iustitiae symbolum ibid.

Item animae humanae I,

692.

Evodius, senator Iudaeus

II, 528.

Euripides, allegatus I, 45.

127. Item II, 53. 448. 449.

460. 463. 467. 469. 488. 497.

498. 515. 612.

Eurystheus ab Hercule su-

peratur II, 464.

Exactoris tributorum atrocitas II, 325. 326.

Exercitatio scientiae fons

II, 650.

Exilium morte acerbius II,

10.

Εξομολόγησις I, 60.

Exploratoris, in Chananae-

am missi II, 117. vitis fructum secum asportant,

ibid. Diversa de regione

referunt II, 118. brevi

decumbunt, exceptis

duobus, ibid.

Exules et cives, quinam II.

446.

F.

Fabularum fragmenta, unde II, 405.

- Faces ardentes** I, 578.
- Facies sensuum sedes** I, 33. 49. 51. **Eius partes septem.** I, 45. **Corporis pars principalis** I, 51. **A mente quasi fonte irrigatur** I, 573.
- Facies in orbe lunae** I, 642.
- Facundia humana cum divina collata, quam muta** II, 93.
- Faeciales, ad hostem mittendi** II, 372.
- Fama, bona, quanti aestimanda** I, 450. 451. **quantum se extendit** II, 44. **velox** II, 75. 648.
- Fames virtutis** I, 213. **Voluptatum et vitiorum** I, 544.
- Fames et sitis, graves dominae** II, 111.
- Fani Hierosolymitani ambitus** II, 223.
- Fastus quam perniciosus** II, 181. **amendacio oritur** II, 412. **Idololatriae autor,** *ibid.* **Magistratibus utilis** II, 578.
- Fatum, caret fine et principio** II, 496.
- Felicitas, vera** I, 193. **Eius definitio** I, 203. 324. **Unde comparanda** I, 614. **ex dictorum et factorum concentu** II, 421. **Eius extremum in deo stare** II, 669.
- Ferae, bestiae in anima** I, 68. II, 422. **Affectuum symbola,** *ibid.* **natura humani generis hostes** II, 421. **ad exercendos homines in rebus bellicis prosunt,** *ibid.*
- Ferae olim emendatis hominum moribus mansuescent** II, 422. **in malorum supplicium conditae** II, 433.
- Fermentum tumoris figura** II, 255. 295.
- Ferrum et aes, cuius symbola** II, 429.
- Festa Iudaeorum** II, 206. **numero decem** II, 278. **Solius domini** I, 280.
- Festum cuius symbolum** I, 450. **Festum animae** I, 185. 542. **Festorum ratio** I, 155. 156. **cuiusvis diei** II, 278. **Tubarum** II, 138.
- Fides in deum virtutum perfectissima** I, 486. II, 39. **Imputatur in iustitiam.** *ibid.* **Summam vim suppeditat** II, 116.
- Fidei in deum laudes** II, 39.
- Fiducia, quando opportuna** I, 473. **Res maxime necessaria** I, 474. **Amicitiae cognata** I, 476.
- Filii parentum partes separabiles** II, 233. **in honorem idolorum a barbaris ambusti** II, 259. **Eorum nihil proprium** II, 200. **pro parentibus ne moriantur** II, 325.
- Filii proditorum interficiuntur** II, 326.
- Flaccus, Alexandriae praeficitur a Tiberio** II, 517. 518. **administratio inepta** II, 520. **Iudaeis infestus,** *ibid.* **eos indicta caussa damnat peregrinitatis** II, 525. **variis affligit tormentis** II, 527. **armorum paratorum crimen falso intendit** II, 530. **magistra-**

- tu nondum exacto revocatur II, 532. damnatus a Caio, bonis omnibus exuitur II, 538. 539. Eius suppellex magnifica II, 539. ad Andrum insulam relegatur II, 540. Eius ibi fletus et miseriae II, 541. Providentiam divinam tandem agnoscit II, 542. de acerbitate erga Iudaeos poenitentia, ibid. Iussu Caii interficitur II, 544.
- Flagrorum differentia** II, 528.
- Flatus, et spiritus differentia.** I, 51.
- Flosculi, et tintinnabula in veste pontificis** I, 452. II, 153. 226.
- Fluvius, sermonis prolatisignum.** I, 690.
- Flavius paradisi, virtutem in genere significat.** I, 56.
- Fluvius Aegypti et Euphrates** I, 518.
- Foeneratoris, sordidi verarum opum nescii** II, 389. eorum impuritas II, 284. 285.
- Foetus recens nati a matre ne abducantur** II, 396. cum matre ne eodem die mactentur. II, 397.
- Fontes, exantlati dulciores** I, 266. fontis sensus varii I, 572. Mentis symbolum I, 573. Fons terrae. I, 49. Insipientiae I, 574. Iudicii, I, 575. Delictorum. ibid.
- Fornax vulgaris hominum vitae imago** I, 367. 518.
- Fornicatio animae** II, 265.
- Fortitudo, quid** I, 56. 57. II, 360. Eius sedes, ibid. Officium I, 153. II, 665. falso sic dicta II, 375. vera quatenus II, 376. in adversis ferendis spectatur, ibid.
- Fortitudo ex sapientia oritur, ibid. a lege Mosaica passim docetur** II, 378.
- Fortunae instabilitas** II, 85.
- Frater corpus subinducat.** I, 367. 559.
- Fratres, quinam** II, 284. 285. 338.
- Fructus anni quarti purgandus** I, 347. II, 402. quinti, comedendus I, 349. Sapientiae ad solum deum pertinet I, 350.
- Frugalitas, in victu** I, 639. eius bona II, 666. ad deum propius adducit, ibid.
- Fruges, novae** I, 178. Concisae I, 179. Comminutae I, 180. Tostae I, 178.
- Frumenti primitiae die pentecostes oblatae** II, 294.
- Fuga a deo** I, 93.
- Fugae tres causae, odium, metus, pudor** I, 546.
- Fur communis hostis** II, 202. 335. ad calumniam et periurium proclivis II, 342.
- Furtivae rei duplum pendat** II, 336. pro ove quatuor, pro bove reddat quinque II, 337.
- Furtum prohibetur** II, 202. 335. eius nomine quid intelligitur II, 206. manifesti et secreti poena varia II, 336.

Futurorum cognitio piis
promittitur II, 222.

G.

Gad. Nominis etymon I, 663.
Gaidad Enochii filius, gregis symbolum I, 237.
Galaad, eius etymon I, 91.
Galbanum, aeris allegoria I, 500.
Gallorum gallinaceorum audacia II, 466.
Gaudium, universale bonum. I, 104. Ex animae solum bonis oritur I, 217. Verum et falsum. I, 605. Deo soli proprium II, 29. 280. Hominis cum dolore mixtum II, 281.
Gaudium irrationalis animae elatio II, 245. affectuum praestantissimus II, 413. sapientis praemium II, 416.
Gemitus, quid. I, 129. Species duplex, ibid.
Genarchae Hebraeorum septuaginta II, 111.
Genesis, primus Mosis liber I, 3.
Genethliaca a Chaldaeis inventa I, 464.
Generatio, quid I, 290.
Generatio quarta I, 515.
Genus, rerum creatarum nunquam interit, I, 9. 139. 590. II, 1. 143. 495. Speciebus antiquius. I, 69. Aliud a populo I, 164. *Αἶμα* dictum I, 48.
Gens tota principi praefenda II, 246.
Geometria I, 158. 521.

Geon, fluvius fortitudinis allegoria I, 57.
Germani, Oceano aestuanti minitantur I, 697. gens ferox extra imperium Romanum II, 347.
Gladius flammeus motum coeli subindicat I, 142. 143. Solem. ibid. Verbum dei I, 144.
Gloria vana I, 674. II, 636. Quaerit superflua I, 666. Virtutis studiosis infesta I, 676. Eius studium, sapienti etiam adhaeret II, 668.
Gomorrha I, 684.
Gonorrhoeus I, 88.
Gorgonis caput II, 581.
Graeciae status, I, 298. regionibus barbaris minus fertilis II, 646.
Graecia hominum maxime procreatrix II, 647.
Graecae linguae copia II, 140.
Grammatica I, 158. 521. 540.
Grando Aegyptiis immissa II, 99. in mediis ignibus durat, ibid.
Gratia dei gaudium affert I, 379. Quam maxime necessaria I, 481. 662. Eius subsidio meus percipit I, 565. pro debito olim reddendo est habenda II, 388.
Gratiae divinae incircumscriptae I, 477. Virgines dictae I, 141. 586. nunquam disiunctae II, 135.
Gratiarum actio virtus praeclarissima I, 348. Nunquam intermittenda. ibid.

Gratiarum actiones quomodo dividendae II, 243.

Gravida animans ne mactetur II, 398. mulier ante partum poenam ne subeat, ibid.

Grex in nobis, bruta pars et nimae I, 679.

Gulosus, I, 665. II, 479.

Gustus sensuum maxime il. liberalis II, 239. 352.

Gyarus insula sterilis II. 536.

Gymnasia praefectura sumptuosa II, 536.

Gymnosophistae Indorum sapientes II, 456. senes comburunt II, 26. 27.

H.

Habitus, qualitate praedita potior I, 597. 641.

Habitus in saxis et lignis I, 71. II, 496. 511. 606. 620.

Eorum vinculum I. 277.

Spiritus in se ipsum revertens I, 278.

Haereditatem adeundi leges Mosaicae II, 172.

Haeres, rerum divinarum quis I, 438. 482. 518.

Haereses, ad impietatem tendunt. II, 656.

Harioli et augures testium falsissimi II, 348.

Harmonia musica II, 174.

Hebraei e Chaldaea oriundi II, 626. a rege Aegyptio opprimuntur II, 81.

Eorum tribus duodecim II, 111. 225. vitulum aureum conficiunt II, 159.

gens numerosissima II, 234. 386. cultum dei veri professa, ibid. qua ratio-

ne Chananaeam occuparunt II, 627. 627. regionis devictae primitias devotent II, 121. pro orbe toto funguntur sacerdotio II, 104. Legum suarum peritissimi II, 631.

Hebraeus περὶ αὐτῆς a sensibilibus migrans I, 439.

Helice urbs a mari absorpta II, 514. 622.

Helicon Aegyptius II, 570. Iudaeos vexando Cui gratiam aucupatur II, 571. calumniis contra gentem, comminiscitur II, 572.

Helix, aquarum elevandarum instrumentum I, 410.

Hemisphaeria duo dicta Ἀποσφαιρα II, 189.

Heracliti sententia de morte I, 65. De mundi ortu I, 88. 503. De elementorum mutatione II, 509. De aeris tenuitate II, 647.

Herbae, significationes variae I, 136. Herba agri sensibilibus figura I, 48.

Hercules assentiri nequit II. 449. servire renuit II, 461. erga herum fiducia. ibid. Eurystheo fit superior ex animositate II, 461. ab Argonautis expositus.

Hesiodus allegatus I, 204. 380. eius sententia de mundi auctore II, 490. 610.

Hieromenia, quodnam festum II, 206. 294.

Hieropompi II, 224. 578

Hierosolyma Iudaeorum metropolis II, 524. mul-

- tarum coloniarum mater II, 587.
- Hippocratis aphonismus I, 621. De hominum aetatibus dicta I, 26.
- Hircus consecrationis II, 157.
- Hirci duo sorte assignati I, 498.
- Hirundines nobiscum versantur II, 646.
- Hodie, aevi omnis allegoria I, 92. 554.
- Holocausta, sacrificia II, 240. Omnium optima II, 241. cur mascula solum, ibid. pro Caio oblata II, 598. Eorum pelles inter sacerdotum praemia II, 235.
- Holocaustorum lex I, 190.
- Homeri loca II, 224. 450. 463. 464. 465. 474. 477. 499. 513. 614.
- Homicida, quinam II, 314. naturae leges violat II, 202. pro sacrilego habendus II, 313. ab aris ipsis abstrahendus II, 315. ab aditu templi arcendus II, 314.
- Homicida dei minister II, 320. 321.
- Homicidae non voluntarii I, 188. 189. 557. II, 319. Civitates perfugii eis assignatae I, 560. 254. Pontifice defuncto reditus conceditur ibid.
- Homicidium, voluntarium I, 557. Eius poena I, 554. II, 313. 324.
- Homicidium vetitum II, 202. 208. 313. Isto sub nomine quid continetur II, Philo Iud. T. VIII.
208. in eo intentio par operi II, 314.
- Homilus, apud Caium legatis admittendis praefectus II, 572.
- Homines quotquot sunt, peccatores I, 284. In sentiendo et iudicando varii I, 384. 385. Instabiles I, 586. II, 648. 657. Pro ni in errorem I, 151. Vulgo caeci I, 483. Nonnunquam feris saeviores I, 670. Coeli, terrae et dei I, 271. Eis nihil proprium I, 151. II, 405.
- Hominis creatio I, 14. Non ab uno opifice formatus I, 16. 431. 432. 556. Ultimo conditus I, 15. 18. Ex quatuor elementis compositus I, 35. II, 498. Animal terrestre, aquaticum, coeleste, ibid. Ex animo et corpore plexura I, 372. Vultu ad coelum converso I, 207. 333. II, 605. Ad imaginem factus I, 15. 336. Factus a ficto discrepat I, 32. 53. 61. 336. Coelestis planta in terris I, 207. II, 616. Minor mundus I, 334. 444. II, 608. Deo cognatus I, 20. 34. Creaturarum dominus, ibid. Animalium auriga et gubernator. I, 21. Mortalis et immortalis I, 32. Creatus liber I, 280.
- Hominis primi excellentia I, 32. I, 39. In paradiso collocatur I, 336. Vere mundi civis I, 34. Animalibus nomina imponit. I, 35. Arborum et stirpium

Affectuum supplantator dominus I, 301. Lapsi poena I, 40. Paradiso expulsus, non emissus I, 138.

Hominis redimendi pretia II, 276.

Hominum genus doloribus obnoxium II, 291. 280. interse cognatio II, 187. 285. in medio positi inter virtutes et vitia II, 418. affectibus quibusvis obnoxii II, 452. de praesentibus magis quam futuris solliciti II, 545. Antiquitus e terra nati II, 493. 494. 495.

Homo, verus I, 195. 267. 565. II, 2. 3. 410. Internus I. 336. Dei I, 582.

Homo, mundi civis II, 106. Terrenorum omnium dominus II, 144. 409. Virtutis divinae simulacrum II, 144. Coelo cognatus, quoad animam II, 202. Dei ἀγγέλος II, 338. qua ratione deo fit similis II, 347. in aliorum usum conditus II, 662. a peccato non immunis, ibid. in malum propendens II, Coelestis et terrenus I, 49.

Homonymia et synonymia I, 351.

Hordeum cuius figura II, 294. Eius primitiae manipuli festo offerendae, ibid. suspectae uxori datum II, 309.

Hospitis iura II, 86. 393.

Hostes, per caduceatores ad pacem invitandi II,

393. eis bene faciendum. II, 395. eorum genus duplex II, 421.

Hostia integra, quodnam subindicat II, 251. pro pontificio peccato, igne absumenda II, 248.

Humana iudicia obscura et incerta. II, 384.

Humanae res universae instar somnii II, 59. 60. quam instabiles II, 61. 87. 284. quam obscurae, II, 61. confusione plenae II, 62.

Humanitatis laudes II, 383. Regi, quam congrua II, 136. pietati cognata II, 383. multis Mosis praeceptis tradita II, 389. 402. exercenda erga indigos II, 389. erga alienigenos et hostes II, 393. erga animantes rationis expertes II, 400. Item naturas sensus expertes II, 402.

Humerus, laboris nota I, 192. II, 135.

Humida substantia aqua I, 8. Terram continet I, 31.

Humiliationis, species duplex I, 234.

Humilitatis laudes II, 667.

Hyacinthus, aeris symbolum I, 536. II, 148.

Hydra animam variam significat. I, 661.

Hypocritarum, natio copiosa I, 608. Nonnunquam detecta, ibid.

I.

Iacob, laboris et profectus symbolum I, 186. 396. 646.

- I, 90. 125. 169. 590. Ad virtutem exercitatus I, 402. Tribunal duodecim princeps. *ibid.* Monarchiae divinae assertor I, 547. Fugit I, 91. 549. tum fratrem tum parentes relinquit I, 552. ad Labanum matris fratrem divertitur *ibid.* Pastor. I, 306. Luctator. I, 125. Israel, dictus, I, 369. 467. 590.
- Iacob virtutis exercitio comparatae symbolum II, 9. 412. filios mittit in Aegyptum ob comneatum II, 64. 68. ibi et ipse proficiscitur II, 77. per patris timorem iurat II, 271. pro praemio recipit dei visionem II, 412. 414. 415. numerosae sobolis pater II, 418. a patre Isaac benedicitur II, 441.
- Iacobi et Esavisors diversa I, 404. Iacob auditus, Israel visus symbolum I, 415. 442.
- Iamniae, cives Iudaeis infensi II, 575. Altare Caio erigunt, *ibid.*
- Iaphet benedictus I, 491. In domibus Sem habitaturus I, 401. 402.
- Ibis, avis Aegyptia II, 472. 570.
- Idaeae, incorporeae rerum sensibilium sigilla I, 30. 378. Earundem mensurae I, 31. Rebus individuis anteriores I, 47. Immortales I, 206. Idaeae II, 219. 261. 445.
- Idea simplex II, 19.
- Idololatrae caecis miseriores II, 192. merito puniendi, *ibid.* stigmata in corpore recipiunt.
- Idololatriae species variae II, 189. magnam hominum partem occupavit, *ibid.* a scriptoribus fabulosis aucta II, 245.
- Idolorum artifices et sacerdotes II, 192.
- Iecur, cupiditatis sedes I, 57. 58. 110. Iecoris fibra, adeps et renes deo adolentur I, 190. vini duplicem habet in cibo digerendo II, 241. in eo velut speculo somniantes contemplamur. *ibid.*
- Iecur, eius fibra separatur II, 244. 245.
- Ieiunii Hebraeorum celebritas II, 158. 206. 296. Quid eo subindicatur II, 296.
- Ieremias, Propheta I, 148.
- Ierusalem, visio pacis I, 691.
- Iesus (Ioshua) Mosi dilectus II, 384. Dei monitu Hebraeis praeficitur II, 385.
- Ignis in aere degit I, 330. Altaris perpetuus II, 254. cuius symbolum II, 255.
- Ignis fulmineus II, 21. vulgaris aram ne tangat II, 158. Sabbato non accendendus II, 168. 282. 283. Eius tres partes, pruna, flamma et splendor II, 504. 646.
- Ignorantia, mortalium quanta I, 457. 465. Caecitatis similis I, 382. Cunctas corporis morbos superat

- I, 381. Eius agnitio, finis scientiae I, 457. et ducit ad sapientiam II, 651. Genus duplex I, 382.
- Ignoscendum veniam petentibus II, 670.
- Imaginatio, quid I, 49. 278. II, 606. Eius iudicia instabilia I, 383.
- Imaginum cultores II, 472.
- Imagines non conficiendae I, 496.
- Imbelles facile profligantur II, 663.
- Immundities arborum purganda I, 53. ex congressu legitimo II, 310.
- Imperatori incongruum nugis delectari II, 552. Eius natalibus honor vulgo habitus II, 529. Auctoritas ἀντιπρόσωπος II, 550.
- Imperia brevi subversa II, 60.
- Imperitia, interitus causa II, 649.
- Imperium salutare I, 679.
- Impietas, impiis noxia II, 236.
- Impiorum de deo sententia I, 281.
- Improbi, sunt mundi hostes II, 142. eorum consuetudo vitanda II, 652.
- Imprudens rerum incessarum appetens. I, 59. Semper parturit, ibid.
- Imprudentiae notae I, 78.
- Impuri quinam II, 333. 446. a coetu sacro arcendi II, 261. eorum sacrificia non accepta II, 253. ex cadaveris contactu II, 333.
- Inaequalitas, bellorum parens I, 495. quantum malum II, 665.
- Incensum odoramentorum quotidianum II, 234. sacrificio cruento acceptum II, 254.
- Incesti crimen II, 301. 303. bellorum et seditionum causa Persis II, 302.
- Incircumcisio, poena cur intentatur II, 675.
- Incontinentia, bellorum causa II, 50.
- Indi se ipsos concremant II, 26. 27.
- Infideles, terra absorbentur II, 178.
- Infantium expositio II, 397. legum naturae violatio II, 318. inhumanitatis indicium, ibid. Homicidio par delictum II, 319.
- Ingenui vere, spe sunt pleni II, 574.
- Inimicis danda venia ex lege Mosaica II, 534. Claudestini manifestis peiores II, 366.
- Iniuriam pati quam inferre levius malum II, 44.
- Iniustitia virtutibus divinis adversaria II, 655.
- Inobedientia I, 359.
- Inquilini humane tractandi II, 392.
- Inquirentes, nec invenientia I, 567. 569.
- Inquisitio, et inventio I, 564. 565.
- Inquisitio dei quam delectabilis I, I, 566.
- Inscitia, delirationem affert I, 358. Malorum causa primaria I, 359.

Insipiens angustis confli-
ctatur II, 674.
Insipientia, vulgo arro-
gans I, 685. Eius mala,
ibid. malorum summum
II, 649.
Insolida magis percellunt
II, 15.
Insulae a mari absorptae
II, 514.
Intentio par operi I, 429.
Interpretatio et prophetia
discrepant II, 164.
Inventio et redinventio I,
285.
Inventio sine inquisitione
I, 571. 572.
Invidia, gravis adversaria
I, 654.
Invidia prosperis infesta
II, 42. 668. a bonorum ani-
mis longe exsulat II, 444.
extra chorum divinum
residet II, 447. totum or-
bem nunquam occupavit
II, 553. a rebus praeclaris
denno vincitur. II, 672.
Iobeli etymon I, 241. 242.
Ionis tragici locus de gallis
gallinaceis II, 466.
Iosephi nomen adiectio-
nem significat I, 592. 664.
665. Invenis dictus I, 290.
394. Una cum fratribus
gregem pascit I, 290. A
patre mittitur I, 194. Ar-
rogans I, 122. Animo in-
constans I, 461. Mixtae
sententiae auctor ibid.
Regi innotescit. I, 664.
Rebus corpori necessa-
riis praeficitur I, 592. Cur-
rum secundum ascendit.
I, 665. Psonthomphaec
dictus. I, 592.

Iosephi mores I, 192. 660.
661.
Iosephi ossa I, 438.
Ioseph ex nominis etymo
domini appositionem si-
gnificat II, 46. Politici fi-
gura II, 41. Indoles egre-
gia II, 42. Ismaelitis ven-
ditor II, 44. in Aegyptum
deducitur, II, 46. ab hera
allicitur ad moechandum
II, 48. In carcerem coniec-
tus II, 53. Somnia inter-
pretatur II, 56. Aegypto
praeficitur II, 58. Fratri-
bus se ostendit II, 75.
Eius patientia, ibid.
egregia in rebus obeun-
dis dexteritas II, 76. mo-
ritur II, 78. Eius laudes
II, 79.
Iothor ex etymo superfluous
explicatur, I, 307. 594.
Fastus nimii symbolum
I, 269. 363. Raguel appel-
latus I, 594. Eius filiae
septem I, 593. II, 89.
Ir, coriaceum significat, I,
100. Causa indicta dam-
natus, ibid. A deo inter-
emptus, non domino I,
101.
Irae effectus I, 112. In men-
dacium proclivis ibid. Ab
Aarone cohibetur, a Mose
exscinditur, ibid. Pec-
catorum fons. I, 283. Num
cadat in deum, ibid. Quo-
modo placanda. I, 469.
Eius sedes I, 446. in pec-
tore II, 351.
Irides, et siderum coronae
II, 643.
Irrationalium, duplex spe-
cies I, 170.

Isaac, ex etymo risus et
lactitia I, 95. 104. 130. 598.
602. II, 29. 412. Scientiae
αἰσχροδοῦς figura I, 164.
273. 631. 646. Ablactatus
I, 660. In campum egre-
ditur I, 107. Unicam tan-
tum ducit uxorem I, 524.
Nomen non mutatur I,
591. In Aegyptum descen-
dere prohibetur. II, 440.
Generi apponitur I, 461.
Sapientis, Ismael, sophi-
stae signum I, 391.

Isaacus virtutis per se do-
ctae figura II, 9. 412. 413.
pro praemio gaudium re-
cipit II, 412. 413. solus
Abrahami sedes.

Isidorus, turbulentus, et
seditiosus II, 537. Sodali-
tiorum princeps, ibid.
contra Iudaeos calumni-
ator II, 598.

Isidorus et Lampon Flacci
accusatores II, 535. 538.

Ismael, ex etymo, auditus
dei I, 577. 609. Sophistae
similis I, 440. 391. 577.
Puer appellatus I, 394.

Israel, videns deum, I, 124.
369. 483. 526. 577. 590. 640.
681. Contemplationem si-
gnificat I, 186. II, 9. 546.
Genus perspicax. I, 294.
Dei sors peculiaris, I, 338.
genus supplex deo patri
addicitur II, 546.

Israelitae, lateres facere
cogantur I, 418.

Issachar, ex etymo, mer-
ces I, 374. 663. Operantis
figura I, 59. Materia cor-
porea habet opus. I, 60.

Iudaei, genere nobiles II,

440. Bello fortes II, 578.
Ingenii et moribus paci-
fici II, 529. eorum victus
tenuis II, 580. Deo sun-
curae II, 542. a cunis edo-
cti unum tantum deum
colere II, 562. inter gen-
tes quasi orphani II, 365.
366. Rituum suorum te-
nacissimi II, 577. Pilato
clypeos in urbem san-
ctam inferenti se oppo-
nunt II, 596. ad Tiberium
scribunt, ibid. Caii sta-
tuae erigendae in templo
acriter repugnant, II,
579. enixis precibus ro-
gant Petronium ne eri-
gat II, 580. pro orbe toto
sacerdotes et prophetae
II, 15. Gens populosissi-
ma II, 457. 524. 577. dis-
persi in unum olim colli-
gendi II, 436. Idque a spe-
ctro quodam naturae di-
vini oris, ibid. Felicitate
maxima florebant, ibid.
hostes castigatos intue-
buntur. II, 437.
Iudaei, Libertini Romae
degentes II, 568.
Iudaeorum Alexandrino-
rum frequentia II, 523.
Ius civitatis sibi vindi-
cant, II, 599. eorum ibi
miseria II, 526. 527. a Flac-
co male habitati II, 528. a
proseuchis exclusi II,
535. in exiguam Alexan-
driae partem conclusi II,
563. 564. acerbè vexa-
ti et cruciati, ibid. le-
gatos ad Caicum mittunt
II, 581. eorum senatus
Alexandriae II, 527.

- Iudas** confessionem significat. I, 59. 84. 374. 599. 626. 663. **Materiae** expers I, 60. In laudibus dei perstans I, 537. Deponit annulum, armillam et baculum I, 568. Eius ingenium II, 68. Fratris causam perorat II, 72. 73.
- Iudex** omni affectu carens II, 344. communis benefactor II, 345. ἀδωροδοξή-
τος II, 346. res, non personas examinat II, 347. 348. misericordia a iustitia ne moveatur. ibid.
- Iudicium** Zeli adversus apostatas II, 220.
- Iumenta** diversigenere ad coitum non admittenda II, 369. nec sub idem ingum mittenda II, 370.
- Iumentum** errans reducendum ad dominum II, 391. 395. onere sarcinae sublapsum sublevandum II, 394.
- Iuramenta** per partem aut matrem, per coelum aut terram potius quam deum II, 271. in fraudem aliorum facta vel officium excusandum, ibid. vel firmandum luxum, ibid.
- Iuramentum**, quid I, 128. 181. Eius usus, ibid. Fidei tessera I, 311, II, 195. Irare an deo congruum I, 128. 181. Iuraturus, quid observare debet. II, 196. 206. 271.
- Iuramentum**, quid II, 195. 272. omni sanctitate servandum II, 272. Eius consuetudo perniciose II, 196. prorsus vitandum II, 194. saltem cunctanter sumendum II, 271. in loco profano non usurpandum II, 196.
- Iustitia**, quid I, 56. Eius munus I, 61. Felicitatis causa I, 214.
- Iustitia** iuste administranda II, 346. in animo recon-
denda II, 358. perpetuo contemplanda II, 359. in locis publicis describenda, ibid. oppressorum vindex II, 532. Deo assidet II, 269.
- Iustitia** dei perspicax II, 49. non semper tarda II, 132. tardata nonnunquam gravius ferit II, 196. rerum conservatrix II, 664. Eius documenta II, 186. Eius laudes II, 373. 374.
- Iustum**, iuste persequendum I, 141. Iniuste nonnunquam peragitur, ibid.
- Iustus**, vir humani generis columen, I, 454. solus homo verus II, 6. lapsus suos persentiscit II, 658.
- Iuvenca**, aries, capra I, 487.
- Iuvenca** cuius signum I, 490.
- Iuvenum** animae primas impressiones retinent II, 447.
- Iuvenis**, quis, ibid. I, 490.
- Iuventus** cum principatu malum inexpugnabile II, 574.
- Iuventus** desidiosa II, 673.

K.

- Kakla*, unde dicta I, 507.
Καρναλίωντις, I, 11.
Καταφιλεῖν et *Φιλεῖν*, I, 479.
Κύριος et *δεσπότης*, I, 476.

L.

- Laban** colorem album significat I, 306. 470. Rebecca frater I, 552. Syrus I, 91. Externorum sensibilibium figura I, 192. Institutis humanis serviens I, 364. Providentiae divinae ignarus I, 147. Inscitiae sodalis I, 654.
Labes, communis I, 583. 585. 606. 633. 678. II, 157. 249.
Labia, cur hominibus data I, 693.
Labor, bonum maximum I, 168. Virtutis principium, ibid. Corpori salutaris I, 169. Non per se, sed cum arte iunctus, bonum I, 195. Ex inscitia aerumnosus I, 607. eius utilitas II, 162. 163. ad virtutem comparandam necessarius II, 456. ad honorem ducit II, 668.
Lac, infantum cibus, I, 301. proventus ingens pecuariis II, 399.
Lacedaemoniorum ratio in legibus suadendis I, 217.
Lacedaemonius legis lator sororis uterinae nuptias permittit II, 303.
Laconis pueri ingenuitas et fortitudo II, 463.
Lacrymae, prae gaudio I, 460.

- Lacteus circulus** II, 644.
Lamach, duplex humiliationis duplicis symbolum 234. Caini filius, 201. 233. Binas capit uxores I, 239.
Lamina, aurea in capite pontificis I, 452. II, 152. Eius symbolum II, 155.
Lamponis ingenium et mores II, 536.
Lapidationis poena blasphemis inflicta, II, 165. et Sabbatum violantibus II, 168.
Lapilli Smaragdi duo in pontificis humero II, 151. 226. duodecim in pectore II, 152. Eorum color varius II, 154. Cuiusnam sunt symbola II, 153.
Lateres, cuius nota, I, 418. Igne indurantur. I, 420.
Latitudinis torpor II, 415. quid subindicat. II, 416.
Latitudo, Semo tribuitur I, 401.
Lavacrum aeneum ex mulierum speculis conflatum II, 155. 156. Eius allegorias ibid.
Leges nullae variis gentibus communes II, 46. 137. sunt sacrosanctae naturae iura II, 272. commentarii in priscorum vitas II, 2. non scriptis parendum II, 361.
Leges quaedam a deo ipso αὐτοπροσώπως promulgatae, ibid. coram gente universa II, 185. quasi uni declaratae II, 186. 187. cur in deserto latae II, 180. 181.
Leges speciales a Mose tra-

- ditae II, 208. Earum celebritas II, 80. Solae immotae et inconcessae II, 136. 628. 630. Summa veneratione apud universos habitae II, 137. Hebraice seu Chaldaice primo scriptae II, 138. Ptolomaei cura in Graecum sermonem conversae, ibid. sempiternae naturae rationi concinunt II, 142. non observatu arduae II, 406. 421.
- Leges belli** II, 379.
- Legislatorum antiquorum** in legibus condendis fallax ratio I, 1. virtutis propriae II, 136.
- Legitimum, aeternum** I, 379.
- Legum desertores continuo ad impietatem descendunt** II, 406.
- Lenitas, tum principi, tum populo noxia** I, 307.
- Lepidus pro Flacco deprecatur** II, 537. a Caio reprehensus II, 542.
- Lepra aedium** I, 194. 292. **Caloris unius, ibid. et** I, 346. **Eius Lex** I, 291.
- Leprosus** I, 88.
- Levi Israelis primo genitus** I, 186. **Nominis significatio** I, 339. 371. 663.
- Levitae, ceterorum redemptio** I, 186. 490. **Sacrorum custodes** I, 203. **Anno quinquagesimo ab opere dimissi, ibid. Eorum sors dominus, ibid. et** I, 339. **Profugorum similes** I, 188. 559. **Et homicidarum non voluntario-**
- rum, ibid. Civitates ibid. contra sacerdotes insurgunt** II, 161. 177. **Eorum reditus et praemia** II, 236. 237. 291.
- Levitarum urbes, ibid. refugium caedis in voluntariae reorum** II, 237. 320. 321.
- Levitica tribus ad ministeria sacra deligitur** II, 159. **cur reliquis praelata** II, 159. 160. 225. 320.
- Lex, divina, quid** I, 456. **Leges scriptae intelligibilium figurae** I, 450. **In arca reconditae** I, 561. **Rex quidam iustus** II, 137.
- Lex, ante terras, Hebraeis data** II, 182. **quanto pompae apperatu tradita** II, 187. **populi puritate accepta** II, 188. **ad bene vivendum, quam necessaria** II, 183.
- Lex vera recta ratio** II, 452.
- Lia, ex etymo, renuens et lassata** I, 458. 617. **Viro invisae** I, 251. **Motum placidum significat** I, 523. **Rationalis animae partis virtus** I, 523. 626.
- Liber et princeps quis** II. 448. **qui deo servit, ibid. qui suas res peragit, ibid. qui de rebus humanis recte sentit. II. 449. Dei amicus** II, 452.
- Libertas, firma** I, 419.
- Libertas fons felicitatis** II, 467. **servo bonorum maximum** II, 286. **eius indicium, aequa loquendi potestas** II, 452. **eius praestantia celebrata** II,

467. duplex, animarum et corporum II, 448. vera, quatenam, II, 469. non datur manumissione, ibid. ex animae indole spectatur II, 470. pro ea mors appetenda II, 103.
- Libri Mosaici divinitus inspirati** II, 163. eorum partes II, 151. 408.
- Linea**, quid I, 11. 540. stola pontificis II, 225.
- Lineae vestes** I, 370. 653.
- Linguae infrenatae mala** I, 224.
- Linguarum confusio** I, 404. 406.
- Linum vestitus purior quam lana.**
- Literalis legum sensus non deserendus** I, 450.
- Loci sensus triplex** I, 630. Verbi divini symbolum I, 638.
- Locustae animal mundum** II, 355. Aegyptiis immis-sae II, 99.
- Logica, ethicae et physicae munimen** I, 302. Sepi et maceriae comparatur ibid. et I, 589.
- Λογικὴ*, I, 526.
- Λόγος* tum reconditus, tum prolatus II, 154. (v. Verbum divinum).
- Longaevitas piis promissa** II, 425. 426.
- Loquacitas** II, 651.
- Loquendi opportunitas**, ib.
- Loriculis cingenda tecta** II, 324.
- Lothi etymon** I, 459. Pars animae ad sensibilia proclivis I, 438. Filiarum solum genitor I, 282. Eius uxor in statuam versa. I, 130. 657. Filiae eius bin-nae quid significant I, 259, 382. 388.
- Lothi ingenium et mores** II, 30. 31. captivus abducitur II, 33. cum Sodomitis non consentit, de vitae genere II, 143. servatus e medio Sodomorum incendio, ibid.
- Lucerna, sacra** I, 503. 520. Sine mensura I, 505. Cuius symbolum I, 504.
- Lucernae a vespere mane usque ardentes** II, 256. Earum Allegoria, ibid.
- Luci plantatio vetita** I, 52. II, 224.
- Luctus in funere, qualis debet esse** II, 37.
- Luna, quid** I, 623. 642. Eius Phasis. I, 24. Mutationes septem I, 45. Disciplinae figura I, 676.
- Lux, creata** I, 6. idealis ante solem I, 7. 10. Rerum optima I, 11. Ad philosophiam dux I, 12. Divina humanam exstinguit. I, 511. cum Sole, bonis Solis propria II, 675.
- Luxuriae, ratio** I, 639. 665. In vestitu et supellectili I, 666.
- Luxus mala** II, 239. 240.
- Lycurgi leges** II, 163.
- Lyra chordarum septem** I, 29. 46.
- Lysimachus** II. 465.
- M.**
- Macedones e liberis servi** II, 60.

- Macedonum imperium** I, 298.
- Macheir, eius etymon** I, 325.
- Macronis apud Caium gratia** II, 519. mox ab eo interficitur II, 554.
- Madian I, 89. 413. 594.**
- Madianitae Arabes missis mulierculis Hebraeos corrumpere nituntur**, II, 381. a dei cultu, eos abducunt II, 382. magna strage, Phinea duce, profligantur, *ibid.*
- Maecenatis et Laniae hortii** II, 597.
- Magi apud Persas honorati** II, 456.
- Magi Aegyptii prodigia operantur** II, 95. a Mose superantur, *ibid.*
- Magistratus legitimus civium pater** II, 171. duplex, tum urbanus, tum rusticus II, 330.
- Magnetis, natura** I, 34.
- Magni, definitio** I, 445.
- Maiorum dotes posteris dissimilibus non prosunt** II, 438.
- Mala punica in pontificis toga** II, 453. 226.
- Maleleel** I, 238. 239.
- Mali, quam execrabiles** II, 431. plerumque instabiles II, 173. confusi II, 13. multorum indigentes II, 377. gaudii veri expertes II, 280. ingenio invidio II, 4. honorum virorum indices non idonei II, 638. eorum vita bellum II, 663. spes irritae II, 433. 533. nunquam vere felices II, 635. 642. 649.
- Malitia, non in paradiso degit** I, 555. A choro divino exsulat, *ibid.* et I, 557.
- Multiplex** I, 64. 361. 445. 569. II, 4. 456. plurimis indiget I, 64. ad coelestia assurgit I, 422. maxime omnium noxia II, 453. quasi lues pestifera II, 638. ex impunitate augeatur II, 71. non in perpetuum latet. *ibid.*
- Malorum convictus** II, 671.
- Malum improvisum proviso gravius** II, 107. incertum levius confesso II, 396. praesens, commodorum praeteritorum delet memoriam II, 109.
- Malus, omnis exsul** I, 87. 88. 527. II, 438. plenus caliginel, 88. Agricolae imperito similis I, 212. Circa corpus occupatur I, 303. Ad mentem suam confugit I, 94. perpetuo fluctuat, I, 97. 230. peragit bona, non bene I, 129. ad legem proponendam non idoneus I, 217. a deo derelinquitur I, 218. Afflatus divini prorsus incapax I, 510. successus eius, supplicium gravissimum I, 429. 430. Vita aerumnosa I, 437. 214. 217. II, 659.
- Manasses, reminiscendae symbolum** I, 396. 397. 525. Cum concubino cohabitatur I, 525.
- Mancipiorum luxus** II, 478. 479.

Mandragorae potus II, 478.
Manipuli, non demetuntur a Iosepho, sed colligantur I, 662. Cuius sunt signa I, 663. festum II, 206. 294.
Manna, genus summum I, 82. 121. 214. Cibus coelestis I, 484. 499. Hebraeorum II, 112. Verbi divini imago I, 120. 214. 484. 564. in diem crastinum non asservandum II, 113. 175.
Manna eius praeparandi ratio II, 114. cuiusnam est symbolum II, 241.
Manus actionis symbolum II, 358. 406.
Marcus Agrippa templum donariis ornavit II, 588. 589.
Maria, Mosis soror I, 78. Spei allegoria I, 677.
Maris domini appellatio Syra II, 522.
Maris recessus et incrementa II, 510. 514. 619. 622.
Maris rubri transitus mirabilis II, 108. 174. 485.
Mars II, 561.
Mascula, primogenita. I, 183. Foemineis potiora II, 244.
Masec I, 478. 479. 480.
Materia creata II, 625. Eius quantitas sufficiens a deo provisa II, 628. universa in mundo conficiendo assumpta II, 491. 497.
Mathematicus, quis I, 589.
Mathusalae, etymon I, 233. 234. 239.
Matutinum tempus precibus opportunum II, 664.

Maxilla, quid significat II, 235.
Medicorum disciplina I, 132. 187. Eorum generum duo I, 199. ratio II, 637. 651. aegrotis alimenta subtrahunt II, 182.
Medicorum et coquorum discrimen II, 57.
Μεγαλοπολίται I, 34.
Mel altari ne quis afferat II, 255. Eius Allegoria, ib.
Melchae, etymon I, 525. Melchisedeci, etymon I, 103. Vinum profert, ibid. A deo sacerdos constitutus I, 102.
Melodia, hominum I, 245.
Membrorum hostiae divisio II, 242. Quid eo subindicatur, ibid.
Memoria, non omnis bona I, 320. Dei, bonorum summum I, 444.
Memphis Aegypti regia II, 99.
Mendacii assuetudo, unde II, 346. 405.
Mens, duplex, universi et homini propria I, 93. 465. 466. 505. divina purissima rerum causa I, 2.
Mens homini propria εἰκὼν εἰκόνας I; 505. sensuum sensus I, 540. et princeps II, 413. Animae anima I, 15. sensuum ope corporis percipit I, 40. 68. 78. 98. 150. sine deo sentiendi impotens I, 48. 49. omnia percipit. I, 16. Ipsa parum nota I, 579. ex sui cognitione dei notitiam assequitur. I, 467. Volucris in coelum fertur I, 16.

- Sermonis** parens I, 588. sensus servat. I, 125. Quomodo libera. I, 95. 279. II, 607. Totius animae gregis rector. I, 679. Cerae similis I, 40. 55. 279. 498. 583. 640. Ascensor et auriga I, 314. Adeo inspirata I, 481. Animae divinae ἀπέπασμα I, 209. 612. 625. Partis brutae deus I, 101. Futurorum vates. I, 626. De ea quaestiones I, 625.
- Mens** bona a tristitia immunis. I, 127. Mentis sopor I, 72. Vestes. I, 76. Arrogantia I, 133. 150. Vis immensa. I, 208.
- Mens**, quasi *ῥαυματοποιός* II, 12. ἀνιλητός II, 24. exemplaris sempiterni imago II, 202. Aetherae partis portio II, 605. ex origine diviniore quam reliquus homo II, 607. oculis perspicacior II, 377. 533. 546. 672. ex corpore patitur II, 428. in sano corpore sapientiam facilius assequitur, ib. errori obnoxia II, 413. coniecturis magis quam scientia ducitur II, 549. devia, a deo in viam reducit II, 427. virgini assimilatur II, 275.
- Mens** sapientis, dei regia II, 428. Templum deo dignum II, 437. vere homo II, 462. in rebus adversis praesaga II, 544.
- Mensa**, sacra, cuius symbolum I, 504. eius situs II, 451.
- Philo* Iud. T. VIII.
- Mensis** primus veris initium II, 169.
- Mensis** septimus, sacer II. 286.
- Menstrua**, diebus septem perficiuntur. I, 29. 45. Infantis substantia I, 31.
- Menstruata** mulier I, 574. non tangenda II, 305.
- Mentis** alimenta II, 182. pulcritudo II, 156. quies II, 427. rectitudo II, 424.
- Mensurae** et pondera II, 368.
- Mercenarii** munerum sacrorum ne sint participes II, 231. 232.
- Merces** laboris statim persolvenda II, 368. 389.
- Mercurii** caduceus et talaria II, 560.
- Meretrix** a Lege non permessa II, 48. 308. lapidationis poenae obnoxia II, 308. Eius merces in sacrarium non admittenda II, 264. impurae animae symbolum II, 265. Nati idololatris similes II, 181. a templo arcentur II, 261. huius allegoria II, 262.
- Meretricum**, filii a coetu dei interdicti I, 426. 447. Polytheorum figura I, 609.
- Merum** insaniam generat I, 351. Olim μέθω dictum I, 352. effectus II, 227.
- Mesopotamia** I, 415. 553.
- Messem** metere I, 662.
- Μεθύειν* et μέθης, etymon I, 354.
- Meteorologia** I, 370. 588.
- Metus** consiliarius malus I,

19. Servitutem affert II, 448.
 Migratio et solitudo poenitentiae praemia II, 411.
 Militaria opera non servilia II, 450.
 Militum, qualis delectus ex lege II, 380.
 Miltiadis strategema excitandis militibus II, 466.
 Ministerium non est servitutis indicium II, 450. 451.
 Misade I, 76.
 Mitra pontificis II, 152.
 Moab, civitas. Eius etymon I, 103. 634.
 Mola in pignus non accipienda II, 333.
 Montes terrae creatae documentum II, 510. 513. 619.
 Morbi septiduo dignoscuntur I, 45. malos corripunt II, 432. Mortalitatis documenta II, 427.
 Morbi, serpentes II, 205.
 Morbus femineus II, 261.
 Mores sunt leges non scriptae II, 361.
 Mors, quid I, 64. 410. Duplex ibid. II, 419. Animae I, 65. 239. 593. Scientiae I, 325. Sermonis I, 367. 410.
 Mors, calamitatum finis II, 10. divino iudicio malorum initium II, 419. animae a corpore separatio II, 37. pro sacris instar vitae II, 574.
 Mors aetatum II, 59.
 Mortui, quinam I, 554.
 Moses legum conditor et interpret II, 80. Rex, vates, et sacerdos II, 416.

Legislatorum optimus II, 136. unde quaque magnus II, 280. ingenio mitissimo II, 420. Dei diligens, eique dilectus II, 145. iustitiae et pietatis exemplum II, 416. Lex animata II, 106. ab exteris scriptoribus parum memoratus II, 80. 81. Librorum sacrorum auctor ibid. Eius a legislatoribus reliquis diversa ratio II, 142. sic dictus a voce Aegyptia. Mos aqua II, 83. eruditus praeceptoribus Aegyptiis, Graecis, Chaldaeis II, 83. secedit in Arabiam metu Pharaonis II, 88. Dux Hebraeorum ex Aegypto II, 104. 627. Choro virorum deum laudantium praeest II, 174. in Sina monte dies 40. ieiunat II, 146. Eius facies intuentium oculos perstringit. ibid. manibus elevatis Amalecitas profligat II, 115. 450. Fratrem pontificem constituit II, 156. 161. filiis vel cognatis non relinquit regimen populi II, 384. Deum erat successorem deligere II, 385. sic monitus Iosnam populo praeficit. II, 386. Ferme moriens prophetias edit II, 179. cuiusque tribus sortem praedicat II, 179. 388. obitum suum describit et sepulturae locum II, 179. moritur II, 179. 387. 388. a suis quantum observatus II, 628.

Mosis etymon I, 597. **Homo** dei. *ibid.* **Pharaonis** deus I, 165. 598. **Eius** a Chaldaeis discrepantia t, 464. 465. **Homo Aegyptius** dictus I, 596. **Propheta** I, 511. **Veritatis** solum sectator. I, 166. **Certamen** cum sophistis recensat I, 198. **In caliginem** ingreditur. I, 228. 270. 579. II, 106. **Vitulum** in pulverem comminuit. I, 257. **Extra castra** figit tabernaculum I, 270. **Sursum** vocatus I, 313. **Perfectissimus** I, 371. **Eius manus** elevatae I, 124. **adversus deum** fiducia I, 475. 476.

Mulier, e viri costa formata I, 70. II, 653. **Peccati** auctor I, 36. **primo** tentatur I, 39. **sensus** figura I, 40. 73. 97. 147. 542. **labentis** poena I, 40. **Mulieres** tabernaculo conficiendo operam et opes conferunt. **Mas** imperfectus II, 658.

Mulierum, mentes imbecilliores II, 592. **rebus** forensibus ne sese immisceant II, 327. **certaminibus** gymniciis ne intersint II, 328. **manus**, quae genit alia attigerit, abscindatur II, 329. **eis** hereditas assignata II, 172. **impudica**, viro suo blandior II, 551. 631.

Mulierum mores II, 633. 634.

Mulorum genitura a Mose interdicta II, 307.

Mundi reparatio sive παλιγ-

γενεα convellitur II, 504. 505. 506. 507. 516. **Eius opificium legis** sanctiones apud **Mosen** praecedunt. II, 141.

Mundis et purgatis animis deus largitur scientiam II, 487.

Mundus, sex diebus conditur I, 3. *Μεγαλόπολις* I, 4. **A deo** per verbum creatus I, 162. **Unus** tantum I, 41. II, 491. 497. 611. **Lateri** similis I, 419. **Junior** dei filius. I, 277. II, 155. 227. **Sensibilis** filius I, 362. **Grex** perfectissimus I, 308. **Stirpium** praestantissima I, 329. 330. 337. **Temporis** pater I, 277. **Magnus** homo I, 494. **Animatus** I, 445. **Dei** domus I, 648. **et templum** II, 222. *Ἀράθημα* I, 657. **Texturae** similis a providentia divina regitur I, 41. 419. 423. 576. 644. 697. II, 12. 13. 415. 654. 666. **Duplex**, sensibilis, et idealis I, 431.

Mundus νοητός sive idealis I, 4. 5. **Ante sensibilem** exsistens, *ibid.* **Quomodo** percipiendus I, 649.

Mundus rerum pulcherri-
ma II, 12. **ab artifice** praestantissimo conditus II, 90. 217. **civitas** magna II, 46. 213. 217. **Eius ordo** pulcherrimus II, 330. 414. 415. **Ex elementis** integris confectus. *ibid.* **confusionis** expers II, 498. **stipes** fecundissimus II, 603. **Deorum** sensibilium domus II, 509. **animatus**

- et intelligens II, 496. 506.
 ab Aristotele deus appellatus II, 489. 508. anne incorruptibilis II, 487. 488. 489. 609. de eo quid Plato statuit II, 488. quid Moses II, 491. 610. Eius definitiones II, 488. duplex, visibilis et invisibilis II, 602.
- Murorum** perfossores noctu interficiendi II, 336. interdiu deprehensi coram iudice sistantur II, 337.
- Musica**, encyclopaedia, I, 521. Coelestis. I, 18. 625. 626.
- Mutuo data**, reddenda II, 341.
- Mysteria**, magna et parva I, 174. II, 70. non divulganda I, 147.
- Mysteria ex absconsione**, erubescenda II, 260. quales eis initiantur II, 261. 447.
- N.**
- Nadab**, voluntarius. I, 462.
- Nadab et Abihu** I, 76. 517. morientes vivunt I, 555.
- Nachor** duas habet mulieres, uxorem et pellicem I, 525. 526.
- Naid**, commotio. I, 140. 230. Ex aduerso Edem I, 232.
- Natura** ad plantas se extendit. I, 71. Initium et finis discendi I, 572. Institutionis cuiuscunque fundamentum I, 610. Hominis noverca I, 256. Paucis contenta I, 635. 65. 667. Ei non ad versandum I, 185. 186. II, 28. 653. consentanee ei vivendum I, 337. 456. universorum communis parens II, 187.
- Natura in plantis** II, 606. eius leges sequi utilissimum II, 236. sine institutione et exercitatione imperfecta II, 9. 418.
- Naturae quaedam** incorporeae homine prius conditae I, 34. bonae aut malae ab initio I, 102. 108. 164.
- Naturae scrutatores** fodiensibus puteos similes I, 341.
- Naturae lex antiquissima** II, 2.
- Naturae excellentes cito dignoscuntur** II, 58. 90. Beata quatenus II, 659.
- Navigationis tempestas** opportuna II, 548. Eius commoda II, 651.
- Nebrae**, Gigas I, 272.
- Nephtali** I, 664.
- Nihil ex nihilo** II, 488.
- Nilus Aegyptum inundat** I, 573. et fecundat II, 98. Eius incrementorum causae ibid.
- Nobilitas vera mentis** purificatione spectatur II, 438. et maiorum imitatione ib. virtutis possessione II, 439. indignis non prodest II, 441. non per se bonum perfectum II, 366. a nonnullis nimium laudatur II, 437.
- Noctis utilitas** II, 288.
- Noe**, ex etymo, quies I, 102. 214. II, 5. Iustus primo in sacris literis dictus I, 532.

Masculae tantum proles pater I, 262. ex diluvio servatus I, 455. Agricola I, 211. 300. 319. 328. Vinitor. I, 329. 350. Nudus I, 358. A vino resipuit I, 392. Noe generationis malae ultimus, bonae princeps II, 411. Idem qui Graecis Deucalion II, 412. Iustitiae et quietis figura II, 5. perfectus, deo placuit II, 6. solus cum familia in diluvio servatus II, 8. 143. Alterius hominum sobolis princeps II, 144. Noema, Tubalis soror. I, 248. Nomen dei in vanum non assumendum II, 497. II, 194. 270. Tetragrammaton II, 155. Nominis divini appellatio morte expianda. II, 166. Nominum impositio homini primo concessa I, 35. 69. 588. II, 653. Sapientiae et auctoritatis nota I, 55. apud Mosen manifesta rerum declaratio I, 149. Nominum impositores sapientes II, 186. Nominum, mutationes mysticum habent sensum I, 587. 588. Morum emendationem significant I, 589. Nonaginta novem. I, 578. Nosce, te ipsum Socratis effatum I, 629. Novenarius, numerus inimicissimus I, 532. Generi humano cognatus, ibid. rerum sensibilium figura I, 534. Noverca in uxorem non ducenda II, 302.

Noviluniorum festa cur instituta II, 292. Nubes, castrorum Hebraeorum dux I, 501. Nuditas I, 77. 357. Animi I, 98. In domo I, 77. eius caussae I, 358. Numerorum initium ex tempore II, 226. Numerus, ordini congruus I, 3. Par et impar, cuius figura, ibid. Ex motu ortus I, 12. 13. Mundo posterior I, 67. Nuptae, vel corporum vel animorum II, 5.

O.

Obedientia, maioribus praestanda II, 652. Obiurgatio prodest I, 454. Obscuri homines illustrium aemuli II, 106. Obstetrices, Hebraeorum I, 435. 497. Cuius sunt symbolum I, 470. Ocelli Lucani liber de natura universi II, 489. Oculi corporis et animae I, 333. II, 607. Eorum potior fides quam aurium I, 168. II, 345. affectuum indicia II, 23. 331. 332. primi philosophiae auctores II, 330. Oedipus II, 301. Officia, media planta mitibus similia I, 344. Olei et vini usus ad corporis vires reficiendas II, 494. Oligarchiae et tyrannidis studiosi pro latronibus habendi II, 203. Oliveta, lucis symbola I, 287.

- Olympiaca, certamina I, 318.
 Olympus, mons I, 405.
 Omentum sacerdoti assignatum II, 235. Eius allegoria, ibid.
 On, civitas, mentis signum I, 236. 632.
 Onan, sui amans I, 160.
 Onyx, terram significat I, 500.
 Ophiomaches, animal, temperantiae signum I, 39. II. 300.
 Opinio profectui adversa II, 652. natura impura, ibid. Eius instabilitas II, 413.
 Optimae res videntur magis quam tenentur II, 443.
 Opulentia pietatis comes II, 425. nonnunquam temporis noxia II, 474.
 Oracula divina varia II, 163. Eorum tres species II, 408.
 Oratione, magis peccatur quam mente I, 615.
 Ordo, quid I, 6.
 Omiens duplex I, 414. insipientiae I, 415.
 Orphani et viduae a deo curantur II, 258. benigne tractandi II, 365.
 Ossa, virium symbolum I, 74.
 Os, *στόμα* sermonem significat I, 122. II, 406.
 Ostentatio, procul ab institutione I, 253.
 Ovis profectum significat I, 119. 185. facultatum irrationalium figura I, 170.
 Οὐρανοῦ etymon I, 330. II, 603.
 Ὀχλοκρατία, pessima regiminis forma I, 41. 307.
 Ozee, nomen mutatum I, 597.
- P.
- Pactorum species varia I, 586. 589.
 Paederastae supplicio capitali puniendi II, 21. 305. 306. 480. 481.
 Palaestina Syriae II, 457.
 Palma, victoriae symbolum I, 101. sanctitatis studiorum figura II, 111.
 Panaetius Stoicus II, 497.
 Panes fermentati pentecostes festo oblatis II, 294. Quid eis mystice significatur. ibid.
 Panes propositionis festis singulis oblatis II, 239. eorum allegoria, ibid.
 Παναγία lux idealis I, 7.
 Paradisus, a deo plantatus I, 37. 334. contra orientem. I, 335. Allegorice intelligendus I, 52. Eius plantae mysticae I, 54. 335. Mentis figura I, 37. Virtutis I, 52. Nullas admittit animantes rationis expertes I, 336.
 Parentes, honorandi I, 89. 497. II, 198. 207. Medii inter naturam mortalem et deum ibid. I et II. Maxime omnium foederati I, 359. filium contumacem accusant. I, 361. 371. Dei visibiles II, 201. Eorum nomine principes et magistratus intelliguntur II, 207.
 Parentum beneficia repen-

- di nequeunt II, 199. Contemptores, et impii et inhumani, ibid. Filiorum heredes II, 172.
- Παροικίῳ* et *κατοικίῳ* I, 310. 416. 511.
- Parthorum imperium I, 298. ab Enphrate separantur ab imperio Romano II, 547.
- Partus septimestris. I, 29.
- Pascha, ex etymo transitum significat I, 117. 174. 440. Primum et secundum I, 106. expedite peragendum I, 174. 440. Pascha animae I, 534.
- Paschatis festum II, 14. Die mensis primi celebrandum II, 169. 170. 292. mense secundo pollutis permissum II, 170. Eius allegoria II, 292. Eius sacrificium a privato quovis macatur II, 169. 206. 292.
- Pasiphaës insanus bovis amor II, 307.
- Pastores, reges dicti I, 171. 306. 308.
- Pastoritia ars regimini politico cognata II, 41. Magistratus progymnasma II, 42. 90.
- Pater, mentis, mater sensus signum I, 201.
- Patres cur filios exheredant II, 438. Filiis magistratibus cedunt II, 555.
- Patris potestas in filium Romano iure II, 550.
- Patris et matris facultates diversae I, 361.
- Patris domus cuius figura I, 436. 437. 438.
- Pauperi in iudicio non favendum II, 678.
- Paupertas malis intentata II, 429.
- Pax, in qua bonus nutritur I, 514. Septenario similis I, 572. Animae ibid.
- Pax licet damnosa, bello potior II, 372. ex regimine recte provenit II, 556.
- Pax et sacerdotium praemia maxima et cognata. I, 368.
- Paxillus, cuius signum I, 72. 117. 118.
- Peccanti ex ignorantia ignoscitur II, 518.
- Peccata, voluntaria et involuntaria I, 228. 291. 327. regno dei adversantur II, 648.
- Peccata voluntaria, quomodo expiantur II, 247.
- Peccatorum cicatrices et vestigia II, 228.
- Pectorale pontificis, caeli symbolum II, 226.
- Pectus irae sedes I, 57. 446.
- Pecuarii, voluptatum studiosos significant I, 243. 306. A pastoribus discrepant. ibid. et I, 310.
- Pecudes sensuum signa I, 243. 304. 305. generis diversi non admittendae II, 307. redimendarum pretia II, 276.
- Pecunia ex primitiis redacta, missa ad Hierosolymam II, 568. 578.
- Peierare, quam sit impium II, 195. 659. Dei vindictam nunquam effugit II, 372.

- Pentapolis**, cuius symbolum II, 22.
- Pentecostes festum** II, 206. 294. Therapeutis observatum II, 481.
- Penuria**, rerum necessariarum in poenam I, 19. victus malos opprimit II, 430.
- Perceptiones**, nostrae non simplices sed mixtae I, 386. Earundem rerum diversae I, 387.
- Percontatio**, exprobrandi gratia I, 576.
- Percussor**, cui poenae obnoxius II, 317.
- Peregrinatio**, ad morum emendationem prodest II, 411.
- Perfectus**, quivis liber I, 513.
- Perfectus nemo** I, 490.
- Persarum imperium** I, 298.
- Persae matres ducunt** II, 301. 302.
- Pestis**, aeris corruptio II, 620. pecorum fere praecedit pestem hominum II, 102. Aegyptiis immissa ibid.
- Petephres**, coquus et eunuchus I, 604. Eius uxor I, 134.
- Petra**, praerupta sapientiae symbolum I, 32. 213.
- Petronius iubetur a Caio statuam eius in templo erigere** II, 576. de mandatis exsequendis haesitat II, 577. 578. a Iudaeorum precibus vincitur II, 582. literas mittit ad Caium II, 583. a quo magno pere periclitatur II, 584.
- Eius mores et ingenium** II, 582.
- Phanuel**, turris I, 424.
- Pharao**, cuius figura I, 89, bonorum dissipator I, 171. 176. 686. Eius poculum I, 685. Somnium I, 687. adversus deum arrogans II, 94.
- Pharus insula prope Alexandriam** II, 139. Eius situs II, 139.
- Pharus**, in eo celebritas anniversaria II, 140.
- Phaylli mors** II, 640.
- Phidiae**, opera elaboratissima I, 370.
- Philo iam senior legationem obit ad Caium** II, 572. cum sociis sequitur Caium ad Puteolos II, 573. quo modo ab eo acceptus II, 597. ab adversariis, Caio praesente male habitus II, 598. de vita timet II, 599. tandem placide a Caio dimittitur II, 600. Eius uxor II, 573.
- Philolai**, de deo dogma I, 24.
- Philomelus** II, 640.
- Philosophia vera**, quid I, 419. 530. quatenam? II, 167. Maximum donum I, 12. Immortalem reddit I, 18. Regia ad deum via I, 244. Sapientiae ancilla I, 530. Circa mundum universum occupatur. I, 540. Eius partes agro assimilatae I, 301. 589. Iudaica II, 168. 568. vera in quibus consistit II, 167. Eius alimenta solidiora II, 470.
- Philosophi**, mentis medici II, 637. 638.

- Philosophis regnantibus,
felix res publica II, 134.
- Philosophorum sententiae
discrepantes. I, 387.
- Phinees, vocis etymon I,
261. ex Zelodei peccato-
res interimit. ibid. et I,
135. 413. 595. Pace et sa-
cerdotio coronatur I. 261.
II, 129. 220. Idololatram
perimit cum scorto II,
429. 220.
- Phison fluvius, prudentiae
signum I, 56.
- Phithom, civitas I, 236. 632.
- Phocensium bellum sa-
crum II, 640. Eorum lex
de sacrilegio. ibid.
- Phua, obstetrix. I, 491.
- Phylarchae, I, 557.
- Physica scientia, stirpibus
similis I, 302.
- Physiologia I, 370. 589.
- Pictura, et statuaria a Mose
improbatae I, 270. 374.
496. et plastice artes no-
xiae II, 205. 215.
- Pictura et plastice cogni-
tionem veram de deo ob-
scurant II, 181.
- Pietas, et fides animum
cum deo coniungunt I,
456. victoriae omen II,
423. semper victrix II,
426.
- Pietas perpetuo vigilat II,
664. virtutum summa II,
10. humanitati cognata
II, 30. amicitia et cognatio
summa II, 161.
- Pignoris, restituendi sen-
sus allegoricus I, 635. 637.
- Pilatus Iudaeae procurator
II, 589. Iudaeis infestus,
ibid. clypeos auratos in
palatio suspendendos cu-
rat II, 590. mores et in-
genium, ibid.
- Pincernarum, differentia,
dei et Pharaonis I, 683
- Princeps ab Aegypti re-
ge in gratiam receptus
I, 288.
- Pindari loca II, 511. 644.
- Piscium differentia I, 14.
natura I, 15.
- Placentiae duae I, 214.
- Plagiariorum delictum II,
338. 339.
- Planetae septem I, 27. 45.
Eorum sphaerae I, 142.
Nomina I, 504. pro diis
culti II, 189. *κατάχρηστι-
κῶς* errantes dicti II, 198.
- Planta, solo fixae. I, 332.
Mites purgandae I, 344.
arborum novellae per tri-
ennium nutricandae II,
402.
- Plantatio profectum subin-
dicat I, 324.
- Platonis loca allegata I, 29.
32. 348. 555. 558. 623. II,
447. 490. 497. 499. 502. 514.
611. 614.
- Platonis de mundo senten-
tia II, 490. 609.
- Pleiades, stellae septem I,
28.
- Poena, insipientibus prod-
est I, 219, A deo etiam pe-
tenda, ibid. Bonum mali
aemulum I, 557. Timor
eius utilis I, 269. Eius usus
I, 306. 431. II, 652. 665.
Poenae delictis consen-
taneae II, 329.
- Poenitentes tum conscien-
tia, tum lingua II, 435. a
deo in gratiam recepti, ib.

Poenitentia in secundo bonorum gradu II, 3. 405. 410. Eius praemia, ib. viri prudentis iudicium II, 405. pro quibus agenda II, 406. naturae inflexae II, 410. Eius praecepta II, 405.

Poetae vitae institutores II, 467. Fabulosi veritatem mendacii oppugnant II, 215.

Politici ex facultatibus spectantur II, 661.

Politicus multiformis et multiplex II, 47. multorum servus, ibid. Medico similis II, 52. et somniorum interpreti II, 59. 61. inter regem et privatum medius II, 62.

Polycratis somnium celebre II, 639. mors acerba II, 62.

Polypus, piscis I, 383.

Polytheismus, ad atheismum ducit. I, 374. Bella et seditiones excitat I, 411. Atheismo par. eius mala II, 262.

Polyxene Euripideis II, 473. *Πολυξά*. I, 242.

Pontifex, summus, tum voluntariorum delictorum et involuntariorum expers I, 563. II, 246. Eius stola stellarum imago I, 653. Vestitus mundum totum significat I, 562. II, 151. 152. 153. 225. Mors eius profugis ob homicidium involuntarium exsilio terminus. I, 562.

Pontifex semel in anno sanctuarium ingreditur

II, 591. caussarum summarum arbiter II, 367. ei qualis uxor ducenda II, 228. 229. ob quemcunque defunctum ne polluat II, 231. ab eo eximia puritas requiritur, ibid. eodem quo gens tota, sacrificio purgatur II, 246. communis pro omnibus preces offert, ibid. involuntariorum vitiorum expers II, 246. 322. ei pietas maxime congrua II, 145. parvus mundus II, 155. 227. pro universo precatur et agit gratias II, 227. 230. Eius officium II, 321. Eius species quam percellens II, 227.

Ponti reges I, 298.

Posidonius philosophus II, 497.

Ποῦ, ubi, variae eius acceptiones

Praecepta dei quatenus II, 10.

Praeceptum, interdictum et mandatum quomodo inter se differunt. I, 62.

Praedia in perpetuum non vendenda II, 289. 299. voto alienantur. II, 290.

Praemia hominibus singulis proposita II, 409. item familiis II, 417.

Praeputium abscissum cordi simile II, 211.

Primitiarum, oblationis allegoria. I, 177. 489. Quomodo dividendae, ibid. ex panibus I, 184. animae I, 177. mentis et sensuum I, 533.

Primitiarum quinam sunt

- participes II, 231. ex qua-
vis massa II, 233. ex oleo,
vino et fructibus, ibid. ad
templum adducendae II,
235. 236. ad cupiditatem
astringendam persolitae
II, 351.
- Primogenita masculo deo
debentur II, 233. ea inter
Hebraeos numerosissi-
ma II, 233.
- Primogeniti hominum pre-
tio redimendi II, 234.
- Princeps suffragiis, non
sorte eligendus II, 361. ne
sit alienigena II, 362. Le-
gem manu propria semel
describet II, 363. quoti-
die perlegat, ibid. affli-
ctis patrocinetur II, 365.
- Princeps communis gentis
parens II, 366. Deum imi-
tetur aliis bene faciendo
II, 367.
- Principatus quidam in quo-
vis vitae genere II, 366.
- Principium, totius dimidi-
um I, 319. Fine destitu-
tum, imperfectum I, 326.
- Procidere in faciem I, 586.
- Profectus segetibus assimi-
latur. I, 136.
- Proficientis et perfecti dis-
crimen I, 114. 118. 689.
- Prophetae, interpretes I,
510. Nihil de suo loquun-
tur. I, 511. II, 343. Homi-
nes dei et videntes dicti I,
295. 442. 483. Dei inter-
pretes II, 222. 343. 417.
falsi morte mulctandi II,
259.
- Prophetae non intelligunt
quae dicunt II, 124.
- Propheta quidem egregius
Hebraeis promittitur II,
222.
- Prophetia regno potior II,
135.
- Propylaea tabernaculi II,
149.
- Propitiationis ritus I, 634.
- Propitiatorium cuius si-
gnum I, 561.
- Propinquus, affectum si-
gnificat I, 367. 559.
- Proselytae cur sic dicti II,
219. eodem quo indige-
nae, utuntur iure, ibid.
Deo cari II, 258. conti-
nuo emendantur II, 406.
benigne tractandi II, 365.
392. quinam sunt II, 677.
iis de aedibus cavetur II,
290. 291.
- Proseuchae virtutum scho-
lae II, 168. 523. violantur
ab Alexandrinis II, 523.
535. 565. in quavis urbe
II, 168. 282. Sabbatis fre-
quentantur II, 282. in iis
sedendi et audiendi ri-
tus, ibid. in urbe Roma
quam plurimae II, 568.
gratitudinis erga impera-
tores indicia II, 524.
- Protagoras, sophista I, 232.
- Protei, Aegyptii formae I,
363. II, 557.
- Providentia, dei I, 2. 41.
mundi anima II, 501.
- Provinciarum praefecti in
ius vocati, magistratu
exacto II, 532.
- Proximus, sermonem si-
gnificat I, 559.
- Prudentia, quid I, 56. in sa-
pientia dei sedem habet
I, 59. duplex. ibid.
- Prudentia visus animae II,

10. res fixa et inconcussa II, 449. rerum in nobis praestantissima II, 377.
- Psomtomphanec** Iosephi nomen. I, 592.
- Ptolomaei** reges imperatoribus Romanis dignitate impares II, 566. eorum familia II, 60.
- Ptolomaei Philadelphi** munificentia II, 138. Eius in libris sacris vertendis cura et studium II, 139. Erga interpretes Iudaeos comitas, ibid.
- Punctum**, geometricum I, 11, 540.
- Punctum**, linea, superficies II, 184.
- Punicula**, in pontificis vestitu, cuius symbolum II, 153.
- Purgatio**, triplex I, 615. corporis et animae II, 251. 253.
- Puritas** in sacrificante maximespectatur II, 253. 254.
- Purpura**, aquae signum I, 536. II, 148.
- Puteus**, iuramenti. I, 341. 606. 621. 624. Cur sic appellatus. I, 622. Scientiae signum I, 621. putei in damnum defossi poena II, 324.
- Pythagorei**, de septenario I, 46.

Q.

- Quadrupedes**, animantes decem mundaе II, 353.
- Quaternarius**, decadis fons I, 10. Eius dotes, ib. Laudes apud Mosen I, 347.

Aequalitatis symbolum ibid. Iustitiae mensura I, 11. Quaternarii numeri dignitas II, 152.

Quinarii, numeri laudes I, 349. Quinaris, sensuum symbolum II, 147.

Quinquagenarius, annus I, 87. Numerus perfectus numeri dotes II, 147. 481.

Quinquagesimi cuiusque anni otium II, 392.

R.

Rachel, ex etymo, coti similis I, 523. Brutae partis animae virtus, ibid. Lia animae pulcritudine iunior. I, 394. Sensibilia sectatur I, 365. super idola sedens. I, 74. Prolis cupida I, 260.

Raguel I, 594. 596.

Ramses, sensus symbolum I, 236. Eius etymon I, 632.

Ratio, recta animae pater. I, 242. 362. 369. Lex divina I, 34. Irae et cupiditatis gubernator I, 111. 112.

Affectum compescit. I, 117. Carnis turpitudinem tegit I, 118. naturae congrue vivere cogit I, 362. Gregis in nobis dux. I, 238. Recta virtutum fons et initium II, 88. Patris et mariti vim habet II, 275.

Ratio duplex, in universo et homine II, 154.

Rationale, cura pontifice gestatur I, 112. II, 152. 154. 226. Sermonis signum I, 111.

Rationale duas virtutes ge-

stat, declarationem et veritatem II, 154. Ratio-
nissymbolum II, 155.
Rebecca, anima patiens I,
105. Patientia I, 146. 354.
524. Perseverantia I, 197.
large dat bibendum I,
254. Iacobum filium fu-
gere hortatur. I, 469.
Recusatio similata libidi-
nem excitat II, 127.
Redargutor, quis I, 299.
Redimere, quid I, 185.
Reges primi pontifices II,
657.
Reges pastores II, 450. Ovi-
um regimine ad regnum
erudiuntur II, 90.
Regimen publicum ars ar-
tium II, 361. 552.
Regiae virtutes in princi-
pum semine II, 553.
Regis et tyranni discre-
pantia I, 103.
Regna ex gratia solum di-
vina prospera II, 135. eis
capessendis idonei a deo
solo dignoscuntur II, 384.
385.
Rei publicae administratio
fugienda I, 664.
Reminiscentia memoria in-
ferior I, 105. ex oblivio-
ne I, 106.
Remissio I, 534. Anni septi-
mi I, 441. II, 277. 284. 391.
Quinquagesimi I, 613.
Reptilia, pedum quatuor I,
506. cuius symbolum II,
354.
Respiratio II, 563. virtuti-
bus etiam instructus II,
650.
Rex lex animata II, 135.
res divinas debet procu-
Philo Iud. T. VIII.

rare, ibid. ei congrua pa-
tris appellatio II, 635.
partim homini, partim
deo similes II, 673.
Rhegium unde dictum II,
514.
Rhetorica I, 158. 521.
Rhodus olim mare II, 540.
Romae pars traustiberina
a Iudaeis habitata II, 568.
Romae et Italiae opes im-
mensae II, 561.
Romana civitas populis in-
tegris data II, 587.
Romanum imperium Rheno
et Euphrate terminatum
II, 547.
Ruben, Iacobi primogeni-
tus I, 186. Indolis bonae
symbolum, ibid. et I, 371.
593. 663.
Rubus ardens II, 91. Eius
explicatio mystica II, 62.
Ruma, nachoris pellex I,
525.
Ruminans animal, cuius si-
gnum I, 320. 321.
Ruminans animal purum
II, 353. eo quid subindi-
catur, ibid.

S.

Sabbati otium I, 30. 497. II,
113. 137. 281. 569. 630. ri-
tus I, 675. cuius figura I,
450. ex quiete dictum II,
5. etiam rationis expertes
quiescunt II, 137.
Sabbatum, genethlion
mundi II, 113. 167. 176.
289. 281. otio sanctifican-
dum II, 166. 167. 197. Phi-
losophiae studio dicand-
um II, 167. 168, et le-
gis lectioni II, 630. Eius

S

- violati mors poena II, 167. 168.
- Sabbatorum remissio hominibus et agris utilis II, 434. a malis neglecta, ib.
- Sabulum, quid subindicat. I, 94. 95.
- Sacerdotes, ex homicidis allecti I, 366. A rebus terrenis aversi, ibid. Membris integri I, 378. II, 225. A vino abstinent I, I, 377. II, 227. 367. Eorum pro se ipsis sacrificium I, 497. 554.
- Sacerdos animo purus II, 145. eius vestitus II, 225. Uxorem ablegatam ne ducat II, 229. ob sex tantum personas funestatur II, 230. idem, quasi propheta II, 367.
- Sacerdotes idolorum II, 192.
- Sacerdotibus agri non assignati II, 232. eorum sors deus, ibid. opulentia immensa II, 233. ex quavis victima armum, maxillam et omentum accipiunt II, 234. Eorum dona non communicanda mercenariis vel alienigenis II, 291. filiae, de donis sacris participant, sic et viduae II, 232. Eorum sacrificium quotidianum ex similia II, 250. indigentia dedecus publicum II, 236. dum sacris operantur quovis homine praestantiores II, 155.
- Sacerdotium pii viri praemium II, 220. Eius eximia praestantia II, 586. de eo
- leges II, 225. Eius munus II, 384.
- Sacerdotium et regnum eisdem personae non competunt. ibid.
- Sacerdotum et Levitarum distinctio II, 161.
- Sacrificantes ab omni labe sint immunes II, 238. eorum mens et vita pura II, 241. Ministri sunt epuli sacrificialis non convivatores II, 245.
- Sacrificia, tum offerenda. tum recte dividenda I, 319. Peccati admonent I, 345. Cum sanctitate morum coniungenda, ibid. Impiorum, non accepta I, 354. Sobria I, 377. 379.
- Sacrificia debent esse integra et perfecta II, 238.
- Sacrificiorum generatrix II, 240. salutare II, 240. 241. 243. laudis II, 245. pro peccato II, 246. pro delicto voluntario II, 247. 248. verum quodnam II, 251. 254. pietate spectatur.
- Sacrilegorum trium poena insignis II, 640.
- Sal perpetuitatis indicium II, 240.
- Salis natura I, 657.
- Salpaath, filiae quinque I, 468.
- Samuel, deo ordinatus I, 273. 279. 467. 658. Annae gratiae filius I, 379.
- Sanctitas lucrum maximum II, 582.
- Sanguis, essentia animae I, 206. 480. II, 356. eius conficiendi ratio II, 254.
- Sanguis in venis, in arte-

riis spiritus II, 432. circum altare effundendus II, 242. Eius allegoria, ib. non comedendus II, 356.

sanitas corporis, pietatis praemium II, 427.

sapiens, πολυώνυμος I, 371. haud facile invenitur I, 584. in se ipso gaudet, I, 217. 355. Inquilinus I, 416. 417. Solus rex I, 306. 601. 691, II, 657. Festum agit I, 185. II, 279. Vino inebriatur I, 354. 355. 356. Spes illi propria I, 217. Mundo ἰσοτιμος I, 165. Affectus omnes excindit. I, 113. Animam totam consecrat I, 115. Ventrem et pedes iniussus lavat, ib. Sensus reiicit I, 146. Mali λύτρον I, 187. Insapienti deus I, 222. Stabilis et immotus I, 276. 409. Vita mortali defunctus, immortalem excipit I, 200.

Sapiens humani generis primus II, 39. invidiae expers II, 347. otii amans II, 652. 658. Dei amicus II, 652. colonus et perfuga II, 656. malis communibus obnoxius II, 638. Rius regnum quale. Vita, lex non scripta II, 40. Eius dies unus aliorum toti vitae anteposendus II, 426.

Sapiens omnis liber II, 463. 464. 466.

Sapientes, Graeciae septem II, 456.

Sapientis mens, dei domus I, 692. II, 661. Opera cum verbis divinis eadem I, 456.

Sapientia, quid I, 530. Eius genus duplex, divinum, humanum I, 498. Mundi mater I, 202. 361. II, 385. Splendor, primarius I, 442. Puteo profundo similis I, 374. Fons perennis I, 213. 251. 252. Eius divitiae incircumscriptae I, 255. mentis lumen II, 255. beneficentissima II, 447.

Sapientia deum, prudentia homines respicit II, 421.

Sapientia, humana divinae imitamentum I, 51. Ars artium I, 370. A sophistica quantum differt I, 140. A corpore aliena I, 4. Domina: artes liberales ancillae I, 530. Regia ad deum via I, 294. 296. Tranquilla et hilaris I, 354. Eius dapes I, 628. genus infinitum, I, 622.

Sara, princeps I, 146. 589. Principatus singularis figura I, 139. Muliebria relinquit I, 365. sterilis I, 519. Virgo perpetua I, 251. ridet I, 603. II, 17. eius risus allegoria I, 366. Sarra dicta I, 589. Virtus dominans I, 135. 140. 251. 590.

Sarae pudicitia tentata, a deo servatur II, 15. ex virtute denominatur II, 36. defunctae laudes ibid.

Sarmatae et Scythae II, 547.

Satellites, corporis et animae I, 514.

Satietas et indigentia rerum caussae II, 242.

- Saturitas petulantiae causa** II, 33. 136. 403.
Saturnii saeculi felicitas II, 547.
Scala, coelestis aera subindicat I, 641. 642. **Animae allegoria** I, 642. et **vitae humanae** I, 643. **aenigmatica** I, 659.
Sceptici, I, 388. 526.
Scientia, quasi aures et oculi animae I, 381. **Lux fulgidissima** I, 525. **Arte maior** I, 539. **Firma apprehensio**, ibid. **Disciplinarum orbe praestantior** I, 542. **Eius natura profunda** I, 621. ad **sermonem necessaria** II, 216.
Scorpius, dispersionis indicium I, 82.
Scriptura, sacra nil habet supervacaneum I, 554. **partim ut rex, partim ut amicis instituit** I, 649. **eius studiosus de syllabis ne disputet** II, 656. 657.
Segetes, ante tempus non demetendae II, 400.
Seianus, Iudaeis infensus II, 517. 569.
Sella, Lamachi uxor, umbram significat I, 246. **Bonorum externorum figura**, ibid.
Sem, Noe filius I, 400. **benedictus** I, 401. **Centum annos natus filium generat**. I, 607.
Semen, generationis principium I, 123. 124.
Sementis in vinea non facienda II, 370.
Seminalis vis II, 506.
Seminare, quid I, 434.
Semita voluptatis figura I, 316.
Sempiternitas, numindos peculiarius II, 386.
Senatus Iudaeorum Alexandriae a Flacco male habitus II, 527.
Senectus, bona I, 515. **non censetur annis** I, 393. 396. **vera, quomodo censetur** II, 39.
Senes corpore, infantes animo II, 545.
Seniores, vere, quinam sunt I, 178. 266. 395. **Mosi noti, ibid. Iuvenes non nunquam dicti** I, 393. **Senioris et canidifferentia** I, 178.
Sennaor, excussionem significat I, 415.
Sensibile, quodvis mutationi obnoxium I, 3. **inter sensum et voluptatem medium** I, 127.
Sensitiva, animae facultas I, 71.
Sensus, quinquifariam divisi I, 14. **Mansueti et immansueti** I, 184. **sine institutione percipiunt** I, 617. **Satellites animae** I, 197. 207. 624. II, 356. **Contra mentem rebelles** I, 98. **Iudicia sunt nostra** I, 67. **A praesentibus solum moventur** I, 74. **Sine mente impotentes** I, 79. 249. **Natura caeci** I, 109. **Nec boni ex se nec mali** I, 100. **Dominantes confusione inferunt** I, 132. **quam noxii** I, 210. 224. **Mentis**

- nunciū I, 624. et satellites II, 356.
- Sensus quid II, 606.
- Sensus serviles et belluini II, 22. quidam philosophici II, 263. affectuum servi II, 35. a somno debilitati, ibid. fallaces II, 61.
- Sensuum, vigilantia, mentis somnus I, 71. 72. Eorum natura non inscrutabilis I, 621. Iudicia incerta I, 383. II, 417. Nonnunquam falsa I, 385. Huius causa I, 386.
- Sensuum mens caput II, 147. arrogantia II, 263. integritas, sanitatis comes II, 427.
- Seon, civitas, corrumpens I, 132. 133.
- Seon rex ab Hebraeis profligatur II, 121. 122.
- Sepphora, Mosis coniux I, 146. Avis figura, ib. Obstetrix I, 491.
- Septenarius, infra et supra denarium I, 21. 46. Planimetriae et stereometriae principium I, 22. Dictus *τελεσφόρος* I, 24. proportionem universas harmoniae continet I, 26. Eius etymon I, 30. nec generat, nec generatur I, 46. Virgo perpetua, ibid. et sine matre II, 166. 198. Parmitati I, 237. 274. Decade perfectior. I, 259. Animae requiescentis symbolum I, 274.
- Septenarius numerus patetissimus II, 5. sine matre et virgo perpetua II, 166. 198. Eius proportio-
- nes II, 278. de eo leges II, 277. numerus virilis II, 281. a Mose appellatus consummatio, ibid.
- Septentrionales, venti salubres I, 263.
- Septuaginta, I, 468. 574.
- Septuaginta et septem I, 467. 469.
- Sermonis virtutes I, 111. Eius usus varii I, 636. Hominum auxiliatrix I, 146. 636. 637. Mentis frater I, 199. 215. Cogitationum lumen I, 216. Munus dei praestantissimum I, 636. quantum valet II 410.
- Serotina proles vehementius dilecta II, 42.
- Serpens, Mosaicus ex aere factus figura temperantiae I, 80. 82. Vulnerum medela I, 81. 83.
- Serpens, voce humana Evam alloquitur I, 37. 39. 315. Voluptatis figura I, 38. 79. 101. 102. 317. in sapientis manu fit virga I, 83. repubescit I, 406. quinquifariam circumplicatur I, 79. Homini infestus. I, 317.
- Serviando discimus imperare II, 649.
- Servitus, malis utilis I, 544. II, 441. 454.
- Servitus fons malorum II, 431. levior morte II, 44. contra naturam II, 283. 322. liberis quam gravis II, 430. Eius turpitudine execrabilis II, 467. tum corporum tum animarum II, 447.
- Servi vere quinam II, 449.

- nequeunt esse felices II, 450. ex alienigenis comparandi II, 291. ad liberorum munia nonnunquam promoventur, ibid.
- Servorum iura II, 395. 396.
- Servi laus obedientia II, 673
- Servus domino non tradendus I, 126. Bonus, quis I, 474. quasi mercenarius habendus II, 285. 294. liberaliter tractandus II, 287. 395.
- Servus anno septimo dimittendus liber II, 291. et cum possessionum portione quadam, ibid. interempti poena II, 323. item oculi laesi II, 330. malus coram iudice sistatur II, 332.
- Severus Aegypti praeses II, 517.
- Seth irrigatio I, 228. 249. 258.
- Sichan, humerus I, 92. 193. 471.
- Sicilia olim Italiae iuncta II, 514. 622.
- Sidera, animata I, 17. 263. 331. Mentis purissimae I, 17. 641. Temporum signa et mensurae I, 13.
- Sigillum I. 665.
- Silanus Caii socer II, 554. a genere secreto perimitur.
- Signata, non signata I, 517.
- Silentii laus I, 211. Inscitiae remedium I, 474. Mors sermonis I, 410.
- Silentium securum verbis elegantibus anteponendum II, 664. oratione gratia potius II, 126.
- Simeon, auditus. I, 371. 393. 663. Simeon et Levi. I, 608. 609.
- Seromastes, I, 135. 261. 367. 595.
- Sisai, filius Anak. I, 236.
- Sobria sacrificia II, 228.
- Sobrietas, corporibus et animalius utilissima I, 392. animae sanitas II, 377. 378. Eius laudes II, 227.
- Socrates, in se scrutando consenuit I, 629. Eius dicta I, 294. 339. 341. virtutis studio, reliquorum contemptor II, 638.
- Sodalitia Alexandriae impura II, 537. religionis praetextu conflata II, 578. a Flacco suppressa, ibid.
- Sodomaе vitis I, 391. etymon, ibid. et I, 409. 684.
- Sodomorum impuritas II, 20. conflagratio II, 21. cladis iudicia, ibid.
- Sol, *πλήρμα αὐθένειον* I, 143. 284. in planetis medius I, 504. Occidens I, 637. Mentis humanae symbolum I, 511. 632.
- Sol, *νοητός*, verbum divinum I, 633. Item pater universorum I, 632. 633.
- Solaris lucis usus II, 226.
- Solitudinis utilitas II, 411.
- Solonis, de hominum aetate carmina I, 25.
- Somniorum, species variae I, 620. a dei suggestione immissa, ibid. ex mentis nostrae motu I, 659. Iosephi I, 660. Pincernarum et coquorum principis I, 679. II, 55. Pharaonis I, 657. II, 56.

- Somniorum interpretes prophetae** II, 55.
- Somnium vitae humanae** II, 59.
- Somnus mentis et sensuum necessarius** II, 667. 672. mortis et resurrectionis figura, *ibid.* nimius, quam noxius II, 672. Dei beneficium ad vires reparandas II, 256. 288. 289.
- Sophistae, contentiosi** I, 325. non temere cum eis congregiendum, *ibid.* sibi ipsis adversi I, 205. non eadem dicunt et faciunt I, 244. quibus similes I, 322. Eorum ars, affectus, et vitia non sanat. *ibid.* Sophistae Aegyptii I, 654.
- Sophoclis versus** II, 448.
- Soror uxoris non ducenda** II, 303. 304.
- Σωφροσύνης** etymon II, 378.
- Spadones nimio honore habiti** II, 306. supplicio gravissimo digni. *ibid.*
- Spelunca, duplex** I, 237. 665. 670.
- Sperans imperfectus** II, 8.
- Spes, hominis veri indicium** I, 218. Mentem deo connectit. I, 231. Gaudium ante gaudium I, 602. 603. II, 436.
- Spes honorum initium** II, 2. virtutum ianitrix II, 3. Animae alimentum II, 57. vitae consolatio sola II, 542.
- Spes in deum** II, 574. ex-scripturae sacrae lectione comparatur II, 574. hominibus a deo inseminata II, 673.
- Spei sementis in anima**
- Spicilegium ex manipulis spicarum relinquendum pauperibus** II, 390. Item ex vitibus et oleis.
- Spiritus, vitae auctor** I, 6. Varia eius nomina I, 265. pro aere sumitur, *ibid.* et pro scientia, *ibid.* Potestatis divinae imago. I, 207.
- Spiritus, dei non permanet in malis** I, 265. 270. quomodo ablatus I, 266. Animae essentia I, 207.
- Sponsalia tantumdem valent ac nuptiae** II, 311.
- Stacte, aquam significat** I, 500.
- Status et motus** I, 397.
- Stellae, de eis sententiae variae** I, 623. Earum sphaera, *ibid.* et I, 142. lapides igniti II, 501. mundus in mundo II, 542. animatae II, 213.
- Stellae pro diis habitae** II, 190. 213. 501. 602. secundum Mosen dei vicarii II, 213. 214. Navigationis duces II, 226.
- Stellarum natura inscrutabilis** II, 217. cultus II, 189. 213.
- Stephanio Tiberii libertus** II, 533.
- Sterilis femina non ducenda** II, 305.
- Stirpes frugiferae hostium ne caedantur** II, 401.
- Stoicorum de mundo sententia** II, 489. 609. conflagrationem astruunt II, 505. et vacuum II, 507.
- Stola pontificis coelisym-**

bolum II, 153. Idem mundi universi II, 225.
 Stolae, pontificis duae I, 369. II, 151.
 Stuprum de eo leges II, 310. Eius poena II, 311.
 Substantia, quid I, 512.
 Sui causa omnia non facienda I, 260. Sui amor ad miseriam ducit I, 275, II, 661. 662. Cognitio humilitatem parit. I, 629. Sui amantes vel menti vel sensibus numen tribuunt II, 263. 261.
 Suicidium a Iudaeis astruitur II, 581.
 Suilla caro Iudaeis feminis datur comedenda II, 531.
 Συμβολοκοπεῖν I, 360.
 Superficies, quid I, 11. 540.
 Superstitio, pietatis impedimendum I, 288.
 Surculi, in anima I, 303. 334.
 Surdus convicio non impetendus II, 368.
 Sus, animal impurum I, 322.
 Sybaritarum luxus et libidines II, 307.
 Syleus servo Hercule potiri nequit II, 461.
 Synagogae II, 458. Earum ritus II, 458. 630.
 Syriae, etymon I, 91. 525. 552.

T.

Tabernaculi, structura Moysi divinitus tradita II, 146. Eius forma dimensiones et vasa sancta II, 147. 148. 149. 150.
 Tabernaculum, testimonii I, 96. cursu dictum I, 378.

Extra castra positum I, 221. Virtutis humanae symbolum I, 222. Sapientiae simulacrum I, 96. 488.
 Tabernaculorum festum II, 297. 534. Eius mystica ratio II, 297.
 Tabulae legis duae I, 496.
 Talionis lex II, 332.
 Tantali supplicium II, 204. 349.
 Tarandus, animal I, 384.
 Tartari tenebrae densissimae II, 433.
 Taurus caedis auctor necetur. II, 323.
 Temperantia, salutaris I, 85. Eius officium I, 56. sanitatis mater II, 674. bonum perfectissimum II, 235. studiose exercenda, ibid.
 Tempestatum annuarum vicissitudo II, 643.
 Tempia, dei duo I, 653. duo, mundus et fanum Hierosolymitanum II, 222.
 Templum, unicui uni deo dicatum II, 223. imagines nullas admittit II, 588. 592. Eius septa penetranti extraneo mors poena II, 577. eius magnificentia II, 575.
 Tempus, spatium motus caeli I, 644. Mundo posterius, ibid. II, 609. Tripartitum I, 346. morborum animae medicina II, 43. ex stellarum motu dignoscitur II, 226.
 Tempus eius definitio II, 492. 502. ei parcendum II, 474.
 Τηρεῖν, eius sensus I, 125.

- Termini non movendi** II, 360. Eius praecepti sensus mysticus II, 361.
- Terra, eius natura** I, 567. 606. 622. Mater, inde *μητηρ* dicta I, 31. ab aqua continetur I, 330. sensus figura I, 43. 47. et corporis I, 436.
- Terra paterna sapientiae symbolum.** I, 440.
- Terra senii expers** II, 493. 494. Pandora appellata II, 494. eius superficie inaequalitas II, 510. locus defunctis magis congruus quam mare II, 544.
- Terra anno septimo remissa** II, 286. 287. 288. ingens pauperibus subsidium II, 289. ad magnificentiam erudit II, 286. et humanitatem II, 289.
- Terra duplici proventu anno ne vexetur** II, 371. hostilis non violanda II, 401. malis sterilest. II, 429.
- Terrae motus a deo immis-**si II, 644.
- Terrae operarius malum** significat. I, 303.
- Terrena, habitatio servi-**tutem infert I, 511. eorum omnium symbola in caelis II, 226.
- Testimonium, auditus** I, 426. II, 345. 655. falsum quid significat II, 203. 208. de seipso II, 342.
- Testis falsus quam pernicio-**sus II, 203. unus non admittendus.
- Tetrapharmacum** I, 433 II, 503. 615.
- Textura ex lino et lana** interdicta II, 370.
- Thamer, Palma** I, 101. 294. Vidua. ibid. facie velata sedit, I, 537. gravisda I, 598. Virtutis invictae figura I, 567. Iudaeuxor II, 443.
- Thamnae, etymon** I, 528.
- Tharra, odoris exploratio.** I, 627. Cuius signum I, 628.
- Theodori Athei aliquot** exempla libertatis II, 465.
- Theognidis versus** II, 469.
- Theophrasti argumenta** pro mundi aeternitate II, 510. 619.
- Theoria, sine actione, inu-**tilis I, 525.
- Therapeutae et Therapeu-**trides II, 470. Nominis etymon, ibid. Bonis suis cedunt II, 473. in Aegypto degunt ad lacum Mariam II, 474. eorum domicilia sive monasteria II, 475. vestitus tenuis II, 477. abstinencia praeclara II, 476. 477. 483. Libri vetusti II, 475. Allegorica scripturas interpretandi ratio Ibid. coetus II, 480. preces II, 481. Servitutem aversantur, ut naturae contrariam II, 482. docendi in conventibus ratio II, 483. feminae castitatem professae II, 482. Eorum hymni II, 485. pervigilia, ibid. Mundi et coelicives II, 486.
- Thesauri, bonorum et ma-**

- lorum I, 108. Thesaurus caelestis. I, 296.
- Tholmai, suspensus I 236.
- Thoris oblatio, quid significat II, 253. 254.
- Thus, lucis symbolum I, 500. Thus et Sal mensae sacrae imponuntur II, 239. cuiusnam sunt symbola II, 240.
- Thyestea convivia II, 430.
- Thymiama mundi figura I, 507. Eius compositio elementa quatuor subindicat I, 504.
- Tiberius ingenio perspicaci II, 554. aetate iuvenis, senex prudentia II, 586. suspectum habet Caium II, 554. Iudaeis favet II, 568, 569. sumptibus suis victimas iuges suppeditari iubet II, 569. iis menstruarum distributionum portionem largitur, ibid. Iudaicos ritus non sinit renovari II, 589. 591.
- Tigris, fluvius temperantiae allegoria. I, 57. Cur contra Assyrios fluit I, 60. 61.
- Timidi in malitiam non ascribendi II, 379.
- Timiditas morbus gravis-
simus II, 379. malitiae poena II, 432. 433.
- Tintinnabala in pontificis vestitu II, 153. II, 226.
- Toni, musicae septem I, 46.
- Torpor I, 640. II, 415.
- Torques, gloriae et poenae signum I, 664.
- Tribuli, cuius signum I, 137.
- Tribus, ad benedicendum, et execrandum distributae I, 557.
- Tributa gravia ne civitatibus imponantur II, 287. eorum exactores vulgo in humani. ibid.
- Triennales, ludi I, 319.
- Triptolemus, frumenti ferendi auctor primus II, 409.
- Tryphon senator Iudaeus II, 528.
- Tubae II, 295.
- Tubal, Sellae filius I, 247. 248.
- Tubarum festum II, 295. 296.
- Tunicad I, 77. Iosephi variegata I, 192.
- Turba promiscua. I, 459.
- Typhon, in animo I, 286.
- Tyranni. Fortunae non invidendae I, 430.
- Tyranni, quasi carnifices publice a deo constituti II, 642. graviter et ipsi denuo puniti, ibid. astures suas moliantur II, 671.
- Tyrannis in tempus aliquod non inutilis II, 641. ad bonos emendandos, ibid. et ad improbitatem repellendam II, 642.
- Tyrannus quasi poena publica II, 641. Eius vita qualis II, 640. una cum cognatis necetur II, 326. 641.

V.

- Vaccae rufae cineres II, 252.
- Valles, cavae sensuum organa significant I, 194.
- Vallis salsuginis. I, 409.

Vasa domus funestae pol-
luta II, 333.

Velum tabernaculi II, 148.

Venatio progymnasma fu-
turorum militum II, 41.
90. 346. 644.

Venatores de praeda sua
ne comedant. II, 356.

Venefici, Aegyptii Sophi-
stas subinducunt I, 449.
eorum supplicia II, 315.
316. 317.

Venter, voluptatum rece-
ptaculum I, 414. 446.
235. lavatur a Mose, non
aufertur. ibid. Eius repti-
tio affectuum fomentum.
Venter et pedes hostia-
rum abluuntur II, 242.

Venti utiles etiam si
nonnullis naufragiorum
sunt causae II, 602. se-
ptentrionales saluberri-
mi II, 154.

Venus caelestis II, 480.

Verbum divinum mundi
idealiter locus I, 4. Idea
idearum I, 5. Dei imago
I, 6. 454. 419. 437. 561. 656.
II, 225. Lucis exemplar I,
632. Dei filius senior I,
277. 437. Filius *πρεσβυτε-
ρος* I, 414. 427. 562. 567.
Primogenitus, ibid. et I,
308. 653. Mundi conditi
instrumentum I, 47. 106.
162. 437. Omnium anti-
quissimum. I, 121. 562.
Aeternum *αἰδιον* I, 330.
332. II, 604. Rerum gu-
bernator I, 145. 298. 437.
656. Columna et vincu-
lum I, 330. 331. 499. 562.
Sigillum I, 547. II, 606. 625.
Rerum divisor I, 491. 503.

506. Mediator I, 501. Sum-
mus dei pontifex I, 653.
Omnia perspicit I, 121.
Animarum nutrimentum
I, 120. 122. imperfecto-
rum deus I, 128. virtutes
irrigat, fluvii instar I, 249.
delectationis fons I, 691.
Dei *ὑπαρχος* I, 308. 656.
Mundi conditor II, 225.
universa continet et re-
plet II, 604. 606. 655. De-
us secundus II, 625.

Viritas, quid I, 358. Luce
splendidior I, 46. 449.
Specie melior. ibid. Ea-
dem cum specie coniun-
cta quam utilis I, 46. 449.
Viritas dei comes II, 162.
Eius tum nomen tum
opus honorandum II, 151.
res preciosa II, 346. bo-
norum fons II, 477. eius
vis alliciendi II, 496.

Viritas et illustratio in
pontificis pectorali II,
347.

Vernum tempus I, 117.

Versionis ex una lingua in
aliam difficultas II, 140.

Vespaee, ad impios oppu-
gnandos missae II, 413.
cuiusnam sunt symbola
II, 679.

Vestitus, sermonem signi-
ficat I, 636. decori ratio
habetur a lege II, 378. mu-
liebris a viro nesumatur,
ibid.

Via media I, 296. 297. 449.
publica non incedendum
II, 445. Regia quatenus
II, 364.

Vicarii principis, quales es-
se debent II, 364.

Victoria, in malis fugienda I, 317.

Victus, tenuis laudes I, 665. II, 161. 239. tum corpori tum animo salutaris II, 239. a viris summis probatus II, 273. 274.

Vidua, vere quænam I, 295. Eius vota I, 77. benigne tractanda II, 365. stupratae poena II, 310.

Viduorum et orphanorum cura II, 675.

Vincti, quinam I, 289.

Vineta et oliveta profectum et incrementorum signa I, 572. Laetitiae I, 287. 292.

Vinitoria I, 329.

Vini proprietates variae I, 390. Caute adhibendum I, 353. Eius usus quibus a Mose interdicitur I, 357. Effectus diversus I, 680. usus, quam noxius II, 227. insipientiae potio II, 483.

Violentum nihil diuturnum II, 498. 612.

Vir mentis, mulier sensus figura I, 40. 73. 452. 574.

Virga Mosis fit serpens II, 93.

Viri naturam, feminae consuetudines sectantur I, 865.

Virga, disciplinae symbolum I, 82. 174. 243. a Mose in serpentem vertitur I, 83.

Virginem qui nuper duxit, ne ad bellum proficiscatur II, 380.

Virginis, vota I, 77.

Virgo captiva II, 393.

Viride agri percepta a mente subinducat I, 48.

Virtus contemplativa et activa I, 54. Totius vitae ars, ibid. Solius animi opus I, 64. propter se ipsam honoranda I, 120. Eius aura quæpiam principatum affert I, 105. Laetitiam parit I, 130. 137. Sine gratia divina inutilis I, 203. Sola pulchra I, 251. Liberalis et benefica I, 254. perpetuo fertilis I, 519. Deo soli paret I, 520. ἀειπάροχος I, 608. ad omnia vitae officia prodest I, 601. ad caelos se erigit. I, 478.

Virtus rara II, 377. a pessimo quoque laudata II, 16. vulgo invisita II, 265. eius habitus et forma II, 267. quævis, absoluta et perfecta II, 360. in propinquo posita II, 456. cum voluptariis non habet commercium II, 163. sapientum patria II, 438. non quantitate sed qualitate censetur II, 426. Libertatem affert II, 445. 468. 469.

Virtus et vitium nequeunt simul consistere I, 358. Humana prius, dein divina exercenda I, 551. Animæ amans, sicut malitia corporis I, 507. Ad eam iter difficile I, 255. Via parum trita I, 84. 316.

Virtutes integrae, dei progenies I, 273. ex motu et usu spectantur I, 398. 399. in genere quatuor I, 56. 250. appellationes habent

- femineas, actiones viriles I, 573. Dei dona I, 147. 376.
- Virtutes** sapientis felicitatem offerunt civitatibus II, 279. Pacis et belli II, 404. virgines II, 416.
- Virtutis studiosi**, quale subeunt certamen. I, 493. Artes liberales primo sectentur I, 364. disputandi artium expertes I, 198. vulgo obscuri, et egeni. ibid. Rebus terrenis superiores I, 213. Voluptatibus adversi I, 412. In corpore tanquam iniqui I, 511. Non moriuntur sed abeunt I, 513. Soli longaevi I, 515.
- Virtutis et voluptatis conflictus** perpetuus II, 63.
- Virtutum concentus** II, 135.
- Visus sensuum acutissimus** I, 178. II, 23. 100. 263. 333. Auditus testis potior I, 425. animae imago II, 23. 332. ad philosophiam dux II, 665. eius laudes II, 263. 330. 331.
- Visus oculorum et animae** II, 9.
- Vita humana** somnium II, 50. caligine oppleta II, 414. perfecta ex dictorum et factorum concentu II, 406.
- Vita contemplativa** I, 443. II, 197. 382. practica potior I, 551. II, 197. 382. Scientiae fructus. I, 572.
- Vitae genus triplex** I, 479. secundum deum. ibid. et I, 238. mixta I, 479. secundum creaturam I, 480.
- Viris congrua** I, 640. Vera quatenus I, 531. 611. Humanae terminus I, 270. Immortalis definitio I, 554.
- Vitae bonorum sunt leges non scriptae** II, 438.
- Vitellius Syriae praeses** II. 580.
- Vitis aegritudinis** I, 684. Laetitiae I, 681.
- Vitia generalia quatuor** I, 313. eorum fuga, praeclarum quoddam I, 585.
- Vitulus aureus** I, 256. 371. II, 320. Ex aere conflatus I, 257.
- Viventes, vere quinam** I, 554. 689.
- Ulcera Aegyptiis inflicta** II, 100. 101.
- Ungula fissa, cuiusnam symbolum** II, 353.
- Unitas mentis splendidissimae symbolum** II, 179. et causae primae II, 329.
- Unum, et unitas** I, 67. Numeri principium I, 499. Causae primae imago, ibid.
- Vocales septem** I, 30. 46.
- Vocis mutationes septem** I, 29. Eius quanta varietas I, 246. Natura, quantum nota I, 624.
- Volatilia munda et immunda** II, 355.
- Volucres, involantes, casus improvisos significant** I, 686.
- Voluptas quid** II, 204. 674. Eius habitus et forma II, 265. meretricis instar dilecta, ibid. pulcritudo asciticia II, 267. Vitiorum

- omnium fons II, 268. 269.
vis quanta II, 300. 301. 381.
eius vitium ex corpore
maxime oritur II, 301.
- Voluptatis**, multi propu-
gnatores I, 39. hominem
cum muliere coniungit,
ibid. Primo sensus, dein
mentem pertentat I, 40.
aliter ea malus, aliter
bonus utitur I, 70. Sensus
et mentis sequestra I, 79.
Varia secundum sensus
I, 80. In se mala I, 100. 136.
661. Serpentinus affe-
ctus I, 81. recte dicitur
morsus ibid. Sensibus
noxia I, 109. 123. In pecto-
re et ventre habitat. I,
110. 114. Elatio animae ir-
rationalis I, 136. Amicis
noxia, inimicis proficua
I, 268. E quibus conficitur.
I, 686.
- Vota** incogitanter facta II,
276. incunctanter reprae-
sentanda II, 277. virgi-
num et uxorum II, 274. vi-
duarum ib. legum de vo-
tis allegoria II, 275.
- Votum**, quid I, 658. Ma-
gnum I, 46. 285. quomo-
do peragitur II, 249.
- Voventis** se ipsum, preti-
um redemptionis II, 276.
- Vox**, dei visibilis I, 443. II,
185. 186. 188. Sanguinis I,
209.
- Urbes**, conditae, cuius fi-
gura I, 287.
- Urna** fictilis, cuius figura
II, 309.
- Ursa**, constellatio I, 28. 45.
- Usurae** vetantur II, 291.
- Uterus** naturae officina II,
494.
- Vulgaria** non sectanda II.
445.
- Vulgus**, in assensum pro-
nus I, 387. quam instabile
II, 112. 555. in peiora pro-
clive II, 522.
- Vultus** ingenui hominis
indiciu II, 56.
- Uxor**, sententiae impiae
symbolum I, 232. Adulter-
rii suspecta I, 117. 141. II,
308. 309. 310. Amata vo-
luptatem exosa virtutem
significat I, 167. 396. de
virginitate laesa defa-
mata II, 312. 313. repudi-
ata non reducenda II, 304.
- Uxores** duae sibi mutuo in-
fensae in quovis habitant
II, 265.

X.

- Xanthii** pro libertate oc-
cumbunt II, 464.
- Xenophon** et Plato duo ce-
lebraria convivia descri-
pserunt II, 680.
- Xerxis** ambitio. I, 674.

Z.

- Zabulon** I, 663.
- Zelphae**, etymon I. 523. Cu-
ius figura I, 524.
- Zeno** Eleates acerbe cruci-
atus linguam demorsam
exspuit II, 460.
- Zenonis** Stoici dictum de
viro probo, ibid.
- Zodiacus**. I. 673.

INDEX LOCORUM

VETERIS TESTAMENTI,

quos Philo in libris suis allegat et interpretatur. *)

Genesis 1, 1	I, 5	Genesis 2, 4 sqq.	I, 47
	490	4	A. I, 1
2	6	5	2
	7	6	I, 31
	A. I, 248		249
	I, 50		573
	265	7	32
4	7		119
	496		207
	632		332
5	I, 7		481
6	8		625
8	ibid.		A. I, 2
9	ibid.		3
10 sqq.	8	8	I, 51
14	9		53
	347		334
24	69		335
26	16		414
	106	8	A. I, 5
	430	9	I, 54
	432		336
	496	9	A. I, 6
	556		8
	583	10	I, 250
27	332		690
	505	10	A. I, 2, 10
	632	11	9
31	442	12 sqq.	10
	457	13 sqq.	I, 56
	495	15	I, 53
Genesis 2, 1 sqq.	43		61
2 sqq.	46		A. I, 6
2 — 4	237		13
4	30	16	I, 61

*) Hoc indice numerus Latinus volumen, Arabicus paginam editionis Mangeianae significat, sed ubi est A., i. e. Aucheri nomen, ascriptum, numerus Latinus I maius volumen ab Auchero editum denotat, quod volumine sexto extremo et septimo nostrae editionis continetur, II autem minus, quod a nobis editum est volumine octavo: numeri Arabici paginam alterutrius voluminis indicant. *Ed. Lips.*

Genesis 2, 16 (bis) I, 63
A. I, 12
17 A. I, 12
18 sqq. I, 66
19 I, 68
588
19 A. I, 14. 15
20 A. I, 1
21 I, 70
72
510
A. I. 17, 18
22 I, 73
A. I, 19
23 I, 73
A. I, 20
24 I, 75
A. I, 21
24 I, 272
25 I, 76
A. I, 22
Genesis 3, 1 I, 76
A. I, 22. 23 bis 24
79
3 I, 85
A. I, 25
5 A. I, 25
6 A. I, 26 bis.
7 A. I, 26. 27 bis
8 I, 87
93
A. I, 27. 29 bis
9 sqq. I, 97.
A. I, 30
12 A. I, 30
13 I, 100
A. I, 30
14 I, 100
109
14 (bis) I, 118
446
14 sq. A. I, 31 bis
15 I, 123
124
317

Genesis 3,	16	I,	126
			131
		A. I,	32
	17	I,	131
	17 sqq.	I,	136
		A. I,	33
	19	I,	136
		II,	44
		A. I,	34
	20	I,	480
		A. I,	34
	21	A. I,	35
	22	I,	430
		A. I,	36. 37
	23	I,	63
		A. I,	39
	24	I,	38
			228
		A. I,	40
Genesis 4 tot.		I,	439
	1	I,	146
		A. I,	40
	2	I,	163
		A. I,	41
			171
	3	I,	171
			180
	3 sqq.	A. I,	42
	4. 5	A. I,	42
			43 bis
	7	I,	319
			400
		A. I,	43
		I,	45 bis
	8	I,	191
			200
	8 sqq.	II,	419
		A. I,	46
	9	I,	202
			203
		A. I,	46 bis
	10	I,	200
			205
			206
			209

Genesis 4, 10 A. I, 47
 11 (bis) I, 210
 11 sqq. I, 303
 11 A. I, 48
 12 I, 20
 214
 A. I, 48
 13 I, 218
 222
 430
 A. I, 48
 A. I, 247
 14 I, 218
 220
 II, 419
 A. I, 49
 15 I, 224
 555
 A. I, 49. 50
 16 I, 140
 222
 226
 17 I, 232
 423
 18 I, 237
 20 I, 241
 20 sqq. I, 245
 21 I, 244
 246
 22 I, 247
 248
 23 I, 201
 23 sqq. A. I, 52
 25 I, 149
 228
 249
 258
 A. I, 53
 26 II, 3
 218
 Genesis 5, 1 I, 218
 A. I, 55
 II, 3
 3 A. I, 55
 21 sqq. A. I, 57

Genesis 5, 22 A. I, 56
 23 A. I, 58
 24 II, 4
 583
 A. I, 59 bis.
 29 I, 214 bis.
 A. I, 60
 32 A. I, 61
 Genesis 6, 1 I, 262
 A. I, 61
 2 I, 263
 3 I, 265
 580
 A. I, 62. 63
 4 1, 270
 270
 A. I, 66
 4—12 I, 272 sqq.
 5 I, 408
 5—7 I, 275
 6 I, 280
 A. I, 67
 7 (bis) I, 283
 A. I, 67. 68
 8 I, 102
 285
 288
 289
 A. I, 68
 9 I, 290
 9 (bis) II, 6
 A. I, 69
 11 I, 291
 A. I, 69
 12 I, 293
 A. I, 70
 13 A. I, 71
 14 I, 420
 A. I, 74—77
 15 A. I, 79
 16 A. I, 83. 84
 17 A. I, 86. 87
 18 A. I, 88
 21 sqq. I, 289

Genesis 7 tot. II, 439
 1 A. I, 89
 2 I, 223
 2. 3 A. I, 91
 4 A. I, 95. 97
 5 I, 98
 9 A. I, 103
 10— A. I, 94
 11 I, 575
 A. I, 99. 101
 11 sqq. II, 7
 A. I, 149
 15 I, 698
 16 A. I, 103
 17 A. I, 103
 21 I, 516
 A. I, 132. 133. 154 bis.
 A. I, 104
 22 I, 105
 A. I, 136. 156 bis.
 23 165
 I, 106
 Genesis 8, 1 A. I, 108
 2 A. I, 109
 3 A. I, 111
 4 111
 5 112
 6 112
 113
 115
 7 115
 8 116
 9 117
 118
 10 119
 11 120
 121
 12 122
 13 123
 125
 14 125
 16 128
 18 128
 20 131 bis
 132

Genesis 9, 1. 2 A. I, 138
 3 A. I, 140
 4 I, 481
 A. I, 142
 5 A. I, 144
 6 I, 632
 A. I, 146. 147
 10 I, 688
 11 I, 147
 13 I, 148
 18 I, 18
 A. I, 149
 20 I, 211
 300
 319
 327
 329
 20 sqq. 350
 357
 A. I, 152. 153
 21 sqq. I, 77
 A. I, 154
 22 II, 440
 A. I, 156 bis
 23 A. I, 158
 24 I, 392
 397
 A. I, 159 bis
 25 I, 397
 25 sqq. I, 400
 26 I, 401
 160
 27 I, 401
 A. I, 160. 161
 28 A. I, 161
 31 A. I, 141
 Genesis 10, 4 A. I, 163. 164
 6 A. I, 165
 8. 9 A. I, 165
 9 sqq. I, 272
 10. 14 A. I, 163
 Genesis 11, 1 I, 696
 1—9 I, 404 sq.
 2 I, 414
 416

Genesis 11,	3	I, 417	Genesis 14,	21	I, 126
		420		22	I, 373
	4 sqq.	I, 235		23	II, 34
		421		24	I, 461
		423	Genesis 15,	1 sqq.	I, 473
		632		2	I, 476
	5	I, 425			478
		426			478
		428			481
	6	I, 240		3 (bis)	I, 482
		429		5	I, 95
	7	I, 430			442
		432			483
		433			484
	8	I, 428		5 (bis)	I, 485
		434		6	I, 132
	10	I, 607			273
	29	I, 239			485
	32	I, 627			486
Genesis 12,	1	I, 103			606
		221			II, 39
		482			442
		513		7	I, 486
	1—6	I, 436 sq.			A. I, 167
	2	I, 449		8	I, 487
		453			A. I, 168
	3	I, 453		9	I, 487
	4	I, 456			490
		459			A. I, 169
		627		10	I, 491
	6	I, 470			502
	7	I, 221			505
		II, 13			506
	10—20	II, 14			A. I, 175. 176. 178
Genesis 13,	1	I, 77		11	I, 506
	9	I, 438			A. I, 179. 180
	19	I, 673		12	I, 508
Genesis 14,	1 sqq.	I, 532			510
	3	I, 409			511
	7	I, 575			A. I, 181
	17	I, 360		13	I, 511
	18	I, 103			A. I, 181
		103		14	I, 512
	20	I, 533		15	I, 512
	21	I, 92			A. I, 184

Genesis 15, 16	I, 516	Genesis 17, 1	I, 582
	516		584
	517		585
	A. I, 185.186		585
17	I, 517		II, 186
	A. I, 167	1 sqq.	I, 587
	186 bis		A. I, 208
17 sqq.	I, 518	1 (bis)	I, 581
18	I, 692	2	I, 586
	A. I, 187	3	A. I, 209
19	I, 536	4 sqq.	I, 587
19. 20	A. I, 188		A. I, 210
Genesis 16, 1	I, 521	5	A. I, 212
	A. I, 189.190.192	6	I, 601
1—6	I, 519		A. I, 515
2	I, 135	8	A. I, 216
	A. I, 191	10 11	A. I, 217
	I, 528	12	A. I, 219
3	I, 529		223
4	I, 539		225
	A. I, 193	13	A. I, 226
5 sqq.	I, 541	14	A. I, 226
	A. I, 194	15 sqq.	I, 130
6—14	I, 546 sq.		A. I, 229
6 A. I, 195—197		16	I, 598
7	I, 563		600
	572		A. I, 229
	A. I, 197	17	I, 602
7 sqq.	I, 576		606
8	A. I, 199.200		A. I, 229.230
9	I, 139	17 sqq.	I, 104
	II, 450	17 (bis)	I, 605
	A. I, 200	18	I, 609
10	A. I, 261		610
11. 12	A. I, 202		611
11	I, 547		A. I, 233
13	I, 656	19	I, 617
	A. I, 203		618
14	A. I, 204.205		A. I, 233
15	A. I, 205	20	I, 618
16	A. I, 206		A. I, 234
36	I, 533	21	A. I, 234
Genesis 17, 1	I, 271	22	I, 619
	A. I, 207	24—26	A. I, 235
	I, 582	27	A. I, 236

Genesis 18, 1 sqq. II, 16
 A. I, 237
 1—16 A. I, 244
 260
 2 A. I, 242
 3 II, 20
 6 I, 173
 9 I, 203
 10 I, 618
 619
 456
 II, 20
 10 sqq. II, 280
 11 I, 148
 196
 251
 365
 565
 571
 683
 15 II, 30
 16 I, 463
 17 I, 93
 401
 17-27 A. I, 261-
 267
 22 I, 142
 688
 23 I, 89
 456
 27 I, 296
 477
 32 I, 535
 613
 33 I, 631
 A. I, 268
 Genesis 19, tot. A. I, 270-292
 4 I, 409
 11 I, 567
 20 II, 25
 23 sqq. I, 633
 26 I, 564
 32 sqq. I, 259
 33 I, 382
 35 I, 388

Genesis 20, 1-18 A. I, 293-
 300
 7 I, 510
 12 I, 366
 481
 Genesis 21, 1 I, 147
 2 I, 571
 5 I, 126
 6 I, 81
 215
 6 sqq. I, 599
 7 I, 131
 457
 10 sqq. I, 140
 11 I, 135
 12 I, 135
 14 sqq. I, 139
 14 sqq. I, 393
 19 sqq. I, 250
 23 I, 340
 342
 607
 Genesis 22, 1 sqq. I, 650
 1 sqq. II, 25
 2 (bis) I, 273
 3 I, 462
 4 I, 229
 I, 457
 6 I, 144
 7 I, 565
 7 sqq. II, 26
 8 I, 565
 9 sqq. I, 630
 13 I, 565
 16 I, 127
 16 sqq. I, 129
 Genesis 23, 1—19 A. I, 301-
 309
 4 I, 417
 6 I, 691
 II, 38
 442
 10 I, 601
 10 I, 669
 Genesis 24, 1-7 A. I, 310-55

Genesis 24,	1	I, 395
	7	I, 95
	10	I, 535
	16	I, 251
		575
	16—20	I, 251
	22	I, 535
	62	I, 95
	63	I, 197
	65	I, 197
Genesis 25,		197
	67	I, 239
	1-8 A.I.	355-61
	5 sqq.	I, 169
	5 sqq.	I, 451
	8	I, 164
	11	I, 571
	17	I, 565
	20—34 A.I.	362-
		378
	21	I, 147
		164
	23	I, 105
	25 sqq.	I, 77
	27	I, 87
Genesis 26,		88
		336
		528
	29	I, 179
	33	I, 167
		396
	1—19 A.I.	379-
		365
	2	I, 77
		200
		440
	3	I, 474
	5	I, 456
		II, 40
	9	I, 417
	12	I, 607
		619
	20	I, 626
	32	I, 341
		621

Genesis 26,	32	I, 626
	Genesis 27,	1—46 A.I., 399-
		437
	1 sqq.	I, 190
	20	I, 174
		286
		376
		571
	28	I, 452
		613
	30	I, 358
	33 (bis)	I, 509
		509
	36 (bis)	I, 125
		126
	41	I, 125
	40	I, 544
	41	I, 200
	42 sqq.	I, 549
	43 sqq.	I, 469
	43	I, 627
	45	I, 201
Genesis 28,	1—9 A.I.	438-
		441
	1 sqq.	II, 454
	2	I, 239
		553
	7	I, 529
	11	I, 630
		631
		638
		639
	12 sqq.	I, 620 sq.
	12	I, 641
		662
	13	I, 644
		646
	14	I, 647
	15	I, 647
	16	I, 648
	17	I, 437
	21	I, 342
		645
	22	I, 533
	22 sqq.	I, 231

Genesis 29,	4	I, 470	Genesis 31,	33	I, 567
	13	I, 147		35	I, 365
	26	I, 364		43	I, 151
	27	I, 365		53	II, 271
	28	I, 365	Genesis 32,	10	I, 83
	31	I, 75		25	I, 606
		123			640
		251		28	I, 369
		480			585
		520		29	I, 580
		598		31	I, 633
	35	I, 59	Genesis 33,	11	I, 169
		116	Genesis 34,	3	I, 607
		349	Genesis 35,	2	I, 582
		626		2 sqq.	I, 416
				16 sqq.	I, 593
Genesis 30,	1 sqq.	I, 75		18	I, 592
	1 sqq.	I, 123		4	I, 92
	1 sqq.	I, 523		29	I, 164
	2	I, 260	Genesis 36,	12	I, 527
	13	I, 451	Genesis 37,	2	I, 290
	16	I, 537		3	I, 192
	18	I, 349			654
	24	I, 260		7	I, 661
	30	I, 470			663
	36 (bis)	I, 170			669
	36	I, 306		7 sqq.	II, 42
	37	I, 345		7—10	I, 660
	42	I, 498		8	I, 671
Genesis 31,	3	I, 440		9	I, 673
		441		10	I, 676
	4	I, 191		12 sqq.	I, 192
	5	I, 192		12	I, 193
	10	I, 662		13	I, 193
	10 sqq.	I, 650		14	I, 194
	11 sqq.	I, 649		15	I, 193
	12 sqq.	I, 655			195
	13	I, 656			195
		656			196
		657			565
	14	I, 479		17	I, 196
	14 sqq.	I, 548			196
	20	I, 90		33	I, 667
	20 sqq.	I, 547		36	I, 389
	27	I, 549	Genesis 38,	6	II, 443
	28	I, 479			

Genesis 38,	7	I, 100	Genesis 45,	28	I, 611
	9	I, 260		28	I, 439
		275	Genesis 46,	1	I, 646
	11	I, 293		27	I, 467
	20	I, 568		33 sqq.	I, 309
Genesis 39,	25	I, 598	Genesis 47,	34	I, 171
	26	I, 599		3	I, 171
	1	I, 289			309
		389		4	I, 310
		394	Genesis 48,	9	I, 417
Genesis 40,		604		24	I, 468
	1 sqq.	I, 134		1 sqq.	I, 105
	3 sqq.	I, 240		5	I, 593
	7	I, 439		13	I, 396
Genesis 41,	2	I, 389	Genesis 49,	15	I, 59
	8	I, 162			122
		439			296
	9	I, 680			584
	10	I, 685		15 sqq.	I, 556
Genesis 42,	15 (bis)	I, 439		16	I, 432
	16	I, 679	Genesis 50,	22	I, 92
		686		2	I, 510
	20	I, 388		15	I, 471
	5	I, 223		17	I, 83
Genesis 43,	17	I, 690			85
		693			314
		687		48	I, 319
	28 sq. A.	I, 61		22	I, 402
	42	I, 664			394
Genesis 44,	45	I, 633	Genesis 51,	33	I, 164
	49	I, 243		3	I, 468
	1 sqq.	II, 64		7	I, 461
	4	I, 411		19	I, 439
	11	I, 427			461
Genesis 45,	16	I, 461			II, 78
	18	I, 439	Genesis 52,	24	I, 439
	36	I, 55		3 (?)	I, 478
		686			I, 444
					I, 571
Genesis 46,	9	I, 510	Exod 1,	9	I, 235. 418. 632
Genesis 47,	11	I, 122		11	I, 490
	16	I, 604		15	I, 491
	18	I, 604		18	I, 458
		605		20	I, 135
	22	I, 468		21	I, 88
Genesis 48,	26	I, 509			

Exod 1, 21	I, 470	Exod 5, 2	I, 683
Exod 2, 1 sqq.	I, 538	14	I, 580
3	I, 420	22 sqq.	I, 476
6	I, 421	Exod 6, 12	I, 199
12	I, 94	23	I, 239
42 (?)	I, 213	26 sqq.	I, 610
12	I, 567	29	I, 581
15	I, 89	Exod 7, 1	I, 51
	567		166
16	I, 595		199
18	I, 594		449
18 sq.	I, 596		684
21 sq.	I, 147		581
21	I, 239		597
22	I, 417	12	I, 449
23	I, 129		449
	130	15	I, 409
23 (bis)	I, 209		695
23	I, 418	17	I, 581
	438	17 sqq.	I, 693
Exod 3, 1	I, 171	33	I, 564
	306	Exod 8, 1	I, 419
	307	9	I, 176
2	I, 570	19	I, 449
4	I, 650		449
5	I, 570	19	I, 171
6	I, 566		548
9	I, 130	Exod 9, 29	I, 95
11 sqq.	I, 566		372
14	I, 222		581
	655	Exod 10, 21	I, 638
15	II, 8	23	I, 638
Exod 4, 3 sqq.	I, 82	Exod 11, 7	I, 694
10	I, 166	Exod 12, 2-23 A.I.	444-465
	199	1 sqq.	II, 292
	473	3	I, 534
12	I, 477	5	I, 119
14	I, 215	6 (?)	I, 500
	217	8	I, 542
14 sqq.	I, 448	11	I, 117
14	I, 603		174
22	I, 237	12	I, 440
Exod 5, 2	I, 247	23	I, 73
	360	34	I, 174
	368	38	I, 459

Exod 13, 2	I, 489	Exod 17, 6	I, 687
11	I, 181	11	I, 124
12 (bis)	I, 183	12	I, 96
13	I, 185	Exod 18, 4	I, 481
	185	7	I, 477
15	I, 189	11	I, 363
Exod 14, 7	I, 374	14	I, 269
14	I, 694		II, 365
14 sqq.	I, 474	16	I, 363
19	I, 501	16 sqq.	I, 594
27	I, 415	25	I, 535
30	I, 510	Exod 19, 6	I, 402
	696		II, 9
Exod 15, 1	I, 85	17	I, 631
	313	18	I, 509
	694	19	I, 475
1 sqq.	II, 173	20	I, 333
4	I, 374	26	I, 130
8	I, 121	Exod 20, 2	I, 582
9	I, 152	5	I, 400
17	I, 336	9	II, 282
	527	12	Vol. V. p. 57
20	I, 312		nostrae edit.
23	I, 255	12	I, 201
23 sqq.	I, 543	13	II, 186
25	I, 255		335
	441	16	II, 342
27	I, 573	17	II, 351
	574	18	I, 443
Exod 16, 4	I, 119		II, 188
	566	19	I, 253
	617		475
4 (bis)	I, 120		642
13 sqq.	I, 120	20	II, 214
13	II, 357	21	I, 228
14	I, 121		579
15	I, 121	22	I, 843
	566	25	A. I, 468
18	I, 500	Exod 21, 5	I, 499
20	I, 534	6	I, 152
Exod 17, 3	I, 586	10	I, 452
6	I, 88	12	I, 555
	175		557
	425	12—14	I, 554
	465	13	I, 189

Exod 21, 13	II, 319	Exod 23, 20 sqq.	I, 463
14	I, 429	22-33 A.I.,	480-486
	557	28	II, 423
15	I, 558	Exod 24, 1-18 A.I.,	487-503
15 Vol. V. p.	56	1	I, 462
nostrae edit.		6	I, 498
16 Vol. V. p.	57	10	I, 419
nostrae edit.			630
18	II, 317		688
22	II, 317	11	I, 413
22 sqq.	I, 539	18	I, 626
26	II, 330	Exod 25, 1	I, 489
28	II, 323		490
31 sqq.	I, 560	2-4	A.I., 505
38	II, 324	8-40 A.I.,	505-524
Exod 22, 1 sqq.	I, 93	22	I, 496
6	I, 136		561
7	II, 341	30	I, 543
8	II, 341	31 sqq.	I, 520
22 sq. A.I.,	469-470	33	I, 503
26	I, 634	40	I, 108
26 sqq.	I, 637	Exod 26, 1-2 A.I.,	524-526
28 A.I.,	471-472	1	I, 532
36 A.I.,	473	1 sqq.	I, 536
Exod 23, 1-5 A.I.,	474-475	6	A.I., 527
1	I, 426	16	I, 532
	II, 345	28-37 A.I.,	528-531
1 sqq.	II, 342	Exod 27, 1-4 A.I.,	531-534
2	I, 361	9	I, 607
	445	21 A. I.,	535-536
3	II, 347	29	A.I., 534
4	II, 391	Exod 28, 2. 7. 9. 15. 16-38	
	395	A.I.,	537-548
5	II, 394	17	I, 60
8	II, 346	30 sqq.	I, 111
10	II, 391	35	I, 452
13 Vol. V. p.	57	36	I, 452
nostrae edit.		Exod 29, 26	I, 446
17 sqq.	I, 376	Exod 30, 8	II, 254
18 A.,	478-479	13	I, 499
19	II, 399	15	I, 499
	I, 177	34	I, 500
	II, 396		500
20	I, 308	Exod 13, 1-3	I, 265
20 sqq. A.I.,	476	2	I, 106

Exod 31, 2	I, 333	Lev. 5, 4	I, 698
	333	5 sqq.	I, 614
49 (?)	I, 595	7 sqq.	I, 616
Exod 32, 1 sqq.	II, 320	20 (6, 2)	II, 247
7	I, 252	21 (6, 2)	II, 277
16	I, 449	Lev. 6, 2 (9)	II, 254
	496	9 (16) sqq.	II, 248
17 sqq.	I, 372	13 (20)	II, 250
20	I, 256	20	I, 497
26	I, 559	Lev. 7, 5	II, 246
26 sqq.	II, 177	34	I, 113
27 sqq.	I, 366	Lev. 8, 29	I, 113
32	I, 475		116
Exod 33, 7	I, 76		446
	96	Lev. 9, 14	I, 115
	221		115
	270		116
	372		24
	378	Lev. 01, 1	I, 509
43	I, 107	1 sqq.	I, 76
	229	3	I, 555
	579	6	I, 555
15	I, 463	8 sqq.	I, 667
17	I, 289	9	I, 377
23	I, 258		I, 379
	579		II, 367
Exod 34, 12	I, 437	Lev. 11, 16	I, 569
28	I, 115	tot.	II, 355
Exod 35, 3	II, 282	3	II, 353
22	I, 451	4	I, 320
30	I, 107	7	I, 322
Exod 38, 8	I, 451		II, 352
Exod 39, 3	I, 491	9 sqq. (?)	II, 352
Exod 50, 19 (?)	I, 673	9 sqq.	II, 354
Lev. 1, 3 sqq.	II, 241	20	II, 354
9	I, 115	21	I, 506
13	I, 115	22	I, 83
Lev. 2, 1 sqq.	I, 668		II, 354
11	I, 543	31	I, 633
13 (bis)	II, 255	42	II, 354
Lev. 3, 12	I, 186	42 (bis)	I, 446
16	I, 249	42	I, 114
17	II, 356	Lev. 13, 3	I, 237
Lev. 4, 22	II, 247	11 sqq.	I, 291
Lev. 5, 2	II, 355	12	, 341
			406

Lev. 13, 14	I, 291	Lev. 21, 10 sqq.	I, 562
Lev. 14, 85	I, 293	11	I, 562
35 sqq.	I, 292	17	II, 230
36 sqq.	I, 194	Lev. 22, 4	II, 230
Lev. 15, 31	I, 90	6	I, 633
Lev. 16, 1 sqq.	I, 76	10	II, 231
7 sqq.	I, 75	12 sqq.	II, 232
10	I, 138	Lev. 23, 2 sqq.	I, 154
17	I, 485	2	II, 280
	684	27	I, 234. 532
	689	Lev. 24, 2	II, 256
20	I, 569	15 sqq.	II, 166
Lev. 17, 11	I, 206	Lev. 25, 4	II, 286
11	II, 356	5	I, 416
Lev. 18, 1—5	I, 531	8	II, 392
6	I, 267	9	I, 532
7	I, 575	23	I, 158
Lev. 19, 1 sqq.	II, 245	23 sqq.	I, 160
3 Vol. V. p. 55		Lev. 26, 3 sqq.	II, 424
nostrae edit.		8	II, 423
4	I, 92	10	I, 178
	II, 215		513
6	II, 245	12	I, 618
9	I, 662		643
	663		691
11 sqq.	II, 342		II, 407
13	II, 389	36	II, 432
14	II, 368	Lev. 27, 3	II, 276
16	II, 366	10	II, 276
23	I, 53	13	II, 276
23 sqq.	I, 343	14	II, 276
23	I, 345	30 sqq.	I, 533
	346	32 sqq.	I, 243
24	I, 347	32	I, 532
	347	33	I, 109
	II, 349	Num. 3, 12	I, 490
	3	Num. 5, 2	I, 89
25	I, 350	14 sqq.	I, 141
32	I, 178	15	I, 345
32 Vol. V. p. 55		18	I, 141
nostrae edit.		27 sqq.	I, 116
35	I, 495	Num. 6, 2	I, 285
36	II, 368		662
Lev. 20, 18	I, 574		II, 249
Lev. 21, 1 sqq.	II, 230	6	I, 286

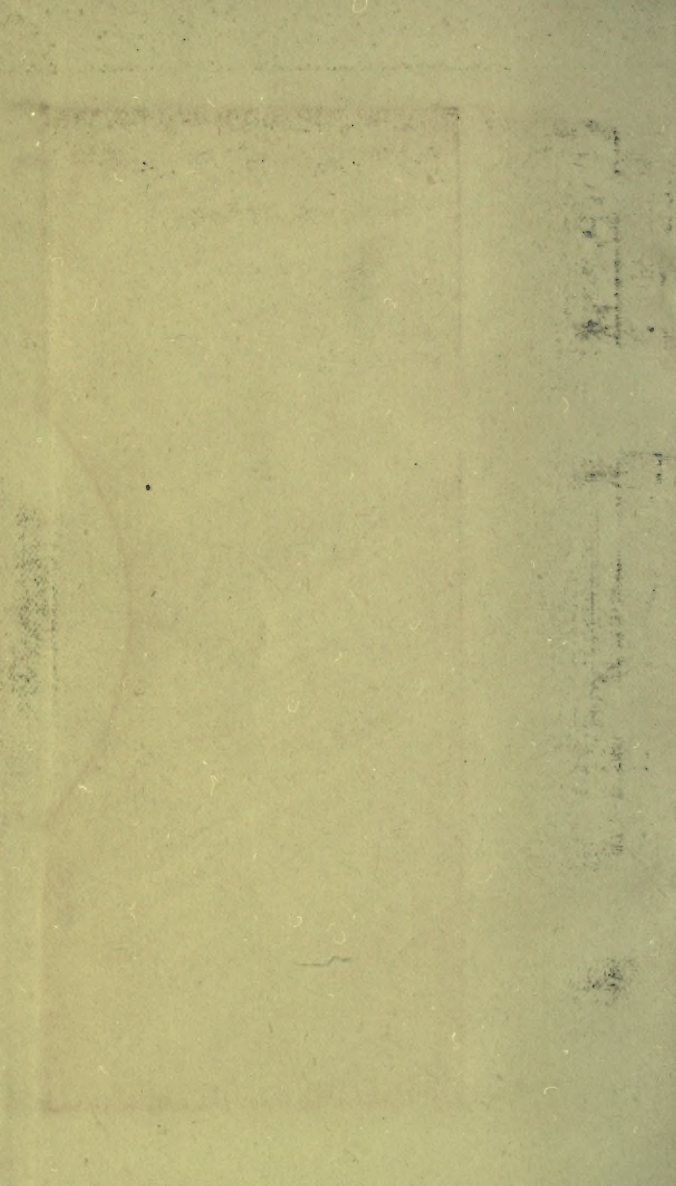
Num. 6, 6	I, 286	Num. 14, 44	I, 269
9	I, 46	Num. 15, 19	I, 184
	286	30	II, 404
	327	Num. 16, 15	I, 412
14	II, 249	48	I, 501
18	II, 250		502
Num. 7, 5 (?)	I, 500		689
44	I, 535	Num. 18, 2	I, 458
Num. 8, 24 sqq.	I, 204	12 sqq.	II, 351
24	A. I, 64	20	I, 339
25	I, 204	26	I, 578
Num. 9, 10 sqq.	II, 170	28	I, 607
Num. 10, 29	I, 363	31	II, 351
30	I, 363	Num. 19, 1 sqq.	II, 252
Num. 11, 4	I, 460	15	I, 211
4 sqq.	I, 665		430
5	I, 484	Num. 20, 17	I, 244
8	I, 180		295
11—13	I, 475	17 sqq.	I, 294
16	I, 178	18	I, 297
	395	25	I, 96
17	I, 266	Num. 21, 5 sqq.	I, 80
20	II, 357	16—18	I, 375
23	I, 175	17	I, 694
	II, 613	27 sqq.	I, 132
31	II, 357	27 sqq.	I, 133
32	II, 357	30	I, 451
34	II, 357	41 (?)	I, 489
Num. 12, 6	I, 108	Num. 22, 6	I, 415
	511	29	I, 144
7	I, 128	31	I, 299
	132	Num. 23, 7	I, 411
12	I, 59	8	I, 205
14	I, 78	19	I, 181
Num. 13, 48 sqq.	I, 681		280
23	I, 236		453
25	I, 612		656
Num. 14, 4	I, 121	Num. 24, 7	II, 423
9	I, 248	16	I, 609
	618	Num. 25, 1	I, 634
	A. I, 72	4 sqq.	I, 594
	A. I, 247	4	I, 634
11 sqq.	I, 446	7	I, 135
20	I, 455	8	I, 367
24	I, 597	11	I, 261

Num. 25, 12	I, 413	Dent. 5, 31	I, 165
Num. 17, 3	I, 468		231
8	II, 172		269
16	I, 238		276
	II, 385		409
16 sq.	I, 307		688
17	I, 170	Dent. 6, 6 sqq.	II, 358
Num. 28, 2	I, 126	7 (bis)	II, 359
	154	10	I, 572
	273	11	I, 287
Num. 29, 13	I, 574	12	I, 128
Num. 30, 4 sqq.	I, 77	Dent. 7, 1	I, 536
10	I, 219	7	I, 445
13	I, 219	20	II, 423
Num. 31, 8	I, 299	Dent. 8, 2	I, 544
	609	2 sqq.	II, 297
26	I, 73	3	I, 122
28	I, 663	12 sqq.	I, 172
40 sqq.	I, 457	14 sqq.	I, 81
49 sqq.	I, 375	15	I, 688
49	I, 413	17	I, 172
50	I, 375	18	I, 327
Num. 35, 1 sqq.	II, 320		II, 403
5 sqq.	II, 291	28 (?)	I, 89
25	II, 321	Dent. 9, 5	I, 172
30	II, 344	Dent. 10, 9	I, 75
Dent. 1, 17	I, 495		339
	662		538
	II, 347		644
31	I, 281	10	I, 689
	656	16 (bis)	II, 258
43 sqq.	I, 287	17	I, 431
Dent. 4, 1	I, 582		II, 258
4	I, 554		I, 305
	II, 216		II, 392
	264	19	I, 456
6	I, 444	20	II, 258
12	I, 445	21	I, 468
19	II, 213	22	II, 357
29	I, 567	Dent. 11, 8	I, 207
39	I, 103	Dent. 12, 23	I, 584
	88	28	II, 27
Dent. 5, 16	Vol. V. p. 54	31	II, 259
	nostrae edit.	Dent. 13, 4 sqq.	I, 456
27	I, 413	4	I, 484
		6	

Deut. 14, tot.	II, 355	Deut. 21, 18—21	I, 359
1	I, 426	18 sq. Vol. V. p.	53nostrae edit.
	II, 260	49 sq.	I, 371
4 sqq.	II, 353	20	I, 609
6	II, 353	21	I, 361
10	II, 354	23	II, 324
Deut. 15, 18 sqq.	II, 284	Deut. 22, 8	I, 326
8	I, 253	10	II, 400
12	II, 285	13 sq.	II, 311
	395	13	II, 312
Deut. 16, 3	I, 542	27	II, 312
16	I, 89	Deut. 23, 1	I, 389
19	II, 346		683
20	I, 141	2	I, 89
	195		426
21	I, 53		447
22	I, 657	3	I, 103
Deut. 17, 6	II, 344		260
15	I, 313	4 sqq.	I, 429
	II, 362	6	I, 454
18 sq.	II, 363	12 (bis)	I, 117
Deut. 19, 5	I, 557	12	I, 118
14	II, 360	13	I, 72
	I, 241		118
15	II, 344		213
16	II, 275		214
17	I, 100	16	I, 126
19 Vol. V. p. 57		17	I, 472
nostrae edit.		18	II, 228
Deut. 20, 1	I, 312		264
	445	19	II, 388
1 sqq.	II, 372	21	I, 172
5	I, 325	Deut. 24, 4	II, 391
5—7	I, 323	10	II, 390
10	II, 393	15	II, 368
19	II, 400	19	II, 390
20	I, 302	20	II, 390
23	I, 231	Deut. 25, 4	II, 399
Deut. 21, 10 sqq.	II, 393	11 sqq.	II, 328
14	II, 394	12	I, 668
15	I, 480		II, 329
15 sqq.	I, 75	13	I, 496
15 sqq.	I, 395		684
15—17	I, 167	17 sqq.	I, 458
17	I, 237		

Dent. 25, 18	I, 360	Dent. 32, 39	I, 698
Dent. 26, 13	I, 695	Dent. 33, 1	I, 582
Dent. 27, 2	I, 244		597
3	II, 393	4	I, 456
9	I, 474	6	I, 608
	650		640
15	I, 94	9	I, 75
17	I, 109		204
	241		367
19	I, 693		559
Dent. 28, 12	I, 296	10	I, 204
	483	11	I, 476
15	II, 383	Dent. 34, 4	I, 143
23	II, 429	5	I, 165
28	I, 509	6	I, 166
33 sqq.	II, 429	7	I, 270
65	I, 230	10	I, 511
66	I, 230	Ioh. 1, 5	I, 430
Dent. 29, 4	I, 564	11	I, 464
Dent. 30, 4	435	Iud. 8, 9	I, 424
9	I, 682	Iud. 13, 6	A. I, 555
10	I, 614	16	A. I, 555
10 sqq.	II, 421	17—18 A. I,	557.58
11	II, 406	22	A. I, 559
12 sqq.	I, 241	Iud. 14, 6	A. I, 565
14	I, 614	14	A. I, 567
	II, 456	14—18 A. I,	573.74
15	I, 554	Sam. 1, 14	I, 380
	280	15	I, 379
20	I, 228	20 (bis)	I, 273
	238	28	I, 658
	538	Sam. 2, 4	I, 274
	554		600
Dent. 32, 4	I, 606	Sam. 9, 9	I, 293
5	I, 394		442
7—9	I, 242		483
7 sqq.	I, 338	Sam. 10, 22	I, 467
8	I, 527	Reg. 17, 10	I, 293
13	I, 213	18	I, 293
15	I, 542	Paral. 7, 14	I, 525
18	I, 426	Esr. 8, 2	I, 427
32	I, 391	Iob. 14, 4	I, 585
32 sqq.	I, 684	Ps. 23(22), 1 (bis)	I, 308.596
34 sqq.	I, 108	Ps. 27 (26) 1	I, 632
39	I, 258	Ps. 31 (30) 19	I, 410

Ps. 37(36), 4	I, 335, 690	Prov. 8, 22 sqq.	I, 362
Ps. 42, 3	I, 460	Ies. 5, 7	I, 681
Ps. 45, 5	I, 691	8	A. I, 72
Ps. 62(61), 12	I, 285	Ies. 48, 22	I, 604
Ps. 65, 10	I, 691	Esai. 54, 1	II, 43
Ps. 75(74), 9	I, 284	Ierem. 2, 13	I, 576
Ps. 78(77), 49	I, 265	Ierem. 3, 4	I, 148
Ps. 80, 5	I, 460		148
80(79), 7	I, 412	Ierem. 15, 10	I, 411
16	A. I, 72	Ierem. 46, 21-28	A. I, 72
Ps. 84(83), 17	I, 515	Ionas 1, 11	A. I, 585
Ps. 94(93), 9	I, 334	8	A. I, 612
Ps. 101(100), 1	I, 284	11. 12	A. I, 612
Ps. 113, 25(?)	I, 555	Iones 3, 4	A. I, 607
Ps. 121(120), 8	II, 426	Hos. 14, 9	I, 350
Prov. 3, 4	I, 369		599
11 sqq.	I, 544	Zach. 6, 12	I. 414
Prov. 4, 3 sqq.	I, 369		

LGR
P565R

Philo Judaeus

Opera omnia; [ed. by Richter].

Vol. 8.

14549

**University of Toronto
Library**

**DO NOT
REMOVE
THE
CARD
FROM
THIS
POCKET**

Acme Library Card Pocket
LOWE-MARTIN CO. LIMITED

